ATSIZ

TÜRKÇÜLÜĞE KARŞI HAÇLI SEFERİ

www.atsizcilar.com

ÖNSÖZ

19441945'te bu memlekette bir dram oynandı. Resmî adı "Irkçılar Turancılar dâvası" olan bu oyun, ürpertici, acıklı bölümleri yanındaki güldürücü, katılıcı sahneleriyle tam bir asrî dramdı. Müellifi, nice böyle eserlerin yazarı olan İsmet İnönü; rejisörü, müellifin her kelimesine sadık kalmak, hattâ kafasından geçenleri anlamak ve aynen sahneye koymak için hiç bir fedakârlıktan çekinmeyen Halk Partisi idi.

Dramın yazılışında müellifin, şüphesiz bir de ilham perisi vardı. Eser sahneye konurken suflörlük dahi eden bu ilham perisi dendiği zaman gözlerde kıvılcımlaşan hayalin güzelliği ile bunun çirkinliği arasındaki yakışıksızlığı bilmiyor değilim. Her şeyi ezelde Tanrı yazdıysa "İsmet İnönü"ye "Moskof dostluğu"nu yakıştırmış... Yok, bir zehaba göre kendi kaderlerini insanlar çiziyorsa, onu İsmet İnönü kendi adı ile birleştirmiştir. Hiç biri değil de yalnız tesadüfse, ona da verilecek cevap yok. Tesadüf büyük bir kanundur. Kimini yok yere kahraman, kimini haksızca hain yapan merhametsiz bir kanun...

1.Bölüm

Yüzünden bin kat çirkin ve berbat mânâsı ile bu ilham perisine ilham zebanisi demek yaraşırdı. Peri dedim. Böyle müellif ve piyese başka türlü peri olamazdı. Oysaki Türk devlet başkanları için şuur ve gönül kaynağı olacak "kişi" ve "düşünce" mi yoktu? Irktan mı arıyorsun? Tonyukuk, Alp Arslan, Cengiz Han, Fatih, Yavuz ve daha niceleri...

Dinden mi istiyorsun? Peygamberler...
Disiplin mi özlüyorsun? Hunlar, Prusyalılar...
Şahane mutlakıyet mi? Osmanlılar...
Demokrasi istiyorsan işte İngiltere, işte Amerika...
İmtiyazsız topluluksa İsviçre; ihtirassız başkansa Washington...

Fakat müellif bunların hiç birini anmadı. O seçe seçe Moskof un Stalin'in dostluğunu seçti. Yani ölümü, yani intiharı...

Kendisi bir koltuk kaybettim sanıyor. Koltuk değil, bir güler yüz kaybetti. Tarihin güler yüzünü hiç bir zaman göremeyecek, ebedî hüküm ona iyi bir ad vermeyecek. Tarih, yakışmadıkları yere çıkanları bağışlamamıştır.

Her dramın bir baş kahramanı olur. Hepsi de birbirinden üstün olmak üzere bunun üç kahramanı var: Hasan ÂH Yücel, Falih Rıfkı Atay, Nevzat Tandoğan... Hiç bir şövalye romanında eşi olmayan üç kahraman, üç silâhşor...

Hasan Âli zekâ ve nüktesiyle, Falih Rıfkı kalemi ve polemiği ile Nevzat Tandoğan polis dayağı ve hapsiyle üç korkunç, kahraman ki silahlan atom, hidrojen ve kobalt bombalarından daha yıkıcı...

Ortaklaşa bir tarafları da var: Üçünün de kökü Türk değil. Tabiî bunu mühim bir şey olduğu için değil, hâtıra kabilinden arz ediyorum. Gel de ırkçı olma!

ATSIZCILAR

Üç silâhşor, yıkıcı silâhlarını Türkçülüğe yöneltip ateş açarak tozu dumana kattılar. Bir ara göz gözü görmedi. Duman sıyrıldıktan sonra bir de baktılar ki silâhlan geri tepmiş ve kendilerinin yüzü gözü kapkara olmuştur. Meğer tabancalarındaki barut, barut değil, kömür tozu imiş...

Piyesin perdecileri de vardı. Rejisörden ve müelliften aldıkları işarete göre perdeyi açıp kapayan, fakat dramın heyecanıyla şaşırarak kendilerini de sahnede, üç kahramanla birlikte göstermekten geri kalmayan muhterem ve muhteşem perdeciler...

Baş perdeci: Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Sabit Noyan ve yamakları: Duruşma Yargıcı Birinci Sınıf Askeri Hâkim Cevdet Erkut, Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı General Ziya Yazgan ve Savcı Beşinci Sınıf Askerî Yargıç Kâzım Alöç.

Ya alkışçılar? Devlet Radyosu ve basın... Basın yani dördüncü kuvvet.. Halkın, hakkın, umumî fikrin aynası olan basın: piyesi müellifi ve rejisörü çılgınca, coşkunca alkışlıyordu.

Samimî düşünceleri ve vicdanî kanaatleri böyle olduğu için mi? Adam sen de... Samimiyet Hayatın en büyük tedbirsizliği, vicdan ise romantik bir kuruntudan ibarettir. Menfaatten ne haber?

Hani hak bellenen bir yola yalnız gidilecekti? Canım, yalnız dedikse o kadar da yalnız değil ya... Korku, dağları bekler... Gideceğiz.. Gideceğiz ama Millî Şefin buyruğu ile ve banknotlarla birlikte gideceğiz. O halde yaşasın cumhuriyet, inkılâp, altı ok vesaire...

Dramın unsurları bununla bitmiş olmuyor. Onun bir de zoraki figüranları var: Sanık Türkçüler.. Onlar kendilerine Türkçü diyor ama meğer yanlış söylüyorlarmış. Asıl Türkçü meğer Falih Rıfkı Atay değil miymiş? Meğerse bunlar faşist, gardist, vatan hainleri imiş de kimsenin haberi yokmuş... Bu gardistler Almanlarla birleşerek Millet Meclisini devireceklermiş...

Hepsi iyi, hoş ama şu son fıkra biraz açıklanmağa muhtaç: Demek 1944'te bir de Millet Meclisi varmış... Acayip!.

Sözü uzatmayalım. Sonunda şu oldu ki figüranlar kendilerine verilen rolleri yapmadılar. Delikte gizlenmiş olan suflörün iğrenç yüzünü görmüşlerdi. Üç silâhşorun, kılıç tutmasını bilmedikleri için havaya savurdukları ızgara şişlerine, şakşakçıların bütün yırtınmalarına ve perdecilerin ikide bir perdeyi açıp kapamalarına rağmen figüranlar, suflörün söylediklerini tekrarlamadılar.

Müellifin şekeri arttı, kahramanların ipliği pazara çıktı. Besili rejisöre inme indi. Perdeciler kaçacak delik aradılar. Şakşakçılar... Malûm...

Piyes yarıda kalmış, paradi seyircileri ise hakikati anlamıştı.

TANIMALAR VE TANIŞMALAR

Yazdığım kitap hem bir hâtırat, hem bir tarihtir. Kısa bir zaman için Türkiye'yi çalkandıran Irkçılık Turancılık meselesi fikir tarihimiz bakımından olduğu kadar siyasî tarih yönünden de incelenmeğe

değer çaptadır Vaka'nın içinde yaşamış bir insan olarak bu yazdıklarım, gelecek yüzyılın tarihçisi için ana kaynaklardan biri olacaktır.

Her tarih, maksada girmeden önceki hazırlayıcı bir bölümle başlar. Ben de öyle yapacağım. Okuyanların daha iyi anlaması, sebepsiz gibi görünen olayların aydınlanması için bir önünçle başlayacağım.

HALK PARTİSİNİ TANIYORUM

1930'da Edebiyat Fakültesini bitirdikten sonra Türkiyat Enstitüsüne asistan olmuştum. Halk Partisini bu sırada tanıdım. Şöyle ki: 1932 Temmuzunda Ankara'da toplanan Birinci Tarih Kongresi aklın ve ilmin asla kabul edemeyeceği bir hava içinde bocalar, Bayan Afetin Köprülü Fuat gibi tanınmış bir profesöre ders vermesi gibi hârikalara şahit olur ve sözüm ona yeni yeni ilim ufukları açıp yeni keşifler yaparken bir Halk Partili, ünlü profesör Zeki Velidi'yi hiç bir şey bilmemekle suçlandırdı ve: "Zeki Velidi Beyin Darülfünundaki kürsüsü önünde talebe olarak bulunmadığıma çok şükrediyorum" (1) dedi.

Türk tarihi üzerindeki otoritesi bütün dünyada tanınmış olan Zeki Velidi'yi teçhil eden bu nevzuhur bilgin, doktor Reşit Galip'ti. Kırkından sonra saz çalmağa başlayanların notaya ve usule pek aldırış etmeyecekleri muhakkak olmakla beraber doktor fazla ileri gitmiş, beni ve Zeki Velidi'nin diğer talebelerini, hatta talebesi olmayanları öfkelendirmişti (2). Diğer yedi kişiyle birlikte ona derhal bir telgraf çektim:

Biz ise Zeki Velidi'nin talebesi olmakta iftihar ederiz. Bir de Zeki Velidi'ye yolladık: Tebrik ederiz.

Reşit Galip'e çekilen telgraf, kongrede bulunanların tabirince bomba gibi patladı. Belliydi ki Halk Partisi küçük sesleri bomba gürültüsü sanacak kadar ödlekti.

Kongre ve telgraf temmuz ayında olmuştu. Bizim bomba uğurlu gelmiş olacak ki, 19 eylül 1932'de Reşit Galip Maarif Vekilliğine getirildi. Devrimci olduğunu göstermeliydi. 13 Ağustos 1933 tarihine kadar süren vekilliği sırasındaki en mühim icraatı, hiç şüphesi inkılâbı korumak kaygısı ile, beni asistanlıktan alarak Malatya ortaokuluna Türkçe öğretmeni diye tayin etmesi oldu (13 Mart 1933).

Halk Partisi ile tanışmağa başlıyordum. Nazik bir eda ile silindir şapkasını çıkararak elini uzatmış ve kendisini takdim etmişti:
"Bendeniz Halk Partisi..."
Ben de nezakette ondan aşağı değildim..
"Teşerrüf ettim efendim..."

8 Nisan 1933'te Malatya'da vazifeye başladım. Ömür bir yerdi. Devletin kâğıt parasına pek itibar yoktu. Liraları, daha eksiğine çil Osmanlı kuruşlarıyla değiştiriyor, kahvelerde bu çilleri harcıyorduk. Kahve deyip de geçmemeli... Okuldan çıkan öğretmenler soluğu kahvelerde alır hararetli tavla maçları yapılırdı. Garsonlar, tıkalı yoldan geçmek istedikleri zaman "Pardon" diye müsaade almasını biliyorlardı.

Halk Partisinin tedbirli ve feyizli idaresi sınıflarda da gözüküyordu. Trahomlu talebeler dershanelerin arka tarafındaki ayrı sıralarda otururlardı. Fakat biz ödev kâğıtlarım toplarken hepsini birbirine karıştırmak ihtiyatsızlığım yapardık. Çocukların da ayrılığa pek aldırış ettikleri yoktu.

Birbirlerinin sıralarına geçerlerdi. Öğrencileri trahomlu, trahomsuz diye ikiye ayırmak, milleti ikiye bölmek, belki de bir nevî ırkçılık olsa gerekti. Demokrat millet buna tahammül etmemekte haklıydı. İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir millet değil miydik? Trahom meselesinde de talebe birbiriyle, biz de talebeyle kaynaşıp gitmiştik.

Bir defa trahomla savaş doktoruna gittimdi. Gözlerim kanlanmıştı. O zaman hükümet pek müsamahakârmış... 1944'te olsaydı gözü kanlı, katil, faşist diye adamı tevkif ederlerdi.
Doktor rint bir adamdı. "Trahom bulaşıcı bir hastalıktır diye tedavi ediyoruz ama aldırma. Bulaşıcı olsa şimdiye kadar hepimize geçerdi." diye kestirip attı. Türkiye'de mikrop olmadığı hakkındaki nazariye doğru çıkıyordu.

Anlaşılan, mikrop denen hayvancağız güllük, gülistanlık yerlerden hoşlanıyordu; çöplük, çöpistanlıklara iltifat buyurmuyordu. Yahut da doktor İzzeddin Şadan'ın dediği gibi mikrop Pasteur'ün ve Koch'un uydurmasıydı. Kim görmüştü ki? Tanrının yaptığı gözle görülmeyen bu yaratık, insanın yaptığı mikroskopla mı görülecekti?

Malatya'da dört ay kadar kaldım. Edirne Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayinim şüphesiz bir yükselişti. Ekselans Halk Partisi bana: Yüksel ki yerin bu yer değildir, Öğretmen oluş hüner değildir.Diyordu.11 Eylül 1933'te Edirne'de işe başladım. Doğrusu Malatya'dan ayrılmak pek kolay değildi. Orada çok orijinal öğretmenler vardı. Ortaokulun Rıza adında bir müdür yardımcısı vardı ki üç ay önceki gazeteleri okur ve bazı makaleleri deftere kopya ederdi. Günü gününe kopya etmeğe yetiştiremediği için o zaman üç aylık bir geri kalış olmuştu. Allah selâmet versin, hâlâ aynı metotla gidiyorsa şimdi İkinci Cihan Savaşma başlamış olmalıdır. Bir tabiiye öğretmeni "Saraç amca" vardı ki akşamlan iki kadeh içince tek başına "müteaddit ordulara karşı" harp ettiğinden bahsederdi. Fakat Edirne, Malatya'yı hiç aratmadı. Boru değil, Osmanlılara başkentlik etmiş şehirdi.
Yahudilerle çingeneler nüfusun yarısını teşkil ettiği, bakımsız olduğu halde yine de gösterişli bir Türk şehriydi. Ya o camiler, ya o Selimiye? Akşamları gönlüm uhreviyetle dolardı. Erkek Lisesi, Erkek Öğretmen Okulu, Kız Öğretmen Okulu birbirine pek yakın, âdeta bir sacayaktı, öğrenciler uyanık, öğretmenler kalabalık ve çoğu hiç olmazsa insanın iyi gününde iyi kimselerdi. Ucuzluğa da diyecek yoktu. Şimdi masal gibi gelecek ama, 2025 kuruşa mükemmel şekilde, âdeta sefahat yaparak bir öğün yemek kabildi.

Hiç unutmam: bir öğle vakti lokantada iki çatalla birden yemek yiyen bir adam görmüştüm. Yanlış anlaşılmasın, iki çatalla yemek yiyordu. Görülmeğe değer manzaraydı. O gövdeye göre dört çatalla da yese olurdu ama ben yine yadırgamıştım. Adamcağız 100 kuruştan fazla para ödeyip çıkmış, benim gibi 20 kuruşluk hovardaları şaşkına çevirmişti. Lokanta sahibinden öğrendik, mebusmuş, yani saylav. Doğrusu, Halk Partisine teşekkür etmeliydik. Ya bu adamın saylaviyetini alıp da büyükelçi diye bir yere gönderseydi? Malatya'da olduğu gibi Edirne'de de öğretmenlerin çoğu kendilerini içkiye vermişlerdi. Yalnızlık duygusu benliğimizi sarardı. Herhangi bir şarkı insanı duygulandırmağa yeterdi.

Edirne'nin Kapalı çarşısından ilk geçişimde şaşırmıştım. Dükkâncılar İstanbul Kapalı çarşısında olduğu gibi bağırıp çağırmıyor, müşteri kızıştırmıyorlardı. Meğer bütün dükkân sahipleri Türk'müş... Demek hâlâ lonca zamanının ahlâkını yaşatıyorlardı.

Bir gün ortaklaşa bir duygunun dürtüsüyle bir toplantı yapıp milliyetçi bir dergi çıkarmak için konuştuk. Üç okulun hocalarından çoğu hazırdı. Derginin adı üzerinde tartışıldı. Bir iki kişi "Meriç" dedi. Lise müdürü Suut Kemal "İçten" olsun diye orijinal bir fikir attı. Bazıları da "Düşünce" yi beğendiler. Erkek Öğretmen Okulu müdürü Reşat Tardu işi şakaya vurdu: "Meriç kenarında içten bir düşünce olmaz mı?

Eh, serde Irkçılık, Turancılık var. Turancı bir teklif de benden: Orhun!

Ve arkasından şatafatlı bir savunma... Toplantımız o zamanki Millet Meclisivâri bir davranışla bitti: İttifakla kabul. Derginin sahibi ben olacaktım. Para işlerine Erkek Öğretmen Okulu hocalarından Ali Oğuz bakacak, İstanbul'da bastırılacaktı. Suut Kemal, Reşat Tardu, Ali Oğuz.. Bu isimleri yazmak galiba ifşa kabilinden bir şey oldu. Ya 1962'de Halk Partisi iktidara gelir de faşist Atsız'la işbirliği yapanları sorguya çekerse... Bir defa yazmış bulunduğum için de artık geriye dönemem. Dönmenin her türlüsünden iğrenirim. O halde bu üç arkadaşa kendilerini kollamak kalıyor. Orhun'un ilk sayısı 5 Kasım 1933'te çıktı.

En eski Türk tarihi hakkında epey zamandır topladığım notları "Türk tarihi üzerinde toplamalar" başlığı altında yayınlamaya başladım. Bunun önsözünde de o zaman liselerde okutulan mahut dört ciltlik tarihi tenkit ettim. Bu da ikinci bomba oldu. Doğrusunu isterseniz ben edebiyat değil, atom fiziği ve kimya tahsil etmeliymişim...

Suut Kemal'le Reşat Tardu'da şafak attı. Birincisi lisenin, ikincisi erkek öğretmen okulunun müdürü idiler. Müdür yani Halk Partisinin bir zamanki deyimi ile çevirgen... Çevirgenler, doğru dürüst çevirdikleri okullarım bir hidrojen bombasıyla darmadağınık edemezlerdi. O zaman atom atom ve hidrojen bombaları yoktu ama dinamit vardı. Dinamiti patlatan da kendilerinin ortak oldukları derginin sahibi idi.

Korku yalnız dağları değil, zat işleri müdürlüklerini de bekler... Çağırıp benimle konuştular. Onlar "illâ" dediler. Ben "lâ" dedim ve sonunda Yavuz Sultan Selim'vâri bir sözle tartışmayı bitirdim: "Siz ayrılsanız bile ben dergiyi tek başıma çıkarırım!" Ruhuna rahmet büyük Yavuz! İnsan seni taklit etmekle bile karşısındakileri susturuyor.

Aralık ayının sonlarında birkaç günlük izinle İstanbul'a gelmiştim. Arkamdan 23 Aralık 1933 tarihiyle lisenin resmî bir kâğıdı yetişti: Vekâleti celilenin 27/12/1933 tarihli telgrafıyla Vekâlet emrine alındığınız bildirilmiştir efendim. Bu işlem, bana bildirilmeden önce İstanbul'da duyulmuş ve yayılmıştı. Vekâlete teşekkür etmeliydim. Çünkü emri telgrafla bildirerek bana verdiği ehemmiyeti gösteriyordu. Demek onlar katında önemli kişilerden olmuştuk. Beni işimden çıkaran Vekâleti celilenin o zamanki vekili cehli Hikmet Bayur'du. Halk Partisi kendisini bana tanıtırken maskesini biraz aralamış, o güzelim yüzünün bir parçasını göstermişti.

30 Aralık 1933'te Maarif Vekâletinin Zat İşleri Müdürlüğü, Edirne Lisesine resmî bir yazı yazarak vekâlet emrine alınmamın sebeplerini bildirdi. Edirne Lisesi de 3 Ocak 1934'te bana bu yazının suretini gönderdi.

Zat İşleri Müdürlüğü, benim hareketim, öğretmenlerin terfi ve tecziyeleri hakkında elde mevcut kanunun cezaya ait hükümlerinin hiç birisine uymamakla beraber inkılabımızın millî kültür prensiplerine aykırı olduğu için öğretmenlik yapamayacağımı bildiriyordu.

Maske düşmüş, Halk Partisinin suratı sırıtmıştı. Bir yüzdü ki sormayın gitsin: Nâmubarek yüzü bin Nil ü Fırat'ı kurutur.

Ben kötü kişi olunca Orhun'a para vererek yardım eden öğretmenler, yani ülkü ortaklarım benimle ilgilerim kesip bunu çok imzalı bir yazı ile bana bildirdiler. Yaya kalmış tatar ağasına benziyordum ama, hani yakışmıyor da değildi. Ne de olsa serde Turancılık vardı.

(1) Birinci Tarih Kongresi, 388.
(2) Edebiyat Fakültesinin hangi dalından mezun olduğum hakkında, bazen en yakın dostlarımın bile yanıldıklarını görüyorum. Bizim zamanımızda Edebiyat Fakültesinin dört dalı, o zamanki tabirle zümresi vardı: Edebiyat, Tarih, Coğrafya, Felsefe. Ben Edebiyat zümresi mezunuyum ki, bugün buna Türkoloji dalı diyorlar. Fakat o zamanki usule göre her zümre talebesi, öteki zümrelerden bir derse haftada iki saat, yahut iki derse birer saat devam etmek mecburiyetinde idi. Ben Türk tarihini seçmiştim. Mezun olurken Türk tarihinden de imtihan verdim.

2. Bölüm
HALK PARTİSİ'NİN POLİSİ

Bakanlık emrine alınınca, yani azlolununca İstanbul'a gelip Orhun'u tek başıma çıkarmağa başladım. Ev sahibi neden İstanbul'a geldiğimi sordu. Vekâlet emrine alındığımı söyledim. "Ya, tebrik ederim!" dedi. Terfi ettim sanmıştı. Ne de olsa apartman sahibiydi. Teferruatla uğraşacak değildi.

Bana aylığımın dörtte biri nispetinde açık maaşı veriyorlar, bu da 10 lira kadar bir şey tutuyordu. 500 nüsha basılan ve hepsi satılan Orhun'dan da bir iki lira kâr geliyordu. Yiyip içip Halk Partisine dua etmeliydim. Galiba lüks yapmak, lüks yaşamak, hovardalık etmek istemiş olacağım ki yeni bir iş bulmak için de öteye beriye başvurdum.

Bir gün öğle yemeği yerken kapı çalındı. Baktım: Resmî bir polis. Beni Beyazıt merkezinden istediklerini bildirdi. 'Yemeğimi yiyip gelirim, sen bekleme!" dedim. Çok acele ve mühim olduğunu söyledi. "Yemeğimi bırakacak kadar mühim mi?" diye sordum. Mühimmiş. Birlikte gittik. Beni bir komiser muavininin karşısına çıkardı. Bu, Yedisekiz Hasan Paşanın imza atması gibi hödüksel bir şahsiyetti. Beklememi söyledi. Acele bir iş için yemekten kaldırılmış olan adamın acelesizce bekletilmesindeki ruh durumu malûm... Epey bir zaman sonra neyi, kimi, niçin beklediğimi sordum. Bir polis memuru gelecekmiş, onu bekliyormuşum... "Böyle olacağını bilseydim yemekten kalkıp gelmezdim!" dedim. Hödüksel şahsiyet tam baba dostu imiş... Bana öfkeyle "Vare, sıvışaydın!" diye öğüt verdi.

Nihayet beklenen polis memuru geldi. Askerlik şubesine gideceğimizi söyledi, askerlik şubem Eminönü şubesidir. Polis aksi istikamete yönelince dikkatim çektim "Biz Fatih şubesine gidiyoruz" dedi. Eminönü askerlik şubesinin Fatih askerlik dairesine bağlı olduğunu biliyordum. "Belki oraya gidiyoruzdur" diye düşündüm. Polislere göre her şey devlet sırrı olduğu için bir şey söylemezler, açıklama yapmazlardı.

Gide gide Fatih askerlik dairesine değil, askerlik şubesine vardık. Yüzbaşıya bu kepazeliğin ne olduğunu sordum. Gülmekten katılacaktı. Meseleyi anlattı: Kırıkkale'deki askerî okula öğretmen olmak için dilekçeyle başvurmuştum. Münhalları mı yokmuş, beni mi istememişler, her neyse, orası mühim değil, okul, verdiğim adrese göre beni Fatih şubesine yakın diye düşünerek, oraya dilekçemin cevabım göndermiş... Şube de, en yakın polis merkezine yazarak: "Atsız'a bildirin; boş zamanında bize uğrasın!" demiş. Polis "Haber verin, uğrasın!" "Mevcutlu olarak hemen getirin!" diye tefsir etmiş. Tefsir bu, olamaz mı? Biz ne tefsirler gördük.

Anlaşılan, Halk Partisinin polisi önce ateş ediyor, sonra nişan alıyordu. Taktik meselesi...

Bu, muhteşem bir tanışma töreni idi. Meğer muhteşemden daha muhteşem bir tanışma daha olacakmış. O da şöyle oldu:

1940 - 1941 ders yılında özel Boğaziçi Lisesinin edebiyat öğretmenlerinden biri de bendim. 1940 Aralık ayının son günlerinden birinde, akşam eve dönünce bir kalabalıkla karşılaştım. Küçük çocuğuma bakmak daha kolay olsun diye zevcemin öğretmenlik ettiği Göztepe Kız Orta Okulunun tam karşısındaki bir evi tutmuştuk. Polis, bekçi, muhtar, hep ordaydı. İmam da olsa dinî - millî bir tören var diyecektim.

İşin sakalık tarafı yoktu: "Ev basılmıştı. Daha o zamanlarda da benim faşist; Hitlerci falan olduğum söyleniyordu ya... Zevcemin beni yatıştırmak için: "Bazı mektuplara bakıyorlar!" demesine Hitler'den gelen mektuplara mı?" diye cevap vererek odaya girdim. Zaten ev aşağı yukarı bu büyük odadan ibaretti. Hem misafir kabul salonu, hem yatak odası, hem de soğuk günlerde yemek odası; hepsi o...

Odadaki iki sivil polis beni pek nazikâne selâmladılar. Nezakete de hiç yüzüm yoktur. Ne de olsa Osmanlı ve İstanbul terbiyesi almıştık. Kızgınlığım geçti.

Sivil komiser Avni, masanın üstündeki bir yığın mektubu inceliyordu. Bu mektupları bir gün önce Maltepe'deki asıl evimizden soba yakma işinde kullanmak üzere ben getirmiştim. Nasılsa kalmış bir yığın mektuptu. Bekçi ile resmî polis kapıda bekler, muhtar odada iskemlede oturur, sivil memur ayakta dururken (çünkü ona ikram edilecek iskemle yoktu), komiser bilhassa Edirne'den gelmiş mektup var mı diye araştırıyor, bazılarını ayırıyordu.

Meğer muhtarla bekçi siyasî ve idarî nezaketmiş. Polis ev bastı demesinler diye tanık ve gözcü olarak getirilmiş, ince zekâ...

Epey uzun süren bir araştırmadan sonra bir kısım mektuplar ayrıldı. Sonra komiser Avni bana kuyruklu bir yalan söyledi: "Emniyet müdürü beyle şube müdürü bey zatı âlinizi bekliyorlar. Bu mesele hakkında biraz konuşacaklar."

Zatı âlim bu yalana inanmakla beraber gecenin karanlığında, bu kadar geç vakitte beklenmemi garipsedim. Komiser teminat verdi: "Sizin için kaldılar. Meselenin ne olduğunu da onlar biliyorlar"

Doğrusu, bu kadar mühim bir şahsiyet olduğumu bilmiyordum. Onların beni her ne suretle olursa olsun Emniyet Müdürlüğüne götürmek için emir aldıklarının da farkında değildim. Nezakete yüzüm tutmaz dedim ya, bu nazik adamları kırmamak için yorgun argın, kış gecesinde yola koyulduk. Ne de olsa Türk'üz. Yalana dolana pek aklımız ermiyor.

Muhtarla bekçi yolda, resmî polis istasyonda ayrıldı. Komiser de bir iki istasyon sonra kayboldu. Ben öteki siville birlikte Emniyet Müdürlüğünün hâlâ bulunduğu Sanasaryan hanına geldim. Yol boyunca söylediği en mühim lâf "Üstünüze afiyet biraz soğuk almışım" demek oldu.

En üst kattaki birinci şubeye, yani siyasî kısma çıktık. Ne Emniyet Müdürü, ne Şube Müdürü... Yalnız bir iki memur vardı. Beni getiren memur odadakilere gizlice bir şeyler söyledikten sonra çekildi. Burası memurların çalışma odasıydı. Birçok masalar bulunuyordu. Nöbetçi olan memurlar masalara battaniye seriyor, ikinci bir battaniyeye de sarılarak yatıyorlardı. Konuksever kişiler olacaktı ki, bana da bir battaniye verdiler. Fakat ben yatmayarak sabaha kadar sandalyede oturmayı tercih ettim. Uykusuz geceler... Bunlar, benim için sudan denemelerdi.

Sabah oldu. Komiser Avni de gözükmedi amma ben hâlâ aldatıldığımın farkında değildim. Saatler geçip de müdür bey ve şube müdürü beyle tanışmamız geciktikte bazı memurlara başvurarak beni dün geceden beri bekleyen bu iki kişiye haber ulaştırmalarını söylemeye başladım. Emniyet Müdürlüğünde "Hayır, olamaz, sonra" diye bir şey yoktu. Hepsi büyük bir nezaketle "Peki" diyor, fakat bu peki diyenleri bir daha görmek kabil olmuyordu. Meğer o sırada merak ederek beni aramaya gelen zevcem de "Peki efendim, hemen şimdi" diyerek atlatılıyor ve birinci şubenin iki kapısı arasında mekik dokuyormuş..

Öğleyin, biraz geç olmakla beraber, bende şafak attı. Aldatıldığımı çok şükür anlayabilmiştim. Buraya neden getirildiğimi ve ne zamana kadar kalacağımı bilmediğim için titizleniyordum. Polislerle arada çatışmalar başladı. Adalet, hak, hukuk gibi nesnelere inanmış bir gafil olacak bir polisin kabalığına: "Eladlü esâs ilmülk - Adaletsizlikle devlet yıkılır" diye karşılık verdim. Biraz sonra da İrfan adlı bir komiser muaviniyle sert bir tartışma yaptım. Onlar birinci şubeye getirdikleri zavallılara her türlü muameleyi yapmağa, falaka atmağa falan alışmış olmak dolayısıyla kendileriyle, dişe diş, göze göz çekişen bir müşteriye katlanamıyorlardı. Dört yıl sonra, 1944'deki ziyaretimde saçları bembeyaz, çökmüş, kendisini alkole vermiş olduğu için arkadaşları tarafından acınan bir insan olarak gördüğüm İrfan beni tehdit etti: "icap ederse başka türlü muamele ederiz!"

Vay!.. İşler tıkırında gitmiyordu. Ama Türk'üz dedik ya... Türk demek, her zaman için acar ve dalavereli işlerde her zaman toy bir kişi demektir. Ben de o sırada 35 yaşımda küçük bir çocuktum. İrfana dört yüz dirhemlik bir cevap verdim. Bunun üzerine düşman kuvvetleri merkezden taarruza geçti:

"Demin yıkılır diyerek neyi kastetmiştin?"

Kuvvetimiz ne kadar az olursa olsun, biz büyük (stratej)ler, böyle cephe saldırışlarıyla sarsılır takımdan değildik. Baraj ateşiyle karşılık verdim:

"Sen benim deminki sözümü bırak da burada neye beklediğimi, müdürlerle ne zaman görüşeceğimi söyle. Bunların cevabını vermeden benden tek kelime alamazsın."

Hızla kayboldu. Biraz sonra bir memurla kâğıt yollayarak beni sorguya çekmek istedi. Bu memur benimle ilk çatışan ve benden "eladlü esâs ilmülk" vecizesini öğrenen adamdı. Demek İrfan'a bu lâfı yetiştiren oydu.

İrfan'la savaşımız iyi oldu. Hem açlığımı ve yorgunluğumu hem de vaktin nasıl geçtiğini duymadım.

O zaman henüz ceza hukuku bilgini olmamıştım ama devleti ve kanunları tahkir suçundan başıma iş çıkaracaklarını sağduyu ile sezmiştim. Vasıta olan memur gidip gelerek direndikçe ben de savsaklama taktiği ile düşmanın teşebbüslerin boşa çıkarıyor, ona büyük kayıplar verdiriyordum. İrfan her seferde biraz taviz vere vere sonunda soruyu: "Memurla aranızda geçen hâdiseyi anlatınız" şekline çevirmek zorunda kalınca ben de nihayet süngün süngüye savaşı kabul ettim. Kalemle yapılacak bu süngüleşmeyi nasıl olsa kazanırdım. Çünkü ben Türk'tüm. Ya karşı taraf? Karşı taraf Halk Partisi idi.Maksada birdenbire girmek görgüye aykırı olduğu için yazıya bir övünçle başladım. Açık vermeden hâdiseyi anlattım. İmzamı atıp verdim.

Devletin temeli adalettir, adalet olmazsa yıkılır demekte ne suç, ne de hakaret vardı. Ama Halk Partisi çağında her şey hakaret sayılırdı. Zavallıcıklar illâ ki hakaret görmek isterlerdi.

Fakat kanunlarda da açık bazı kayıtlar bulunuyordu. Tanzimat zamanı fıkrasında olduğu gibi gâvura gâvur denmeyecekti.

Bizim yazı bittikten biraz sonra beni birinci şube müdürünün istediğini söylediler. Acayip! Hangi dağda kurt ölmüştü? 18 saattir beklediğim müdürün odasına girince bir de baktım ki zevcem de orada değil mi? Meğer birinci şubenin kapılarında saatlerce oyalandıktan ve "Evet efendim, peki efendim, şimdi efendim" nakarat ile aldatıldıktan sonra Emniyet Müdürlüğünün diğer şubelerinden birinde kadın komiser olarak çalışan eski bir lise arkadaşını bulmuş ve onun delaletiyle birinci şube müdürünün yanma girerek dün geceden beri mevkuf olduğumu falan anlatmış, birinci şube müdürü de o zaman beni hatırlamış...

Şube müdürü Edip Yavuz nazik, kültürlü ve milliyetçi bir adamdı. Polislerinden şikâyet ettiğimiz zaman güldü. İhtiyar bir İngiliz'in adresini tespit için gönderdiği iki memurun, zavallı İngiliz'i yaka paça birinci şubeye getirdiklerim anlattıktan sonra: "Polis aklı!" dedi. Tevkifimin sebebim Edip Yavuz da bilmiyor, benimle gayet açık ve samimi bir şekilde konuşuyordu. Ben şube müdürünün odasında iken sık sık komiserler falan geliyor, açık veya gizli konuşarak çıkıyordu. Komiser Sedat'la Parmaksız Hamdi'yi de ilkönce burada gördüm. Bir aralık komiser muavini İrfan da girdi ve şube müdürü tarafından itibarlı tutulduğumu gördüğü için olacak, beni batırmak üzere açtığı sorgudan bir daha ses çıkmadı. İtibar kürkünü giymiştim ya, "Ye kürküm ye!" diyebilirdim. Biraz sonra şube müdürünün kılavuzluğu ile bir aşağıdaki kattaki Emniyet Müdürlüğü odasına girdik. Emniyet Müdürü Mahmut Muzaffer Akalın da ciddi, terbiyeli ve cin gibi bir adamdı. Bende bir şok tesiri yapmak için mazimi kısa ve keskin hatlarla

saydı, ilk evlenmemden de bahsetti. Halk Partisi benim bu ilk evlenmem ve ayrılmamla çok ilgileniyordu. Nitekim 1944 olaylarında da bu sakız çiğnendi. Acaba Halk Partisinin varlığı mı tehlikeye girmişti? Yoksa memlekette metin bir aile ahlâkının taraflısı olan bu parti, çocuklara kötü örnek olmasın diye mi bir öğretmenin boşanmasını doğru bulmuyordu? Ben Medenî kanunun bana verdiği haklar ve yetkiler içinde, hususî hayatımı ilgilendiren bir iş yapmıştım o kadar. Ben de onların boşanma ve yeniden evlenmeleri hakkında dosya tutsam acaba Türkiye'de bir kâğıt buhranı olmaz mıydı? Ya, 1944 mağdurlarından arkadaşımız Nurullah Banman gibi dört defa evlensem ne olacaktı? Her halde bir felâket olacaktı. Bu mesele yüzünden belki de devletin dış siyaseti ile uğraşmaya vakti kalmayacak ve on yılda on beş milyon er yaratmaya, yurdu çelik ağlarla örneğe imkân bulunmayacaktı.

Sözü uzatmayalım; benden alman mektuplar hakkında izahat vermek üzere yarın tekrar birinci şubeye uğramak kaydıyla o gece serbest bırakıldım.

Mektuplar hakkındaki sorularla savaları üç gün sürdü. Zabıt tutuluyor, arada millîvatanî kısa tartışmalar oluyordu. Edirne ile münasebetimin ısrarlı bir şekilde sorulmasına mânâ veremiyordum. Bu üç günlük sorgunun büyük bir kısmında Muzaffer Akalın da bulundu. İş bitti. Aradan aylar geçti. Cihanın gürültüleri arasında başımdan böyle bir vaka geçtiğini unuttum bile...

Bir akşam, Boğaziçi Lisesinde M dersimi bitirip aslında bir saray olan okulun kapısından çıktığım zaman beni bekleyen bir yedek subayla karşılaştım. Selâmlaştık. Manâlı bir şekilde yüzüme bakarak: "Tevkif olundunuzdu, değil mi?" diye sordu. Beynimde bir yer aydınlanmağa başladı. Yedek subayın anlattıkları karanlık bir yer bırakmadı. Hâdise şu idi:

Aslında bir ilkokul öğretmeni olan bu yedek subayla iki defa konuşmuştum. Atsız Mecmua ve Orhun dergileri dolayısıyla beni tanıyordu. İkinci konuşmamız Beyazıt camiinin yanındaki meşhur Küllük akademisinde olmuş ve yanımızda öğretmenin nişanlısı da bulunmuştu. Bundan sonrasını şöyle anlattı: Edirne'de evlenmişler... Fakat kadın soysuz çıkmış ve kocasına ihanet ederken suçüstü yakalanmış... Anlaşılan, kadın soysuz olduğu kadar da şirretin birisi imiş... Kocasını hemen polise haber vermiş; "Atatürk öldüğü zaman hükümet darbesi yapacaktı!" demiş... "Kiminle?" diye sormuşlar. "Atsızla" cevabını vermiş...

İşte Atsız oldu mu derinleştirmeğe lüzum yoktu tabiî. Yapar mı yapar... Derhal öğretmeni tevkif ederler. Zavallı dert anlatmağa çalışır:

Yahu! Bu kadının sözüne inanılır mı? İnsan durur durur da bu ihbarı tam suçüstü yakalandığı zaman mı yapar? Atatürk öldüğü zaman yapılacak hükümet darbesi iki yıl sonra mı yapılır? Hükümet devirmek için bir Atsız'la bir ben yeter miyiz?"

Polise söz anlatmak kabil olmaz. Ya kadının söyledikleri doğru ise... Hemen İstanbul polisine telgraf çekilir. Komiser Avni de gelip "Sizinle görüşecekler" diye beni kandırır.

Ben yine bir gece Emniyet Müdürlüğünde sabahlamakla işin içinden sıyrılmıştım. Zavallı öğretmen ise haftalarca mevkuf kalmıştı.

Çok ucuz yaşıyorduk.

Demek ki Halk Partisini devirmek Kostarika'da hükümet darbesi yapmaktan kolaydı.

İşte Halk Partisinin polisiyle böylece tam bir tanışıklık olmuş ve ben gönülden dua etmiştim:

"Aklım sana emanet, ulu Tanrı!"

Fakat en son defa şahit olduğum rezilâne bir manzara beni Halk Partisinin polisinden de, Kendisinden de, Millî Şef'ten de tiksindirdi.

Bir gün, yine eve dönmek üzere Köprüden vapurla Haydarpaşa'ya çıktım. Âdet olduğu üzere yüzlerce yolcu ile birlikte Haydarpaşa garının merdivenlerini tırmandık. Garın içinde kalabalık bir resmî ve sivil polis kadrosu bulunuyor ve bunlar, vapurdan çıkan halkı, banliyö trenine gitmekten alıkoyarak sağ taraftaki, hani şu kullanılmayan bekleme odalarına sevk ediyordu. Halk efendimizde, daha doğrusu Halk Partisinin halk efendisinde de soru, sual, itiraz falan yoktu. Bu efendiler, koyun sürüsü tevekkülü içinde, uşaklarının emirlerine baş eğerek, kendilerini alacak büyüklükte olmayan bekleme odalarına melül mahzun gidiyorlardı.

Bir kahramanlık yapayım dedim. Koyun sürüsünün arasından çıkarak resmî bir polise sordum:
"Neden bekleme odasına gidiyoruz?"
"Reisicumhur Ankara'ya gidecek."

Polisin bu cevabında bezginlik vardı. İçimden bu kadar kahramanlığı yeter bulup koyun sürüsünün arasına yeniden karıştım. İşte olan o sırada oldu... Her halde bir sivil komiser falandı, kabadayının biri benim kabadayılığıma içerlemiş olacak ki "Ulan yürüsenize..." diye bir nâra atarak hamle etti ve sol ilerimde yürümekte olan cılız ve yoksul bir ihtiyarın ensesine bir yumruk attı.

Şerefle temin ederim ki herkes, önündekinin on santim gerisinde yürüyor ve kimsede yürümemek için bir niyet ve emare bulunmuyordu. O halde kabadayının kabadayılığı nedendi? Hiç! Hükümet, otoritesini gösterecekti. Yumruğu yiyen zavallı, sürünün sol kenarında bulunduğu için piyango ona düşmüştü.

O sırada içimi sızlatan bir şey oldu. Daha doğrusu bir şey olmadı. Yumruğu yiyen zavallı, bu yumruğu atanı görmek için olsun başını arkaya çevirmedi. Önündekilere bağlı olduğu için daha hızlı yürümesine imkân yoktu. Yalnız başını biraz daha öne eğdi, o kadar...

Eve dönünce romanın gerisini de öğrendim. Cumhur Başkanı İnönü'nün mahut beyaz treni Maltepe'den geçerken, jandarmalar istasyonun bekleme odasındaki halkı ayağa kaldırmışlar.

3. Bölüm
SIKIYÖNETİMLE TANIŞIYORUM

Şu sıkıyönetim deyimi cidden hoşuma gider. İdarei örfîye ve sonra örfi idare pek de bir mânâ ifade etmiyordu. "Örfi idare" yerine "Keyfi İdare" deseler daha doğru ederlerdi. Halbuki sıkıyönetimde

enerjik ve sert bir anlam var... Halk Partisi mekanizması içinde sıkıyönetim gibi güzel bir icat yapacak bir kimsenin bulunması gerçekten aklın almayacağı bir nesne, âdeta bir hârika... Fakat doğrusuna bakarsanız bu sıkıyönetim., aslında bir gevşek yönetmesizlikten başka bir şey değildi.

Birinci ve ikinci sıkıyönetim komutanları olan Korgeneral Ali Rıza Artunkal ve Orgeneral Sabit Noyan'ın ikisiyle de şerefyap oldum; ikisinden de hoşlanmadım.

Münasebetlerimiz düşmanca olduğu için hoşlanmadım sanmayın. İnsanın hoşlanmayacağı dostları olduğu gibi hoşlandığı düşmanları da vardır. Meselâ ben, Falih Rıfkı'nın bir yazısında "Biz Türkçüler..." diye bir ibaresini görünce gülmekten harap olmuş ve Falih Rıfkı'dan hoşlanmıştım. Hasan Âli ile bir saat beraber bulunmak ise sizi temin ederim ki Muammer Karaca'ya gitmekle eşittir. Peki, şimdi ben bu ikisinden hoşlanmakla onların dostu mu oldum? Ne gezer!. Osmanlıya göre Moskof neyse bana göre de bazıları o...

Artunkal da beni güldürmüştü. Ama yalnız güldürmekle de hoşlanılmıyor işte...

Neyse biz tanışmamızın hikâyesine gelelim: Bir gün Halk Partisinin Arnavutlarından biri bana kendi gazetesinde bir yaylım ateş açtı, açara... Arnavut bu, kabadayıdır! İşin ultra komiksel tarafı, bu Arnavut'un bana karşı Türk milliyetçiliğini, Türklüğü müdafaa etmesiydi. Sebep de malûm: Ben yine şu mahut tarih kitabına ilişmiştim. Amatör çok... Ne kadar beşerî müzahrefat varsa hep birden aynı varakparede ulumağa başladılar. Çomar ve çakal seslerinden mürekkep bir sekizinci senfoni...

Sıkıyönetim komutanına düşen, İşkiptar'ı çağırıp:

"Neyine gerek senin tarih meselesi. Git, işkembe çorbası, ciğer tavası ile uğraş bire more!." demekti. Ama bizim Filibeli Rıza, yani General Ali Rıza Artunkal öyle yapmadı; sivil polis vasıtasıyla beni çağırttı.

Sivil polisin de telâşı malûm... Bu haberi bana iletecek olan memur gece geç vakit gelerek bizim kaleyi, yani Maltepe'deki evi kuşattı. Ben de karşılık tedbir almakta gecikmedim. Karanlıkta birbirimizi gözetledik. Bir defa huruç hareketi yaptım. Düşman ricat etti. Fakat pusuya düşmemek için takibe girişmedim. Kaleye çekildim. Düşman da biraz gerileyerek o geceyi Maltepe karakolunda geçirdi. Doğrusu iki tarafın da haber alma servisleri mükemmel işliyordu.

O zaman ben Halk Partisi devletine karşı müstakil bir devlettim. Almanların Balkanlara indiği ve Türkiye'ye saldırmalarına muhakkak diye bakıldığı bir zamanda benim hazırlık yaptığımı ve ilk çağırılışta sırtıma geçireceğim bir çantaya iğne ipliğe kadar her şeyi doldurduğumu gören zevcem:

"Hani sen müstakil devlettin? Türkiye'nin girişeceği savaştan sana ne?"
Diye sormuş, ben de:
"Türkiye'nin müttefiki olarak harbe katılacağım!"
Cevabını vermiştim.

Adama kırk gün deli deseler deli olurmuş; müstakil devlet olduğunu kırk ay söyleyene şakadan da olsa inanılır. Bir gün Boğaziçi Lisesinden çıkıp Köprüye giden tramvaya bindiğim zaman birisi nazikâne selâm vererek:

"Müstakil bir devletin yeri olmalıdır."

Diye yerini bana bıraktı. Bu, Allah selâmet versin, aynı lisenin müdür yardımcılarından ve edebiyat öğretmenlerinden nükteci bir arkadaş olan Enver'di.

İşte bu müstakil devleti, Halk Partisinin sıkıyönetimi görüşmeğe çağırıyor, sivil polisi bu işe memur ediyordu.

Sivil polislerin doğru söylemeyerek kandırarak iş gördükleri bir hakikat... Bunu taktik olarak yapıyorlar. Edirne meselesi yüzünden birinci şubede sabahladığım gece, o gün tevkif yapan memurların 95 birbirlerine anlattıklarından hep aynı taktiği kullandıklarını öğrenmiştim. Meselâ biri, Emniyet Müdürlüğüne getirilmesi gereken adamın evine sabahleyin erkenden gitmiş, kapıyı açan hizmetçiye: "Arkadaşıyım, mühim bir şey söyleyeceğim, uyandırın!" demiş...

Be mübarek! Doğruyu söylesen günaha mı girersin? Polis olduğunu söylersen, öteki damdan falan, kaçar mı?

Doğrusu şu ki, Halk Partisi polisiyle bir defa temas edenin polise ve dolayısıyla resmî makamlara güveni kalmıyordu. Sicilli, sabıkalı hırsızla aydın bir insana yapılacak muameleyi birbirine karıştıran polis, böylelikle hükümetin milletle arasını soğuttuğunun farkına bile varmıyordu.

Bana haber vermeğe gelen polis de sıkılmasa, ertesi günü sıkıyönetim komutanlığına götürmek için beni o geceden tevkife kalkabilirdi.

Ertesi sabah erken kapı çalındı. Zaten bekliyordum. Gideceğim treni kendisine söyledim. Ben trene binerken o da başka bir vagona atlıyordu. Vatandaş, polisi, daima koruyucu bir kuvvet olarak görmelidir. Halbuki daima bir baskı kuvveti olarak görmeğe alışmıştı. Bu psikolojik noktayı Halk Partisi asla anlamadı. Zaten neyi anladı ki?

Sıkıyönetim komutanı Korgeneral Ali Rıza Artunkal'ın karşısına çıktım. Yanında kurmay başkanı bir yarbayla bir de binbaşı vardı. Beni nezaketle karşıladı. Önce hal ve hatır sordu. Fakat nezaketinin zorlama olduğu belliydi. Çünkü "siz" diye başlayıp "sen" diye bitiriyordu.

Bir aralık söz benim "Dalkavuklar Gecesi" romanına geldi ve sayın komutan şu şahane sözlerle beni cidden habtetti:

"Sen kendini kurnaz sanıyorsun ama biz senden daha kurnazız. Romandaki şahıs isimleri ters okunduğu zaman hakikî birer isim çıktığını anlamadık mı sanıyorsun?"işte, benim bütün gizli maksatlarımı aydınlığa çıkaran ışıldak gibi bir zekâ karşısındaydım. Derhal Yusuf Ziya Ortaç'ın başından geçen bir vakayı hatırladım:

Yusuf Ziya, iki yerli komünist için "Marksın piçleri" diye bir yazı yazmış; general de kendisini çağırarak: "Herkesin babasını böyle işlere karıştırma!" diye öğüt vermiş...

Anlaşılıyordu ki sıkıyönetim komutanı olan bu kurmay general ömründe "Marks" diye bir şey duymamış, bunu hakikaten o iki herifin öz babası sanmış...

General benimle konuşup bilgiçlik satmağa başlayınca ben de Nizâmı Alem tayfasından olduğumu hatırladım. Vazifemiz ilkokul çocuğundan devlet başkanına kadar eksiklü, yazıklu kim görürsen düzeltmek, nizama sokmaktı. Generali de ıslaha kalktım. Ama fazla bir şey yaptım sanmayın. Sadece tarihten, tarih metodundan bahsettim. Komutan, Hititler çağına ait tarihî ve Voltervâri bir roman olan "Dalkavuklar Gecesi'ni nereden aldığımı soruyordu. Buyurun da lâf anlatın bakalım! Tarihle tarihî roman hakkında bilimsel bir nutuk çekmeğe mecbur oldum. Benim özenerek verdiğim konferansa karşı: "Atatürk'ün tarihinde senin bu yazdıkların yok!" diye cevap vermez mi?

Atatürk'ün tarihi dediği şey, vaktiyle liselerde okutulan, baştanbaşa yanlış olduğu meydana çıktığı için sonradan bırakılan mahut dört ciltlik tarihti, ilk Cumhur Başkanının emriyle yazıldığı için ona izafe olunması âdet hükmüne girmişti.

Birdenbire, tarih hakkında en iptidai fikri bulunmayan birisiyle karşı karşıya olduğumu anladım ve işi kökünden kestirip atmak için: "Atatürk tarihçi değildi" diye cevap verdim.

Tabiî, bu söz generale göre küstahlıktı. Gözleri fal taşı gibi açılarak:

"Atatürk senin bildiğinin on misli tarih bilirdi!" dedi.

General bu sözüyle beni Atatürk'le rakip durumuna sokmuştu. Fakat durum Atatürk'le bir tarih imtihanına girmeme elverişli değildi. Sözün gelişi imtihana girsek bile o bana Miken medeniyetini, ben de ona Kür Şad ve Yabgu Çiçi'yi soracaktım. Anlaşamayacaktık.

Bundan başka, tarih alanında da olsa Atatürk'le rakip olmak, yani kendisini onunla eşit tutmak akıllara durgunluk verecek bir işti. Atatürk, İngiltere'nin desteklediği Yunanlılara karşı Türkiye'nin bağımsızlığını kurmuştu. Ya ben?

Bununla beraber ben de daha az bir şey yapmış değildim: Hasan Ali ile Falih Rıfkı'nın desteklediği İsmet İnönü'ye karşı kendimi korumuştum. Hangisinin daha güç olduğunu okuyucular takdir etsin...

Sayın general, "Atatürk senin bildiğinin on misli tarih bilirdi" deyince gülümseyerek sustum. Ben susunca o açıldı. Beni tarihten imtihan etmeye başladı. Cevap verdim. Keyiflendi:

"Sen benim bildiğimin yarısı kadar da tarih bilmiyorsun be!" Dedi. Yine gülümsedim; cüreti arttı:
"Ne eserlerin var?"

"Eserlerimin listesi elinizdeki kitabın arkasında yazılıdır."

Elinde "Dalkavuklar Gecesi" vardı. Çevirdi ve ilk eseri okudu: "Sartbaşına Cevap."
Sordu: "Bu, İzmir'de harabeleri olan Şart mı?"

Küçük dilimi yutuyordum... Sayın general benim bildiğimin iki misli tarih bildiğini bu soru ile cidden ispat etmişti. Kitabın adından olsun bunun bir şehir harabesi olamayacağını; bir harabeye cevap verilemeyeceğini anlayamıyordu. Bu adam nasıl korgeneral olmuştu; yarabbi, nasıl?

Bu sefer yalnız gülümsemekle yetinmedim. Güldüm. Sartbaşı'nın kim olduğunu anlattım.
O zaman lâfı değiştirdi:

"Müstait bir gence benziyorsun! (Eliyle kalın bir dosya göstererek) Dosyanı inceledim.
Irkçılık yapıyorsun! Siyasî faaliyeti bırak!, ilimle meşgul ol! Memlekette kendi aleyhinde cereyan uyandırma! Sonra kanun seni himaye edemez."

Sayın general beni tehdit ediyor, yani Türkçesi: "Sonra seni linç ederler, karışmam ha" diyordu.

O dakikada ve sıkıyönetim komutanının odasında hayatım emniyette olduğu için zihnim ve gözlerim dosyaya takıldı. Şişman bir dosyaydı. Kim bilir içinde benim için ne methiyeler vardı: Irkçı, Turancı, faşist, serkeş, menfi, bozguncu falan filân... Tabiî bunların arkasından da daha başka günahlar: iki defa evlenmiştir. Reşit Galibe telgraf çekmiştir, evinde Hitler'in resmi vardır, saçlarım Hitler gibi tarar ve başkaları...

"Paşa hazretleri! O dosya okuyup yazması bile tam olmayan polislerin verdiği raporlarla meydana gelmiştir. Benim hakkımda doğru bilgiler ihtiva ettiğini sanmıyorum."

Başını salladı. Bütün esrara vâkıf insanların gülümseyişiyle gülümsedi:
"Doğrudur, doğrudur" dedi.

Eh, madem ki o doğrudur dedi elbette doğru olacaktı. Cumhuriyet ordusunun muvazzaf korgeneralinin dediği doğru olmayıp da yedek erinin sözü mü doğru olacaktı?

Ayağa kalktım. General de kalkmak nezaketini gösterdi. Kendisini esas vaziyeti alarak askerce selamladım. Doğrusunu isterseniz ruh ve karakter bakımdan ben üniformasız bir askerdim; o ise üniformalı bir başıbozuktan başka bir şey değildi.

Sıkıyönetimle tanışmam bu kadarla kalsaydı belki bunu da unutur ve kötü intihalarımı kaybederdim.

İkinci bir tanışma da nasip olacakmış. O da şöyle oldu:

Boğaziçi Lisesinin öğrencilerinden bazıları bir gün bana gelerek "Doğan Aksoy" adındaki bir arkadaşlarının komünist propagandası yaptığından bahsettiler. Doğan, Halk Partisi valilerinden birinin oğluydu. Bir yıl önce de benim ders verdiğim sınıflardan birinde öğrenciydi. Oldukça iyi bir çocuktu. Mahzun bir hali vardı. Annesi ölmüş, babası başka bir kadınla evlenmişti. Zannederim üvey ana tepkisi onu önce evinden, muhitinden, daha sonra babasından ve en sonra da babasının mensup bulunduğu Türk topluluğundan soğutarak Türklüğün zıddı olan komünizme sürükledi.
Haberi veren çocuklara sordum:
"Neden idareye haber vermediniz?"

"Efendim! Babası, bizim lise müdürünün dostudur. Aleyhimize çevrilmesinden korkuyoruz!"
"İsterseniz ben söyleyeyim."

"Fakat siz de bunu bizden duyduğunuzu söylemeğe mecbursunuz!"
"Polise bildirin!"

"Polis lisede araştırma yapınca yine bizim ortaya çıkmamız lazım."
"Öyleyse Doğanı kontrol ederek bekleyin."

Fakat bekleyiş uzun sürmedi. Doğan cidden uygunsuz sözler söylüyor, meselâ "Rus orduları buraya geldiği zaman hepiniz komünist zindanlarında çürüyeceksiniz!" kabilinden inciler saçıyordu. Nihayet çocuklar dayanamayıp bir gece Doğan'ı iyice patakladılar ve idareyi müdürü falan unutarak işi polise aksettirdiler. Sıkıyönetim yürürlükte olduğu için polis, durumu ona bildirdi ve soruşturmalara sıkıyönetimden başlandı.

Bir gün ben de tanık olarak yer, gün ve saat tayini ile çağırıldım. Askerî makam olduğu için çağırılan yerde tam zamanında bulundum. Fakat sıkıyönetim yargıcının yanma çağırıldığım zaman uzun sürmüş olan bir beklemeden dolayı sinirli bir haldeydim. Yargıç kısa boylu, acayipsel bir şeydi. Selanik dönmesi olduğunu bir müddet sonra öğrendim.

Gösterdiği yere oturdum. Bir er gelerek elimde tuttuğum şapkamla çantamı almak istedi. Askerlerin sivillere hizmet etmesinden hiç hoşlanmadığım için bu hizmeti reddettim ve "Teşekkür ederim kalsın!" dedim.
Bu sefer yargıç karıştı:
"Alsın efendim, alsın!"

Çantamla şapkam, elimde durarak bana zahmet verdiği için yargıcın beni bu zahmetten kurtarmak istediğini sanıyor, evvelce de söylediğim gibi nezakete hiç yüzüm olmadığından, ben de daha çok nazikleşerek nezakette onları geçmek istiyordum.
Yargıç bir daha direndi:
"Alsın efendim!"
Ben de bir daha direndim:
"Kalsın efendim!"

Meğerse hamam böceğine benzeyen bu sıkıyönetimci bana kızıp duruyormuş.Birdenbire bağırdı:
"Verin efendim! Burası mahkemedir. Siz hiç mahkeme görmediniz mi?"

İyi niyetimin budalaca kötüye alınmasından dolayı ben de sıkılmıştım. Demin aşağıda uzun müddet beklemenin verdiği tepki ile cevap verdim:
"Gördüm ama böyle bekletilmedim."
Hamam böceği küplere bindi. Ayağa kalkarak haykırdı:
"Çık dışarı, küstah adam!"

Ben bu eciş bücüş zata kibrit kutusu muamelesi yapabilirdim. Fakat gel gör ki üstünde üniforma vardı ve sıkıyönetimin yargıcı idi.

Odadan çıktım. Hamam böceği arkadan bağırıyordu:
"Tutun!. Nezarethaneye atın!"

"Nezarethane" kelimesini ömrümde ilk defa işitiyordum. Hamam böceğinin bana lâyık görmesine göre iyi bir yer olmadığı muhakkaktı. Allah'tan, o binada bir nezarethane yoktu. Ben önde, böcek arkada merdivenlerden indik. Aşağı katta, demin uzun zaman bekletildiğim odada bir koltuğa yerleştim. Yargıç karşıma dikilip bağırmağa başladı:

"Sizin şahsınıza karşı büyük hürmetim vardı. Fakat siz o hürmete lâyık değilsiniz!"

Al sana bir felaket daha: Hamam böceğinin saygısını kaybetmiştim. Fakat iş bu kadarla kalmıyor, mumaileyh saçmalamağa başlıyordu:

"Günlerden beri sizi kurtarmağa çalışıyorum. Bu iyiliğime nasıl mukabele ediyorsunuz!" Beni galiba başka birisiyle karıştırıyor sanarak cevap verdim: "Beni neden kurtarmağa çalışıyormuşsunuz? Ben burada sanık değil, tanık olarak bulunuyorum."
"Evet ama size faşist diyorlar!"

Doğrusu pek de yalan değildi. Faşistlik: otoriter devlet, millî şuur, millî gurur, ahlâksızlığa ve beynelmilelciliğe düşmanlık, ilerlemiş millet demek idiyse bana da pekâla faşist denebilirdi. Ama bu söz o zaman İtalyan ve Alman taraftarı, İtalya ve Alman ajanı mânâsında kullanıldığından yargıç bende bir şok tesiri yapacağım umarak söylemişti. Bu parlak söze kayıtsızca cevap verdim:
"İnanıyor musunuz?"

Bu hamam böceği de amma tuhaf adamdı. Birdenbire kendisinden bahsetmeğe başladı. Heyecanlı, âdeta bağırarak konuşuyordu:

"Ben sıkıyönetim hâkimiyim. Herkesi ve her şeyi öğrenmeğe mecburum. Şimdiye kadar üç valiyi sorguya çektim..."

Ben vali olsam bu muhterem zatı kapıcı ile dışarı attırırdım. Halk Partisi, sıkıyönetim yargıcı olacak adamları özenerek seçmeğe hiç aldırış etmiyordu. Karşımdaki şu gülünç adam şimdi de kendisinin üç meziyeti bulunduğundan bahsediyordu. Birincisini işittim: Çok namuslu imiş... Diğer ikisinin de farkında değilim. Tuhaf bir huyum vardır: Bazen karşımda kıyametler koparken ben başka şey düşünürüm. Hele bana bir şeyler anlatan kimse ilgi uyandırmazsa bir kelimesini bile duymam, kendi âlemimde yaşarım. Yine öyle oldu. Yalnız bir aralık "galiba deli" diye düşündüm. Düşüncemde pek de haksız değildim. Çünkü 200 aileden kurulu olan Selanik dönmeleri aşağı yukarı üç yüz yıldan beri hep kendi aralarında evlene evlene tıbbın da akrabalar arasında boyuna evlenenler için kabul ettiği gibi bozulmuşlar, soysuzlaşmışlardı. Her dönme kusurlu, sakat ve anormaldi. Hattâ bizim mahdum beylerin doğduğu Alman hastanesinin hepsi de uzman olan hemşireleri, dönme kadınlarının yaptığı doğumlarda çok ölüm veya anormal doğuş olduğunu söylemişlerdi.

Bu son cümle ile, farkına varmayarak faşist olduğumun bir delilini verdimse de, artık bir defa, olan olduğu için aldırmayarak yine asıl konuya dönelim:

Hamam böceği uzun bir konferanstan sonra yoruldu. Büyük bir kanun ve hukuk adamı olduğunu ispat için: "Bugün sinirlendim. Sizi dinleyemem. Belki haksızlık ederim. Başka gün gelin." dedi.

Benim hakkımda hüküm verecek değildi ama ortada elbette benim anlayamadığım bir hukuk inceliği vardı. Tayin ettiği günde yine gittim ve bu sefer hiç bekletilmedim. Karşımda isterik, megaloman bir adam buldum. Bana faşistlik isnadının nereden geldiğini de öğrendim: Selanik dönmelerinin kurduğu bir lise olan Boğaziçi Lisesinde birçok da dönme öğretmen bulunuyordu. Bunların arasında müdür Hıfzı Tevfik gibi Türkleşmiş, Türklüğü seven, hattâ diğer bir dönme hocadan bahsederken: "Sen bilmezsin, o ne domuz Selâniklidir" diyenleri! bulunduğu gibi hakikaten domuzuna Yahudi olanları da vardı. Hattâ bunlardan birinin babası, İstiklal Savaşının sonundaki nüfus değişiminde, Türkiye'ye gelmeyerek Selânik'te kalmak için Yunan hükümetine başvurarak kendilerinin Türk ve Müslüman olmadıklarını iddia etmişti. Benim faşistliğim bu dostların telkininden geliyordu. Onlar da, hamam böceği de dönme değil mi, hepsi birbiriyle akraba idiler. Tabiî, Boğaziçi Lisesi öğretmenler odasındaki konuşmalar, sıkıyönetim yargıcına başka türlü aksettirilmişti.

Yargıç da bana rahmet okuyacak değildi ya... Ne de olsa dönme idi. Yani buz gibi Yahudi. Hem de bildiğimiz Yahudi'den daha koyu Yahudi. Hiç şüphesiz benim Yahudiler hakkındaki düşüncelerimi de biliyordu.

Şimdi size bir de sır vereyim. Tabiî bu sır Halk Partisi çağının sırlarından, yani bir ben biliyorum, bir de bütün dünya. Sır şu: Ben ciddi konuşmadığım zaman şaka yaparım. Fakat bazen şakalar da gerçek sanılıyorsa bunda benim ne suçum var? Almanlar Fransa'ya yüklendikleri zaman doğrusu, Fransızlar'ı adam sanıyordum. Meğer iskambil kâğıdı imişler. Boğaziçi Lisesindeki öğretmenlerin çoğu Frankofildi. Fransız kahramanlığına, askerliğine, yurtseverliğine ve hele Majino şeddine inanmışlardı. Fransız başkomutanı, yayınladığı günlük emirlerde, kendi ordusuna adeta yalvarıyor, düşmanın nefesi kesilmek üzeredir, aman biraz daha dayanın diyordu. Kadıköy Sultanisinden sınıf arkadaşım olan Mümtaz Faik Fenik ise radyo konuşmalarında Fransa'yı övüyor, düzgün bir çekilme yapıldığını söylüyor, katiyen panik yoktur diyordu. Mümtaz, olağanüstü şakacı olduğu için ya radyoda da şaka yapıyor, yahut benim gibi büyük bir stratej olmadığı için askeri durumu kavrayamıyor, panik olması için galiba Madagaskara kadar kaçmak gerektiğini düşünüyordu. O zaman Almanların Dönkerk'te kazandığı zaferin büyüklüğü pek anlaşılmamıştı. İngilizler çekilmekle bir şey olmaz. Birinci Cihan Savaşında olduğu gibi Almanlar Marn ırmağında durdurulur diye düşünülüyordu. Böyle tartışmalar yapıldığı bir sırada ben ortaya bir bomba attım. Almanlar 15 Haziranda Paris'i alacaklar.

Hakikaten 14 Haziranda Paris'e girmezler mi? Birkaç kişi: "Nasıl da bildin" diye sordular. Gayet kayıtsız bir tavırla "Öyle söylemişlerdi" diye cevap verdim.

Fransa teslim oldu ve bütün itibarım kaybetti. Bunun üzerine Fransızca öğretmenlerinden biri bir gün şu nükteyi yaptı:

"Efendim bendeniz hâşâ huzurunuzdan Fransızca hocasıyım"

Derken Almanlar'ın Balkan taarruzu başladı. Frankofillerde bir ümit: Balkan dağlan Almanlara mezar olacaktır.

Bu adamların harp hakkında en basit fikirleri bile yoktu. Balkan komitacılarını asker sanıyorlardı. Büyük bir ciddiyetle:

"Üç hafta sonra haritada Yugoslavya ve Yunanistan kalmayacaktır" dedim. Fransa tahminim doğru çıkmıştı veya Birisi:

"Siz insanı bayağı korkutuyorsunuz" demekle iktifa etti.

Almanlar Rusya'ya saldırıncaya kadar onlara özel bir sempatim yoktu. Sınırlarımıza dayanmışlardı. Çarpışabilirdik. Fakat 22 Haziran 1941'de Almanlar sanki Türk oldu. Onlar Rusya içinde çala kılıç ilerler ve Moskof sürülerini tümen tümen, ordu ordu yok ederken bütün Türkçüler gibi benim ruhum da şad oluyordu.

Almanlar girdikleri yerde Yahudi bırakmadıkları için dönmeler tarafından sevilmelerine imkân yoktu. Bu yüzden onların Rusya'daki zaferlerinden hoşlanmıyorlar, aramızdaki aykırılık buradan doğuyordu. Selanik dönmesi olan sıkıyönetim yargıcına "faşist" diye jurnal edilmemin sebebi de bu idi. Alman çekilişi başladığı zamanki sevinçlerine ise son yoktu.

Ben buraya "Doğan Aksoy" için bildiklerimi söylemeğe gelmiştim. Halbuki onun hakkında pek az konuştuk. Böcek, polisi çekiştirip kendisini övdü ve Orgeneral Fahrettin Altay'la yaptığı özel konuşmalarından bahsetti: 1.90 boyundaki Orgeneral, bu yüzbaşı muadili dönmeyi karşısına alıp hakikaten fikir mübadelesi yapıyor idiyse Türkiye hapı yutmuştu. O dakikada böyle düşündüm.

Kendilerine büyük yetkiler verilen sıkıyönetim yargıçlarının olgun, ağırbaşlı ve çok doğru kişiler olması gerekirken, böyle zıpırların da araya karıştırılması sıkıyönetimin, hükümetin ve bizzat Millî Şefin aleyhine oluyordu ama Millî Şef dünyayı tozpembe görmek istediği için böyle aksaklıklara aldırmıyor, yanındakiler de kendisine boyuna:

Nasyonal Şef! Sayenizde asrımız cennet gibi teranesini okuyorlardı. Millî Şefe göre hakikat kendi kafasında olandı. Bunun dışında ne söylense işitmiyordu. İsmet İnönü'nün bir sorusu üzerine bir kolordunun komutanı bulunan Sadık Aldoğan Paşanın: "Millet, Halk Partisinden hoşlanmıyor" dediği için emekliye sevk olunması, Millî Şefin hakikatlere nasıl kulak tıkadığının ve durumu asla kavrayamadığının delilidir.

Yine konuya dönerek diyeyim ki artık sıkıyönetimle de tanışmış bulunuyordum. 1944'te kesin sonuçlu bir tanışma daha olacaktı ama bu kadarı da onun ne Hint kumaşı olduğunu anlamak için yetip artıyordu bile... Halk Partisi hükümetinin sıkıyönetimi ancak bu kadar olurdu.
İşkembe kazanından diba çıkacak değildi ya...

4. Bölüm
SABAHATTİN ALI İLE TANIŞMA

Vaktiyle ciddi bir milliyetçi dernek olan "Türk ocağı"nda biz, o zamanki gençler 1926'da "Kızıl Elma" adı ile bir oda açtırmıştık. Ocak üyesi olmayan gençler, bilhassa mektepliler bu odaya gelecek, Türkçü

fikirlerle aşılanacaktı. Ocağın faal olan bölümü de hemen hemen bu odadan ibaretti. Yüksek tahsil görmemiş, fakat iyi bir hatip olan ocak başkanı Hamdullah Suphi bol bol nutuk çeker ve çok defa aynı şeyleri söylerdi.

"Arkadaşlar! Orta Asya'daki Kırgız'la Anadolu'daki Türk arasına siyasî sınırlar girmekle bunlar birbirinden ayrılmaz. Bir ormandaki ağaçların aralarına duvar çekerek onların gövdelerini ayırabilirsiniz. Fakat duvarın üstünden dalları toprağın altından kökleri birbirini kucaklar..."
Yahut da:

"Arkadaşlar! Tuna'dan Sakarya'ya doğru dört harp, dört muhaceret gördüm..." vesaire.

Peki ama o dört harp olurken sen neredeydin? Yaşın askerlik yaşıydı. Hangi birinde eline silâh alarak cephede bulundun?

İşte Hamdullah Suphi buna cevap veremez. Hattâ Kırgızlar nerede oturur diye sorsanız ona da cevap veremez. Ama ne çıkar? Bir şeyden bahsetmek için onu bilmeğe lüzum var mı? Öyle olsa dünyada büyük bir sessizlik olurdu. Bizim Kızıl Elma odasında ise heyecanlı tartışmalar yapılırdı.

O sırada İstanbul Erkek Muallim Mektebinde öğrenci olan Sabahattin Ali'yi burada tanıdım. Sırası gelmişken şunu da söyleyeyim ki bu kişinin ikinci adı "Ali"dir. "Âli" değildir. Halbuki umumiyetle adı "Sabahattin Ali" şeklinde yazılıp söylenmektedir.

Bu umumî yanlış, halk efendimizin "Hasan Âli" ile "Sabahattin Ali"yi birbirine karıştırmasından veya onları akraba ve hattâ kardeş sanmasından doğmaktadır.

Sabahattin Ali konuşkan, şaklaban ve komiksel bir gençti. Daima mübalâğalı ve yalanla karışık konuşurdu. Şairdi de. Zaten bizim memlekette şair olmayan kim var? Şairlerle şair adaylarının toplamı Türkiye'nin nüfusundan daima yarım milyon fazladır. Çünkü ana karnında bulunan yarınki vatandaşlar da birer şair adayıdır.

Sabahattin Ali okulunu bitirdi. Bir köye öğretmen gitti. Tatilde İstanbul'a döndüğü zaman ben Yüksek Öğretmen Okulunda edebiyat talebesiydim. Türk meşhurlarından Orhan Saik Gökyay, Nihat Sami Banarlı, Ziya Karamuk, Pertev Naili Boratav, Tahsin Banguoğlu, Ekrem Reşit ve Kenan Hulusi Edebiyat Fakültesinde sınıf arkadaşlarımdı. Son üçü müstesna, ötekiler aynı yüksek öğretmen okulunda idiler.

Biz tatilde de mektepte kalırdık. Sabahattin Ali Beni bir iki kere ziyaret etti ve ikinci gelişinden sonra bütün arkadaşlarımla senli benli oldu. Laubali idi. Felsefe şubesindeki bir kıza âşıktı. Fakat bu aşkı duymayan kalmamıştı. Belki İsmet İnönü bile duymuştu. Çünkü Sabahattin Ali geveze, zevzek, boşboğaz bir çocuktu. Zannederim Bulgaristan'a kaçarken öldürülmesinde de bu boşboğazlığın rolü vardır.

Zeki ve çalışkan olmakla beraber ruh bakımından çok zayıftı. Ahlâk ve şeref duygularına gülerdi. Vatan ve şeref için ölüp tarihe geçmiş olanlara "Lâyemut enayiler" derdi. Soyadı olarak bön ve altın demek olan (Alı) yı alması da herhalde orijinallikten çok şerefe ve itibara yan çizmenin neticesidir.
Bir şeyler olmak isterdi. Bütün iradesiz insanlar gibi yükselmek için alçalmağa her an hazırdı.

O sırada Almanya'ya Alman dil ve edebiyatını öğrenmek ve dönüşte almanca öğretmeni olmak üzere talebe göndermek kararı verilmişti. İmtihan açıldı. Sabahattin Ali de katıldı, kazandı, Almanya'ya gitti.

İşte onun hayatını mahveden facia burada başladı. Meğer birtakım huyları varmış. Bu gibi huylara karşı çok sert davranan Hitler rejimi, Sabahattin Ali'yi Almanya'dan çıkardı. O da Türkiye'ye döndü. Tabiî bizim bu gibi şeylerden henüz haberimiz yok, kendisini karşıladık. Alıp Yüksek Öğretmen Okuluna getirdik.

"Yüksek Öğretmen Okulu", o zamanki adı ile 'Yüksek Muallim Mektebi", otel mi idi diyeceksiniz. Otel de ne kelime? Tekke gibi bir şeydi. Herhangi bir öğrenci, geceleyin bir tanıdığım getirir, yemek yedirir, hattâ boş yatakların birinde yatırırdı bile. Her gece, okula dönmemiş olan bir iki kişi mutlaka bulunurdu. Ben bir sabah uyanınca bizim yatakhanede (410 kişilik yatakhaneler vardı) bir yabancı görmüş, biraz sonra giyinen bu yabancının bir harbiyeli olduğuna hayretle şahit olmuştum.

Sabahattin Ali'yi bizim tekkeye getirdik. Fakat bir gece yatırmakla iş bitecek gibi değildi. Çünkü kovulmuş, beş parasız kalmıştı. O zaman okul müdürü Hâmit Ongunsu idi. Hani şu 30 yıllık ve ordinaryüs olduğu halde bir tek eseri bulunmayan, nevi şahsına münhasır, fevkalâde orijinal profesör..

İçimizden biri, galiba Pertev Naili, ona söyledi. Sabahattin Ali'nin okulda yatıp kalkmasına, yiyip içmesine razı oldu. Hâmit Ongunsu böyle konçinaları korumasını pek severdi.

Sabahattin Ali postu tekkeye serdi. Onu bizim yatakhaneye aldık. Doğrusu küfranda bulunmadı: Bizi aylarca güldürdü.

Kendisinden Almanya'daki vakanın aslını feslini sorduk. Bir şövalyelik hikâyesi anlattı: Barbar Türkler diyen bir Alman çocuğunu doğduğunu söyledi. Sabahattin gibi bir ödleğin bu anlattıklarına inanmak biraz güçtü. Ama yabana ülkede bulunuşu belki vatanperverlik damarlarını harekete getirmiştir diye düşündük. Şüphemizin o da farkında idi. Bir masal daha uydurarak zaferinin hikâyesini berkitti: Almanlar o sırada Kanunî Sultan Süleyman'ın Almanya'ya o muhteşem ve heybetli seferlerini okuyorlarmış. Onun tesirinde kalarak hep birden Sabahattin Ali'ye yüklenip hakkından gelememişler.

Sabahattin Ali konuşurken biz sözlerindeki hakikat payına değil, yalnız komikliğine dikkat ettiğimiz için, Almanların onu, Kanunî Sultan Süleyman ordusunun kahraman askerleriyle bir tutmasındaki akıl almaz aykırılığa ehemmiyet vermemiştik. Meğer işin içinde iş varmış ama bilir miydik?

Artık onun için bir havailik çağı başlamıştı. Şurada burada geziyor, işin kötüsü Nâzım Hikmetof'la da temas ediyordu. Bütün zayıf ve tatmin olunmamış insanların başına gelen şey, sonunda Sabahattin Ali'nin de başına geldi: Felâketinin suçunu cemiyete yükleyerek cemiyete düşman oldu ve onun ayakta durmasını sağlayan değerlere saldırdı. Cemiyete düşman olmuştu ya, onun başında bulunanlara da elbet düşman olacaktı. Bu sebeple bir manzume yazarak zamanın Cumhurbaşkanını ve bakanlarını hicvetti. Bize de okuduğu hicviyeden:

İsmet girmedi mi daha kodese, Kel Ali'den hesap sorulmuş mudur beyti aklımda kaldı: Buradaki "İsmet" devrin başbakanı İsmet İnönü, Kel Ali de Bayındırlık Bakanı ve İstiklâl Mahkemesi Başkam Ali Çetinkaya'dır.

Bir yandan da "torpil" arıyordu. Nihayet aradığını buldu. Dört yıllık öğrenim için gittiği Almanya'da 14 ay kalmış olduğu için Almancayı öğretmenlik edecek kadar bilemediği halde torpil hazretleri sayesinde kendisini Konya. Ortaokuluna almanca hocası tâyin ettirmeğe muvaffak oldu. Boşboğaz olduğunu söylemiştim. Bu huyu dolayısıyla hicviyesini orada da herkese okuduğu için sonunda ihbar edilip hapse girdi; öğretmenlikten çıkarıldı. Hapisten çıktığı zaman artık kelimenin bütün şümulü ile komünist olmuştu.

Buna rağmen öğretmen olmak için yine Maarif Bakanlığına başvurmaktan geri kalmadı. O zamanın bakanı Hikmet Bayur: "Eski kanaatlerini değiştirdiğim bize ispat etmezsen sana iş veremeyiz." demiş. O da fikrim değiştirdiğini göstermek için "Varlık" dergisinin 15 Ocak 1934 tarihli 13'üncü sayısında "Benim aşkım" diye bir manzume yayınladı. Dört dörtlükten ibaret olan ve:

Kısacası: Gönlümü verdim ulu Gaziye, Göğsümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor diye biten bu şiir (!) le Sabahattin Ali fikrini değiştirmiş, Hikmet Bayur da onun fikir değiştirdiğini kabul etmiş oluyordu. Onu tekrar bir vazifeye tâyin ettiler. Doğru güzel bir hükümetçilik oyunu idi. Herhalde benim anlamadığım bir "hikmeti hükümet" vardı. Ah bu, hikmetler!... Onlar ne şahane hikmetlerdir...

Bundan sonra Sabahattin'i pek seyrek görür olmuştum. Her görüşmemiz uzun tartışmalara ve aramızın biraz daha soğumasına sebep oluyordu. Dünyanın komünizme doğru gittiğine ve bir gün mutlaka komünist olacağına inanmıştı. Yahut inanmış görünüyordu. Artık "edebî komünistler" takımına o da katılmıştı. Yani hikâye ve romanlı komünizm propagandası yapıyor, memlekette sınıf mücadelesi yaratmak için komünistlerin ne kadar malûm usulü, taktiği varsa hepsine başvuruyordu. Nihayet 1939'larda içini dışına vuran hikmeti yumurtladı. "İçimizdeki Şeytan" adlı romanıyla, sanata siyaset sokarak milliyetçiliği batırdı. Romanında, milliyetçi gözüken insanların top yekûn yabancı devlet ajanı olduğunu göstererek cibilliyetini açığa vurdu. Halk Partisinin organı olup Falih Rıfkı'nın idare ettiği Ulus gazetesinde yayınlanan bu roman, kitap şeklinde çıkınca beni ikaz ettiler, okudum. 1940 Temmuzunda "İçimizdeki Şeytanlar" adlı broşürle cevap vererek Sabahattin Ali'ye vuruşma teklifi yaptım. Çünkü çok kızmıştım. Öfkelendiğim zaman her şeyi yapabilirim.

Şimdi burada da biraz duralım. İsmet İnönü de Millet Meclisindeki bir konuşmasında "Kızarsam yapmayacağım yoktur" demişti. Demek ki, bir huyumuz benziyor. İşte bu hoşuma gitmedi. Halk Partililerden özür dilerim ama Millî Şefe en önemsiz nesnede dahi benzemek beni tedirgin eder. Halk Partisi çağı olsaydı bu fikrim vatan ihaneti sayılır, mahkemelere verilirdim. Şimdi ise demokrasi var. İstediğim gibi düşünür, istediğimi beğenir yahut nefret ederim.

Biz yine Sabahattin Ali'ye dönelim. Halk Partisi ona: 'Yürü ya kulum" dedi. Ankara Devlet Konservatuarı gibi bir yüksek okulun profesörlük demek olan öğretmenliğine kadar yükseltti.

Hasan Âli'nin Maarif Vekilliği zamanı, Sabahattin Ali'nin yıldızının parladığı devir olmuştur. Gerçi bu yıldız, Halk Partisinin yıldızı gibi bir kuyruklu yıldızdı ama bir müddet sahici yıldız tesiri yapmaktan geri kalmadı. Hasan Âli'de herhalde kırtıpilleri tutup profesör yapmak merakı vardı.

Konserlere pek meraklı olup kendisi de viyolonsel çalan Millî Şef konservatuara sık sık geliyor ve Sabahattin Ali'yi iltifatlara boğuyordu. Fakat iltifatlar onu azdırıyor, Rus elçiliği tarafından da ziyafetlere çağırılıyordu. Sonu malûm: Hasan Âli'nin,

Falih Rıfkı'nın ve Millî Şefin bana karşı ve bize, yani Türkçülere karşı koruyup desteklediği Sabahattin, Bulgaristan'a kaçarken sınırda öldürüldü.

Toprağı bol olsun.

5. Bölüm
HASAN ÂLİ İLE TANIŞIYORUM

Yüksek Öğretmen Okulunda iken bir gece Pertev Naili, beni Hasan Âli'nin evine götürdü; tanıştık. Liseden Pertevin hocası imiş. Bu ilk tanışmadan kalan intiba şu idi: Hasan Âli, her nedense Köprülüzade'yi sevemiyordu. Bütün öğrenciler gibi öğretmene toz kondurmadığım için Hasan Âli'nin, Köprülü ve onun ilmi aleyhindeki sözleri bende menfi bir tesir yapmıştı. Bunu pek de açıkça değil, biraz üstü kapalı söylüyordu.

O zaman bunu ilmî bir kıskançlığa vermiştim. Çünkü Hasan Âli de edebiyat tarihine özeniyordu. Meğer kıskançlık ilmî değil, gayrı ilmî imiş!

İkinci bir seferde aramızda tartışma oldu. Çünkü Hasan Âli benim ihtisas sahama karışmış, askerlik hakkında söz söylemişti. Pek demokratik bir askerlik istiyor, militarizmin aleyhinde bulunuyordu. Demokrasinin giremeyeceği tek yerin ordu olduğunu kavramamıştı. Tartışma nazikâne oldu ama ben içimden biraz kırıldım. Çünkü körü körüne ölen askerlerden istihfafla bahsetmesi bana, şehitlere dil uzatmak gibi geldi.

1931'de Türkiyat enstitüsüne asistan oluşumdan sonra da ara sıra geliyor, görüşüyorduk. Bana öteki asistan Abdülkadir İnan'a, Profesör Caferoğlu'ya öteberi soruyordu.

Tekke de büyümüştü. Tekke şairleri vardı. Fakat birçokları gibi o da yeni dil ve tarih meselelerine burnunu soktu. Felsefeci olduğu için o alanda kalmalıydı. Ne diye edebiyat tarihine, Türk diline karışıyordu? Bilmediği işe biliyor gibi karışanları görünce cin atına biniyorum:

Bir de baktık ki: İlk şartı budur mezhebi aşkın, Mecnun ile Leylâ'ya inanmak diyen Bay Hasan Ali günün birinde devrimciler sınıfına katılmış, Atatürk'le İnönü'den başka hiç bir şeye inanmıyor.

O zaman devrimcilere "yürü ya kulum" deniyordu. Hasan Ali'yi de yürüttüler; yıldızı parladı. Yani kuyruklu yıldızı...

Bir gün bir de baktım ki Hasan Âli "Türk edebiyatına toplu bir bakış" diye kitap neşretmemiş mi? Bir çırpıda okudum. Ölür müsün, öldürür müsün? Doğrusunu isterseniz zamaneye yaranmak için karaladığı satırlardan onun hesabına ben müteessir oldum.

Ya o fahiş yanlışlar?.. Meselâ Oğuz Han'ın kardeşinden bahsediyordu. Mevcut olmayan bu kardeşi nereden çıkarmıştı. Daha neler, neler...

Demek ki şimdiye kadar kendisini bana olduğundan fazla göstermişti. Onu, Türk edebiyatım bilen bir adam sanıyordum. Meğer hiç bir şey bilmiyormuş. Hattâ bilmediğini de bilmiyormuş.

Nizâmı âlem tayfasından olduğumuzu söylemiştik. Derhal Hasan Ali'yi terbiye etmeğe kalktım. Orhun'da "Alaylı âlimler" başlıklı yazıyı neşrettim. Bunu yapmakla bir fayda sağlandı mı? O ayrı mesele. Benim hareket noktam şu idi: Yanlış yapanların yanlışını yüzlerine vurmamak, yanlışlarla sürüp gitmesine yol açar. Kimi şımarır, kimi ne oldum delisi olur. Sonunda millet zarar eder. Zannederim demokrasi denen kuşun etinde yenebilecek tek taraf bu "tenkit" tarafıdır.

Hasan Âli, kendisine birçok şeyler öğrettiğim için bana teşekkür etmeliydi. Onun gibi Halk Partisi başkanlığı yapmış bir centilmenden beklenen buydu. Fakat bu teşekkürü hâlâ eda etmiş değildir. Alaylı Alimler, yazısı Orhun'un 21 Mart 1934 tarihli beşinci sayısında çıktı. Doğrusunu isterseniz Hasancığa pek yaman vurmuş, nakavt etmiştim. 18 fahiş yanlışını göstererek kıpırdayamayacak hale getirmiştim. Meselâ altıncı asırda Hun edebiyatından bahsediyordu. Meselâ Oğuz Hanın, kardeşiyle bağdaştığını söylüyordu. "Türkü" ile "Koşma'yı birbirine karıştırıyor, "Varsağılarda şairin adı geçmez diyor, aslı astan olmayan transkripsiyonlar yapıyordu. Bu transkripsiyonlar bütün Türk dili uzmanlarını katıltıp bayıltmağa yeterdi. Belki de yerli Türklerden filoloji profesörü çıkmayışının sebebi Hasan Aliydi. Malûmdur ki üniversitemizin iki seçkin filoloji profesöründen biri, yani Caferoğlu Ahmet, Azerbaycanlı; öteki yani Raşit Rahmi Arat, Kazanlıdır. Yerliler arada katılıp gitmiştir. Hattâ Ahmet Caferoğlu, Türkiye'ye daha önce geldiği ve yerli kadınla (hatta kadınlarla) evlenip zeytinyağı yemeğe alışarak biraz olsun yerleştiği için hâlâ ordinaryüs olamamıştır.

İşte Hasan Âli bu "Toplu bakışla bütün bakışları topluca üstüne toplamış, fakat edebiyat alanına bir anıt dikememiştir.

Onun bu eserinin asıl zararı "Osman Reşer"e dokundu. O da kim diyeceksiniz. Kim olacak, Müslüman olmuş bir Alman Yahudi'si. Almanya'nın Stutgart şehrinde doğmuş ve Oskar Rescher olarak büyümüş, Arabiyata merak sarmış, Türkiye'ye gelerek yıllarca kalmış, Birinci Cihan Savaşında Alman ordusunda çavuş olarak bulunmuştur. Belki de Almanya'nın birinci Savaşta yenilmesinin sebebi böyle bir çavuşa malik olmasıdır.

Her ne ise, savaştan sonra Oskar Rescher yine buraya gelmiş, Arapça metinler üzerinde uğraşmış, daha doğrusu kendisi uğraşmamış da başkalarını uğraştırmıştır. O zaman dünyadaki Arabiyat bilginlerinin birincisi merhum İsmail Saip Hoca idi. Yerli, yabana herkes her şeyi öğrenmek için ona giderdi. Hiç bir yardım isteğini reddetmez, her giden mutlaka bir şey öğrenirdi.

Rescher, Yahudi olduğu için bu büyük ağacın yemişlerini kendi hesabına devşirmenin yolunu bulmuştu. Gece gündüz onun yanındaydı. Türkiye'de şapka devrimi olup da İsmail Saip Hoca onu giymeği kabul etmeyince İstanbul Darülfünundaki Arap Edebiyatı Tarihi kürsüsünü bıraktı. Beyazıt Kütüphanesi müdürlüğünü alarak ölünceye kadar kütüphaneden çıkmadı. Rescher de postu oraya serdi.

İsmail Sahip Hoca'dan açılan kürsüye Rescher'i getirdiler. Bunun vebali Köprülüzade Fuat'a aittir. Çünkü onun da garip bir huyu vardı: Avrupa'dan gelen her şeyi beğenirdi. Avrupalılar arasında yalnız Profesör Babinger'i sevmemiş, çünkü Babinger, Köprülü Fuat'ın gerçekte Köprülü ailesine mensup olmayıp Kıbleli ailesinden olduğunu yazmıştır.

İşte bu Rescher, Darülfünunda bizim de hocamız oldu. Feyzimizin derecesini takdir edersiniz.

Müslümanlığa oruç tutmakla başladı. Tek başına hiç bir Arapça şiiri anlayamadığı için daima İsmail Saip Hoca'ya başvurur, saatlerce uğraşır, böylece öğrendiklerini bize öğretir, yani hiç bir şey öğretemezdi.

İşte, Ramazanda oruç tutan Hoca'ya saygısından Rescher de oruç tutmaya başladı. Bunu ibadet olarak mı, iktisadî bir iş olarak mı yaptığını bilmiyorum. Fakat pek hoşuna gitmiş olacak ki nihayet Müslüman oldu. Asıl adı Oskar'dı ya, bunu Osman yaptı. Soyadını değiştirmedi. Yalnız Almanca'da "sch" şeklinde üç harfle yazılan "ş" yi atarak bunu Reşer şeklinde Türk imlâsı ile yazmaya başladı. Tabiî bu da Türk sevgisinden değil, daha az mürekkep sarf ettiren iktisadî bir işlem oluşundandı.

İsmail Saip Hoca kedilere karşı büyük bir şefkat gösterir, düzinelerle kedi beslerdi. Reşer de aynı yola saptı. Şehrin türlü yerlerinde beslediği kediler vardır. Bazı ihtiyar ve kedi delisi kadınlara tahsisat vererek onları doyurduğu gibi çantasındaki hazır nevaleden de yolda gördüğü her kediye uyuz, topal demeden ziyafet çeker.

İşte bu Reşer, Hasan Ali'nin Maarif Vekilliği sırasında onun "Türk edebiyatına toplu bir bakış" adlı eserini Almanca'ya çevirdi. Bütün eserlerini ancak 3040 nüsha bastırıp Hasan Ali'ye örneklik yolladı, Maarif Vekâletinin yüzlerce nüsha alacağını mı sanıyordu, nedir, her halde işin iktisadî bir tarafı vardı Fakat ala ala bir kuru teşekkür aldı ve tabiî bol bol da hava...

Demek ki Hasan Âli benden iyi bir ders almış, gerçi teşekkür vazifesini yapmamıştı ama eserinin gerçek değerini kavramıştı.

Sayın Bay Yücel'in böyle ilk raunda nakavt olması veya otuz saniyede tuşa gelmesi vaktiyle "Ali Emirî'nin Köprülü Fuat'a vurduğu darbeyi andırıyordu. Üstat Köprülü, on altıncı yüzyılın ünlü şairi "Bakî" için makale yazmış, merhum Ali Emirî de hemen her cümlesinde yanlışım çıkararak onu bozguna uğratmış, Ali Emirî ölmeden üstadın sesi çıkmaz olmuştu. Fakat şu var ki sonra Köprülü çalışıp çabalamış, Almanca ve İngilizce bilmediği halde büyük bir bilgin, tanınmış bir profesör olmuştu. Ne de olsa akıllı adamdı. Nekbetlerden ders almasını biliyordu.

Hasan Ali'nin zekâsından da aynı şeyi beklerdim. Her şeyin pundunu bulacak kadar felsefî bir zekâya malik olmakla beraber ümitlerimi boşa çıkardı. O her ne kadar kendisinin "sıfır" olduğunu söylüyorsa da bu, külfetlerden kurtulmak isteyen bir alçak gönüllülüğün söylettiği sözdür. Hasan Âli'ye "sıfır" denemez. Hiç olmazsa "yarım"dır. Fakat ne de olsa ümitlerimi boşa çıkarmamalıydı. Ben ondan eser telif etmesini bekliyorken o, kolayına kaçarak başkalarına tercümeler yaptırdı.

Bununla beraber zaman geçmiş değildir. Henüz 60 yaşındadır. Yahudistanı ziyaret ettiği zaman cumhurbaşkanı mı, başbakan mı her kimse, kendisine henüz genç olduğunu, siyasete dönebileceğini

söylemiş. Hazret, şimdi her ne kadar biraz öne eğik şekilde, yani beli bükülmüş olarak yürüyorsa da bu, kocamışlığından değil, tevazuundan ileri gelse gerektir. Malûm ya, Hasan Âli Mevlevî'dir. Mevlevîler alçak gönüllü olur.

Fakat kendisinin fahrî öğretmeni olduğum halde Hasan Âli bana karşı bu alçak gönüllülüğü göstermedi. Bakınız nasıl mukabele etti:

Liselerde okutulan tarih kitabını tenkit ettiğim için inkılâbın ruhuna muhalefetle itham olunarak Vekâlet emrine alındığım zaman Maarif Bakanı, maarife hiç de iyi bakamayan olacak ki nihayet Müslüman oldu. Asıl adı Oskar'dı ya, bunu Osman Hikmet Bayur, Orta Öğretim Genel Müdürü de Hasan Âli idi. Doğrusunu isterseniz benim edebiyat hocalığından uzak tutulmam daima memleket için kayıp olmuştur. Bilgim ne kadar az olursa olsun (Hasan Âli'ninkinden çok olduğu unutulmasın), hiç olmazsa öğrencilere Türk olduklarını hatırlatıyor, büyük millet olduğumuzu, bugünün geçici olduğunu telkin ediyordum. Bunu herkes yapar diyeceksiniz. Şimdi durup dururken insanı güldürmekte mâna var mı? İşte bu durum beni yalandan tanıyanların da dikkatini çektiğinden resmî liselerde tekrar vazifeye alınmam için teşebbüsler yapıldı.

İlk teşebbüsü Besim Atalay yapmış. Maarif Vekili Saffet Ankan'a gidip beni övmüş, yeniden resmî bir liseye alınmam için onu razı etmiş. Bunu Abdülkadir İnan'dan aldığım bir telgrafla öğrendim. Abdülkadir İnan, Türkiyat Enstitüsünde benimle beraber asistandı. Başkurt Türklerindendi. Çok iyi bir insan, kültürlü ve çalışkan bir arkadaştı. Sonra Dil Kurumuna uzman olarak alındı ve Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine hakkıyla profesör oldu. Kütahya mebusu olan Besim Atalay'da Dil Kurumunda çalıştığı için Abdülkadir, işi ondan öğrenmiş, telgrafı çekmişti.

Tebrik ediyordu. Benim bağımsız devlet olduğum zamanlarda bile sadık bir Türkiye vatandaşı olan evdeşim (yani zevcem) de sevinçle tebrik etti ve benden: "Vazifeye başlamadan inanmam" cevabını alınca ihtiyatkârlığıma şaştı.

Ertesi günü Abdülkadir İnan'dan bir mektup geldi. Besim Atalay'ın teşebbüsü hakkında tafsilât veriyor ve beni bundan sonra atılgan olmamağa davet ediyordu. Mektupları öğrendiğime göre kararnamem imzalanıp gönderilmek üzere idi. Artık bu mektup üzerine sayın evdeşimin güveni büsbütün artmış ve âdeta Türkiye Cumhuriyeti'nin bendeki büyükelçisi olarak öğütler vermeğe başlamıştı. Besbelli, "öğüt"ün herkes tarafından verilen, fakat kimse tarafından alınmayan bir nesne olduğunun farkında değildi. O, öğütlerini veredursun ertesi günü Hasan Âli Maarif Vekili olmaz mı? Halk Partisi zamanında vekiller böyle nöbet değiştirirlerdi. Anlaşılan nöbet sırası Saffetten Hasan'a gelmiş ve 28 Aralık 1933'de maarifi beklemek üzere nöbete girmişti.

Fakat sayın Hasan ilk icraat olarak ne yapsa beğenirsiniz? Benim resmî liseye tayinimi durdurmaz mı? Vekillerin filân böyle ilk iş olarak benimle uğraştıklarına göre demek onlar katında önemsel kişilerdendim. Koca devletin başında bulunanların elbet bir bildikleri vardı ki benimle uğraşıyorlardı. Yoksa, ben bu kadar önemli olmasam benim "mesele"mi meselelerin üstünde tutarlar mıydı? Demek ki Halk Partisi de beni bağımsız bir devlet olarak kabul ediyor, fakat dost saymadığı, belki bir istilâdan korktuğu için bana karşı daima tedbirli davranıyordu.

Güvendiği dağlara kar yağdığını gören evdeşim sadece:

"Sen bu ihtiyatkârlığı kimden öğrendin?" demekle yetindi.
"Aksak Temür'den.." diye cevap verdim ve ona rahmet okudum.

Hasan Ali, "Alaylı âlimler" yazıma parlak bir cevap vermişti. Kimseye söylemedim ama içimden kendisim tebrik ettim.

Resmî öğretmen olmayışımın gayrı tabiîliği birçok dostların gözüne batıyordu. Hasan Ali, bakan olduktan sonra da bunlar resmî öğretmen olmam için teşebbüsler yaptılar. Hatırımda kalanlar şunlardır: Merhum Şerafeddin Yaltkaya, Orhan Saik Gökyay, Kâmil Su, Uzunçarşılıoğlu İsmail Hakkı, merhum Fethi Okyar...

Bunlardan yalnız Orhan Saik Gökyay'ın teşebbüsünden haberdarım. Diğerleri bana söylenmeden yapılmış, ret cevabından sonra haber verilmişti. Tanışmadığım Fethi Okyar'ın teşebbüsü ise merhum doktor Rıza Nur'un teklifiyle olmuştur.

Hasan Âli bunlara "Hayır, olmaz" demiyordu. Yalnız şunu söylüyordu:

"Hayhay efendim, olur. Ama o, Tarih Kurumu aleyhinde yazdığı için Vekâlet emrine alınmıştır. Bana mektup yazarak Kuruma tarziye versin, kâfi..." Bak hele şu Hasan Âli'ye!.. Bu kadar şakacı olduğunu da bilmiyordum. Vekâlet emrine alınma pahasına tenkit ettiğim kitap artık okullarda okutulmuyordu. Bana: "Aferin, haklıymışsın" diyen olmamıştı ama tenkit ettiğim ne varsa kültür piyasasından kalkmıştı.

Artık "Yaşasın şanlı ecdadımız Etiler" veya "Aka Türkleri" "Eko Türkleri" kabilinden keşfiyat unutulmuş, tarih kitaplarına ciddiyet gelmişti. Bu şartlar içinde Hasan Ali'nin bana iki satırlık bir tarziye mektubu yazarak: "Azizim! Haklı imişsin. Özür dilerim" demesi gerekmez miydi? Bunu yapsaydı değerinden mi kaybederdi, yoksa değerlenir miydi? Halbuki o, aksine işi şakaya vurup benden tarziye istemeğe kalktı. Hem de üçüncü bir şahıs, bir manevî şahıs olan Tarih Kurumu adına... Galiba Hasancığa büyüklük illeti arız olmuş, kendisini Tarih Kurumu sanıyordu.

Kendisini olduğundan başka bir şey sananlar hakkında çok hikâyeler dinlemişimdir. Bir tanesi pek hoştur. Hikâye şu: Çok akıllı, derli toplu bir adamın küçücük bir anormal taran varmış. Kendisini buğday sanırmış. Hastanede uzun boylu bir tedavi gördükten sonra nihayet buğday olmayıp adam olduğunu anlamış ve doktorlara veda ederek, bir zamanlar kendisini buğday sandığı için şakalar yaparak ayrılmış. Fakat daha birkaç dakika geçmeden soluk soluğa koşarak döndüğünü görüp neye geldiğini sormuşlar. Heyecanla: "Tavuk" demiş. Doktorlar, uzun emeklerinin boşa çıktığını görmenin üzüntüsü içinde: "Hani sen buğday olmayıp adam olduğunu artık biliyordun?" diye sormuşlar. Adamın cevabı şu: "Ben biliyorum ama bakalım tavuk da biliyor mu?"

Hasan Ali, kendisinin "Kurum" olmadığını şüphesiz biliyordu ama her halde başkalarının bunu bildiğinden emin olmadığı için bu tarziyeyi istiyordu. Tabiî, bu da felsefî bir şaka idi.

Yoksa karaya kara, aka ak diyen bir insandan tarziye istenmeyeceğini bilmez değildi. Yahut ileride Tarih Kurumuna üye olacağı kendisine malûm olmuştu da şimdiden Kurumun savunmasını yapıyordu.

Çağrışımla şunu da söyleyeyim ki ben, Hasan Âli'nin Tarih Kurumuna üye olmasından hiç memnun değilim. Şuur altımda o üye oldu da ben olamadım diye bir kıskançlık var mı, bilmiyorum ama Zeki Velidi'ler, Akdes Nimetler, Faruk Sümer'ler gibi tarih şöhretleri dururken Hasan Âli'nin Kurumda oluşunu Turan anayasasına aykırı buluyorum. Kuruma girerken hiç olmazsa tarafımdan bir sınava tâbi tutulması gerekirdi diye düşünüyorum. Meselâ Hasan Âli, Osmanlı hanedanından ilk hükümdar kimdir diye sorsam cevap verebilir mi? Türkiye'de hangi hanedanların hüküm sürdüğünün farkında mıdır? Osmanlı tarihinin kaynaklarını ana çizgileriyle sayabilir mi? Bakın, daha Osmanlılardayım. Biraz daha gerilere gitsem ne olacak?

Fakat müsterih olsun: O Maarif Vekili iken, ben de öğretmenken kendisini istifaya davet etmiştim ama şimdi ikimiz de bir şey değilken aynı teklifte bulunacak değilim. Hele şöylece 1961'de, yahut 1963'de, o da olmazsa 1969'da, bu da mümkün değilse 1973'te Halk Partisi iktidara geçsin, Hasan ÂH de yine Maarif Vekili veya Sadrâzam olsun, o zaman benden çekeceği var...

Fakat galiba 1973'de kendisine meydan okuyamayacağım. Bir defa, zannederim, ömrüm vefa etmeyecek. Bundan başka sayın İnönü'nün Hasan Ali hakkında verdiği söylenilen hüküm hiç de ümitlendirici değil. Söylenti doğru ise İnönü şöyle demiş: "İki kişi hakkındaki tahminimde aldandım. İktidardan düşersek Hasan Ali sadık kalır, Falih Rıfkı bizi terk eder sanıyordum. Tahminimin tamamen aksi çıktı..."

Her ne kadar sayın İnönü bütün tahminlerinde aldanmış ise de mesele o değil, Hasan Ali'ye ikbal kapılarının kapanmış olmasıdır Şimdi sayın Yücel'in niçin Halk Partisi taktik müşavirliğinden İş Bankası estetik müşavirliğine geçtiği anlaşılıyor, değil mi?

İşin bir de acıklı tarafı var: Sayın İnönü, Yücel'in müstakbel bakanlığım elinden almışlar ama bir zamanlar o aynı Yücel, şu bizim ırkçılar olayı sıralarında "İsmet İnönü'yü sevmeyen Türk olamaz" diyordu. Tanrı korudu. Eşref saate gelseydi bu vecizeyle yeryüzünden Türk ırkı silinecekti ama asıl söylemek istediğim o değil, tarihî büyük şahsiyetler arasındaki münasebetlerin arada bir böyle ultra komiksel dalgalanışlar göstermesidir.

6. Bölüm
REHA OĞUZ'LA TANIŞMA

Şimdiye kadar hep karşı tarafın kahramanlarından bahsettim. Halbuki bizim cephede de onlardan aşağı kalmayan kahramanlar vardı. Bunları anlatmamak hem kendilerine karşı haksızlık, hem de tarihe karşı ihanet olur. Kahramanlar mutlaka tarihe geçmelidir. Tarafsız bir tarihçinin vazifesi de tarihî metoda sadık kalarak ve olayları objektif bir görüşle görerek... falan.... falan...

Tabiî derhal, tarafsız olmadığım iddia olunacak; okuyucularım emin olsunlar ki tarafsızım ve bildiklerimin hepsini yazmıyorum. Hepsini yazsam dünya yerinden oynar. Dünyayı yerinden oynatmayı doğru bulmuyorum, bir... Çünkü o zaten oynamış, daha çoğuna dayanamaz.

İspat hakkı olmadığı için yazdıklarım kanunlara aykırı düşebilir, iki...

Bir üçüncü sebep daha var: Başkalarının hesabına ben utanıyorum.

Dünya bin bir türlü süt emmiş insanlarla doludur. Ayrıca her insan az veya çok inek sütü de içmiştir. Demek ki her insanın bir anası, bir de inekten sütanası var. Tabiî her ineğin bir öküz kardeşi olur. Şu halde her insanın da bir öküz dayısı var demektir. İnsanların niçin zekâ ve insanlık dışında hareket ettikleri anlaşılıyor değil mi? Her insan bir öküzün yeğenidir. Oğlan dayıya, kız halaya çeker derler. Herhalde bazı insanlar, süt dayılarına fazla çekiyorlar. Bundan da cihanın huzursuzluğu doğuyor.

İnsanların ister kendi yaratılışlarından, ister süt dayılarına çekmekten olsun bu kadar düşmeleri bana huzursuzluk verir; dünyadan tiksinirim.

Fahişeler vardır, namustan bahseder. Kanaatini ve kalemini satmışlar vardır, vicdandan dem vurur. Vurguncular vardır, ağızlarından fazilet sözü düşmez. Çifte pasaportlular vardır, vatan diye haykırır. Palikaryalar vardır, kahramanlık iddia eder. Bazı iyi niyet sahipleri de bunların hepsine inanır. Gel de bu insanların arasında huzur içinde yaşa.

Bu felsefeler de nereden çıktı diyeceksiniz. Çağrışımlar insanı aldığı gibi böyle yüksek fikirlere iletiyor. Yükseliş hoş, fakat bir de hakikate iniş var ki düşman başına... Biz yine gelelim konumuza:

Vaktiyle bizdenken sonra dönen, askerliğini yapmadan vatandan uzaklaşarak Amerika'da yerleşen ve Amerikan vatandaşı olan bir Reha Oğuz Türkkan var ki bu dâvada mühim yeri olduğu için ondan bahsetmek bir zarureti mecburiyyei kaviyye'dir.

Bu acayip söz de nereden çıktı diyecekler. Gerçi ben "Kül Tegin" çağından kalma bir Gök Türk isem de arasıra böyle Osmanlılığım da tutar. Osmanlı yazı diliyle söylerim. Yukarıdaki Osmanlıca tamlamada az buçuk yanlış da var ama "benle", "senle" diye Ermeni ağzıyla konuşan, Galatasaray'a "Gaasaray", Beşiktaş'a "Beştaş" diyen bugünkü gençler onu nerden anlayacak? Bugünkü gençler bu gibi fikir meselelerinden ziyade "antrenman"la uğraşırlar ve "yerden muazzam oynayan Macarlar"a karşı millî kahramanları Lefter'in golü ile galip gelen millî takımları şerefine trende, vapurda nâra atarlar.

Biz yine Reha Oğuz Türkkan'a gelelim. Mister Reha Oğuz Türkkan (belki şimdi Törkkeyn olmuştur) şimdi 43 yaşlarındadır. Eski Kadastro Umum Müdürü Halit Ziya Türkkan'ın ortanca oğludur. Ankara Hukukundan çıkmadır. Tanışmamızın, ister istemez uzunca olan hikâyesi şudur:

1938 yazında bir gün Maltepe'deki evime gelen ve kendisini "Orhan Türkkan" diye tanıtan bir genç benimle görüşmek istediğini söyledi. Görüşelim dedim. Cebinden çıkardığı bir kâğıdı uzatarak "Hâlâ bu fikirde misiniz?" diye sordu. Kâğıda baktım. Vaktiyle Atsız Mecmua'da çıkan manzumelerimden birinin son dörtlüğü idi:

Hey arkadaş!
Bu yolda ben de coşkun bir selim;
Beraberiz seninle... İşte elinde elim
Seninle bu hayatın gel beraber gülelim
Ölümüne, gamına, tipisine, karına...

Aktörce hareketleri sevmediğim için bu "numara" hiç de hoşuma gitmemekle beraber: "Evet! Hâlâ bu fikirdeyim" diye cevap gerdim. Karşımdaki genç "Öyleyse konuşabiliriz" diyerek çantasını açtı. Birtakım kâğıtlar çıkarmağa ve anlatmağa başladı. Türkçü bir dergi çıkaracaklarım, Türkçülüğü yaymak için bir dernek kurduklarını, benden de yazı istediklerini söyledi.

Bunun nasıl bir dernek olduğunu, kimlerin bulunduğunu, başkanlarını sordum. Derneklerinin gizli olduğunu, seksen kadar üyeleri bulunduğunu bildirdi ve başkanlarının adını verdi: Avni Motun.

Bu adı ilk defa işitiyordum. Hepsi olabilirdi. Fakat beni henüz gören bir gencin gizli dernekten bahsetmesi... Olamazdı diyecektim ama işte o da olmuştu. Bu seksen kişinin kimler olduğunu sordum. Ankara'daki yüksek öğrenim ve lise gençleri olduğu cevabını verdi.

1944 olaylarına kadar insanlara inanan bir tabiatım vardı. "Deve uçtu" gibilerinden tabiat kanunlarına aykırı bir şey olmadıkça söylenenlere inanıyordum. 1944'te insanların ne Hint kumaşı, yahut Amerikan naylonu olduğunu anladıktan sonra, büyük adam denilenlerin mikrop kadar küçük çapta bulunduklarını gördükten sonra inancım değişti. Şimdi "Deve geviş getirdi" deseler inanmıyorum. Çünkü insanlar geviş getiriyor.

Orhan Türkkan, Türkçülükten bahsederek hoşuma, gizli dernek diyerek de garibime gidiyordu. "Türkçülük" Türklerin ülküsü, kurtuluş yolu idi. Her bakımdan meşru bir davranıştı. Öyleyse neden gizli oluyordu? Kendisine sordum:

"Dergi çıkarmak için yüksek tahsil mezunu bir yazı müdürü ister (o zaman öyleydi). Onu nereden bulacaksınız?"

Sorum üzerine Ankara Lisesinde edebiyat öğretmenleri olan Fevziye Abdullah'ın yazı müdürlüğünü üzerine aldığım söyledi. Fevziye Abdullah'ı tanıyordum. Kendini ilme vermiş, nerden anlayacak? Bugünkü gençler bu gibi fikir meselelerinden gayet mütevazı, münzevi ve çekingen bir öğretmendi. Sırası gelmişken Maarif Vekili sayın Celâl Yardımcı' ya şunu haber vereyim ki bu Fevziye Abdullah, lisede bırakılması değil profesör yapılması gereken bir bilgindir. Tanzimat çağı ve sonrası edebiyatının en büyük uzmanıdır. Sayın Celâl Yardımcı yetkisini, otoritesini kullanarak onu doğrudan doğruya bu kürsünün profesörlüğüne getirirse memlekete ve edebiyatımıza büyük hizmet etmiş olur. Fevziye Abdullah bu kürsüye imtihanla getirilemez. Çünkü onu imtihana çekebilecek kimse yoktur. O, kendisini imtihan edecek olanlara daha yıllarca hocalık edebilir.

Fevziye Abdullah'ın bu meziyetlerini nereden bildiğim sorulacak. Onu da arz edeyim:

Ben, Türkiyat Enstitüsünde asistanken Fevziye Abdullah edebiyat talebesiydi. Bizim üstat Köprülüzade, Barthold'dan "tamamıyla bihaber olarak" mühim ilmî keşfiyatla meşgul bulunduğu için çok defa derse gelmez, telefon ederek; "Nihal, sen derse bakıver" derdi. Ben de yetkim olmadığı halde derslere bakıveririm. İşte Fevziye Abdullah'ı o zaman tanıdım. Ciddi ve çalışkandı. Anlamadığı noktayı öğrenmeden bırakmazdı. Bu sistemli çalışmalar, yemişini vermekte gecikmedi. Mezun olduktan sonra yayınladığı kitaplar ve makaleler, o konularda yazılanların en mükemmelidir. Eserlerinden bazıları doktora tezi de olur, doçentlik tezi de olur. Bugünkü profesörler arasında

onunkiler ayarında eserleri olan azdır. Bu sebeple kendisinin son çağ Türk edebiyatı kürsüsüne getirilmesini millî menfaat gereklerinden sayıyorum.

Sayın Yardımcı bu teklifimi kabul etmezse, günün birinde Maarif Vekili olduğum takdirde ilk yapacağım işin bu olacağını bildireyim. Sen de Maarif Vekili olabilir misin diyecekler. Niçin olmasın? İsmet İnönü Cumhur Başkanı olduktan sonra ben neden Maarif Vekili olmayayım?

İşte bu kadar ciddi olan Fevziye Abdullah'ın adı, bu kadar ciddi gözükmeyen bir işe karışınca onun da gizli derneğe girip girmediğini sorup menfi cevap aldım. Velhasıl bu bir sürü birbirini tutmayan sözler şüphelerimi canlandırdı.

Orhan Türkkan kendisini ve sözlerini şüpheyle karşıladığımı görünce taktiği değiştirdi. Kendilerinin, vaktiyle yayınlamış olduğum Atsız Mecmua ve Orhun'dan millî feyiz aldıklarını, kendi çıkaracakları Ergenekon'un da Atsız Mecmua ve Orhun yolunda gideceğini söyledi. Sonra programlarını anlattı. Bu "Muhayyelâtı Aziz Efendi" kabilinden bir şeydi. Felsefe, içtimaiyat, ruhîyat, tarih, şiir, roman, siyaset alanında yüzlerce eser yazılacak falan...

Nihayet uzun konuşmaların gayesine vardık: Benden yazı istedi. Henüz kendilerini tanımadığımı, yazı verebilmek için dergilerim görmemin şart olduğunu söyledim. O zaman:

"Atsız Mecmua'da çıkmış olan eski manzumelerinizi dergimize alabilir miyiz?" diye sordu.
"Alabilirsiniz" dedim. Görüşme sona erdi.

Bir müddet sonra Avrupa şehirlerinin birisin den bir kart aldım. "Reha Oğuz Türkkan" imzasını taşıyordu. Reha, bana gelen Orhan Türkkan'ın kardeşiydi. Gözlerini tedavi için gittiği, Avrupa'dan Ankara'ya döndükten sonra da mektuplar yazmağa, Ergenekon hakkında izahat vermeye, Türkçülük için ne şekilde çalışmaya hazırlandıklarından bahsetmeye başladı. O da gizli dernekten dem vuruyor, büyük tasarılardan söz açıyordu. Halbuki ben gizli derneğin de, onun başkam diye tanıtılan Avni Motun'un da hayal mahsulü olduğunu anlamıştım. Çünkü tanınmış Kun Yabgusu "Mete"nin adının daha doğru söylenişi olan "Motun"u o zaman bizde birkaç Türkiyatçıdan başka kimse bilmiyordu. Bunu ısrarla ileri süren de Hüseyin Namık Orkun'du. Belliydi ki Hüseyin Namık'la temasta bulunup ondan da yazı almağa çalışan Reha Oğuz Türkkan, bu adı ondan öğrenmiş ve muhayyel bir Avni'nin sonuna ekleyerek esrarlı bir şahsiyet yaratmıştı. Maksat, esrarlı bir hava meydana getirerek gençlerin ilgisini çekmek ve Avni Motun'un mutlak vekâletini alarak, onun adına söz yürütmekti.

10 Kasım 1938'de aylık "Ergenekon" dergisinin ilk sayısı çıktı. Bu ilk sayıda benim eski bir manzumem "Bozkurt" imzasıyla yayınlanmıştı. Kendilerine imzamın değiştirilmesi için yetki vermediğimden bu hareketleri üzerine derhal notlarım kırdım. Benden sıfır aldılar.

Sıfır aldılar da ne oldu diyeceksiniz. Hiç!.. Fakat hiç deyip de geçmemeli. Bu "hiç" her şeyin sonudur. Burada meşhur Osmanlı hikâyesini hatırlamamak imkânsız. Hikâye şu:

Adamın biri gelip vezirin makamına oturmuş. Vezir onu görünce yarı hayret, yarı öfkeyle sormuş:
"Kimsin?"
Adam gayet kayıtsız bir tavırla soruyu soru ile karşılamış:

"Sen kimsin?"
Vezir şaşkın, cevap vermiş:
"Vezirim!"
"Sonra ne olacaksın?"
"iki tuğlu vezir olacağım!"
"Sonra?"
"Sonra üç tuğlu vezir olacağım!"
"Daha sonra?"
"Daha sonra da sadrazam olacağım!"
"Ondan sonra ne olacaksın?"
Vezir şaşırmış. Çünkü sadrazamlıktan sonra olacağı bir nesne yok.
"Hiç" diye cevap vermiş. O zaman öteki gülümsemiş:

"Sen yıllarca çalıştıktan sonra hiç olacaksın. Ben şimdiden hiçim. Şimdi kim olduğumu anladın mı?"

Ben sıfır veredurayım, Reha Oğuz Türkkan "Birleşik dünya devleti"nin hariciye vekili olmaya lâyık bulunduğunu ispat edecek işlerle meşguldü. Meselâ "Atsız da bu gizli derneğe girmiş midir?" diye soranlara "Evet" diyor, fakat "Kendisi böyle bir şeyden haberi olmadığını söylüyor" denilince de "Mezun değildir, söyleyemez" cevabını veriyordu.

Bana yazdığı mektuplarda "Orhan Türkkan"dan bazen "küçük kardeşim" bazen "ağabeyim" diye bahsetmesi de bir hârika, hem de hâkirai farika idi. Belki kendilerinden hangisinin büyük olduğunu bilmiyorlardı, yahut da büyüklük, küçüklük izafi olduğuna göre içlerinden hangisinin büyük sayılacağı hakkında daha karar vermemişlerdi. Fakat eloğlu onların kararını bekler mi? İşte şüphem artmıştı. Tam bu sırada Ankara'daki Ziya Özkaynak'tan bir mektup aldım. Özkaynak, Reha Oğuz'un bir takım çocukça hareketlerinden, plânlarından bahsediyordu. Lâkin bunlar o türlü çoklardı ki boş yere insanın başını belâya sokar, tilkinin tilkiliğini anlatıncaya kadar postunu kaybetmesi gibi bunların çocukluk olduğu ispat olunana kadar insan tabiî ecel ile ölüp gidebilirdi. Bunları haber alınca kendisine sert bir mektup yazdım. Bu türlü davranışlardan vazgeçmesini öğütledim. Aksi takdirde dergilerinde eski manzumelerimin yayınlanmasına dahi izin vermeyeceğimi, dergilerim kimseye tavsiye etmeyeceğimi bildirdim.

Aşağıdan alan bir mektupla cevap verdi ve yakında İstanbul'a gelerek benimle görüşeceğini bildirdi. 1939'un yaz aylarında Reha Oğuz'la teşerrüf etmemiz kabil oldu. Reha Oğuz benden çok, kardeşim Nejdet Sançar'la mektuplaştığı için yine onun vasıtası ile beni görmek istiyordu.

İşte, söz kardeşim Nejdet Sançar'a gelince yine bir parantez açmak gerekecek. Neden aynı konu üzerinde aralıksız gitmediğim, niçin ara sıra böyle saptığım sorulabilir. Kim bilir, belki de Mevlâna'nın Mesnevîsi'ni taklit ediyorum. Onun eseri içice masallardan yapma değil mi? Neden benimki de dış dışa hakikatlerden mürekkep olmasın? Benim bu sapmalarımı hoş görmeyenler bazı büyük siyasîlerin sapıtmalarına ne diyecekler?

Görülüyor ki tenkitlere cevaplarım hazırdır. Onun için ben yine sözü Nejdet Sançar' a getireyim ve 1944 mahkemesinde Halk Partisi hâkimiyetini tehlikeye düşüren bir olayı sırası gelmişken şurada açıklayayım:

Nejdet Sançar benim öz kardeşimdir. Yani ana baba bir kardeşimdir. Ve benden 5 yıl, 4 ay, 11 gün küçüktür. Ben 12 Ocak 1905'te doğdum. O 1 Mayıs 1910'da doğdu. Yaş farkımızın doğru olup olmadığını matematiği kuvvetli olanlar hesaplasın.

Peki, öz kardeş oluyoruz da neden soyadlarımız aynı değil? İşte Halk Partisi bundan kuşkulandı. Acaba ayrı soyadı almakla güttüğümüz gizli maksat ne idi? Merkezden ani bir darbe ile hükümeti kansız olarak ele mi geçirecektik? Yoksa kardeş değilmişiz gibi gözüküp akla gelmeyen başka plânlar mı tatbik edecektik? Buracıkta bununda cevabını vermek faydalı olur.

Bir kere şunu söyleyeyim ki ben devletin bana bahşedeceği soyadına muhtaç değilim; onu soysuzlar düşünsün. Devletin, yani o zamanki Halk Partisinin kabul ettiği Soyadı Kanunu yanlıştır. Çünkü Türkler'de soyadı isimden sonra değil, önce gelir. Dilin yapısı böyledir, ille Avrupalılara benzeyeceğiz diye soyadını sona almak, şuur altına işlemiş bir aşağılık duygusunun mahsulüdür. Biz Avrupalı falan değiliz. Buz gibi Asyalıyız ve hepsinden üstün olarak da Türk'üz.. Anladın mı monşer? Avrupalı olmak meziyet olmadığı gibi, Asyalı olmak da kusur değildir. Unutma ki Arnavut Avrupalı fakat Japon Asyalı'dır.

Bizde Soyadı Kanunu çıktığı zaman Anadolu Türklerinden yüzde doksan beşinin soyadı vardı ve bu soyadları çok defa "oğlu" ile bitiyordu. Çapanoğlu Ahmet, Kadıoğlu Mehmet, Göcenoğlu falan, Mızrakoğlu filân... Tarihimizde de bu türlü soyadları bol bol vardı: Osmanoğlu Murat, Aydınoğlu Umur, Karamanoğlu İbrahim ve başkaları... Şimdi alışılmış ve dilin yapısına uygun düşmüş bu isimleri bırakıp da İbrahim Karamanoğlu, Murat Osmanoğlu demekte mana var mı idi? Yoktu amma oldu işte...

Bize gelince: Asıl soyadımız "Çiftçioğlu"dur. Kökümüz de Gümüşhane vilâyetinin Dorul kazasının Midi köyüdür. Şimdi 8 evli bir köy olan Midi'de artık Çiftçioğlu hanedanından kimse kalmamıştır. Birtakımı Yozgat vilâyetinin köylerine göçmüş, daha talihsiz olan bir bölümü, yani bizim ailemiz de İstanbul'a yerleşmiştir. Bize ırkçılık köydeki atalarımızdan kalmadır. Çünkü Çiftçioğulları'nın tarihi, oturdukları yerin yakınındaki Rum manastırının tahribi ile başlar.

Bu "Çiftçioğlu" soyadı, tabiî nüfus kâğıtlarımızda yazılı değildi. Çünkü eskiden soyadları yazılmaz, dini ve mezhebi yazılırdı. Soyadı Kanunu çıktığı zaman ben ve babam ayrı ayrı yerlerde idik. Nejdet Sançar ise askerliğini yapıyordu. Soyadı Kanununun metni gündelik gazetelerde çıkmamıştı. Sözde özetleri yayınlanmış ve bunlar da bermutat yanlış olmuştu. Meselâ "oğlu" ile biten soyadları alınmayacak diye yazılmıştı. Tarihî soyadları da alınmayacaktı.

Ben eskiden beri yazılarıma "Atsız" imzasını attığım için soyadı olarak bunu seçtim. Son Günü müracaat etmiştim.
Memur:

"Atsız'ı soyadı olarak alamazsınız" diye kestirip attı.
"Neden?"
"Tarihî isimdir!"

Bilgin bir memura çatmıştık. Ne yapmalıydım? Ondan daha bilgin olduğumu ispat etmeliydim. Ettim de:

"Tarihi olan, "d" ile yazılan Atsız'dır. Benimki "t" ile yazılıyor!"

Benim bu bilgiçliğim karşısında memur habtoldu ve:
"Ha!. O zaman olur" diye cevap verdi.

Kardeşim, soyadını mensup bulunduğu askerî birlik yolu ile tescil ettirdi. Galiba o da son günlere kalmıştı. Aklına "Sançar" gelmiş.

Babam ise, yine gazetelerin tesirinde olarak "Çiftçioğlu" soyadını alamayacağını düşünüp memura "Soyadım Çiftçi olacak" demiş. Memur listeye bakarak: "Bu isim alındı, başkasını bulun" diye cevap vermiş. Soyadı Kanununa göre bir nüfus dairesinde aynı soyadı iki ayrı aile tarafından alınamayacaktı. Babam o zaman altmışına pek yakın ve hayattan yorgun bir insandı. Memura şöyle demiş:

"Rica ederim: başına veya sonuna "öz", "er" veya "man" gibi bir şey ekleyerek şu işi bugün bitiriverin"

Anlaşılan, Halk Partisi çağında bazı insaflı memurlar varmış. Babama:
"Dilekçe yazın" şeklinde bir hikmet savurmayarak "Hayhay" cevabını vermiş. Babamın soyadı da "Özçiftçi" olarak tescil olunmuş.

Bereket versin, Halk Partisi, babamın da ayrı soyadı taşıdığını bilmiyordu. Yoksa kim bilir ne kadar huzuru kaçacak, nasıl tedbirlere başvuracaktı...

Soyadı meselesini hallettik. Şimdi Reha Oğuz Türkkan'a dönelim.

1939 yazında Nejdet Sançar Sivas'tan İstanbul'a gelmiş ve bizim Maltepe'deki konağımızda kalmağa başlamıştı, işte bu sırada Reha, onunla mektuplaşarak buluştu, eve geldi. Ufak tefek, esmer, gözlüklü bir gençti.

Kendisine Avni Motun'u sordum. Şu masalı anlattı: Avni Motun ana cihetinden akrabası imiş. Onlara ilk Türkçülük sevgisini o vermiş. Hattâ bahis konusu olan 80 genci dernek halinde toplayıp da Türkçülük telkini yapan Avni Motun imiş. Fakat bu gençlerin hepsiyle temas etmez, yalnız 6 tanesiyle görüşürmüş. Bu altı kişi de ondan aldıkları dersleri ötekilere öğretirlermiş. Aralarında büyük bir disiplin varmış. Gençlerin Avni Motun'a güveni büyükmüş. Fakat iki yıl önce Avni Motun ölmüş. Onunla bizzat temasta bulunan altı kişi, ölümünü öteki üyelerden saklamışlar. Çünkü duyarlarsa belki dağılırlarmış. Şimdi Reha Oğuz, Avni Motun adına söz söyleyerek o gençleri idare ediyormuş. Masal şahane idi. Film konusu da olabilirdi. Fakat tabiî, bana bu uydurmaları terbiyeli terbiyeli anlatan gence "Yalan söylüyorsun" diyemezdim. Zamanla düzelir diye düşündüm. Reha'nın düzelmesi için birkaç asırlık bir zaman lâzım olduğunu o anda hesaplayamazdım.

Ailesini, ırkını sordum. Ziya Gökalp'in, "Kızıl Elma"sının yeni bir rivayetini anlattı: Baba yönünden Kastamonulu, anne tarafından Azerbaycanlı imiş. Bana mufassal bir soy kütüğü verdi: "İsterseniz nüfus kütüklerinden tahkik edebilirsiniz" dedi.

Bu da olmamıştı. Çünkü bizde ne nüfus kütüklerinden, ne de orman kütüklerinden bir kimsenin atalarını çıkarmağa imkân yoktu. Nüfus teşkilâtımız yeni olduğu için bu kayıtlara dayanarak ancak dedelerimizi öğrenebilirdik. Daha ilerisi aile rivayetlerine kalıyordu. Reha Oğuz, güven telkin etmek isterken aksi oluyordu. Gittikten sonra Nejdet Sançar' la kısa bir konuşma yaparak samimi gözüktüğü müddetçe kendisine yardıma karar verdik. Bilhassa Türk tarihine ait birçok şeyler sorarak not etmesi, öğrenmek isteğine delil gibi gözüküyordu. Bu sebeple "Belki düzelir" diyerek, kapatılan Ergenekon dergisi yerine çıkarmaya başladığı "Bozkurt'a yardımı kararlaştırdık.

Bir ara, işler düzenine girer gibi oldu. Avni Motun ve disiplinli 80 genç masalları unutuldu. Yaşlı ve genç bir hayli Türkçü "Bozkurt'a yazmağa başladı. Durum iyi gözüküyordu. Fakat bu iyi durum çok sürmedi. Reha Oğuz'un ötede beride, bilhassa Ankara'da beni över gibi gözükürken gözden düşürmeğe uğraşan hareketlerini duyuyor, fakat umursamıyordum. Reha: "Atsız iyidir, ateşlidir. Yalnız muvazenesizdir" yollu propagandalar yapıyor ve Girit kabadayılarım akla getiriyordu. Giritliler, kendilerini övmek için şu şekilde konuşurlarmış: "Ahmedaki çok zorlu adamdır. Kimseden korkmaz. Şunu yapar, bunu yapar. Yalnız benden biraz çekinir."

Bizim ahbap, beni övdükten sonra "muvazenesizdir" demekle bunun bir başka türlüsünü yapıyordu.

Tekâmül icabıdır diye ikide bir fikir değiştirmiyordum. Dün göğe çıkardığımı bugün yerin dibine sokmuyordum. Ne sarhoş olup kendimi kaybediyor ne de el âlemi güldüren nazariyeler icat ediyordum. Muvazenesizlik bunun neresindeydi? Fakat Reha Oğuz dostumuz, eksik olmasın yüzüme gülüp iltifatlar savururken bu hikmetleri de etrafa yayıyordu. Kim bilir, belki de onun muvazenesi bu türlü idi de ben anlayamıyordum.

Bunu da sineye çekmek üzere iken Bozkurt dergisinin 1940 Ağustosunda çıkan beşinci sayısında Reha Oğuz'un "Gürcülerin ırkı hakkında" başlıklı yazısı yayınlandı. Bu yazıda Gürcülerin Turan ırkından olduğunu ispat ettim sanıyordu. Buradaki fikir hem ilmî hakikate, hem de bizim Türkçülük ve ırkçılık prensiplerimize aykırı olduğu için itiraz ettim. Hele o makalede kendi soy kütüğü hakkında verdiği bilgi bana verdiği şecereye uymadığı için şüphem arttı. Bu "esrarlı" işlerin içyüzünü öğrenmek için biraz zaman harcadım. O zaman Mühendis Mektebi öğrencisi olup Reha Oğuz'un mutlak vekili gibi gözüken "Cihat Savaş Fer"e bir oldu bitti yaparak Avni Motun'un muhayyel bir şahıs olduğunu itiraf ettirdim. Ankara'daki 80 kişilik disiplinli gizli cemiyetin de Reha Oğuz Türkkan, Orhan Türkkan ve Cihat Savaş Fer'den mürekkep bir disiplinsiz topluluk olduğunu öğrendim.

Acaba Reha bunu neden böyle yapıyordu? Belki karanlıktan hoşlanıyor, belki de böylelikle kendi kendisini tatmin ediyordu.

Onun başka türlü bir insan olduğunu daha sonraki konuşmalarımızın muhtelif saflarında anladım. Reha Oğuz Türkkan bizim anladığımız mânada adam değildi. Belki de Merih'ten gelmişti. Zihniyetlerindeki aykırılık dolayısıyla bence Merih'ten değil, daha uzak bir yıldızdan gelmiş olmalıydı. İhtimal, çok medenî olan o yıldızdaki yaratıklar, uygunsuz hareketleri dolayısıyla Reha'yı cezalandırmak için bir uçan daire ile dünyaya sürmüşler, sürgün yeri olarak da bilerek veya bilmeyerek Türkiye'yi seçmişlerdi.

Reha'nın fezadan geldiğini gösteren deliller şunlardı: Bir gün Yalova'ya giderek Cumhur Başkanı İnönü ile bir konuşma yaptığım söylemişti. Bu konuşmada Türkiye'nin niçin savaşa katılmadığını sormuştu. Bu konuşmanın soru ve cevaplarını bana kâğıttan okumuş ve bu okuduklarını, İsmet Paşa'nın yanından çıkar çıkmaz hemen tespit ettiğini ilâve etmişti. Cevaplar İsmet Paşa'nın ağzından çıkmışa benziyordu. Çünkü kaçamaklıydı. Bununla beraber bu mülakatın İsmet Paşa ile değil, dünyaya gelirken yol üzerinde bulunan herhangi bir yıldızdaki herhangi bir devlet başkanıyla yapıldığı muhakkaktı. Halk Partisi çağında böyle herhangi bir gencin İsmet İnönü ile uluorta konuşmasına imkân yoktu. Böyle bir konuşma İsviçre'de bile olamazdı.

Bir başka hârika da, ordu kumandanı Kâzım Orbay'a giderek, hükümeti dinlemeden doğuya taarruz etmesini telkin edeceği hakkındaki sözleriydi. Salih Omurtak olsa belki bu dediği olurdu ama sayın Kâzım Orbay'ın evvelâ Milli Şeften, sonra da sayın zevcesinden izin almadan bu taarruzu yapmayacağı belliydi.

Fakat Reha Oğuz'un en müthiş plânı, hazırladığı bir kanun tasarısı idi. Bu kanun gereğince melez Türk çocuklarının üç yaşından aşağı olanları idam olunacaktı.

Neden üç yaşından aşağı olanları?" diye sormuştum. Onlar küçük oldukları için idamın farkında olmazlarmış.

Bu kadar büyük insaniyetçilik karşısında takdir duygularımızı ifadeden âciz kaldık ama böyle azametli bir plânın gerçekleşmesi için gereken yüksek vasıflardan mahrum olduğumuzu da kendisine anlatmakta kusur etmedik. Bu kanun tasarısından bir daha bahsetmedi.

Ona tam ve kesin teşhisi koymuştuk: Şeflik hastalığına tutulmuştu. Madem ki şeflik istiyordu, meselâ şef tren olabilir, kimse de kendisine itiraz etmezdi. Fakat o Devlet Demiryollarının şefliğine razı olmuyor, devlet gemisinin şefliğine gözünü dikiyordu.

Melezlerin yalnız küçüklerini idam etmekle kendisini kurtarmış oluyordu. Şimdi ise Türkçüler birer birer kendilerini ondan kurtarmaya çalışıyordu. Netice şu oldu ki herkes ondan birer birer uzaklaştı ve Reha Oğuz, Cihat Savaş Ferle yalnız kalarak "Gök Börü" dergisini çıkardı. "Hesap veriyoruz" başlıklı makale ile hepimizi batırarak Türkçü diye yalnız kendisini öne sürmekten çekinmedi. 1943 yılının Ocak ayında "Hesap Böyle Verilir" adlı bir broşür çıkararak Reha'ya gereken cevapları verdim.

O da buna "Kuyruk Acısı" adlı kitapla karşılık verdi. Reha'nın "Kuyruk Acısı" doğrusu çok acayipti. Bu kitapta kendisinin fezadan geldiğini gösterecek hayli sayfalar vardır. Hepimizi, bütün Türkçüleri aforoz etmişti. "Türkçülüğe Girişi" adlı kitabında beni yiğit ve atılgan bir Türkçü diye anlattığı ve bana hediye ettiği nushaya "En yiğit Türkçüye" diye yazdığı halde sonra korkak olduğumu ilân etti. Başka arkadaşların hepsine de birer kulp taktı. Bu şartlar içinde bizler izzet ve ikbal ile onun yanından uzaklaştık. O da Orhan Türkkan ve Cihat Savaş Fer ile olduğu yerde kaldı.

Bizde de kabahat yok değildi. Merhum doktor Rıza Nur, Reha'yı birkaç defa görmüş, hareketlerini kontrol etmiş ve hükmünü vermişti. 11 Mart 1940'da Nejdet Sançar'a yazdığı bir mektupta Reha'nın Türkçülüğü perişan edeceğini söylemiş, bize de "Gümülcineli İsmail Hakkı Hürriyet ve İtilâf Fırkasında nasıl çok menfi bir rol oynadıysa Reha da Türkçülükle aynı şeyi yapacak" demişti.

Ne de olsa tecrübeli, gün görmüş insandı. Dediği aynen çıktı. Onun sözünü dinleyerek daha o zamandan münasebetimizi kesseydik belki birçok kötü olayların önü alınırdı. Kısmet değilmiş...

1944 geldi, geçti. Kara günler "yahşi" ile "yaman'ın kimler olduğunu ortaya çıkardı. Reha Oğuz, askerliğini yapmadan Amerika'ya kapağı değil de kendini attı. Oradan Cumhuriyet'e yazdığı makalelerin birinde bir zamanlar ırkçılığa kapılmış olmasından dolayı günah çıkardıktan sonra burada kalan ırkçıları da hidayete çağırdı. İyi ki melez çocuklar hakkındaki kanun tasarısını tatbik etmeğe fırsat bulamadı. Yoksa, zavallı Reha, şimdi Amerika'da vicdan azapları içinde kıvranacaktı.

Vaktiyle kendisiyle çatışmış olduğum Reha ile anlaşamamalığımızda kimin haklı, kimin haksız olduğunu belki tayin edemeyenler vardır. Bunlara şu gazete ilânını göstermekle iktifa edeceğim. Bu ilân 3 Ekim 1952 tarihli Vatan gazetesinden alınmıştır:

7. Bölüm
HACİZ KARARI

Bakaya kalmak suçundan sanık olup hâlen Amerika'da New York şehrinde ikamet eden ve bu sebeple gaip sayılan ve ilânen yapılan ihtarlara rağmen yurda dönmeyen Adalar As. Şubesi mükelleflerinden Halit Ziya oğlu 1330 D.'lu Reha Oğuz Türkkan'ın Türkiye dahilindeki emvalinin As. Y. U. K.'nun 216.'a maddesinin 2. No.'lu fıkrası gereğince haczine dair verilen ve ilgili mercilere tebliğ edilen 17 Eylül 952 gün ve 52,119 esas sayılı karar aynı kanunun 216.'cı maddesinin 4 No.'lu fıkrası gereğince ilân olunur. (536915542) Adli Amir Zavallı Adlî Amir! Reha Oğuz'un Amerikan vatandaşı olduğundan habersiz, hâlâ Türk vatandaşlarına yapılan işlemi yapmakla uğraşıyor. Onu Türk ordusuna bir fert eklenmiş ve ordunun kuvveti bir fertlik artmış olacak diye düşünüyor. Reha'nın bir toplulukta bulunmayışının o topluluk için ne büyük nimet olduğunu bilmiyor. Ben adlî âmirin yerinde olsaydım Eisenhower'e iadeli taahhütlü bir mektup yollayarak Reha Oğuz'un Amerikan ordusunda da askerlikten affedilmesini rica ederdim. Askerlik mütehassısları Amerika ile Rusya arasında çıkacak savaşta iki tarafın maddîmanevî kuvvetlerini hesaplayarak neticeler çıkarıyorlar ve Amerikanın harbi kazanacağını söylüyorlar.

Büyük bir strateji uzmanı olarak ben bu fikirde değilim. Reha Oğuz Amerika'da bulundukça Amerika savaşı kazanamaz. Hele onu askere alırsa savaş Amerika'nın bozgunu ile sona erer. Hele, Amerika'da sık sık görüldüğü gibi ona birdenbire binbaşılık falan verirlerse Amerika yok olup haritadan silinir. En iyisi Reha'yı füzeye koyup fezaya, gelmiş olduğu yere fırlatmaktır. Varsın milyonlarca yıl boşlukta dönüp dursun. Başı döner de belki kendine gelir.

Reha'nın Amerikan vatandaşı olduğunu nasıl bildiğim sorulacak. Merhum Reşat Nuri'den öğrendim Reşat Nuri ile Reha Oğuz Türkkan bacanaktırlar. Reşat Nuri bana bunu anlatırken Amerikan kanunlarında görülen zekâ örneklerini de nükteli bir şekilde hikâye etmişti: Amerikan kanunları Amerika'da doğan çocukları Amerikalı sayarmış. Bunların anne babaları da isterlerse Amerikan vatandaşı olabilirlermiş. Reha'nın bir çocuğu Amerika'da doğduğu için üçü de Amerikalı olmuşlar. Reha'nın bir de İstanbul'da doğan kızı vardı ki Amerikan kanunları onun Amerikalı sayılmasına elverişli değilmiş. Fakat onun da çaresi bulunmuş. Yine Amerikan kanunlarına göre Kanada'dan gelen herkes istediği anda Amerikalı olabiliyormuş.

Reha, büyük kızı "Aslı"yı alınca doğru Kanada'ya... Bir gece Kanada'da kalmışlar. Sonra Amerika'ya dönünce mesele hallolunmuş... Türkiye'de işlerin tuhaflığından bahsedenler bilmem buna ne derler? Amerika'nın bizden daha tuhaf olduğunu belki teslim ederler.

Zavallı Reha galiba Türkiye'de tutunamadığı için Amerika'ya kaçtı. Doğru, bu memlekette tutunmak kolay değildir. Meselâ Ahmet Emin Yalman'ın da bu memlekette yaşadığını düşündükçe benim de Kora'ya veya Arjantin'e kadar kaçasım geliyor. Geliyor amma, memleketin asıl sahibi olduğumu düşünerek vazgeçiyorum. Büyük bir sabırla Ahmet Emin'i Filistin'e gönderecek kanunun çıkmasını bekliyorum.

Reha'ya burada iken Ermenilik isnadı yapılmıştı. O da hem bunu reddetti, hem de kızına Aslı adını koydu. Malûmdur ki Aslı, "Kerem ile Aslı" hikâyesinde Ermeni papazının kızıdır. İhtimal ki artık ırkçılıktan vazgeçtiğini göstermek için böyle yapmıştı.

Bununla beraber, şaka bir yana, kendisi Amerika'da Türklüğe yararlı olmaktadır. Propaganda faaliyeti bakımından faydası dokunduğu gibi ara sıra İstanbul gazetelerine yazdığı yazılarda da müspet unsurlar çoktur. Fakat o artık bizim için ölmüştür. Daha doğrusu intihar etmiştir. Ne yapalım?. İnsanlar binlerce yılın mirası olan birtakım özelliklerle doğuyor. Bu özellikler bazen bir ruh hastalığı şeklinde tecelli ediyor. İnsan kendisinin hâkimi değil ki... Binlerce yıldan beri gelen ırsiyetlerin, kromozomların, genlerin esiri... Irkçılık bu bakımdan büyük bir hakikattir. Bu hakikat, cahil ve âdi gazetecilerin ağzında "suç" oluyor. Antropoloji ve embriyoloji büyük tabiat ilminin iki mühim dalı... Bunları inkâr edip de dünyadan habersiz birtakım sarhoşların yaverlerine mi ehemmiyet vereceğiz?

Reha Oğuz, kim bilir hangi kromozomların tesirinde olarak birtakım anormal hareketler yaptı. Fakat sıkı imtihan günü gelince bocaladı ve çaktı... Bizler ise.. Bizler yani birtakım Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular, ilhanlılar ve Osmanlılar vatan sathı mailinde hâlâ sâbitkademiz. Hepimizden, Reha Oğuz'un ruhuna :

ElFatiha!

8. Bölüm
İSMET İNÖNÜ'YÜ TANIYORUM

İsmet Paşa Cumhur Başkanı olduğu gün en çok sevinenlerden biri de bendim. Askerdi. Aile babasıydı. Kindarlık gibi büyücek kusurları olmakla beraber çirkefli işlere adı karışmamıştı.

Atatürk'ün öleceği anlaşılınca yerine kimin geçeceğini, herkes gibi, ben de düşündüm. Devlet başkanlarına çok önem veririm. Türk ırkı, 3000 yıllık millî seciyesi icabı, başkanlarına göre şekil almağa alışmıştı. Başta iyi bir adam varsa Türk milleti kuvvetli, yoksa zayıf oluyordu. Kuvvetli bir başkanın, Türklüğü bazen büyük tehlikelerden kurtardığı görüle gelen şeylerdendi. Bu sebeple, artık mukadder olan Atatürk'ün ölümünden sonra, millî menfaat bakımından kimin başa geçmesi gerektiğini düşünmek elbette hakkımdı.

Bence Devlet Başkanlığına üç kişiden biri geçmeliydi: Kâzım Karabekir, Fevzi Çakmak veya İsmet İnönü.

Üçü de memleketin en büyük rütbeli askerleriydi. Kâzım Karabekir, 15.000 kişilik ordusuyla iki misli olan Ermenileri yenip pek çok silâh ele geçirmiş, Yunanlılara karşı yapılan taarruzda bu silâhlar çok işe yaramıştı. Kars ve Ardahan'ın anayurda tekrar katılması Kâzım Karabekir'in himmeti idi. Çok eski ve asil bir Türk ailesine mensup olması da ayrı bir seçkinliği idi.

Fevzi Paşa, Türk ordusunun en kıdemli askeriydi. Temiz ahlâkı ve doğruluğu dillere destandı. Anne cihetinden çok eski ve asil bir aileden geliyordu. Sakarya ve Dumlupınar meydan savaşlarında ordunun Genelkurmay Başkanlığını yapmıştı. Cumhuriyetin kuruluşundan beri de Türk ordusunun başında idi. Askerliği seven, kültürlü, çalışkan bir insandı.

İsmet Paşa, güya İnönü savaşlarını kazanmıştı. Söylendiği kadar başarılı bir antlaşma olduğunu kabul edemediğim Lozan görüşmelerinde siyasî tecrübe kazanmış, uzun Başbakanlık yıllarında tecrübesi pişmişti.

Mesele, bunlardan hangisinin başa geçmesi gerektiği değil, hangisinin başa geçebileceği idi.

Anayasa gereğince Cumhur Başkanı mebuslardan seçilebilirdi. Kâzım Karabekir Paşa o sırada mebus değil, menkûbdu. Erenköy'deki köşkünde münzevi ve oldukça sıkıntılı bir hayat geçiriyordu. O halde CumhurBaşkanı olamazdı.

Fevzi Paşa, Genelkurmay Başkanı idi. Yani bilfiil ordunun başkumandanı idi. Mebus olmadığı için o da Cumhur Başkanı olamazdı.

Kala kala ismet Paşa kalıyordu. O da o sırada menkûbdu. Başbakanlıktan atılmıştı ama mebusluğu duruyordu. Cumhur Başkanı olabilirdi.

Atatürk'le İnönü'nün neden bozuştuklarının hikâyesini anlatmanın zamanı henüz gelmemiştir. Yalnız şu kadarı söylenebilir ki çatışma birçok kimsenin huzurunda olmuş ve İsmet Paşa Başbakanlıktan atılmıştır.

Atatürk'ün son zamanlarında Halk Partisi, yani Millet Meclisi Atatürkçü ve İnönücü olarak ikiye ayrılmıştı ve İnönü, sanıldığından daha kuvvetliydi.

Atatürk tarafları, Atatürk'ten sonra İsmet İnönü'nün başa geçmesini hiç istemiyorlar, bundan çekiniyorlar, İnönü'nün intikam almasından korkuyorlardı. Fakat İsmet Paşa'ya karşı kimi çıkarabilirlerdi? Hiç şüphesiz devrin faal siyasilerinden Şükrü Kaya veya Tevfik Rüştü Araş Cumhur Başkanlığına aday gösterilirse bütün millet sinir buhranı ile katıla katıla güler, Türkiye'de adam kalmazdı.

Bunun için Atatürkçüler, ismet Paşa'ya denk, hattâ ondan kuvvetli bir aday aradılar ve buldular: Mareşal Fevzi Çakmak.

Buluş çok güzeldi ve paşanın namuslu ve faziletli şahsiyeti bütün milleti toplayacak kudretteydi.

ATSIZLAR

Fakat paşa, mebus değildi Açık mebusluklardan birine seçilirse formalite ikmal olunur, Atatürk'ün beklenen ölümü gerçekleştiği zaman Fevzi Paşa Cumhur Başkanlığına geçirilirdi.

Bunu sağlamak için Atatürkçüler adına üç kişilik bir heyet Mareşal Fevzi Çakmak'ı ziyaret etti. Üç kişiden biri Şükrü Kaya idi.

Bunlar durumu Mareşal'e arz ettiler ve Cumhur Başkanı olabilmesi için Millet Meclisine girmesini, bunun için de Genelkurmay Başkanlığından istifa etmesi gerektiğini bildirdiler.

Mareşalin hamuru askerlikle yoğrulmuştu. Ona askerlikten istifa et demek öl demekle eşitti. Bundan başka İsmet Paşa ile arasında hiçbir geçimsizlik yoktu. Onun Cumhur Başkanı olmasında mahzur görmüyordu. Mareşal'i çekingenliğe sürükleyen bir nokta daha vardı: Gelenlerin samimiliğine inanamıyordu. Bunlar gizli bir plânın arkasında koşmuş olabilirler, kendisini Genelkurmay Başkanlığından istifa ettirdikten sonra Cumhur Başkanlığına başka birisini getirebilirlerdi. Bunları düşünerek teklifi kabul etmedi.

Üç kişi ise, Mareşal'e güven vermemelerine rağmen teklif ve niyetlerinde çok samimi idiler. İsmet Paşa'nın Cumhur Başkanlığını bir felâket sayıyorlardı. Bu sebeple şiddetle ısrar ettiler, dil döktüler.

Mareşal, bu adamların istedikleri anda üç maddelik bir kanun çıkarabileceklerini düşünerek:

"Benim Cumhur Başkanlığım bu kadar lüzumlu ise Anayasaya bir madde ekler, Genelkurmay Başkanlarının mebus olmadan Cumhur Başkanı seçilebileceğini kanunlaştırırsınız" diye cevap verdi.

Berikiler, Mareşal'in arzusunu yerine getiremediler. Çünkü Atatürkçü olan mebusların bir kısmı da İsmet Paşanın ikinci Cumhur Başkanı olmasını tabiî görüyordu. Meclise böyle bir kanun maddesi getirilmesi fırtınalar koparabilirdi. Bundan dolayı kıyışamadılar. Sen bunları nereden biliyorsun diye soracaklar. Onu da söylersem yeryüzünde sır mı kalır?

Netice malûm; Atatürk ölünce İsmet Paşa oybirliği ile Cumhur Başkanı seçildi. Muhalifleri ve düşmanları bile esen havayı sezdikleri için ona rey vermişlerdi. Oylar sözüm ona gizli verildi amma kimin ne verdiğini herkes bilirdi.

İsmet Paşanın, Cumhur Başkanı seçildikten sonra Millet Meclisinde verdiği ilk nutku, o zaman öğretmen bulunduğum özel Yüce Ülkü lisesinin salonunda, öteki öğretmenlerle birlikte radyodan dinledim ve çok beğendim.

Fakat işte hepsi o kadar... İsmet Paşa celâdet göstermek istemiş, celâdetle işe başlamış, fakat sonra aksi doğrultudan esen rüzgârın fırtına olmasından korktuğu için yavaş yavaş çark etmeğe başlamıştı.

İsmet İnönü önce bir Anadolu turnesine çıkıp halkla temas etti.

Gazeteler bu gezintiyi, Milli Şefle köylü, esnaf ve diğer halk tabakaları arasındaki konuşmaları bütün tafsilâtı ile yazıyorlardı. Şef, kaç çocuğu olduğunu, ne kazandıklarını soruyor, bunları not ettiriyordu.

Bakalım bu konuşmalardan ne kerametler doğacak diye düşünüyordum ama Millî Şefin "Lâf kıtlığında asmalar budayım" kabilinden bazı sözleri beni hayal kırıklığına uğrattı.

İşte, bir çağrışım daha... "Hayal kırıklığı" deyince bunun eski şekli olan "sukutu hayal"i hatırladım ve şimdiki gençlerin buna "sükûtu hayal" deyişini düşündüm. "Sukut" düşmek demek, "sükût" ise susmak. Acaba gençler niçin böyle söylüyor? Sükût daha ince olduğu için mi? Belki... Yahut düşenin öldüğünü, ölenin de sükût ettiğini düşündükleri için...

Bana öyle geliyor ki İsmet Paşa, Cumhur Başkanı olduğu zaman devleti nasıl döndüreceği hakkında hiçbir plânı yoktu. Plânı varmış gibi gözükmek, halkı biraz oyalamak, bir miktar da gezip hava almak için bu çareye başvurdu. Çünkü mensubiyeti sırasında pek gezip tozamamış, hattâ galiba, meşhur kapalı manej salonu idmanlarını da yapamamıştı.

Ümit en sonra terk edilen şeydir. Hele ben, ümitlerimi en sonra bile kaybetmeyecek bir mizaçta idim. İsmet İnönü'nün fütuhatı yapacağı, zaferler kazanacağı hakkındaki ümitlerim yerinde idi. Bir de o kadar çok işim vardı ki İsmet Paşa iktidara geceli ne kadar olmuştur, fütuhat yapacak zaman gelmiş midir, bunları hesaplayacak vakit bulamıyordum.

Özel Boğaziçi Lisesinde edebiyat öğretmem idim. Bu lise Arnavutköy'de idi. Kartal Mal tepesindeki evimizden mektebe tren, vapur ve tramvayla tam 2.5 saatte gidiyordum. Dönüşü de hesaba katınca günde beş saatim yollarda geçiyordu. Kendi tarih çalışmalarıma yeteri kadar zaman ayıramadığım için sıkılıyordum.

Sabahleyin 6.5'ta kalkan trene yetişmek için bir saat önce kalkıyordum. O zaman Maltepe'de asfalt yol ve sokak feneri bulunmadığı için kış günleri zifirî karanlıkta sokağa çıkmak ve batmadan istasyonu bulmak hayli cambazlığa bağlıydı. Köşkümüz de eski ve ahşap olduğu için gayet havadardır. Odalarında bazen esrarengiz rüzgârlar eserdi. Allah selâmet versin, Yusuf Ziya Ortaç bir gün, kendine hâs sevimli edasıyla:

"Azizim Atsız" dedi. "Seni dinç ve enerjik tutan şey bu zahmetli hayatın, bu konforsuz ve uzak evde oturuşun, bu düşmanlarla çevrili yaşayışındır. Şişlide bir kaloriferli apartmanda oturup ayda bin lira (Ortaç o zamanın bin lirasını söylüyordu) kazanç sağlasan sen de eyyam adamı olur, enerjini kaybedersin."

Yazılarından ziyade konuşmasıyla bir mizah dehası olan Yusuf Ziya Ortaç doğru düşünmüyordu. Çünkü o, konforsuzluğun, yazı yazmak isteyenlere ne kadar zaman kaybettirdiğini bilmiyordu. Onun bu fikrinde isabet olsa, Halk Partisi bana lüks bir apartman tahsis edip "Hidemâtı gayrı vataniyye" tertibinden on bin, hattâ yüz bin lira maaş bağlamaz mıydı?

Benim Türk tarihi üzerinde hiç bir karşılık beklemeden çalıştığımı gören Üstat Mükrimin Halil de, daha iyi şartlar içinde daha verimli çalışacağımı düşünmüş olmalı ki resmî liseye naklim için Hasan Ali'ye başvurup aynı nakaratı dinledikten sonra Cumhur Başkanına mektup yazmamı tavsiye etti.

İsmet Paşanın Türkçülüğe düşman olduğunu henüz anlamış değildim amma kendisinden fazla bir şey ummanın yersiz olacağı hakkında yavaş yavaş bir kanaate varıyordum. Üstat Mükrimin'e sordum:

"Bu mektuptan bir fayda sağlanacağını umar mısınız?"

Üstat Anadolucu idi. İsmet Paşa da Anadolulu olduğu için onun bir "yahşi kişi" olduğuna inanıyordu:

"Mektubun tesir yapar. Uğradığın haksızlığı düzeltir" diye cevap verdi. Bunun üzerine 12 Ekim 1941 Pazar günü İsmet Paşaya uzun bir mektup yazdım. Şöyle başlıyordu:

Reisicumhur Hazretleri,

9 yıldan beri şahsıma karşı yapılmakta olan haksızlığı, kanunî yollarla ve istidalarla düzeltemediğim için, son çare olmak üzere zatı devletlerine başvurmak mecburiyetinde kaldım.

Bundan sonra tafsilâtı ile maceramı anlatıyor, lise mezunlarının lise öğretmeni yapıldığı bir zamanda benden istifade etmemenin acayipliğini belirtiyor ve Devlet Başkanına şahsî bir mesele için müracaatın isabetsizliğini takdir etmekle beraber bütün kanunî kapılar kapandığı için çaresiz kalarak bu yolu ihtiyar ettiğimi bildiriyordum. Artık vâhimelerin kâbusu altında yaşamak istemediğimi ve İsmet Paşa hakka inanmış olduğu için uğradığım zararın telâfisini beklediğimi derin saygılarımla ilâve ediyordum.

Bu mektubu mahsus eski harflerle yazmıştım. Kendimi övmek gibi olmasın ama eski harflerle yazım çok okunaklıdır, insan kör de olsa okur, sağırda olsa... Eski harflerle yetişen nesiller ne de olsa yeni yazıyı biraz güçlükle okudukları için, kolaylık olsun, ismet Paşa boşuna yorulmasın diye mektubumu eski harflerle yazmıştım.

Birkaç gün sonra, 28/10/1941 tarihiyle Riyaseticumhur Umumî Kâtipliğinden bir mektup aldım. Aynen şöyle idi:

12.X.1941 tarihli yazınız Türk harfleriyle yazılmamış olduğundan Reisicümhura arz edilemediği bildirilir.

Umumî Kâtip
K. Gedelgeç

İyi ama a gözümün nuru, siz daha yeni harfleri doğru dürüst yazmasını öğrenememiştiniz. Her zaman ve her yerde "Türk" şeklinde büyük harfle yazılması gereken milletimizin adını "türk" şeklinde küçük harfle yazıyordunuz. Sonra "Reisicümhur" değil, "Reisicumhur" idi. Onu büyük harfle yazmayı ihmal buyurmuyordunuz. Bir de şu 12 yıllık harfler Türk harfi oluyordu da 1000 yıllık öteki harfler neden gayrı Türk sayılıyordu. O Arapça, bu dâ Lâtindi. Aslını araştırınca da ikisi tek kökten çıkıyordu. Lâtin harfleri de, Arap harfleri de aynı bir Fenike alfabesinden çıkmıştı. Bu mektubu alınca ben de çileden çıkıyordum. Fakat bilimsel gerçekleri veya mantık icaplarını anlatacak zaman ve mekânda değildim. Birkaç günlük bir tereddütten sonra 10 Kasım 1941 Pazartesi günü aynı mektubun yazı makinesiyle yazılmış örneğini yeniden gönderdim ve eski harflerle yazmamın, Cumhur Başkanını yormamak için olduğunu belirttim.

Cevap bu sefer çabuk geldi. 14/11/1941 tarihli cevap aynen şöyleydi:

10.11.1991 tarihli mektubunu: karşılığıdır:

Arızanızın Reisicumhurun Yüksek Huzurlarına sunulduğunu bildiririm. Saygılarımla.
Umumî Kâtip
K. Gedelgeç.

İş değişmişti. Umumî Kâtip bu sefer bana saygılarım sunuyordu. Fakat Millî Şefe olan saygı da olağanüstü bir hâl alıyordu. O kadar ki "Reisicumhurun yüksek huzurları" derken "Yüksek" ve "Huzur" kelimeleri bile büyük harfle yazılmıştı.

Artık benim için beklemekten başka iş kalmamıştı. Tabiî bundan hiçbir müspet sonuç çıkmadığını söylemeğe lüzum yok. İsmet Paşa, lütfedip de benim durumum hakkında Maarif Vekili Hasan Ali ile görüştü mü bilmiyorum. Görüştüyse herhalde Hasan Âli beni birçok övmüş ve resmî liseye ehliyetim olmadığını ispat etmiştir.

Ben o zaman Hasan Âli'nin Millî Şefin gözdesi olduğunu ve Millî Şefin sayın annesine aşır okuduğunu bilmiyor, durumum normale dönebilir diye düşünüyordum. Evliya Çelebi gibi her günkü seyahatlerim devam ediyor, çok defa koca bir vagonda tek başıma sabah seferleri yapıyordum. Bu seferlerin garip ve acıklı manzaraları da oluyordu.

O zaman Türkiye kısmî seferberlik yapmıştı ya, her yerden yığın yığın asker geliyor, birliklere, bilhassa Trakya sınırlarına sevk olunuyordu. Trakya'da, bazı subaylardan işittiğime göre 700.000 kişilik bir ordu bekliyordu. Silâh ve malzeme bakımından pek yoksul olmasına rağmen bu ordu maneviyat bakımından çok yüksekti. O zonan Doçent olup Boğaziçi Lisesinde de hocalık eden Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri, yedek subay olarak askerî hizmete çağırılmış, kıta'sında bir müddet kalarak liseye döndüğü zaman "Kuvvei maneviyesi bozuk olanlar birkaç gün Trakya ordusunda bulunmalıdır" demişti.

Fakat morali bu kadar yüksek olan bu orduda nakliye deve bolları bulunuyordu.

Bir kış sabahı, tren bizi Haydarpaşa'ya indirdiği zaman unutamayacağım manzaralardan biriyle karşılaştım; Garın deniz tarafındaki merdivenli girişiyle tren yollarına açılan kapıları arasındaki o koca salon, o koca boşluk yok mu, Türk askerleriyle doluydu. Fakat bunların hepsi soğuk mermerlerin üstünde yerde yatıyorlar, uyuyorlardı. Üstlerinde askeri kaputlarından başka bir şey yoktu. Kim bilir ne kadar yorgundular ki bu alaca karanlığın ayazında, bu çivi kesen taşların üzerine serilmişlerdi.

Müthiş bir teessüre kapıldım ve sevkıyat âmirine de, bunu plânlayan kurmaya da lanet ettim. Savaşta değildik. Bu telâş ve hesapsızlık nereden doğuyordu?

Yavaş yavaş Millî Şef hakkındaki görüşlerim değişiyordu. Köy Enstitüleri komünist yuvası haline geliyor, sicilli komünistlere devlet hizmeti veriliyor, hükümet resmen yaptığı taahhüdü pek kısa zamanda bozuyordu.

Hani o halkla temaslar, acayip sorular ne netice vermişti? Sefalet gözle görülür şekilde artıyordu. Yalnız benim oturduğum Feyzullah caddesinde üç kişi veremden ölmüştü. Buna karşılık İstanbul'un lüks yerlerinde Cumhuriyet Palaslar, İnkılâp Palaslar yükselip duruyordu. Fakat en mühimi ve en müthişi memlekette komünizmin alıp yürümesi idi. Bunlar günden güne azıtıyorlar, küstahlaşıyorlardı. Hele Alman çekilişi başladıktan sonra edepsizlikleri iyice artmıştı.

Evliya Çelebi seyahatleri ve başka işler arasında bunu düşünüyordum. Millî Şef bu memlekette her şeye karışıyordu. Onun rızası olmadan hiç bir şey yapılamazdı. O halde yayılıp duran komünizm de onun izni ve müsaadesi ile mi oluyordu? Onun izni ile oluyorsa sebebi neydi? Millî Şef bir taktik mi yapıyordu?

O zaman merhum Yusuf Akçora ile yaptığım bir konuşmayı hatırlıyordum: Bir zamanlar Tarih Kurumunun başkanı idi. Ben de Tarih Kurumuna çatmıştım ya, benimle görüşmek istemiş, kalkıp Erenköy'deki evine gittimdi.

Tok sözlü bir adamdı. "Azizim Atsız Bey, bize ne diye hücum edip duruyorsun? Bizim gibi fukarâyi sâbirinden istediğin nedir?" diye söze başlamış ve beni Reşit Galib'in ölümüne sebep olmakla suçlandırmıştı Konuşmamızın enteresan tarafı şuydu ki Yusuf Akçora, Atatürk'e sonsuz derecede güveniyordu. "Ona bir şey olacak diye ödüm kopuyor" demişti. Bu arada söz, günün Başbakanı İsmet Paşaya gelmiş ve Yusuf Akçora benim bir sorum üzerine şu cevabı vermişti:

"İsmet Paşa birtakım hedeflere varmak için Ruslarla sıkı fıkı dost olmakta ve onlara bağrını açmakta mahzur görmüyor. Kendi kapasitesinin bu büyük manevrayı çevirmeğe elverişli olduğunu sanıyor. Fakat aldanıyor. îsmet Paşa Rusya'yı kendi maksatlarına alet edecek kadar kabiliyetli değildir. Aksi bir netice hasıl olmasından endişe ediyorum." Bunu hatırlayınca İsmet Paşanın taktiğinin ne olabileceğini düşünüyordum. Rusların bize düşman olduğu muhakkaktı. Polonya'nın yarısını aldıktan, Baltık devletlerini ekledikten, Rumenlerden Basarabya'yı kopardıktan sonra bize taarruz için Kafkasya'ya yığmak yapmışlar, fakat onlar bize saldıramadan Almanlar kendilerine yüklendiği için bu son düşüncelerini tatbik edememişlerdi. Bu şartlar içinde memlekette Moskof dostu, Moskof dostu değil de Moskof'un kendisi olan komünistleri yok etmek gerekmez miydi? Yoksa Millî Şef, Moskoflardan çekiniyordu da, yarın bir Moskof zaferi gerçekleşirse, onları yatıştırmak için Rus dostu bir hükümet kurarak memleketi veya kendi sandalyesini kurtarmak üzere zemin mi hazırlıyordu?

Kabinedeki bazı bakanlardan ve kabine dışındaki bazı Halk Partililerden şüphe etmek için ciddi sebepler vardı. Yoksa bunların hiç biri değil de bu Rus dostları veya gizli Moskof ajanları Millî Şefi kafese mi koymuşlardı?

Nitekim Roosevelt de adamakıllı kafese girmişti. Başkan Yardımcısı Wallace'ın buz gibi komünist olduğu, birçok devlet sırlarının Ruslara satıldığı sonradan ortaya çıkmıştı.

Bizim pek devlet sırrımız yoktu amma Millî Şefin etrafındakilerden bazılarının Rus ajanı olması muhtemeldi. Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.

İsmet Paşa, Moskofçu olduğu gün gibi aşikâr olan Sabahattin Ali'yi, Konservatuarı ziyaret ettiği zaman iltifatlara boğuyordu. Bunlar hep hikmeti hükümet mi idi? Millî Şef hakkında şöyle bir nükte söyleniyordu:

İsmet Paşanın karnında sekiz tilki dolaşır, hiçbirinin kuyruğu ötekine değmez.

Yani onun çok kurnaz olduğu, başkalarının başaramayacağı işleri bu kurnazlığı sayesinde başardığı ima olunuyordu. Fakat olayların gidişi öyle değildi. Tilkilerin kuyruğu birbirine değiyor, hattâ birbirinin gözünü kapatıyordu.

Bunların arasında kimsenin hoşuna gitmeyen, göze batan nesneler de vardı. Bunlardan biri meşhur beyaz trendi. Millet iyice doymazken, bu yüzden memlekette verem almış yürümüşken bu gösterişli ve masraflı trenle sık sık seyahat etmenin sırası mı idi? Hele milletin menfuru olan ve haklarında söylenen menkıbeler ayyuka çıkan yanşakları yanına almanın mânası var mıydı?.

İkincisi de Savarona yatı idi. Ordusunun nakliye işleri deve kollarıyla yapılan bir devletin başkanı bu kadar lüks bir gemide gezmeli mi idi? Belki biraz mübalâğalı bir benzetme olacak amma yoksul bedevilerin kralı olan Ibnissuud'un, başka iş yokmuş gibi karılarına saray yaptırması ile Millî Şefin Savarona'da gezmesi aynı cinsten hâdiseler değil miydi?

Bunlar milletin maneviyatını ve ahlâkım bozuyordu. Herkes "Millî Şef yalnız kendi keyfine bakıyor" diye düşünüyordu. Böyle düşünen milletler, şeflerine güvenmeyen milletler iyi savaşmaz. Türkler yine silâh darlığı ve maneviyat bolluğu ile çarpışmağa mecburken onun maneviyatını bozacak hareketler yapmak bir Cumhur Başkanına yakışmazdı.

Hem de beyaz tren ve Savarona yatı ne demekti? Sayın İnönü'nün kırkıncı göbek babası da böyle lüks içinde mi yaşamıştı? Kırkıncı göbeği şöyle bir yana bırakalım da babasını ve dedesini düşünelim. Onların hayatından birdenbire Savaronaya çıkmak tekâmül kanunlarını hiçe saymak olmuyor muydu?

Aslı var mı, yok mu bilmiyorum amma Savarona ile Millî Şefin akrabalarının da eğlence gezintileri yaptığı hakkındaki söylentiler büyük öfke gösterileri arasında ve her yerde açıkça söyleniyordu.

İsmet Paşanın kardeşinden "Millî birader" veya hafif kamburluğundan kinaye olarak "millî kambur" diye bahis olunuyor, oğullarına şef zâde deniliyordu. Tenkitler başlayınca tabiî mâkul bir sınırda kalmıyor, çok acı bir şekil alıyordu. İsmet Paşa hakkında türlü türlü fıkralar anlatılıyor, hicivli mısralar, beyitler söyleniyordu. Bunlar hoş şeyler değildi. Bir devletin başında bulunan adamın millet tarafından bu kadar hor görülmesi hayra alâmet sayılamazdı.

Daha mühim bir nokta da depremle yıkılan Erzincan'ın yeniden yapılması sırasında oraya ilk iş olarak koca bir İnönü heykeli dikilmesiydi. İşte bu kadarı milletin ıstırabı ile alay gibi bir şeydi. O heykele verilen para ile kaç kişinin hayatı ve sağlığı kurtarılabilirken bunun ihmal edilerek yerine heykel yapılması korkunç bir şeydi.

Yalnız bu kadar mı? Dahası var: İkinci Cihan Savaşında hava hücumlarının çok tesirli bir hal alması üzerine bizde de sığmaklar yapılması işine girişildiği malûmdur. Bizim Maltepe'de bir adam bir gün

sokaklarda bağırarak herkesin bahçesine bir sığınak kazdırması gerektiğini bildirdi. Belediyenin bağırttığı bu adam sığmak kazmayanlardan para cezası alınacağını da bildirdi.

Tabiî ne sığınak kazan oldu, ne de ceza alan... Betonsuz ve demirsiz sığınak mı yapılırdı ki?
İsmet Paşa askerliğin alfabesini de mi unutmuştu. Böyle olacağına: "Belediyeye kolaylık olsun diye herkesin kendisine bir mezar kazması" gerektiğim bildirseler daha akıllıca olmaz mıydı?

Biz, yani millet, böyle hava hücumlarına karşı tedbirsiz, ihmal içinde yaşarken İsmet Paşanın Çankaya'da kendisine üç odalı ve her türlü konforu haiz mükemmel bir sığınak hazırlattığı sonradan, Demokratların iktidara gelmesiyle ortaya çıktı.

Aferin sana ismet!. Tam millet babası imişsin... Tam Millî Şef imişsin... Seninkisi tatlı can idi de bizimkisi patlıcan mı idi? Biz hepimiz öldükten sonra sen hangi milletin başkanı olacaktın? Yoksa: Ölen ölür, kalan sağlar yetişir

Diye mi düşünüyordun? Demek ki millî damat beyin "milletin tek ümidi", "75 yaşındaki genç" diye ilân ettiği adam sendin. Bu mu idi senin tedbirlerin?

Görülüyor ki Millî Şefin davranışlarında çok büyük yanlışlıklar var. Kul yanlışsız olmaz, doğru. O halde bu yanlışlı kulları milletin biricik ümidi diye göstermek neden? Artık kemale mi erdi, bundan sonra yanlış yapmaz mı dersiniz?

İnanmam... O henüz çok genç... Gençler ise yanlış yapmak için yaratılmışlardır.

* * *

Burada "ismet İnönü" hakkında bir eleştirme yapmak isterim. Bu eleştirmemde duygunun yeri bulunmayacak, salt bilimsel olacaktır. Kendisi askerdir. Ciddi bir meslek olan askerlik insanda ciddi bir karakter yaratır. İsmet Paşanın da böyle olması icap eder. O halde sık sık gazetelerde gördüğümüz o gülüşler, o kahkahalar nedir?

Tarih bizi ciddî bir millet olarak tanır. Hele Türk devlet başkanlarının ciddiyeti darbımesel hükmüne geçmiştir. Kağanlar, hakanlar, sultanlar, padişahlar hep ciddi adamlardı. Atatürk de ciddi adamdı. Celâl Bayar da ciddi adamdı.

Şüphesiz bunu gülmeği unutmuş insan anlamında kullanmıyorum. Fakat olur olmaz yerde lüzumundan fazla gülmeyi İsmet Paşaya yakıştırmıyorum. Yaratılışı böyle olsa bile on iki yıl Türk devletine başkanlık ettiğini düşünerek kendisini frenlemelidir.

Gülmek veya ciddi durmak hususunda başka milletleri örnek almayı asla doğru bulmuyorum. Millî karakterler yüzlerce yılın mahsulüdür. Gürültücü Yunan, Arap, İtalyan ve İspanyol karakteri ile sessiz ve teessürünü belli etmeyen Türk karakteri birbirinin tam zıddıdır. Amerikalılar ise neşede pek aşırıdırlar. Ben, Beyoğlu'nda o daima kalabalık istiklâl caddesinde havaya leblebi atarak bunu ağzıyla yakalayan Amerikan askerini bizzat gördüm. Sarhoş falan değildi; Amerikalıydı.

Şimdi aynı hareketin bir Türk askeri tarafından yapıldığını, düşünün: Ne kadar çirkin değil mi? Çirkin kelimesi bile bu davranış karşısında çok güzel kalır.

Amerikan cumhurbaşkanlarının da, bizim ölçümüze göre ciddi olmayan bazı hareketlerinin resimlerini gazetelerde hep beraber görmüşüzdür. Roosevelt'in balık tutarken ve sırıtırken çıkan fotoğraflarını nefretle seyrederdim. Alkolik bir ihtiyar olmasına rağmen Churchill bile daha ciddi ve daha temkinlidir.

O halde, İsmet Paşa neden bu kadar çok gülüyor? Zannımca politika icabı... Muarızlarına karşı kendisini neşeli göstermek ve halka şirin görünmek için... Bu, samimi bir hareket değildir. Halk Partisi diktatörlüğü çağında, dalkavuk gazetecilerin "İnönü'nün sevimli tebessümü" dedikleri o hal hiç de sevimli değildir ve Paşa, hele fazlaca güldüğü zaman çok çirkin olmaktadır.

Galiba 1943'te, o zaman Ankara Konservatuarı müdürü olan Orhan Saik Gökyay'a: "Sana yakışmıyor, beni seversen bıyıklarını kes" diye ısrar etmiş, Orhan Saik de Paşa'yı fevkalâde sevdiğinden hatırını kırmamak için bıyıklarını tıraş etmişti. Ben de Paşa'dan şimdi rica ediyorum: "Kendisine hiç yakışmıyor. Beni bir parça olsun seviyorsa gülmesin."

Böylelikle belki Kasım Gülek de hizaya gelir. Malûm ya, genel sekreter, Paşa'dan geri kalmayacağım diye daha fazla gülüyor, üstelik çarık giymek, eşeğe binmek gibi esprilerle halk efendimizi kendisine bağlamaya çalışıyor ki hiç doğru değildir. Milleti güldürerek iktidara gelmek prensibi kabul olununca Muammer Karaca bin tane Kasım Gülek'i siler, süpürür.

İsmet Paşanın, kendi zamanında bol bol mevcut kusurları bugün diline dolamasını da doğru bulmuyorum. Tenkitlerini başka yönden yapsa ve bugünü tenkitten ziyade millete vaatler yaparak iktidara gelmeye çalışsa daha fazla başarı sağlar. Düşüncemi bir örnekle açıklamak isterim:

İsmet Paşa zamanında basın hürriyeti olmadığı gibi grev hakkı da yoktu. Fazla olarak Ereğli kömür ocaklarında mecburi çalışma angaryası vardı. Bir adamı, kendi isteğine aykırı olarak kömür ocağında çalıştırmak ağır bir istibdat, hattâ bir zulümdür ki eşine ancak komünist memleketlerde rastlanır, ismet Paşa burada: "Mecburduk. Devlet hayatını devam ettirebilmek, fabrikalarımızı ve gemilerimizi işletebilmek için başka çaremiz yoktu" diye kendisini savunacak. Savunacak ama hak kazanamayacak. Çünkü şimdiki idare, angarya mecburiyeti koymadan istediği kadar işçi bulabiliyor ve kömür istihsali de daima artıyor. Şimdi: Böyle bir angaryayı kurmuş ve yürütmüş olan İsmet Paşanın işçilere grev hakkı istemesi doğru mudur, değil midir? Bence değildir. Herhalde ismet Paşa da bunu, partisinin baskısı ile ve utanarak istiyordur. Bundan başka kendisi gibi 14 yıl Başbakanlık, 12 yıl da Cumhurbaşkanlığı yapmış tecrübeli bir siyaset adamının grevlerden doğacak korkunç sonuçları hesaplayamaması şaşılacak iştir.

Grev... Milletin kültür bakımından en geri tabakasına bu hakkı tam da memura tanıma... Neden? Memur grev yaptığı zaman sadece işine gitmez, işçi ise iş yerini tahriple başlar. Memurun en aşağısı ortaokuldan çıkmadır, işçinin ise en yükseği ortaokul bitirmiştir.

Grevlerin nasıl komünist tahrikatına âlet edildiği dünyadaki emsaliyle sabittir. Milletlerin iktisadî hayatında açtığı gedik ise malûm. Bizim gibi disipline alışmış bir milletin ahlâkında açacağı yaralar da

caba... O halde, bütün bu mahzurlar seçimde beş altı yüz bin fazla oy kazanmak için mi göze alınıyor! Ben bunu Paşaya yakıştıramıyorum. Paşa bu grev felaketini iltizam edeceği yerde "Subaylar ve astsubaylar mebus seçiminde oy vermelidir" dese hem partisi hesabına başarılı, hem de millet hesabına tehlikesiz bir iş yapmış olurdu. Lütfen, hatırım için bunu da dikkat nazarına almasını kendisinden rica ederim.

Bir de basına karşı fazla teveccühkâr olmamasını tavsiye edeceğim. Çünkü: hem basın buna lâyık değildir, hem de vakti ile kendisinin emir kulu olarak kullandığı basını bugün baş tacı etmesi yakışık almaz. Basın denilen şey bir silâhtır. Askerin elinde vatan ve namus korur, haydudun elinde cana kıyar, taarruz vasıtası olur. Basın, nihayet beş on kişiden ibaret değil mi? Bu beş on kişinin seciyesinden emin olmadıkça onlara yetki vermek türlü uygunsuzluklara yol açmaz mı?

Emir alınca vicdanını bir yana bırakarak emre göre kalem oynatan, bir savaş kaybedildiği zaman yurdun bir köşesini yabancılara peşkeş çeken, manda tavsiye eden insanlara "dördüncü kuvvet" diye bakmak tehlikeli bir davranıştır.

1950'den sonra İsmet Paşanın fiilî politikadan çekilerek makale ve bilhassa hâtırat yazmakla yetinmesi çok yerinde olurdu. Fikirlerini ve tenkitlerini derli toplu yazılarla bildirmesi, kendisini birçok hakaretten de korurdu. Harama hile katılarak kazanılan 1946 seçiminden sonra artık kendi çağının fiilî olarak kapandığını kabul etmeliydi. Halbuki Paşa böyle yapmadığı gibi muarızlarına karşı başladığı propaganda gezisine "Büyük taarruz" adım vermekle de hatâ işledi. "Büyük taarruz" bizim tarihimizde 26 Ağustos 1922'de Yunanlılara karşı yapılan saldırışın adıdır. Milletin yarısına karşı girişilen fikir mücadelesine bu adı vermekle yani onları Yunana benzetmekle bir fayda mı sağlanır, yoksa milyonlarca insanın kalbi kırılıp düşmanlığı mı kazanılır?

Bunu Paşanın olgunluğuna yakıştıramıyor ve şüpheye düşüyorum: Acaba hayli yaşlı olan Paşada, bu yaşlarda çokluk görülen çocukluk belirtileri mi başladı?

İleride söyleyeceklerim mahfuz kalmak şartıyla şimdilik eleştirmelerim bundan ibarettir....

9. Bölüm
KENDİMİ TANITIYORUM

"Tanımalar ve tanışmalar" bölümüne bir de "Tanıtma" paragrafı eklemek elbette fazla sayılmaz. Okuyucular herkesi tanıdıktan sonra beni tanımazlarsa bu iş eksik kalmış olur. Hayatımın bazı tarafları Halk Partisinin merakını çekip bu hususta incelemeler yaptırmış olduğundan ben de yavaş yavaş önemli kişi olduğuma ister istemez inandım. İnsanlar tuhaftır. Hoşlarına giden şeylere çabuk inanırlar. Bir kadına güzel olduğunu söyleseniz, inanmamış gibi görünür ama içinden bunu derhal kabul eder. Alelade bir adama da bilginliğinden bahsetseniz gerçekten kendini bilgin sanır. Kırk gün deli denilen kimse delirdiği gibi, kırk gün dâhi denilen kişi de dâhi veya hâdiye olur. Bereket versin; benim mesleğim ademi itimat esası üzerine müessestir. Yani görünmemek, inanmamak prensibi üzerine kurulmuştur. Bundan ötürü bana deli veya akıllı falan diyenlere inanmamışımdır.

Şimdi burada da mesleğimin ne olduğu sorulacak ve beni edebiyat öğretmeni sananlar neye, niçin güvensizlik gösterdiğimi anlamayacaklar. Büyük bir övünçle şunu arz ederim ki asıl mesleğim edebiyat

öğretmenliği değildir. Liselerde yıllarca edebiyat okuttuğum halde edebiyattan pek fazla anlamam, öyleyse bu işi neden yaptım, değil mi?

Tâyin ettiler, yaptım. Köy Enstitüsü mezunları o güzelim Türkçeleriyle nasıl ilkokul hocalığı yapıyorlarsa, ben de, şüphesiz onlardan biraz daha ehliyetle edebiyat öğretmenliği görevinde bulundum.

Bir kere şu "edebiyat" kelimesi halk ve aydınlar dilinde korkunç bir mâna taşımaktadır. "Edebiyat yapıyor" demek "saçma sapan konuşuyor" demektir. Bugünün edebî eserleri ise saçma sapanlığı da aşıp okuyanın yüreğine indirecek bir biçim, daha doğrusu biçimsizlik almaktadır. "Yazık oldu Süleyman efendiye" başlıklı pırlantadan başlayarak "serbest vezin" denilen Bolşevik ölçülü ve tabiî söğüşlü, küfürlü şiirlere (!), devrik cümle denilen palikarya ağzıyla yazılmış nesir şaheserlerine (!) kadar sıra sıra dizilen sanat hârikaları, estetik seviyenin deniz seviyesinden kaç kilometre aşağıda olduğunu göstermektedir.

Hele geçen yıl Cumhuriyet gazetesinin roman yarışmasında birinciliği kazanıp aynı gazetede tefrika olunan "Yılanların öcü" adlı bir şaheser vardı ki edebiyat hakkında fikri olmayanlara vereceği ders bakımından cidden bulunmaz bir nesne, belki de "Acâibi Seb'ai Alem"in sekizincisi idi.

Bu romanı birinci olarak seçen "BUYUK JÜRÎ" arasında sayın bayan Halide Edip'in de bulunması çok garibime gitmişti. Ağza alınmayan kelimelerin sık sık geçtiği bu romanı acaba sonuna kadar okumuş mu idi? Okudu ise.. Pes... Başka sözüm yok...

Evet, edebiyattan bahsediyorduk ve bu işten anlamadığımı söylüyordum. Bu sözlerim alçak gönüllülüğe verilmesin. Çünkü ben üstat Ali Nihat Tarlan gibi bir gazelin her beytinde dört beş edebî sanat bulamıyorum.

Yunus Emre'nin:
"Sırat kıldan incedir, kılıçtan keskincedir,
Varıp onun üstüne evler yapasım gelir."

Beytindeki inceliklere nüfuz edemiyorum, "göllerde kamış olmak" bana hiç de ciddi gelmiyor. Başka aşkları kadın aşkı gibi görmeyi hafızam almıyor. Hele:
Yok iken Âdem'le Hava âlemde
Hak ile hak idik sırrı mübhemde.
Bir gececik mihman kaldık Meryem'de,
Hazreti İsa'nın öz babasıyız.

Dörtlüğünü doktor İzzettin Şadan'ın yetkisi içinde buluyorum. Bu sebeple ve bunun gibi birçok sebeplerle edebiyatın kökü marazidir sanıyorum. Edebiyat dahîlerinden büyük bir kısmının anormal ve hattâ deli oluşu bu işin marazi olduğunu biraz, hattâ birçok göstermiyor mu dersiniz?

Edebiyat ve onun en yaygın şekli olan roman ciddî bir şey olsaydı bütün kadınlar roman okur muydu? O halde bunca edebiyat tarihi uzmanları boşuna mı uğraşıyor diyeceksiniz. Hayır, boşuna değil. Akıl

hastalıklarının tarihiyle uğraşanlar olduğu gibi edebiyat tarihiyle uğraşanlar da insan topluluğunun bir yönünü aydınlatıyorlar demektir.

Edebiyatı bu kadar kınadığıma bakmayın. Bir zamanlar ben de kendimi edebiyat öğretmenlerinin birincisi sanıyordum. Fakat bir gün bir kadın öğretmenin, beni kendisine sormadan, en iyi edebiyat öğretmeni olduğunu söylemesi inancımı sarstı. Sözle tartışmadan hoşlanmadığım için itiraz etmedim. Koca edebiyat öğretmeni yalan söyleyecek değildi ya... Şu halde birinci oydu. Ben ikinciliğe düşüyordum. Kendimi bu ikinciliğe alıştırmağa çalışırken Türkoloji asistanı Muharrem Ergin'in verdiği bir haber, işleri allak bullak etti. Muharrem, merdivenden düşerek hastaneye kaldırılan ve can acısıyla kendisini ölümün eşiğinde sanan bir erkek öğretmenin "Dünya en büyük edebiyat öğretmenini kaybediyor" dediğini hikâye etmişti. O da yalan söylemeyeceğine göre ben üçüncülüğe düşmüş oluyordum. Beşiktaş futbol takımı gibi her yıl bir derece düşe düşe ikinci kümenin yolunu tutmaktansa İzzet ü ikbâl ile edebiyat kapısından çekilmeğe karar verdim ve ilâhî bir mevhibe olan asıl mesleğime döndüm.

Edebiyat öğretmeni olmadığıma göre şu asıl mesleğimin ne olduğu da şüphesiz sorulacak. Onu da söyleyeyim: Asıl mesleğim "millî şuur stratejisi ve tabiyesi'dir. Astsubaydan ve köy öğretmeninden başlayarak devlet adamlarına kadar her isteyene ihtisasım içinde olan bu bilgileri öğretirim. Fakat ne gariptir ki fahrî olarak ders verdiğim halde şimdiye kadar kimse ders almak için başvurmadı.

Eski sadrâzamlardan Koca Ragıp Paşa; benden bir tek ders bile almadığı halde millî şuurun ana prensiplerinden bazılarını sezmişti. Onun siyaseti "Moskof'un yaptığının ve dilediğinin aksini yapmaktı." Bugün bu "Moskof'un" yanına birkaç isim daha ekleyebiliriz. Hangi isimler olduğunu artık bu konunun dersini verirken açıklarım.

Bu temel ihtisasımın yanında bir de ek ihtisasım vardır ki o da "Asnoloji"dir. Yeni bir bilim dalı olan asnolojinin konusu yalnız ve ancak Asnus Magnus olduğu halde yine de oldukça dallı budaklı bir marifet şubesidir. Fakat uzmanları henüz pek azdır.

Asnolojinin ordinaryüs profesörü genç tarihçi "Yılmaz Öztuna"dır. Tarih, hele soy kütüğü bilgisi üzerinde derin ihtisası ve üstat Mükremin Halil gibi korkunç bir hafızası olan Yılmaz Öztuna, Asnus Magnus hakkındaki emsalsiz eseri dolayısıyla bu kürsünün ordinaryüs profesörlüğüne yükselmiştir. Eserinin ilk basımı tükenmiş olup her taraftan yapıla gelmekte olan istekler ikinci basımını da zaruri kılmaktadır.

Ben bu ilmin ancak profesörlüğüne yükselebildim. Konuya ait eserlerim iki "kıta'dan ibarettir ve Yılmaz Öztuna'nın derin incelemeleri yanında cidden sönük kalmaktadır.

Kürsünün bir de doçenti vardır. Bu doçentin üstat Mükremin Halil olduğunu öğrendiğiniz zaman herhalde şaşıracaksınız. Evet, maalesef öyle... Üstat en yaşlımız, bu ilmin en eski müntesibi ve hattâ kurucusu olduğu halde sırf eser vermemesi ve ilmini satırdan satıra geçirmemesi yüzünden doçentlikte kalmıştır. Bununla beraber asnoloji kongrelerindeki tebliğleri daima büyük ilgi ile karşılanmaktadır.

Kürsünün bir de asistanı vardır. Bu asistan bir hanımdır. Konudaki ihtisasının azlığı ve tevazuunun çokluğu dolayısıyla adını vermeyeceğim.

İşte iki ihtisasımı belirttikten sonra artık kendimden bahsedebilirim. Fakat nereden anlatmağa başlasam diye düşünüyorum. Üstat Köprülüzade'nin "Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar" adlı eserindeki metoda uysam, dedelerimin hikâyesiyle işe girmem icap eder. Çünkü üstat, 12'nci yüzyılda yaşamış olan Ahmet Yesevî ve 13'üncü yüzyıl sonunda yaşayan Yunus Emre'den bahsetmek için söze Göktürkler'den başlamış. Hattâ Karluklar'ın kaç boy olduğunu bile incelemiştir. Fakat ben bu kadar geriye gitmeyerek 1923ten başlayacağım:

Cumhuriyet ilân olunduğu zaman Askeri Tıbbiye'nin ikinci sınıfında öğrenci idim. Apolet numaram 82 idi.

Doktorluğa karşı hiçbir isteğim olmadığı halde sırf asker olmak için Tıbbiyeli olmuştum. O sırada İstanbul'da Harp Okulu yoktu. Beklemeye de bende takat yoktu. 41 kişilik sınıfın 19'uncusu olarak girmiştim. Askerî Tıbbiye'de herkesin bir derecesi bulunur, bu dereceler yılda iki defa yapılan sınavlarla elde edilirdi. Sınıfın birincisi aynı zamanda sınıf çavuşu olurdu.

Tıbbîye, İsmet Paşa'nın çok sevdiği ve çok kullandığı kelime ile "feyizli" bir ocaktı. Bu ocaktan her şey; şair, politikacı, iş adamı, ihtilâlci, hattâ bazen doktor bile çıkardı.

Askeri Tıbbiyenin, yeniçeri ocağının devamı olduğu söylenirdi. Zorbalık ve kabadayılık bakımından pek de yalan değildi. İstanbul işgal altındaydı. Ayrıca Tıbbiye'nin bir kısmında da İngiliz askerleri yatıp kalkıyordu. Böyle olduğu halde bu İngilizler bile bizden korkardı.

Tıbbiye, şimdiki Haydarpaşa Lisesi'nin binasında idi. Bu büyük şatonun yarısı Askerî Tıbbiye idi. Dersleri fakültede sivil öğrencilerle birlikte görür; Askerî Tıbbiye'de de yatıp kalkar, yemek yer ve mütalaa yapardık.

O zaman Tıbbiye beş yıldı. Üst katta yatakhaneler, orta katta mütalaa salonları, alt katta yemekhaneler bulunurdu. Okulun şeması bir dik açı olarak gösterilebilir. Açıyı yapan çizgilerden uzun olanında birinci, ikinci üçüncü sınıfların yatakhaneleri, mütalaa haneleri, yemekhaneleri; kısa olanında da dördüncü, beşinci sınıflarınkiler bulunurdu. Dördüncü, beşinci sınıfların mütalaa hanelerinin, yahut yatakhanelerinin bulunduğu koridorlara aşağı sınıf öğrencileri giremezdi.

Sade bu kadar mı ya? Aynı koridorda bulunan sınıflardan küçüklere mensup olanlar, büyük sınıfların içine giremezlerdi. Bir birinci sınıf öğrencisi, ikinci sınıftan birisini, hattâ samimî bir arkadaşını görmek için dahi o sınıfa giremezdi. Her sınıfın iki kapısı vardı.

Birinci sınıf talebesi ikinci sınıfın arka kapısında bekler, o sınıftan birisini görünce ondan falanı göndermesini rica ederdi. Falan gelir de kendisini içeri sokarsa, ancak o zaman üst sınıfa girebilirdi. Fakat büyük sınıf öğrencileri küçük sınıflara her istedikleri zaman girerlerdi. Askerî Tıbbiye'nin yasası böyle idi.

Aramızdaki ocaklılık gayreti olağanüstü idi. Bir Tıbbiyeliye yapılan hakaret bütün Tıbbiyelilere yapılmış sayılırdı. Bir defa okul civarındaki bir baraka dükkân yıkılmış, sahibi köteklenmiş, içeride içki içen İngilizler dört ayak olarak kaçmışlardı. Bir defa da Hukuk Fakültesini basmıştık. Cürete bakın ki baskın, zamanın Adalet Bakanı (galiba Mahmut Esat Bozkurt) binadan çıkmak üzere iken yapılmıştı.

Hukukta okuyan birçok subay bu baskını önlemeğe çalışmış, başaramamışlardı. Hattâ hukuk profesörlerinden Mişon Ventura da sert bir şamar yemişti.

Çok kötü huylarımız da vardı: dışarıda birbirimize ve askerî hekimlere selâm verirdik de harp subaylarının binbaşıdan aşağı olanlarına aldırmazdık. Bu yüzden sık sık çatışmalar olur, okulun en üstündeki hapishaneyi boylardık.

Okulun içinde de sınıf kavgaları olurdu. Eskiden bu dövüşler saldırma ve muştalarla yapılırmış. Okulun otuz yıllık bir terzisi vardı ki eski heybetli kavgaları, kahramanlarının adını da söyleyerek anlatırdı.

Tıbbiyenin ilk kız talebeleri de bizim sınıfta idiler. Bugünün tanınmış doktorlarından operatör Suat Hanım ve dahiliyeci Müfide Hanım sınıf arkadaşımdır. Erkek arkadaşlarım arasında da Süreyya, Fahri, İhsan, Müslim ve galiba Hilmi ile Rüştü de general olmuşlardır. Yani paşa... Birkaç yıl önce Süreyya ile Fahri'nin paşa olduğunu gazetede okuyunca öğünmek ihtiyacını duyarak zevceme:

"Bak. Sınıf arkadaşlarım paşa olmuş. Ben de meslekte kalsaydım şimdi paşa olacaktım. Bugüne bugün sen de paşa haremi sayılırdın" demiştim.

Ben kendisinden takdir beklerken: "Maaşın kaç" diye sormaz mı? O zaman aslî maaşım 40 lira idi. Yani kıdemli üsteğmen maaşı... Bizim generallik suya düşmüştü.

Malatya'da valilik ederek Halk Partisi'ne kan kusturan ve şimdi Darülaceze müdürü olan Turgut Bababoğlu, şimdi Askerî Tıbbiye müdür yardımcısı olan Albay Osman, merhum doktor Nejat Kulakçı da sınıf arkadaşımdı. Söz, vefakâr arkadaşım Nejat'a gelince ölen öteki arkadaşlarımı da hatırladım: Lûtfi, Asım, Nedim, Edip, Veli, Hıfzı, Sadi, Mevlût ve İsmail Coşkun... Tanrı hepsine rahmet eylesin..

Üstümüzdeki sınıfta tanınmış siyaset ve fikir adamlarından doktor Cezmi Türk ve komünizmden mahkûm olan Hasan Âli Ediz vardı.

Daha üstteki sınıfta günümüzün tanınmış çocuk hastalıkları mütehassısı doktor Sezai Bedreddin ile komünist Hikmet Kıvılcım bulunuyordu.

Daha üstteki sınıf, yani ben birinci sınıfta iken dördüncü sınıf olan sınıf 18 kişiydi. Bunların içinde Döperas lâkaplı bir Nurettin vardı ki İstanbul tramvaylarıyla yarışıp yarım saat, bir saat koşar ve geçerdi.

Son sınıf ise çok kalabalık ve doğuşken bir sınıftı. Fenerbahçe'nin ve millî takımın ünlü orta hafi doktor İsmet Uluğ bu sınıftandı. Fenerbahçe'nin ve yine millî takımın sağ açığı Sabih de bu sınıftandı. Bir zamanlar birinci sınıf bir takım olan Süleymaniye'nin forvetlerinden Kemal Halim de bu sınıftandı. Fakat Sabih ve Kemal Halim doktor olamadı.

Görülüyor ki meşhurlar arasındaydım. Kır atın yanında duran ya huyundan, ya tüyünden kaparmış. Bu atalar sözü çok doğru olacak ki nihayet sâyei cumhuriyette ben de meşhur oldum.

Eski Askerî Tıbbiyeliler'in hayatı çok romantikti. Birçoğu titiz, hırçın kişiler olan ve bazılarının adından önce bir de "deli" sıfatı getirilen hocalarla da başları dertte idi. Tıbbiyenin en belâlı dersi "teşrih" yani bugünkü adı ile anatomi idi. Bu çetin hayat, hafta sonu tatillerinde aşk maceraları ile tatlıya bağlanırdı. Askerî Tıbbiyeliler'in aşkı meşhûrı cihandı, İstanbul'un o zaman cidden nazik ve İstanbullu olan genç kızları da Askerî Tıbbiyelilere karşı teveccühlerini eksik etmezlerdi. Her zaman olduğu gibi o zamanda da bir takım Don Juan'lar vardı ama onlar bile ince ve romantiktiler.

Bu aşk maceraları bazen bir facia olurdu. Aramızda sultanlara âşık olanlar bile vardı. Aşk yüzünden deliren ve intihar eden Tıbbiyeliler de çıktı.

Bir genç kıza söz verildi mi, o söz tutulur, her ne pahasına olursa olsun randevuya gidilirdi. Bu sözünde duruş bazen ağıra mal olur, Tıbbiyeli ders gününde "mektepten firar" ettiği için hapse girerdi. Tramvaylara para vermezdik. Vapurlarda ikinci mevki bileti ile yani 40 paralık biletle birincide otururduk. O zaman henüz imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir millet olmadığımız için biz imtiyazlı bir şövalye sının teşkil ediyorduk.

Sömestr veya yılsonu imtihanlarında bütünlemeye kalanlar "kışlabend" olurlar, yani mektepten çıkamazlardı. Bunlar ders zamanında olduğu gibi yalnız perşembe günü öğleden sonra ve cuma günü çıkabilirlerdi (o zaman hafta tatili cuma günü idi). Kışlabend olan talebe bir de ayrıca hapis veya izinsizlik cezası aldı mı artık aylarca sokak yüzü görmezdi. Fakat bu, nazarî olarak böyle idi. Tıbbiyeliler mektepten kaçmanın yolunu bulur, arkadaşları onların yokluğunu belli etmemeye çalışırdı. Ben, iki üç defa hapishaneden bile kaçtığımı hatırlıyorum. Birinde, benimle beraber hapiste olan arkadaşım İhsan (şimdi generaldir), süngülü nöbetçiyi lâfa tutarak bana yardım etmişti.

Hapisten kaçanlar, tekrar oraya "ziyaretçi" gibi gelip içeride kalırlar, böylelikle ortalık güllük gülistanlık ve asayiş berkemâl olurdu.

Okul talimatına göre hapiste olanlara ekmekle sudan başka bir şey verilmemesi gerekirdi. Fakat mutfak nöbetçisi olan talebeler (her gün birinci ve dördüncü sınıftan birer kişi mutfak nöbetçisi olurdu) hapisteki arkadaşlarına yemeğin en iyisini, hem de bol tarafından çıkarırlardı.

Bir gün sınıf arkadaşım merhum Sadi ile yine hapisteydik. Doktor olduktan sonra kulak boğaz ihtisası yapıp yarbay iken askerlikten ayrılan "Sadi May" ilk arkadaşlarımdandı. Gözlük taktığı için "Gözlüklü Sadi" derlerdi. Bir zamanlar Elisabeth Hailen adında bir Alman kızına âşık olmuştu. Fakat lise, o zamanki adı ile "sultanî" öğrencisi olduğu zamandan beri sevdiği bir Türk kızı vardı ki adı "M" harfiyle başladığı için ondan "Em Majüskül" diye bahsederdi. O kadar yakın arkadaşı olduğum halde ben bile bu kızın adım ancak son zamanlarda ve tesadüfen öğrenebilmiştim. Yatakhanede herhangi bir gecenin herhangi bir saatinde uyansam Sadi'yi uyanık bulurdum. Sigarasının ışığından bunu anlardım. İşte bu Sadi ile hapiste olduğumuz bir akşam yine bol bol yemekler gelmişti, ikimize bir karavana da hoşaf göndermişlerdi. Fakat biz yemekleri bırakmış; hararetli bir tartışmaya dalmıştık. Tartışma konusunu unuttum. Herhalde ya dünyayı, yahut da dünyanın güzellerini paylaşamıyorduk. Bir aralık

Sadi kızdı: "Şu karavanayı başından aşağı geçiririm" dedi. "Geçir de göreyim" diye cevap verdim. Meğer, dâvasında samimî imiş. Başımdan aşağı değil ama, koca karavanayı omzumdan aşağı geçirmez mi?
Mukadderatta hoşafla yıkanmak da varmış. Fena halde kızdım. Ne yaptım biliyor musunuz? Hapisten kaçarak yatakhaneye indim, yıkandıktan sonra rahat yatağımda yatarak, yukarıda, hapishanedeki tahtalar üzerinde yatmakta olan Sadi'den intikam aldım ve ertesi sabah erkenden hapse döndüm. İntikam tam alınmış, çünkü Sadi beni bütün gece merak etmişti.

Gündüz firarları, Tıbbiye subaylarına görünmeden umumiyetle Karacaahmet mezarlığı tarafından yapılırdı. Gece firarları ise dam yolu ile olurdu. Askerî Tıbbiye'nin damından Fakülte kısmının damına geçilir, oradan Fakültenin büyük kapısına inilirdi. Bu kapı sabaha kadar açık durduğu için mesele hallolunurdu.

Fakat bir zaman sonra firarları önlemek için bu kapı kapatıldı. O zaman da Askerî Tıbbiye'nin nizamiye kapısında nöbet bekleyen askerlerle ahbaplık ederek içeri girilmeğe başlandı. Biz kılık bakımından subaya benzediğimiz için nöbetçiler pek de güçlük çıkarmazlardı. Selimiye kışlasındaki alaylardan gelen bu nöbetçiye nereli olduğu sorulur, o nereliyse içimizden biri de, tesadüf bu ya, oralı çıkar ve kapı açılırdı.

Fakat bir gece bu kapı açılmadı. Dört kişi, Yoğurtçu park seyranından dönmüştük. Biraz önce bahsettiğim Sadi ile Hilmi (galiba şimdi general) sınıf arkadaşımdı. Seyfullah Nutkî bizden bir sınıf üstündü.

Seyfullah çok öfkeliydi ve sınıfın meşhur dövüşçülerindendi. Sadi'yi yukarıda anlattım. O da iyi dövüşürdü. Hilmi ise kuvvetli ve cesur, kavgalarda ön safta bulunur olmasına rağmen güleç ve şakacıydı. İlk doktor olduğu yıllarda Taksim stadyumunda bir Yunan futbol takımı ile yapılan maçta, Yunan kalecisinin bir hareketine kızarak fırlayıp bir yumrukta onu bayılttığını o zamanki gazeteler yazmıştı.

İşte bu seçme ekip seyrandan dönüp nizamiye kapısına geldiğimiz zaman nöbetçi hiç birimizin hemşeriliğini kabul etmedi. Yeniden dil dökmeye vakit bulamadan Seyfullah'ın asabîleştiğini ve bağırarak nöbetçinin üzerine yürüdüğünü gördük. Yumruğunu kaldırmış, nöbetçi de gerileyerek kapıya çarpmıştı. Tatsız bir hâdiseye ramak kalmışken birdenbire kapı açıldı ve nöbetçi subayı Kâmil'in yüzü gözüktü. Doktor yüzbaşı Kâmil bizim sınıf subayımızdı. Her sınıfın tabip bir yüzbaşısı vardı. Sonra bir de piyade üsteğmeni verildi.

Kapı açılıp da gecenin karanlığı arasında Kâmil görününce Hilmi ile ikimiz yüz metreyi on saniyede almak suretiyle koşarak yakayı kurtardıksa da Seyfullah ile Sadi kaçamayarak yakalandılar.
Asıl senaryo bundan sonra başladı: Okula girmek için ancak bir tek yer vardı. O da teneffüshanenin penceresiydi. Tıbbiyenin denize bakan yüzündeki teneffüshanenin pencereleri demir parmaklıklı idi. Bu parmaklıkların yukarı kısmındaki açıklıktan iç tarafa kaymak suretiyle içeri girmek kabildi. Fakat bu tehlikeli bir işti. Parmaklıkların yukarı uçları süngü gibi sivriydi. Bir defa tek başıma buradan girmiş, girinceye kadar da ecel teri dökmüştüm. Çünkü içeride bir hademe yatıyor ve ben bu işi ona duyurmadan yapmağa mecbur bulunuyordum. Sonbahardı. Kolay girmek için ceketimi de çıkarıp parmaklıktan içeri sokmuş, fakat parmaklıktan aşağı kayarken takılıp kalmıştım. Sabaha kadar orada

kalmanın tehlikesi ve sabahleyin o durumda yakalanmak ihtimalinin heyecanı beni gayrete getirmiş, insan gücü üstünde bir gayretle içeri süzülmüştüm.

Bu sefer hem tecrübeliydim, hem de iki kişiydik amma Hilmi gövdece benden biraz daha kalın olduğundan benim güçbelâ sığdığım yerden onun nasıl gireceği ciddi bir meseleydi. Bu sefer içeride hademe falan olmadığı için işimiz daha kolaydı. Yine ceketleri çıkardık. Hilmi benim yardımımla kolayca kendini iç tarafa sarkıttı. Ben dışardan onu, bacaklarından tutmak suretiyle aşağıya çektim. Cam iyice yandı amma ses etmedi. Sonra ben onun içeriden yaptığı yardımla kendimi iç tarafa aktardım ve tecrübeli de olduğum için kolayca teneffüshaneye girdim.

O zaman Tıbbiyenin uzun ve geniş koridorlarının sonlarında birer gaz lâmbası yanar ve uzaktan ancak insanların silueti görünürdü. Hilmi ile duvarların dibine saklanarak yatakhaneye ulaşmağa çabalarken yüzbaşı Kâmil'in de, tıpkı bizim gibi duvarlara sürünerek bizi kovalamağa çıktığını gördük. Yalnız olsa mesele yoktu. Yanına yardımcı olarak bir askerle bir hademe almıştı. Böylelikle bizi kuşatacağını umuyordu. Koridorlarda ve karanlıkta kovalamaca başladı. Hilmi ile birbirimizi çağırmak üzere birer parola tertip ettik.

Düşmanla bazen yakın mesafeye geliyorduk. Yüzler seçilmediği için bunun ehemmiyeti yoktu, iş yakalanmamaktı. Birbirimizi adımızla çağırırsak kim olduğumuz anlaşılırdı. Bundan dolayı tehlikeyi, karşı tarafın anlayamayacağı kelimelerle haber vermek zorunda idik. Bir de, işler aksi gider de düşman kuvvetleriyle yüz yüze gelirsek, bu düşman yüzbaşı Kâmil olmadığı takdirde cepheyi yarmak üzere yumruk kullanmağa da karar vermiştik.

Bazen Hilmi geride kalarak ben ileride keşfe çıkıyordum. Bazen ben ihtiyata kalıyordum, o ileriye gidiyordu. Bazen yıldırım gibi koşmalar oluyordu. Bir seferinde ceketini ve kalpağını bana vererek ilerleyen Hilmi'nin koridor köşesine başını uzattıktan sonra geriye dönerek bir koşusu vardı ki dille anlatmağa imkân yoktur. Onu görünce ben de geriye dönerek kaçmağa başlamıştım ama, ben on metrelik yolu koşuncaya kadar o kırk metreden gelip beni geçmiş, inanılmaz bir rekor kırmıştı. Roketleri, füzeleri icat eden Von Braun, Hilmi'nin bu koşusunu görseydi canlı roket olması için herhalde kendisine teklif yapardı.

Sözün kısası: Okul kapısında nöbetçi ile çatıştığımız zaman, vakit gece yarısı idi. Yataklarımıza girdiğimiz zaman ise saat ikiyi geçiyordu. Düşmanı yenmiş, onu savaş meydanını bırakmağa zorlamıştık. Bizim ne halde olduğumuzu anlatmağa lüzum yok...

Ertesi sabah, sabah yoklamasından sonra yüzbaşı Kâmil beni çağırttı. Nizamiye kapısının önünden kaçarken teşhis edebilmiş, fakat Hilmi'yi tanıyamamıştı: "Yanındaki Rıza mı idi?" diye sordu. Üstümüzdeki sınıfta üç tane Rıza vardı: Damat Rıza, Sekiz Rıza, îmam Rıza. Damat Rıza ile İmam Rıza, tıknaz olmak bakımından Hilmi'yi andırırlardı. Herhalde yüzbaşı bunlardan birini kastediyordu. "Yanımda kimse yoktu" diye cevap verdim. Sadi ve Seyfullah ikimizi ele vermedikleri gibi benim de Hilmi'yi ele vermeyeceğim tabiî idi. Yüzbaşı Kâmil de aynı ocaktan yetişmiş olduğu için benden lâf alamayacağını biliyordu. Yanıma süngülüyü katarak hapishaneye gönderdi.

Sadi henüz uyanmıştı. Üç ahbap çavuşlar biraz konuştuk. İçimizden biri kurtulmuş ya, büyük zafer sağlanmış demekti. Biraz sonra bir mucize oldu: Tahliye olunduk. Kâmil, bizi idareye rapor etmemişti.

Bu, belki de, şişmanlamağa yüz tutmuş yüzbaşıyı iki saat koşturarak hayli zayıflatmamızın dile gelmemiş bir mükâfatıydı.

Yüzbaşı Kâmil'i ilk üç yıl önce Kadıköy vapurunda gördüm. Bizden bir sonraki sınıftan bir doktor hanımla evlenmişti. Kadıköy'de röntgen muayenehaneleri vardı. Bir hayli şişmanlamıştı. "Nasılsınız?" diye sormama:

"Tombulluktan başka şikâyetim yok. Onu da öldüğüm zaman taşıyacaklar düşünsün" diye cevap vermişti.

Geceleyin mektepten "firar" adeta Tıbbiyeliliğin şanındandı. Bunsuz, sanki hayat yürümüyordu. Ya bir sevgili ile buluşmak yahut meşhur bir filme veya piyese gitmek, bazen sırf gezmek için mektepten kaçılırdı.

Herkesin karyolasının ayakucunda numarasını gösteren bir tabelâ olduğu için nöbetçi subayları, gecenin herhangi bir saatinde koğuşları teftiş ederler, boş yatakların numaralarını alırlardı. O gece, yataklarında bulunmayanlar eğer revirde veya izinli değil iseler "firari" oldukları anlaşılır, hafta sonunda arkadaşları sokağa çıkarken onlar da hapishaneye çıkarlardı.

Kışın okuldan kaçmak daha tehlikesizdi. Sınıf arkadaşlarımızdan "Rüştü" yorgan ve battaniyeden öyle bebekler yapardı ki gören içinde bir insan yatıyor sanırdı. Kışın başlar da kısmen yorgana sokulduğundan bu iş başarılı olur, baş yerine konulan siyah bir şey, dışarıda kalmış saç gibi görünürdü. Büyük koğuşta bir tek gaz lâmbası yanıp loşluk arasında görme azaldığından nöbetçi subayları bu tongaya basarlardı. Fakat bir gece bu bebekleri Rüştü yapmadı. Yapanlar da beceremedi. Foyalar meydana çıktı. On kişi kadar yakalanarak hafta sonunda kodesi boyladı. Bu arkadaşlar o gece "Çardaş" operetini seyretmeğe gitmişlerdi. Bunlara Çardaşçılar denildi. Aralarında merhum "Nejat Kulakçı" ve şimdiki Darülaceze müdürü "Turgut Babaoğlu" da vardı.

Yemekhanelerde onar kişilik masalarımız vardı. Yemekhane ve yatakhane dizisi adlarımızın alfabe sırasına göre idi. O zaman soyadı olmadığı için herkesin adının sonuna babasının adı da getirilir ve resmî işlemlerde öyle çağırılırdı. Benim adım "Nihâl Naif'di. Yanımda "Nejat" ve "Nurullah" vardı. Bu Nurullah da ömür bir arkadaştı. Öyle bir gülüşü vardı ki o gülmeğe başlayınca bütün sınıf kırılırdı. Tıbbiyeden ayrıldıktan sonra kendisini hiç görmedim. Askerlikten çıkıp İzmir'de doktorluk ettiğim işittim.

Nejat, sonraki adı ile Nejat Kulakçı ayrı bir âlemdi. Derste, onun yanında bulunmak hem bir zevk, hem bir felâketti. İnsanı fena halde güldürürdü. Kendisi de gülmekten katılır, fakat hocanın görmesi ihtimali olunca kendini tutardı. En büyük zevki münakaşa idi. Bir de, en büyük ciddiyetle bir şey anlatırken birdenbire bir şaka veya nükte yaparak insanın sinirlerini harap ederdi.

Bir gece, yatakhanenin sessizliği arasında ve epey geç bir saatte futbol ve millî takım meselesini yavaş sesle konuşuyorduk. "Bu, böyle olmaz. Millî takımı ben yapayım da gör" dedi ve saymaya başladı:
"Kaleci Nedim. Bekler Kâmil'le Cafer. Sağ haf Nihat, orta haf ismet, sol haf Fahir. Sağ açık Sabih, sağ iç Alâeddin, merkez muhacim Zeki..."

Nihat müstesna, hepsi Fenerbahçeli olan bu oyuncuları saydıktan sonra Nejat durdu. Sol içle sol açığı tayin edemiyordu. Ben de gözlerimi ona dikmiş, merakla takımın tamamlanmasını bekliyordum. Birden Nejat'ın yüzü tuhaflaştı: "Sol iç ben, sol açık sen" diyerek yorganına sarıldı. Yatağına gömüldü. Katılarak gülüyor, fakat yorganın altında olduğu için sesi işitilmiyordu. Arkadaşları uyandırmamak için ben de öyle yaptım.

Benim büyük bir yetki ile futboldan söz edişim de garipsenecek ve burada bir marifetimi daha açıklamak gerekecek: Sınıfımın kalecisi idim ve bugünkü Turgay kadar şöhretim vardı. Bakın şöhret kazanmak ne kolay, şimdi size onu anlatacağım:
"Şu mukaar kapıyı görüyor musun? Oradan dışarıya arş!.."

Nejat şaşırmıştı. Bu kadar çalışıp bu kadar bildikten sonra da refüze edilmeye razı olmadığı belliydi. Bu sebeple yerinden kıpırdamadı. Fakat hoca öfkelenmişti. Yeniden ve daha kuvvetle bağırdı:
"Mukaar kapıdan dışarıya arş ulan!.."

Çare yoktu. Nejat yüz geri etti ve Köse bize doğru haykırdı:
"Gel ulan.."

İhsan'la bakıştık. Bende hiç niyet olmadığını görünce ister istemez girmeye mecbur oldu. Sorular, cevaplar birbirini kovalıyordu. Fakat "çık" der demez çıkmadığı için Nejat bir kere hocayı kızdırmıştı İhsan'ın başına da bir iş geleceği belliydi. Nitekim ilk ufak takılışında Köse Tevfik gürledi:
"Çık ulan!.." "Efendim..." diye söze başlayacak oldu.

Hoca köpürdü:
"Çık ulan.."

Bunu söylerken oturduğu yerden de fırlamıştı. Daha kötüsü, elinde de koca bir oyluk kemiği vardı. Bugünkü yumuşak ve sevimli coplardan şikâyet edenler Köse Tevfik'in talebesi olsalardı başka türlü fikir yürütürlerdi.

İhsan, bu sert sopayı başına yememek için hızla kapıyı doğru gelirken Köse bağırıyordu:
"Başka girecek var mı ulan?"

Askerî Tıbbiyeye girdikten bir müddet sonra ikinci sınıfla bir maçımız oldu. Biz daha birbirini tanımayan, kimin futbol oynadığını bilmeyen, teşkilâtsız bir sınıftık. Futboldan anlayan bir iki kişi takımı kurmuşlar ve bu arada, ilk sömestrin sınıf çavuşu olan Süreyya Cemil de (şimdi generaldir) kaleci olmak istemiş. Süreyya, Kadıköy Sultanisinden sınıf arkadaşımdı. Beni tanımakla beraber birinci sınıf bir kaleci olduğumu bilmiyordu. Bilmesi için fırsat çıkmamıştı. Süreyya, kaleci olmak isteyince sınıfın en uzun boylusu olan, Antakya'da doğup Konya Sultanisinden Tıbbiyeye gelen Salih sormuş:
"iyi ama sen plonjon yapmasını biliyor musun?"

Uzun boylu olan Süreyya, tepesinden bakan Salih'i şöyle bir süzdükten sonra onun, iki kale arasındaki mesafeye yakın olan boyunu düşünerek ve plonjon gibi salt bilimsel bir tâbir kullanmasına bakarak çekinmiş, Salih'i birinci sınıf bir kaleci zannederek onun kaleye geçmesine itiraz etmemiş.

Seyrine biraz geç geldiğim bu tarihî maçta Sarihi hakikaten ardı ardına plonjon yaparken gördüm. Fakat galiba gözlerinde mürekkep bir astigmatizm vardı. Çünkü her plonjonu topun geldiği tarafa değil, gelmediği tarafa yapıyor, ikincisi sınıfın her akını gol ile bitiyordu. İkinci sınıf bile bu durumdan müteessir olmuştu. Bizim takımın asları Salih'i çıkararak beni kaleyi diktiler. Ondan sonra işler değişti. Salih, kaleyi bana bırakırken plonjon bilip bilmediğimi sormadı. Soracak hali kalmamıştı. Ben de hiç plonjon yapmadım. Karşı tarafın savurduğu şutlar tesadüfen hep bana geliyor, seyredenler de beni yer tutmasını bilen mükemmel bir kaleci sanıyordu. Tıpkı bazılarının, İsmet Paşayı devlet kalesini başarı ile koruyan bir kaleci sanmaları gibi...

İşte benim topa doğru plonjon yapmama lüzum kalmadan top tesadüfen avucuma düştüğü için böylece meşhur kaleci oldum. Karşı taraftan birisi bizimkilere:

"Aranızda bu çocuk varmış da ne diye işin başında kaleye koymazsınız?" diye bağırıyordu.
Ne tuhaf! Yine ismet Paşa ile aramızda bir benzerlik oldu: Sayın paşa, "Akis" dergisindeki hatıralarında ilk futbolu binbaşı olduğu zaman oynadığını yazıyor. Acaba ne oynuyordu? Kaleci mi idi? Kaleci idiyse ve kalecilikteki ustalığı da devlet idaresindeki gibi idiyse çok gol yemiştir. Yok kaleci değil de bek oynadıysa kendi kalesine gol atmış, haf oynadıysa hep karşı taraf oyuncularına pas vermiştir. Forvet oynayıp da kazara karşı kaleye gol attıysa bunu da hakeme göstermeden hentbol ile yapmıştır.
Acaba bizim Millî takımın boyuna yenilmesiyle Millî Şef'in vaktiyle futbol oynamış olması arasında bir orantı var mı? Kader ve talih meselelerinin bilimsel olarak açıklanması henüz kabil olmamıştır amma belki Süleymaniye Genel Kitaplığındaki cifir ve havsa kitapları arasında bunun cevabını verecek satırlar bulunur.

Bu kadar tatvîli kelam yani Oğuzlar dilince sözü uzatmak yetişeceğinden biz yine cumhuriyetin ilânına dönelim. 29 Ekim akşamı, hattâ akşamdan epey geç bir zamanda toplar atılmağa başladığı zaman hiç bir şey anlamamıştık.

Gerçeği ertesi sabah öğrendik. Askerî Tıbbiye allak bullak oldu. Bu da olur mu idi? Askerî Tıbbiyeye sormadan cumhuriyet ilân etmişlerdi. Halbuki biz kendimizi merkezi âlem sanıyorduk. Atatürk'e, o zamanki adı ile Gazi'ye gücenmekte hakkımız vardı. Cumhuriyet ilân ederken Millet Meclisinde mebus diye oturan Diyab Ağa'nın reyini almıştı da İstanbul'da oturan 200 şövalyenin fikrini sormamıştı.
Biz "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine alışmıştık. Hatta okul müdürlüğüne dilekçe verirken: "T.B.M.M.H. Tıbbiyei Askeriye Müdürlüğüne"

Diye başlık koyuyorduk. Bu sebeple cumhuriyeti yadırgamıştık. Bu yadırgayışın başka bir sebebi daha vardı. Refet Paşa, Ankara hükümeti adına İstanbul'a geldiği zaman Darülfünun konferans salonunda benim de dinlediğim konferansta, bir Almanca dergi göstererek şöyle demişti:

"Bu dergide Gazi'nin, benim ve diğer bazı arkadaşların resimlerimiz var. Altında Türk Cumhuriyet Partisinin liderleri diye yazılı. Bu çürük bir fikirdir. Biz cumhuriyetle idare olunmağa tenezzül etmeyiz, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti şekli en ideal, en üstün idare şeklidir..."

Aşağı yukarı bir yıl önce dinlediğimiz bu sözleri hiç birimiz unutmamıştık. Fakat heyecan derecelerimiz bir değildi. Sınıf arkadaşım merhum Mevlût, en sinirli olanlar arasındaydı. Yüzü o kadar gergindi ki: "Ne oluyorsun?" diye sormağa mecbur oldum. Elini tehditkâr bir şekilde sallayarak ve bağırarak:

"Cumhuriyet çürük bir fikirdir" diye cevap verdi. Bu sözü, cumhuriyet rejimine itiraz ettiği için değil, Refet Paşanın sözüyle tezat olduğu için söylüyordu. Belki de o sinirlilik ve öfke arasında beni Refet Paşa sanmıştı. Mevlût'un durumu o kadar samimi idi ki, sanki gerçekten Refet Paşa imişim de bir yıl önce cumhuriyeti tenezzül sayan benmişim gibi sustum ve yanından uzaklaştım.

Mevlût o günkü sinirliliğine rağmen çok soğukkanlı idi. Vazifesini müdrik ve çalışkan bir arkadaştı. İki üç yıl önce İzmir'de albay iken deli bir işçinin arkadan sıktığı kurşunlarla ölmüştü.

İşte, Tıbbiyede cumhuriyeti bu şekilde idrâk etmiştim. Tıbbiye hayatım bir kasırga gibi geçmeseydi belki rejim meseleleri üzerinde düşünmeye, tartışmaya fırsat bulacaktım. Fakat bir yandan belâların beni bulması, bir yandan da benim onları davet etmem yüzünden altına sömestrin ilk günlerine kadar süren Tıbbiyeliliğim sırasında huzur ve rahat yüzü görmedim.

Birkaç defa da hastalandım. Bunlardan biri korkunç bir gripti ki 41 dereceye yakın ateşle kendi hayatımda bir rekor kırmıştım. Ondan sonraki uzun hayatımda bu rekoru hiçbir zaman egale edemedim. Doğrusunu ararsanız içimdeki yanar dağlara göre 41 derecelik ısı hiç bir şey değildi ama doktorlar bunu cehennem ateşi ile eşit tutuyorlardı.

Bir sefer de, yine ateşli ve haftalarca süren bir hastalık geçirdim. Bunun apandisit olduğunu iddia ettim. Beni muayene eden altı doktordan hiç biri apandisit teşhisi koyamadı. 1951 ve 1952'deki korkunç krizlere de kimse apandisit demedi. Yalnız yaşlı ve pratisyen bir hekim, müzmin bir apandisitten şüphelendiğini söyledi. 1953'te fıtık ameliyatı olmak üzere masaya yattığım zaman asıl derdimin çok eski bir apandisit olduğu anlaşıldı. Doktorluk iflâs etmiş, benim tıp talebesi olduğum sırada anladığım bu hastalığı ünlü doktorlar ve profesörler teşhis edememişti. Teşhis edemeyen bu doktorlar arasında, son ölümcül hastalığı sırasında Atatürk'ü tedavi edenlerden Abrevaya da vardı. Acaba Atatürk de doktorların hazakati dolayısıyla mı 57 yaşında ölmüştü? Doğrusunu isterseniz doktorluk bir sanattan başka bir şey değildir. Sanat olduğu için de bazı malzemeler, yani insanlar, bu sanatkârların zevkine kurban gitmektedir.

Biraz yukarıda, ateşin 41 dereceye yaklaştığını anlatırken, ondan sonraki "uzun hayatım" da bu rekora bir daha çıkmadığımı söylemiştim. Uzun hayatımdan bahsedişim bir dil sürçmesi veya matematik yanlışı değildir. Birçok devletlerden, meselâ 88 milyonluk Endonezya'dan bile yaşlı olduğuma göre bu iddiam yerindedir.

Ruhî ve fikrî hiçbir hazırlığım olmadığı için Tıbbiyenin derslerine hiçbir zaman ısınamadım. Sömestr ve yılsonu imtihanlarında hemen daima bir dersten bütünlemeye kalırdım. Bu yüzden 19'uncu olarak girdiğim sınıfımda, birinci sömestr sonundaki imtihanda 38'inciliğe düştüm. Bu bile büyük bir başarı sayılabilirdi. Çünkü sınıfımız 41 kişiydi. Kendilerine karşı öğünebileceğim 3 kişi vardı ya, benden ilerdeki 37 kişiyi düşünmeğe gerek yoktu. Kışlabendlik, hapis ve izinsizlikler dolayısıyla sınıf arkadaşlarımdan birisi, Harput Sultanisinden geldiği için Harputlu Celâl dediğimiz şakacı arkadaş bana takılır: "Nihâl eyyâmı tâtiliyyede kışlabend, eyyâmı âdiyyede izinsizdir" derdi. Doğru idi.
Hayvanat müderrisi olan baytar İsmail Hakkı büyük bir hatipti. Her yıl "hayat kavgası" nazariyesini anlatırken büyük sınıfların öğrencilerinden de birçoğu bu edebî ve ilmî ziyafete gelirdi. O zaman ordinaryüslere "müderris", profesörlere "muallim", doçentlere "müderris muavini" denirdi.

Birinci sınıfın sonunda bu hayvanattan bütünlemeye kalmıştım. Fakat bugün bu bütünleme için hiç bir esef duymuyorum. Çünkü benimle birlikte günümüzün meşhur doktoru Müfide Hanım da kalmıştı. Nebatat müderrisi Esat Şerefeddin, takrirlerini mızmız bir eda ile verirdi. Bitkilerin mikroskobik organlarının gelişmesini anlatırken "büyür, büyür, büyür" diye tarif eder, bir yandan da iki elinin arasını açarak bu büyümeyi eliyle müşahhas bir hale getirirdi. İki eli arasındaki yarım metrelik mesafeye bakarak hayalimizi ona göre ayarlayan bizler nihayet hocanın "büyür, büyür, on mikron olur" diye cümleyi bitirmesiyle birdenbire şaşalardık. Çünkü mikronun, bir milimetrenin binde biri olduğunu öğrenmiştik.

Fizik dersinin eski adı "Hikmeti tabîiyye" idi. Kısaca hikmet derdik. Hocası Şevki Bey eski Askerî Tıbbiyenin yaman talebelerindenmiş. Hapiste olduğu bir sırada Tıbbiyenin kulesine kadın getirdiği hakkında bir söylenti dolaşırdı.

Kimya hocamız Hadi Bey babacan bir adamdı. "Hadi Müştak" adında bir de muavini vardı. Yüzbaşı rütbesinde bir askerî doktor olan bu muavin gayet tombalak bir adamdı.

Teşrih dersinin müderrisi Nureddin Ali, İsmail Hakkı ile Köse Tevfik'ti. Giritli olan ve Girit ağzıyla konuşan Köse Tevfik de ayrı bir tipti. İlk derste yoklama yaparken arkadaşlarımızdan Nurullah'ı haşlamış, kız arkadaşlarımızdan Müfide Hanımın adını da "Müfide Hanımefendi" diye okumuştu. Sonraki derslerin birinde, ön sırada oturarak not tutan kız arkadaşlarımızdan İffet Hanıma:
"Ulan aferin be kız! İyi not tutuyorsun" diye iltifat etmişti. Fakat kendisi de askerden yetişme olduğu halde biz askerlere karşı hiç de yumuşak davranmazdı.

Bir gün merhum Nejat ve şimdi general olan İhsan ile birlikte üçümüz Köse Tevfik'e kemikten vize vermeğe gittik. Arkadaşlarımın ikisi de benden daha bilgili ve hazırlıklı idiler.

Muallim odasına önce Nejat girerek selâm verdi ve vizeye geldiğini söyledi. Biz ikimiz kapının önünde bekledik. Köse Tevfik not cetvelini açarak sordu:
"Numaran kaç bakayım ulan?"

Nejat'ın numarası 33'tü. Söyledi. Sorular başladı. Nejat iyi hazırlanmış olduğu için iyi biliyordu. Fakat birdenbire "muhaddep" diyecek yerde yanılarak "mukaar" (1) dedi. Usulca sıvıştım. Hayatımda gösterdiğim tek siyasî basiret, o gün kemik vizesine girmeyişim olmuştur.

(1) "Mukaar, bugünkü terimle "içbükey"dir. Bunun zıddı olan "muhaddeb"in yeni karşılığı ise "dışbükey'dir.

Sınıfımızın 41 kişi olduğunu söylemiştim. Bu, 41 kişi değil, 41 dünya demekti. Aramızda kâinatlar da vardı. Arkadaşlarımızdan ikisi "Süreyya", ikisi "Celâl", ikisi "Asım", ikisi "Lütfü" idi. Süreyyalarla Lütfüler'in birine "büyük", birine "küçük" derdik, Zavallı Küçük Lütfü, mektebe girdikten biraz sonra veremden yattı, yılsonuna doğru öldü. 40 kişi kalır gibi olduk ama, bizden önceki sınıftan "Naci" ilk yıl, hastalık dolayısıyla derslere devam edemediğinden bizim sınıfa kaldığı için yine 41 kişi olduk. Fakat bu Naci de sonraları delirip öldü.

"Asım'lardan biri Konyalı, biri Harput'lu idi. Konyalı Asıma "Çiçek Asım", Harputlu Asım'a "Usta Asım" derlerdi. Zavallı Usta Asım, doktor çıkmak üzere iken pritonitten öldü.

Bu Asım'ı, aynı Harput lisesinden gelen Celâl kızdırır, Asım da onu "Seni hain Arap, seni..." diye dakikalarca kovalardı. Celâl, Arap falan değildi; Türk'tü. Fakat ya Şam'da doğduğu veya Şam'da bir müddet okuduğu, yani orası ile bir ilgisi bulunduğu için Asım kızınca ona Arap derdi.

Bu Celâl gayet akıllı ve çalışkan olduğu halde ona "Kaçık Celâl" derdik. Onda hiç bir muvazenesizlik bulunmadığı halde bu lâkap neden takılmıştı diyeceksiniz. Celâl, okula ilk girdiği aylarda daimî bir baş ağrısına tutulmuştu. Biz de hep doktorduk ya, teşhisi derhal koymuştuk.

Öteki Celâl'e "Hacı Celâl" derlerdi. Galiba Yemen'de doğmuştu ve galiba annesi de oralıydı. Çok esmerdi. Fakat birinci Celâl "Kaçık" lâkabına aldırmazdı da bu, "Hacı" denilince küplere biner, sövüp sayardı. Talebe milletinin psikolojisi de malûm: birisi bir nesneye kızdı mı, hep onu yapar. Arkadaşlar, Celâl'i öfkelendirmek için bazı Arapların ağzıyla "Hajiii" diye bağırıp onu cin atma bindirirlerdi.
Daha sonraları bu kelimeyi özetlemişlerdi. Yalnızca "iiiiii" diye bağırırlardı. Bununla da matlup hasıl olurdu. Kaçık Celâl sık sık: Kellei bî devletin teşbih ederdim karpuza, Hiç de ummazdım İd çıksın böyle hâlis bir kabak Beytini tekrarlardı. Doğrusu bu beyit, beşeriyetin her ferdi için, hattâ dâhi olan veya sanılanlar da istisna edilmemek şartıyla, fazla yanlışlığa düşmeden söylenebilirdi.

Arkadaşlarımız arasında bir de "Rıdvan" vardı. Ufak tefek, zayıf bir şeydi. O zamanın çocuk artistlerinden "Çeki Kovan"a benzerdi. Bir de nedense kendisine "Marki Garoni" adı takılmıştı. İşe bakın ki arkadaşlardan bazıları bıkmadan, usanmadan, üşenmeden:
Marki, Marki, Garoni Çeki, Çeki, Çeki, Çeki Kovan

Şarkısını dakikalarca söylerlerdi. Bu Marki Garoni, galiba o zamanki İtalya Hariciye Nazın idi. Bu şarkıyı söyleyenlerin başında da "Nurullah" bulunurdu. Nurullah da çalışkan bir arkadaşımızdı. Fakat kahkaha attığı zaman dünya yerinden oynar, onunla beraber herkes de gülerdi.

Çileli, trajik, trajedik, romantik fakat renkli olan Askerî Tıbbiye hayatını anlatırken akla bir anda birçok şeyin birden gelmemesine imkân yok. İşte 'Nurullah" deyince de aklıma bir ceket hikâyesi geldi: Yatakhaneye çıktıktan sonra, yatmadan önce uzun bir "fasıl" geçerdi. Bu fasılda yataktan yatağa anlatılan iğneli fıkralar, takılmalar, tartışmalar ve güreşler vardı. Bir gece de Nurullah, "Adnan" adındaki başka bir arkadaşımızla güreşti. O zaman soyadı kanunu çıkmamış olduğu için bu Adnan'ın soyadı nedir bilmiyorum. Herhalde Adnan Menderes değildi. Gayet sessiz, terbiyeli, fakat yaramaz bir çocuktu. Yaramazlıkta ortaokul öğrencilerine benzerdi.

Güreş Nurullah'ın yatağında, yani benim yatağımın bir metre sağında yapılıyordu. Adnan'a göre iri ve kuvvetli olan Nurullah'ın bu güreşi kazanması beklenirdi. Meğer Nurullah fena halde gıdıklanırmış. Adnan da bunu bildiği için Nurullah'ı gıdıklamağa başlamış. Biz, hepimiz, her gece birkaç tanesi yapıldığı için kanıksadığımız, bakmağa bile lüzum görmediğimiz bu güreşle birdenbire ilgilendik. Çünkü Nurullah bir yandan o ünlü kahkahalarını atıyor, bir yandan da korkunç ve sert hareketlerle adeta mezbuhane tekmeler savuruyordu.

O zaman Tıbbiyede elektrik yoktu. Sınıflarda lüks lâmbaları yanar, yatakhanelerde bir tek petrol lâmbası bulunurdu. Koca bir yatakhane için bu bir tek lâmba devede kulak kabilinden olduğu için lâmbadan biraz uzakta bulunanlar için bir şey okumağa imkân olmazdı.

O gece, tek lâmbamızı ben kendi yatağımın yanındaki komodine almıştım. Herhalde bir şey okuyacaktım. Nurullah'ın şakrak kahkahaları üzerine gözlerimi ona çevirip akrobatik hareketlerine bakarken nasıl oldu bilmem yatağında takla mı attı, yoksa başka bir şey mi oldu, onun farkında değilim, Nurullah'ın bir tekmesi benim komodine gelince lâmba devrildi ve komodinin üstünde, lâmbanın yanında duran dahilî ceketimi yaktı. Okulda giydiğimiz elbiselere dâhili elbise, dışarıda giydiklerimize de haricî elbise derdik.

Lâmbayı hemen kaldırarak bir yangını önlediğimiz gibi, Adnan da güreşi bıraktı. Fakat Nurullah hâlâ katıla katıla gülüyor, herkesi de güldürüyordu. Kendisine:

"Ceketimi yaktın" diye çıkıştım. Umursamadı bile... Atmakta olduğu kahkahalar arasında: "Zararı yok, yansın" diye cevap verdi. Doğru... Nurullah için hiçbir zarar yoktu. Yanık ceketi daha aylarca giyecek olan bendim. Bununla beraber o zamanki gerçek yanıklığım arasında bu yanık ceketin sözü mü olurdu?

Nurullah ya çok ciddî, ya çok neşeli olurdu. Bir perşembe günü, öğle yemeğinden sonra izinli çıkacağımız için yine neşesi üstündeydi. Kadife yakalı, parlak düğmeli, şatafatlı haricî elbiselerimiz yatakhanelerimizde durduğu için giyinmek üzere orada bulunuyorduk. Nurullah'ın neşesi üstündeydi ya, arkadaşım Turgut bu neşeden beni kızdırmak pahasına faydalanmak sevdasına kapılmış ve Nurullah'a gizlice akıl öğretmiş. Benim bir şeyden haberim yok, kendi hazırlığımla uğraşırken Nurullah seslendi:
"Nihâl!"

Ne söyleyecek diye yüzüne baktım. Acayip bir şekilde gülüyordu. Bir şaka yapmak istediğini bu gülüşten anlamalıydım. Fakat dertli bir zamanımdı. Çevreme dikkatli bakacak durumda değildim. Nurullah, gülmesini artırarak sordu: "Senin soyunda Kürtlük var mı?" En hassas damarıma dokunmuştu. Bağırdım: "Deli misin? Nereden çıkarıyorsun?" Hâlâ gülüyordu: "Hiç" dedi. "Kürde benziyorsun da..."

Elimdeki elbise fırçasını Nurullah'a doğru savurdum. İsabet ettiremeyince de üzerine saldırdım. Bu sırada gözlerim Turgut'un yüzüne ilişti. Sinsi sinsi gülüyordu. Biz ikimiz kaçıp kovalayarak koridora fırlayınca birdenbire durduk. Çünkü müdür geliyordu. Koşmalarımız derhal normal yürüyüşe döndü ve kürtlere karşı beslediğim sempatiden eğlence çıkarmak isteyen Turgut'un manevrası, müdüre verilen birer selâmla kazasız belâsız sona erdi.

Arkadaşlarımız arasında bir de "Nizameddin" vardı. Ben hayatımda bu kadar orijinal bir tip görmedim. İmtihana girdiği anlar müstesna, daima güler yüzlü idi. Bir arkadaşını, herhangi bir konuda anlayışsız gördü mü, ona "Kazof' diye hitap ederdi. İkide bir "Ben itilâfçıyım, yaşasın Hürriyet ve İtilâf' diye bağırırdı. Aramızda ittihatçı falan yoktu. Niçin böyle bağırdığını sormak da aklımıza gelmezdi. Yine arada sırada: "Ben doktor falan değil, tavukçu olacağım, anladınız mı, tavukçu" derdi. Galiba insanları tavuk gibi kuş beyinli, yolunmağa lâyık yaratıklar saydığı için böyle söylerdi.

Orijinal bir arkadaştı dedim ya, talihine de çok inanırdı. Koca Tıbbiye imtihanlarına girerken ancak bir iki yere çalışırdı. Nebatat imtihanına 40 soru ile girmiştik. Nebatat müderrisi Esat Şerafeddin her yıl 30 ile 50 arasında soru verirdi. Bize 40 soru düşmüştü. Her soru bir fasile yani bitki ailesi idi. Sorular tombala usulü ile torbadan çekilirdi. Her öğrenci, hocanın önüne gelince torbadan bir soru çeker, buna verdiği cevaba göre not alırdı. İkinci bir soru çekmek âdet değildi. Bizim Nizameddin bu 40 sorudan yalnız ikisine çalıştı idi. "Yahu, Nizameddin ne yapıyorsun?" diyenlere: "Ben senin gibi çalışamam kazof! Biri çıkmazsa elbette öbürü çıkar. Benim talihim var, talihim, anladın mı?" diye karşılık verirdi. Tabiî, gerçekten o iki sorunun biri geldi mi diye sorarsanız. Ne gezer? Nizameddin umduğu talihe erememişti. Bununla beraber yine de talihli sayılabilirdi. Çünkü talihe güvenmek metodu gibi gayet çürük bir usulle hareket ettiği halde birinci sınıfın dört imtihanından ikisini vermiş, ancak ikisinden bütünlemeye kalmıştı. Bu nebatat imtihanı bir yığın Latince isim ezberlemekten başka bir şey değildi. Meselâ şu bizim "bamya"nın adı "ibiscus esculantus"dü. Bu maskaralıklar farkına varmadan sinirlerimizi bozardı. Bü yüzden arkadaşım Turgut, yani şimdiki Darülaceze Müdürü Turgut Babaoğlu bir aralık bizlere "Dostum Poligala" diye hitap eder olmuştu. Poligala adında bir bitki ile bunun Poligala grandifloro, poligala calcara, poligala avara gibi nevileri nebatat kitabımızda ve notlarımızda geçiyordu. Merhum Sadi ise bitki adlarını derme çatma manzumeler şeklinde birleştirmiş ve bunlara birer beste uydurmuştu. Günlerce bu şarkıları dinlemiştik. Fakat Sadi bu sayede nebatat (bu gündü adı ile botanik) imtihanını başarı ile vermişti. Bana "cevziyye fasilesi" çıkmıştı. Yani ceviz ağacının ailesi... "Karîbi âlâ" yani "iyiye yakın" not almıştım. Çünkü Nizameddin gibi talihe güvenim olmadığı için 40 soruya da çalışmıştım.

Nizameddin'in güler yüzlü olduğunu söylemiştim bu güler yüzlülük eşsiz bir soğukkanlılıktan geliyordu. Bir gün bu soğukkanlılığın bir gösterisine şahit olduk: Sınıfın en uzun boylusu olan ve hani şu aksi istikamete plonjonlar yapan Salih, her nedense, galiba bir tartışma sonunda, Nizameddin'e kızmıştı. Buna kızmak değil, delirmek bile denebilirdi: "Nizameddin sus" yahut "Nizameddin git" diye bağırıyordu. Fakat onun her "sus" yahut "git" diye haykırışına beriki gayet soğukkanlılıkla ve gülümseyerek "Ne var", "Ne oluyor", "Neden susayım" diye karşılık veriyor ve Nizameddin'in bu rahatlığı Salih'i çileden çıkarıyordu. İşin sonunun neye varacağını anlamak için falcı olmaya lüzum yoktu. Bunun bir meydan savaşı ile sonuçlanacağını İstanbul gazetecileri bile kestirebilirdi. Nitekim onların bile tahmin edebileceği nesne oldu. Salih çılgın bir öfkeyle Nizameddin'e saldırdı. Sarmaş dolaş yere yuvarlanarak birkaç kere döndüler ve aynı hızla ayağa kalkarak birkaç saniye önceki durumlarını aldılar. Salih aynı sözü bağırarak tekrarladı: "Nizameddin git!"

Nizameddin gülümseyerek aynı karşılığı verdi: "Neden? Ne var ki?"

Bu kadar temaşayı yeter bularak ikisini ayırdık. Nizameddin'in soğukkanlılığına hepimiz hayran olmuştuk. Merhum Nejat ise umumî telâkkiye itiraz etmek prensibi veya keyfi dolayısıyla Nizameddin'i değil, Salih'i beğeniyor: "Aferin Salih'e! Bu kadar öfke arasında küfretmedi" diyordu. Nizameddin'i ben Tıbbiye'den ayrıldıktan sonra görmedim. Yalnız ciğerlerinden hastalanarak Haydarpaşa Askerî Hastanesinde tedavi gördüğünü ve umumî ahlâkın düşüklüğünden büyük bir üzüntüyle bahsettiğini bizden çok sonraki bir askerî doktordan işittim.

Onun talihe güvenmek prensibine güvenmediğimi yukarıda söylemiştim. Fakat ikinci sınıf sonundaki imtihanlarda başıma gelenler Nizameddin'i haklı çıkardı. Şöyle ki: Bu sınıfın iki imtihanı vardı: Teşrih yani anatomi'nin kemik kısmı ve en sac yani histoloji.

O zaman, yılsonu imtihanlarında öğrenciler birkaç postaya ayrılarak sınava girerlerdi: Her posta başka günde imtihana girer, böylelikle hocalar bir günde az öğrenci imtihan ettikleri için yorulmazlardı. Bu usulün bir üstünlüğü de öğrencilerin kendilerini ayarlayarak işlerine elverişli bir postaya girip imtihan vermeleriydi.

O yıl ben, merhum Sadi ile aynı postaya düşmüştüm. İlk imtihanımız kemiktendi. Tıbbiyelilik hayatımda en iyi hazırlandığım imtihan bu oldu. Sonradan Edebiyat fakültesinde verdiğim en başarılı imtihanda da ancak bu kadar bilgili olmuşumdur.

Sadi ile ikimiz bütün kemik bahsini bazen ayrı ayrı, bazen birlikte çalışarak yutmuştuk. İmtihan sabahı gayet erken kalkarak bir tekrarlama daha yapacaktık. Çalar saatimiz yoktu, olsa da 40 kişilik koğuşta öttüremezdik ama Sadi vardı ve istediği anda uyanır, yahut da hiç uyumazdı. Malûm ya: Majüskül em meselesi...

Sabahleyin saat dört sularında Sadi omzuma dokunarak beni uyandırdığı sırada, rüya görmeden zihnimde "azmi sudgî" yani şakak kemiğini tekrarlıyordum. Bu bir şuuraltı faaliyeti idi. Kemikler arasında en iyi bildiğim de oydu.

İmtihan saatine kadar birer teşrih allâmesi olmuştuk. Numarası benden küçük yani 49 olduğu için Sadi benden önce imtihana girdi. Aramızda birkaç kişi daha olduğu için imtihan odasından uzak bir yerde vakit geçiriyordum. Allâme olduğum için artık notlara, kitaplara bakmaya falan tenezzül etmiyordum. Hoca istediği kemiği sorabilirdi. Hele azmi sudgî'yi sorarsa notum mutlaka "şâyânı takdir" olacaktı. O zaman Tıbbiyede notlar sayı ile değil kelimelerle verilirdi: Şâyânı takdir Aliyül'âlâ Âlâ Karibi âlâ Vasat Zayıf Zayıf alandan başkası geçerdi. Askerî öğrencilere sınıf derecesi vermek için notlar hesaplanırken yukarıda ki dereceler sırası ile 20, 18, 16, 14, 12 diye sayılırdı.

İşte böylece bir müddet oyalandıktan sonra yavaş yavaş imtihan kapısına yaklaştım. Tam o sırada Sadi imtihandan çıkmış, birkaç basamaklık merdivenleri iniyordu. Bana aldırmadan geçerken görmedi sanarak onu kolundan tuttum: "Nasıl oldu? diye sordum. Gayet bezgin bir tavırla ve başını yana çevirerek: "Bırak Allah'ını seversen" diye cevap verdi. Anlamıştım imtihan kötü gitmişti. İmtihanı merhum İsmail Hakkı Hoca yapıyordu. Gayet aksi ve numaracı bir adamdı. Bazen caka olsun diye talebe döndürürdü. Sıra bana geldiği zaman gayet heyecansızdım. İmtihanlarda heyecanlanmak âdetim değildir. Üstelik hocayı imtihan edecek kadar da bilgili idim.

İsmail Hakkı bana ilkönce burun kemiklerinden birini soracak oldu. Bu kemikler gayet küçük ve nazik oldukları için pamuklar arasında olarak bir kutunun içindeydiler. Hademeden kutuyu istedi. Eline aldı. Uğraştı, zorladı, fakat kapağını açamadı. Açamayınca kutuyu bırakarak başka bir soru sordu: "Azmi sudgî!"

İşte talih diye buna derlerdi. "Âlâ" yahut "aliyül'âlâ" yerine "şâyânı takdir" alacaktım.
Şimdiki usûl nasıldır bilmiyorum. O zaman imtihanlarda kemiği vaziyete koymakla işe başlardık. Yani kemik, ayaktaki bir insanın iskeletinde hangi durumda ise onu tarifle işe girişirdik. Ben de öyle yaptım. Daha iki cümle ya söylemiş, ya söylememiştim. Hoca bana hitap etti:
"Yeter! Çık dışarı!"

Bu kadarcık bir cevapla İsmal'i Hakkı'nın yetindiği görülmüş, işitilmiş değildi: ama hoca adamdı. Bunca yıllık tecrübesi vardı. İnsan sarrafı olmuştu, iki cümle ile de talebenin bilgi derecesini anlayabilirdi. Askerce selâmlayarak çıktım. Çıktıktan sonra içime kurt düştü. Geçmiş mi idim, yoksa kalmış mı? En iyi bildiğim yerden dönecek değildim ya... Dönmedimse o "Çok dışarı" ne oluyordu. Gerçi Tıbbiyenin hocaları pek de o kadar nazik adamlar değillerdi ama...

Sözün kısası bütün postanın imtihanı bitinceye kadar sonucu öğrenemedik. Sonuç hazindi: Sadi de, ben de çakmıştık.

Doğrusunu isterseniz haksızlıktı. Fakat hak ancak değirmende bulunduğu için ses çıkaramamıştık. Sadi'nin başına gelen pek de haksızlık sayılamazdı. Çünkü o, bir karavana hoşafı üstüme dökerek devlet hazinesini zarara sokmuş, cezaya hak kazanmıştı. Ya ben ne yapmıştım?

Talih bu haksızlığı ikinci imtihanda giderdi. Ensac yani histoloji imtihanına iyi hazırlanamadığım gibi bana çıkan sorular da bildiğim nesneler değildi. Saat tam 12'de histoloji hocası Tevfik Recep'in karşısına çıktım. Müderris bey her halde acıkmış olduğu için telâş ediyor, galiba pek de iyi işitmediği için benim ne söylediğimi iyi anlamıyordu.

Sonunda aliyül'âlâ almaz mıyım? Benim imtihanlar Bektaşi'nin hikâyesine benzemişti:
Bektaşi açlıktan bitkin bir halde, kalabalık fırının önüne gelerek biricik meteliğini uzatmış, mis gibi kokan taze ekmekten istemiş. O zaman kuyruk usûlü hiç bilinmediği için herkes birden tezgâhtara doğru yuvarlayarak seslenmiş: "Erenler! Bir ekmek de bana..."

Tezgâhtar ya meteliği görmemiş, yahut da kelimenin bütün mânası ile tezgâhtar olduğu için aldırmamış ve kalabalık arasında zavallı Bektaşi'nin meteliği kaynamış. Kalabalık dağıldıktan sonra, parayı önceden vermiş olduğu iddiasına karşı da bir temiz azarlanmış, Melül, mahzun ilerlerken ikinci bir fırın daha görmüş. Onda da aynı taze ekmekler ve aynı kalabalık.. Canı çekmiş ama para yok ki alsın. Birden aklına gelen bir düşünceyle kalabalığa sokulmuş. Tezgâhın önüne kadar gelmiş. Sağa sola bakıp kimsenin kendisini görmediğini anlayınca yapmacıktan bir öfkeyle tezgâha vurarak bağırmağa başlamış:

"Be adam! Hani benim ekmeğim? Hem parayı aldın, hem de hâlâ başkalarına dağıtıp benim ekmeğimi vermiyorsun!."

Fırıncı bu çıkışmaya inanmış. Özür dileyerek Bektaşi'ye ekmeği sunmuş. Bizim baba erenler bir köşeye çekilip taze ekmeği gövdeye indirdikten sonra göğe bakarak: "Yarabbî! Sen işin gerçeğim biliyorsun ve her şeye muktedirsin. Benim meteliği o fırıncıdan alarak ötekine artık sen veriver" demiş.
Ben de teşrihi çok iyi biliyor, ensacdan tamamıyla cahil bulunuyordum. Aldığım notun ensac not cetvelinden silinerek teşrihe göçürülmesi doğru olurdu. Fakat ben Tanrıdan böyle bir dilekte bulunmadığım gibi bulunsam bile şüphesiz isâf olunmazdı. Çünkü o zaman İsmet İnönü de beni örnek göstererek rica ve dileklerde bulunmaya başlar ve şüphesiz onun dilekleri benimki gibi mütevazı olmazdı. Ne mi isterdi diyeceksiniz? En azından bin yıllık ömür ve ebedî iktidar...

Nasıl? Dehşetten diken diken oluyorsunuz, değil mi? Ben bile, bunun kendi kalemimden çıkmış bir imkânsız nesne olduğunu bildiğim halde baygınlıklar geçiriyorum...

İyisi mi, bu korkunç hayalleri bırakalım da yine Askerî Tıbbiyelilerin romantik hâtıralarına dönelim: Sınıf arkadaşlarımızdan, şimdi Askerî Tıbbiye Müdür Yardımcısı olan Albay Osman, Samsunlu idi. Ufak tefekti. Fakat yaman bir pehlivan ve koşucuydu. Fazla kuvvetli değildi amma öyle oyunlar bilirdi ki kendisini yenmeğe imkân olmazdı. Sınıfın baş pehlivanı olan Hasankaleli Rüştü ile bir gün iddialı bir güreş yapıp yenişemedilerdi.

Mukavemet koşularında da eşsizdi. Benimle de iddialı bir mukavemet yarışı yaptıydı. Meşhur bir kaleci olduğumu yukarıda anlatmıştım. Fakat ne sürat, ne de mukavemet koşularında meşhur değildim. Osman'ın verdiği avansı kabul ederek bu yarışa girmiştim. Yarış yeri de kimsenin tahmin edemeyeceği kadar orijinal bir yerdi: Askerî Tıbbiye'nin taraçası.

Orası da nereden aklımıza geldi, değil mi? Aklımıza geldi değil, başka yer yoktu da onun için orada yarıştık. Çünkü yarış yapıldığı sırada Osman'la ikimiz hapisteydik ve taraça, boyuna gidip gelmek şartıyla 1500 metrelik koşuya elverişliydi.

Böyle ikide bir hapisten bahsedince okuyucularda bir şüphe uyanacak: Bütün ömrüm hapiste mi geçiyordu diye... Hapishaneye en çok şeref verenlerden birisi olduğum halde, okuyucular emin olsunlar ki bütün ömrüm orada geçmiyordu. Ömrümün orada geçen zamanı da yürürlükte olan askerî nizamlar dolayısıyla orada geçiyordu. 1944'te olduğu gibi bir adamın keyfi ve kuruntusu içinde değil... Sözü bu kadar uzatmakla da yarışın sonucunu unutturmak istediğim sanılmasın. Yarışı Osman kazandı. Hem de nasıl biliyor musunuz? Tıkanmak derecesine gelerek son birkaç metreyi koşamadığım için çok gerilerden gelip beni geçmek suretiyle...

Arkadaşlarımız arasında bir de "Cahit" vardı. En çalışkan ve metotlumuz oydu. Bütün mütalaa saatlerinde yalnız dersle meşgul olup not ve kitap okuyan tek kişi Cahit'ti. Ne kadar çalışkan arkadaşlarımız vardı ki bazı mütalaa saatlerinde oyun ve eğlence ile vakit geçirirler, hattâ ufak tertip kumar bile oynarlardı. Cahit'te böyle şey yoktu. Zeki, ciddî ve terbiyeli olduğu kadar da çalışkandı. Daha ilk günlerde bu çalışkanlığı dikkatime çarpmış, ona "Müstakbel çavuş" diye hitap etmeye başlamıştım. Gerçekten de birinci sömestr sonunda yapılan imtihanda Cahit birinciliği kazanarak çavuş oldu ve galiba çıkıncaya kadar da bu çavuşluğu muhafaza etti.

Bir gün Cahit'i, Taksim stadyumunda yabancılarla yapılan mühim bir futbol maçında görmüştük. Bu, şaşılacak bir işti. Fakat asıl şaşılacak nokta Cahit'in koltuğundaki büyük teşrih kitabıydı. Her halde halftaymda birkaç sayfa okuyarak zamanı değerlendirmiş olacaktı.

Sınıfımızda çok şarkı söyleyen arkadaşlar da vardı. Merhum "Hıfzı", geceleri yatakhanede yatmadan önce mutlaka birkaç şarkı söylerdi. Bunlar garâmî şeylerdi. Zavallı Hıfzı birkaç yıl önce enfarktüsten öldü. Galiba onun Tıbbiyeli kalbi bu kadar çok aşk ve garâma dayanamamıştı.

Allah selâmet versin, "Cemal" ise gündüzleri ve mütalaa hanede şarkı söylerdi. Fakat Cemal'inkiler aşka, sevdaya dair olmayıp güldürücü nesnelerdi. En çok söylediği şarkı:
Üç Baba Torik, etme telâş, Sakalım uzun, etme tıraş.

Diye başlardı. Her ne kadar bu şiir sanatı bakımından günümüzün kübik şairlerinin şaheserlerine üstün ise de bize o zaman pek tuhaf gelirdi. Herkesin bildiği, sevdiği veya söylediği besteler de vardı. Yalnız

bizim Turgut'la Büyük Süreyya şarkı söylemesini bilmezlerdi. Turgut "mi" yerine mutlaka "fa diyez" okur, Süreyya ise biz ikinci mısraın ortasında iken birinci mısraı yeni bitirirdi.

Tıbbiyelilerin şarkısı haline gelip birlikte söylenenler de vardı. Bunlar bazen "teneffüshane" denilen salonda, piyanonun refakati ile söylenirdi. İçimizde birçok piyano çalan vardı. Bu şarkılardan biri şuydu:

Çok özledim sesini,
Çok var görmedim seni
Senden ayrı yaşamak
Pek harap etti beni...
Aşkının ben esiri,
Geçmez asla tesiri.
Hatırla bir dem beni,
Çok sevmiştim ben seni...

Kimin güftesi, kimin bestesi olduğunu bilmediğim bu basit mısralar ve bu güzel beste Tıbbiyelilerin hayatını aksettiriyor gibiydi. Tıbbiyeli seviyor, hasretle harap oluyor, esiri olduğu bu aşktan kurtulamayacağını sanıyor, fakat sonra unutuyordu. Bununla beraber unutulamayan aşklar da vardı. Teneffüshanede veya sınıfta, aklına sevgilisi gelen Tıbbiyelinin gür bir sesle: Senden ayrı yaşamak Pek harap etti beni Beytini söylemesi sık sık görülen bir olaydı. Bazen da aşk rekabetleri yüzünden müthiş dövüşler olur, fakat bunlar daima mektep binasının içinde yapılırdı. Askerî Tıbbiyenin tarihinde böyle birkaç sahne vardır ki Türk çocuklarına meselâ Fransız ihtilâli veya Çin'deki afyon harbi gibi adi mahalle çocuğu kavgaları okutulduğu halde bunlardan bahis olunmayışı asil jestler adına büyük birer kayıp tır.

Eski Tıbbiyelilerin çok sevdiği ve çok söylediği yukarıdaki şarkıyı geçenlerde radyoda dinlediğim zaman çok duygulandım ve radyonun bayağı zenci musikisi ve kedi miyavlamasına benzeyen İngilizce cazırtılar yerine bize mazinin sesini getiren besteleri dinletmesini gönülden dilerim.
Koro halinde söylenen şarkılardan biri de şuydu:

Denizler kadar berrak ve derin Ah o gözlerin, ah o gözlerin! Ölsem, atılsam gönlüm gibi ben
Dalgalarına o denizlerin.

Altın saçların ipek telleri Bağlar kendine hep gönülleri Öpsem açılsa, sevsem çözülse Beyaz göğsünün pembe gülleri.

Bu manzumenin de şiir değeri yoktu amma Tıbbiyelilerin aşkına uygun düştüğü için beğenilirdi. Dikkat olunursa, bize mazinin bir sahnesini hatırlatan, beynimizde bir hâtırayı canlandıran şiir veya musikiden daha çok hoşlandığımız teslim olunur. Bunlardan başka bazı grupların ve şahısların da şarkıları vardı. Merhum Nejat da güftesini rüyada yazdığı bir şarkıyı bestelemişti. Fakat bütün bu şarkılar, tekerlemeler, şakalar, kahkahalar arasında hâkim olan şey, gizlenen, açığa vurulmayan bir ıstıraptı. Ağlamamız, Mefisto gibi gülmek şeklinde olurdu. Eski Askerî Tıbbiyelilerin hayatı için şimdiye kadar birkaç roman ve piyes, hattâ senaryo yazılmayışı büyük bir eksiktir. Merhum Nejat'ın Askeri

Tıbbiye hayatından alarak ömrünün son yıllarında yazdığı "Beyaz Geceler" adlı hissî ve samimî roman, yazık ki lâyık olduğu rağbeti bulamamıştır.

Şimdi gözde olan romanlar, ya mahalle kızları tarafından yazılan ve aşkla fuhşu birbirine karıştıran iğrenç teraneler, yahut da Moskofçu oğlanlar tarafından kaleme alınan ve halk efendimizin, asla duymadığı, duyamayacağı ıstırapları dile getiren ve savcıların gözünden kaçan yıkıcı propaganda tekerlemeleridir. Tabiî, sömürülen (!) işçi ve köylü dururken sömüren Tıbbiye burjuvalarının romanını kim yazar?

Kimin güftesi, kimin bestesi olduğunu bil

Birinci sınıfta okunan "Hayvanat" dersinin parazitlere ait kısmı birçoğumuzda kuruntular doğurmuştu. Parazitin yaptığı hastalık arazını kendimizde bulurduk. Fakat kuruntu rekorunu arkadaşımız "Şerif kırmıştı. Bir hasta termometresi edinmişti. Ders dinlerken bunu ağzına sokar, ellerini çenesine dayayarak termometreyi gizler ve boyuna hararetini kontrol ederdi. Çok dikkatli ve akıllıydı. Sınıfın satranç ustası merhum "Edip"ten bu oyunu öğrenerek yaptığı ilk maçta Edip'i yenmişti.

"Azmi" adındaki arkadaşımız sınıfın neşesiydi. Her şeyin gülünç, hoş ve garip tarafını bularak çevresinde bir kahkaha tufanı patlatırdı. Karga taklidini büyük bir ustalıkla yapardı. Bir kahve şekerini ağzında tutarak yüksekçe bir yerde durur, "Edip" onun karşısına geçerek "Lafonten" in "Tilki ile Karga" hikâyesinde, karganın ağzındaki peyniri düşürmek için tilkinin dil dökmesini anlatan mısraları okurdu. Mısralar bitip de Azmi "gaaak" diye bağırarak ağzındaki şekeri düşürünce gülmekten bayılırdık. Kaç defa tekrarlanmış olan bu sahneyi böyle gülünç yapan Azmi'deki komik deha idi. Başka birisi aynı şeyi yapsa her halde aldırmazdık.

Azmi'nin bu kabiliyeti bir defa benim bir imtihan kazanmamı sağladı: Birinci sınıfın sonundaki kimya imtihanına iyi hazırlanamamıştım. Konunun ancak yansını biliyor ve "Nizameddin" gibi talihe de güvenemiyordum. Bu imtihana hazırlandığımız yedi sekiz günün üç gününü de hapishanede geçirmiş, rahatsız olduğum için çalışamamıştım. Son sınıftan merhum "Kemalettin Cemil" hapishane arkadaşımdı. Birçok sınıf arkadaşları onu ziyarete geliyor, konuşuyorlardı. Tabiî bu konuşmalar sırasında bir şey okuyamıyordum.

Hapisten çıktığım zaman, imtihana bir iki gün kala dershane koridorunda Azmi ile karşılaştım. Elindeki kimya kitabı formasını sallayarak: "Şuna bak şuna" dedi. Gösterdiği şey "dülfonal", "trional" ve "tetronal" adındaki üç kimyevi terkibin açık formülleri ve kimyevi isimleri idi. Bunların açık formülleri bir şaheserdi. Terkiplerine göre isimleri de öyle...

Birinin adı "di etil sülfon di etil metan"dı. İkincisinin adı ise sondan bir önceki kelimeye bir harf ilâvesiyle "di etil sülfon di metil metan" oluyordu. Üçüncüsü bir karma idi : "Di etil sülfon metil etil metan"...

Böyle garip şeyler akılda kalır. Kendi kitabımdan da bu acayip nesneleri okudum ve arkadaşım Turgut'a gösterdim. Turgut, Tıbbiyeye girmeden önce bir yıl Eczacı okulunda okuduğu için bunları biliyor, hattâ onların açık formülünü bile ezberden yazıyordu. Sözü uzatmayalım, imtihan günü çattı ve sıram gelince hocamız Hadi Bey ilk soruyu sordu: Sodyum. Bunu okumağa fırsat bulamamıştım.

Lisedeki bilgimin aklımda kalanlarını ortaya döktüm. Yine bir şeydi amma Tıbbiye imtihanı için tatminkâr sayılamazdı. Kimya imtihanında iki soru soruluyordu. Mukadderatım ikinci soruya kalmıştı. İkinci soru olarak o acayip nesneler çıkmaz mı? Arkadaşımız Nizameddin'in kendisinde var olduğunu iddia ettiği talih bu sefer bende tecelli etmişti. Koridorda Azmi'ye rastlayışım nasıl bir sonuç vermişti. Tesadüflerin felsefesi hakkında çok şey yazılabilir amma felsefeyi erbabına bırakarak konuya devam edelim.

Merhum arkadaşımız "Edip" 41 kişilik sınıfta lise mezunu olan tek kişiydi. Diğerleri hep 10, 11, 12'nci sınıflardan imtihan vererek girmişlerdi. Edip, çok çabuk konuşur ve kelimelerin bazı harf, hattâ hecelerini yutardı. Gramer kitaplarında "hece, ağzın bir hareketiyle söylenen sözdür" diye bir tarif vardır. Bu tarifi yapan gramerci her halde merhum Edip'i görmemiş olacak. Çünkü Edip, ağzım yedi defa hareket ettirerek on iki hece söylerdi. Bu sebeple ilk köylü dururken sömüren Tıbbiye burjuvalarının romanını kim yazar? Günlerde Edibin sözlerini pek anlamazdım. Sonra alıştım.

Edip iriyarı ve iştahlı bir arkadaşımızdı. Fakat obur değildi. Arkadaşlar ona takılırlar, oburluğuna dair fıkralar uydurup anlatırlardı. Bir aralık Edip'in bir oturuşta otuz kâse aşure yediğine dair bir masal dillerde dolaşmağa başladı. Edip buna o kadar kızardı ki artık yanında "aşure", "otuz", "obur", "iştah" kelimelerini bile söyleyemez olmuştuk.

Bir gün Edip'e bu yüzden müthiş bir oyun oynadık: Kadıköy'de, Tıbbiyeli koleksiyonu yapan çapkın bir kız vardı. Bu kıza, Edip'e giderek: "Siz bir oturuşta otuz kâse aşure yermişsiniz, bu doğru mu?" deyip diyemeyeceğini sorduk. Kız gayet cüretkârdı. "Söylerim" diye cevap verdi. Ve söyledi. Hem de nerede biliyor musunuz? Köprüdeki Kadıköy iskelesinde ve günün en civcivli zamanında... Vakit akşamdı ve günlerden cuma idi. Tatil gününün sonunda okula dönmek için vapur bekleyen Tıbbiyeliler ve başkalarıyla iskele, o zamana göre epey kalabalıktı. Belli etmeden epey uzak bir mesafeden Edip'in ne yapacağını gözetleyen bizler onun kıpkırmızı olduğunu gördük. Yüzü öyle bir biçim almıştı ki o cüretkâr Don Juan bile ürküp uzaklaştı ve dayak yemekten korktuğunu sonra bize de itiraf etti. Zavallı Edip mezun olduğu sırada vereme yakalandı. Askerlikten çıktı, veremden kurtuldu. Fakat sonra vazife ile gittiği Afganistan'da zatürreeye yakalanarak öldü.

Aramızda bir de komünist vardı. O zaman "Aydınlık" gibi komünist dergileri serbestçe çıkıp aşırı derecede propaganda yaptıklarından komünistlik pek de yasak bir şey değildi ve bu arkadaş da bunu saklamazdı. Ben ona "Hain komünist" diye hitap ederdim. O bana daima: "katil, kan içici faşist" diye uzun bir mukabelede bulunurdu.

Görülüyor ki faşistliğimin çok eski bir mazisi vardır. Bereket versin Halk Partisi, birçok şeyler gibi, bunun da farkında olmadı. Yoksa 1944'te, Askerî Tıbbiye'deki sınıf arkadaşlarımı tevkif ederek faşistliğim hakkında yazılı ifadelerini almağa kalkacak, o kadar kişi çoluk çocuklarıyla birlikte perişan olacaktı.

Askeri Tıbbiyede komünist tevkifatı olduğu zaman bizimki de galiba göz hapsindeydi. Evindeki komünistliğe ait evrakı imha etmek üzere samimi arkadaşlarından birini göndermiş ve dolabının anahtarını da benim yanımda ona vererek zararlı evrakın yerini tarif etmişti. Bu yakışıksız olayı, arkadaşlık duygusunun bazen ne zararlı tecelliler göstereceğini açıklamak için yazıyorum. Arkadaşlığın bu yanlış yorumlanmasını daha sonra da birkaç defa gördüm.

Benim en yakın arkadaşlarım merhum Nejat'la Turgut'tu. Turgut'un Yargıtay üyesi olan babasının adı "Mehmet Ali Münir"di. Herkes yoklamada falan hem kendi adı, hem de babasının adı ile birlikte çağırılıyordu ya... İdare, Turgut'un adının sonuna, babasının üç isminden "Mehmet"i getirmiş ve Turgut, "Turgut Mehmet" olmuştu. Allah selâmet versin, bizim Turgut'un bir takım titizlikleri vardı. Bazı şeyleri beğenmezdi. "Mehmet" ismi de daha çok köylülerde olduğu için "Askerî Tıbbiye talebesinden Turgut Mehmet Efendi" olmak hiç hoşuna gitmemişti. İşte sırf bu yüzden sınıf subayına giderek ne yaptıysa yaptı, adını değiştirdi, "Turgut Nejat" oldu. "Turgut Nejat" onun nüfus kâğıdındaki adı, yani babasının kendisine taktığı isimdi. Böylece Turgut, bütün Tıbbiyeliler arasında, kendi adına babasının adı eklenmeyen tek imtiyazlı kişi oldu.

Çok terbiyeli ve kibardı. Bir gün, kendisini ısrarla rahatsız eden bir hanıma fena halde çıkıştığını söyleyince hayret etmiş ve merak içinde kalmıştık. Acaba ne söylemiş, nasıl çıkışmıştı? Bunu derhal sormuş ve bu "fena halde çıkışma"nın "Böyle devam ederse maalesef yanınıza gelemeyeceğim" demekten ibaret kaldığını öğrenince gülmekten kırılmıştık.

Fakat bu kadar nazik olan Turgut, bir gün beni öfkeden deliye çevirdi. Fakat şunu da itiraf edeyim ki kızmakta haklı değildim. Olay şöyle oldu: Yine felsefî bir tartışmaya dalmıştık. Zaten daha aşağısı kurtarmazdı. Fikir vuruşmalarıyla bütün meseleleri halleder, bütün dertlere çare bulurduk. Tartışmanın civcivli anında ben: "Şüphe bir nura koşmaktır." Dedim. Bu, malûm, Fikret'in mısraı idi. Turgut da bunun ikinci mısraı ile cevap verdi: "Hakkı tenvir ukûl için haktır..." Bu cevap, benim iddiama karşı yerinde bir cevaptı. Fakat Turgut bu kadarla kalmadı. Mısraı şerh etmeğe kalktı ve bana: "Ukûl nedir biliyor musun? Aklın cemî şeklidir" diye bir de ders verdi.

Bu açıklama beni çileden çıkarmağa kâfi geldi. Her halde, cehaletle itham olundum diye alınmış, kızmıştım. Turgut'un böyle bir maksadı yoktu, onu söz gelişi söylemişti amma o zaman 1819 yaşlarında idim. Ukûl'un tekili yani müfredi olan aklım, kalpağımdan bir karış yukarıda ikamet ediyordu. Halk Partisinin millî eğitim politikası sayesinde, günün birinde 500 kelime ile konuşan "bitirim" bir liseli nesli ve 750 kelimeyle bütün fikirlerini anlatan "matrak" bir üniversiteli nesli yetişeceğini tahmin etseydim Turgut'a asla kızmazdım. Zaten kızılacak insan değildi. Bütün Tıbbiyelilik hayatında bir tek defa dövüştü. Telâş etmez, fakat vapura daima son dakikada ve koşarak yetişirdi. Bir de küçücük kusuru vardı: Çok ve çabuk âşık olurdu. Derslerle arası iyiydi. Doktorluğu seviyordu. Yalnız, aşkının hararetli olduğu günlerde bir teşrih vizesinden refüze edilmişti.

Elbiselerine de fazla dikkat ederdi. Hukuk Fakültesini bastığımız zaman, mevsim icabı çoğumuz kaputlu idik ve numaralarımız gözükmesin diye yakalarımızı kaldırmıştık. Turgut, yakam bozulmasın diye kaldırmamış ve numarası Hukukçular tarafından tespit olunarak
Askeri Tıbbiye idaresine verilmişti. (Numarası 54'tü). Böylelikle Turgut Nejat Efendi hapishaneyi boylamıştı.

Benim numaram 82 idi. Yakam kalkık olduğu için bunu 83 olarak görmüşlerdi. Eski rakamlarda 2 ile 3 birbirine çok benzerdi. Böylece benim yerime sınıf arkadaşım 83 Saim hapse girmişti.
Nejat'a gelince: İçerenköy'de, eskice, fakat bahçeli ve çok ferah bir evde otururdu. Evine karşı duyduğu sevgiden midir, nedir, çoğu zaman, hafta ortasında izin alarak çıkar, bir geceyi evinde geçirdikten sonra gelirdi. Nasıl izin aldığına şaşardım. Çünkü ben resmen izin almasını beceremediğim için işimi halletmek üzere daima "firar" tarikini ihtiyar ederdim.

Nejat'ın bir merakı da ikide bir ameliyat olmaktı. Aklına esince ya bademciklerini aldırır, ya burun kemiğini düzeltir, yani ufak çapta da olsa bir ameliyat geçirirdi. Ben böylece geçirdiği dört ameliyat biliyorum.

Turgut'a: "Sen hodbinsin. Hodbinlik küçük çocukların umumî vasfıdır. Şu halde sen bir çocuksun" der ve hep "çocuk" diye hitap ederlerdi. Turgut'la boyuna güreşirlerdi. Teneffüshanede veya kantinde yapılan bu güreşlere öyle bir azimle ve kendilerini vererek girişirlerdi ki masanın devrilmesi veya tabakların kırılması onları asla ilgilendirmezdi. Nejat'la bazen beraber ders çalışırdık. İşte o zaman gülüp bayılmak işten bile değildi. Bir gece, bir buçuk saatlik akşam mütalaası boyunca, bütün sınıfın ders çalıştığı ve büyük bir sessizliğin hüküm sürdüğü salonda merhum Sadi ile beni kırıp geçirmiş, kendisi de beraber gülmüştü. Sessiz gülmeğe mecburiyet, sinirlerimizi büsbütün yıpratmış, gözlerimizden yaş gelmişti.

Neşesini ve şakacılığını hiçbir zaman bırakmazdı. Yıllarca sonra, bir parti kurmak için bazı arkadaşlarla konuşup büyük güçlüklere uğradığımız günlerde tam bir ciddiyetle: "Bu iş böyle olmaz. Programı ben çizeyim de onun üstünde konuşalım... Demiş ve bana kâğıt, kalem vererek yazdırmağa hazırlanmıştı. Aynı büyük ciddiyet içinde: 'Yaz, birinci madde" diyerek bir ara düşünmüş, sonra bu ilk maddeyi şöyle tespit etmişti: "Fırkanın koridorlarında sigara içmek memnudur."

O zaman bir kahkaha tufanına sebep olan bir maddenin gerçekte Halk Partisinin tek maddesi olduğu aklımıza gelmemişti. Çünkü onların zamanında, salonda konuşmak yasak olduğu gibi koridorda da şüphesiz sigara içilemezdi. Köprülüzade Fuat, vaktiyle Halk Partisinin saylavı olduğu sıralarda, siyasî durum hakkındaki fikrini saran eski talebelerinden bazılarına: "Mebusların siyasetle uğraşması yasaktır" diye cevap vermişti. Bence, üstattan tarihe kalacak eser, makale veya kitapları değil, bu vecizesidir. Onun kitapları zamanla eskiyecek, günün birinde ilmî değerini büsbütün kaybederek kullanılmaz olacaktır. Fakat Türkiye tarihinin bir çağını, ölmez bir doğrulukla anlatan yukarıdaki vecizesi unutulmayacak, asla eskimeyecektir.

Bizim zamanımızda Askerî Tıbbiyeliler ders bakımından sivil talebeden üstündü. Yatılı oluşları ve Askerî Tıbbiye idaresince sıkı kontrol altında bulundurulup müzakereciler tarafından çalıştırılmaları bu üstünlüğü sağlardı. Müzakereciler yüzbaşı ve binbaşı rütbesinde doktorlardı.

Bu üstünlük ara sıra kuvvet gösterileriyle de ispat olunur, aşağı yukarı yılda bir defa siviller, dayak haklarını alırlardı. Fakat o, ileriki samimiyetleri bozmaz, hâtıralarda iz bırakmazdı. O kadar ki günümüzün ünlü psikiyatri uzmanlarından milletlerarası şöhreti haiz doktor Izzeddin Şadan'ın hafızasında bu yıllık dayak tayini tamamıyla ters bir şekilde kalmıştır. Yani Izzeddin Şadan'a göre siviller, askerleri döverlermiş. Tabiî buna imkân olmadığı aşikârdır. Belçika hiçbir zaman Almanya'yı yenemez. Askerî Tıbbiyelilerin sivillerden dayak yemesi tabiatı eşyaya aykırıdır. Buna senet verebilirim. Yalnız yıllık ziyaretlerden sayın dostum İzzeddin Şadan'ın payına ne düştüğünü tayin edemem.

Benim, Askerî Tıbbiye'ye girdiğimin ikinci senesi sonuna doğru yine böyle bir hadise oldu: Sivil talebeden Niğdeli Ruhi'ye mükemmel bir ziyafet çekildi. Fakat iş birdenbire vahim bir durum aldı. Dayak atanlar hapse girdiler. Bunlar bizden iki sınıf öncekilerdi. Aralarından Hayri'nin, künyesi bir hayli dolu olduğu için mektepten tardolunmak ihtimali belirdi. İşte o zaman isyan bayrağım çektik.

Askerî Tıbbiye'de büyük bir ihtilâl toplantısı yapamazdık. Fakültenin konferans salonuna geçtik. Arkadaşlarımızdan bir teki bile tardolundugu takdirde mektebi bırakarak Çamlıca'ya çekilmeğe karar verdik. Müzakerenin ateşli bir zamanında Fakülte reisi olan profesör (adı galiba Vâsıf'tı) hiddetle salona girerek bizi çıkarmağa kalktı. Çıkmadık. Bilâkis biz onu salondan çıkardık. Neticede zafer sağlandı. Arkadaşlarımız hapis cezasıyla kurtuldular.

İşte biz böyle bir serkeş tayfa idik. Bizden sonraki sınıflara, Kuleli Askerî Lisesi'ni bitirenlerden de talebe alınmağa başlandı.

Bunlarla birlikte Askerî Tıbbiyeye "İtaat" girdi. Bizden iki sonraki sınıfta yine Türk meşhurlarından Safaeddin Karanakçı vardı. O zamanlar biz ona sadece "Safa" derdik. Kadıköy sultanîsinden sınıf arkadaşımdı. Hakikaten pek safalı ve tuhaf bir çocuktu. Komikti. Fakat kızdırmağa gelmezdi. Sokağın ortasında insanın arkasından "Borcunu vermeden nereye kaçıyorsun?" diye bağırıverirdi. Lisede gazete çıkarır, güldürücü manzumeler yazar, hocaların taklidini yapardı. Ben Askerî Tıbbiye'ye girdikten sonra bir yıl daha Sultanî'de okuyarak Harp Okuluna girmiş, Harbiye'den de Tıbbiye'ye naklettiği için benden iki sınıf sonraya kalmıştı. Fakat Tıbbiye'yi Edebiyat Fakültesi veya Gazetecilik Okulu mu sandı, nedir, girer girmez işi edebiyata döktü. Bir dergiye hikâyeler yazmağa başladı. Bunlar hikâye değil, tamamıyla hakikatti. Bu arada bazı Askerî Tıbbiyelilerin aşk maceraları da kaleme geldi. Yalnız vaka kahramanlarının adını aynen değil de, ilk harflerim yazarak gösteriyordu. Fakat işler o kadar açıktı ki gizli kapaklı bir tarafı kalmıyordu.

Derken, günün birinde bir hikâyede, Hukuk talebesi olan bir kızdan bahsetti. Kız, âfeti devrandı. Hukukta birçok âşığı vardı. Bu âşıklar coştular ve Hukuk Fakültesine giden bir arkadaşımızı bir meydan savaşında yendiler. Her ne kadar bizim arkadaş cepheyi yarıp kurtulduysa da epey kayıp verdi.
İşte bunun üzerine Askerî Tıbbîye şahlandı. Ders kitapları kapandı. Hukuk Fakültesine dört kişilik bir keşif heyeti yollanarak kapıların, sınıfların durumu tespit edilip taarruz plânı hazırlandı.
Taarruzdan bir gün önce, yazılarıyla yarınki cihan savaşma sebep olmuş bulunacağı için zavallı Safa bir iyice pataklandı ve ertesi günü Hukuk Fakültesine taarruz edildi. Askerî Tıbbiye'nin o zamanki mevcudu 200 kişi kadardı ama herkes bizi çok kalabalık sanırdı.

Genç kızlar bizi birkaç bin kişi olarak tahmin ederler, "Nereye gitsek Tıbbiyeli görüyoruz" diyerek bu kadar az olduğumuza inanmazlardı. Demek ki o zaman birimiz on kişi gibi görünüyorduk. Şövalyelik kolay mı?

Hukuk taarruzunu bu 200 kişinin aşağı yukarı 120 kadarı yaptı. Çünkü son sınıf, sözlerini dinlemediğimiz için darılmış. Safa'nın sınıfı da Safa'ya dayak atıldığı için içerleyerek genel taarruza katılmamıştı.

Taarruz günü Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt, Hukuk Fakültesini ziyaret edeceği için bütün talebe oradaydı. İlahiyat Fakültesi'nin sarıklı ve iriyarı talebeleri de orada bulunuyordu. Bize göre çok kalabalıktılar. Dört Askerî Tıbbiyelinin birkaç gün önce gelerek yaptığı keşiften de şüphelendikleri için hazırlıklıydılar. Sopalar bile hazırlamışlardı. Yani karşı taraf, sayı ve silâh bakımından bize üstündü. Fakat yüksek kumandadan mahrumdular.

Bu sebeple biz, binanın en üst katı Edebiyat Fakültesinden bize gülerek bakan cici bici Edebiyatçı kızların gözleri önünde, bir yıldırım harbi ile birkaç dakikada işi hallettik. Hukuk talebesi olup çoğu yüzbaşı rütbesinde bulunan bir hayli subayın bizi durdurmak teşebbüsü, bizim sınıftan Nurullah'ın, hani yukarıda kendisinden bahsettiğim, şu benim ceketimi yakan Nurullah'ın, "Alın onları da aşağıya" diye bağırması üzerine akim kaldı ve yıldırım harbi tam bir stratejik ve taktik zaferle sona erdi. Bu öyle bir hızdı ki belki de merhum Hitler, yıldırım harbini bizim bu hareketimizden öğrenmiştir. Hitler'e "merhum" dediğim de garipsenmesin ve yine derhal faşistliğime verilmesin. Başta Moskof dostlarımız olduğu halde bunca milyon gâvur ve çıfıt öldüren adama merhum denmez de ne denir?

Yıldırım harbi o kadar tertipli yapılmıştı ki Askerî Tıbbiye idaresi bir türlü suçlu bulamıyordu. Gerçi bozgundan sonra Hukuklular sokaklara dökülerek yaka numarası tespit etmeğe başlamışlar ve Askerî Tıbbiye Müdürlüğüne bir liste takdim etmişlerdi. Fakat bu liste pek beceriksizce üstünkörü idi. Meselâ hâdise günü Tıbbiye revirinde hasta yatanlardan da bir ikisinin numarası verilmiş, bu saf, Askerî Tıbbiye idaresinde bir şüphe uyandırmıştı. Herkes, hâdise olduğu sırada kendisinin başka bir yerde bulunduğunu delillerle ispat ediyor, Askerî Tıbbiye idaresi şaşkına dönüyordu. İçimizden bazıları müdürün: "Allah, Allah!.. Kimseyi yakalayamıyoruz. Bu hâdiseyi cinler mi yaptı?" diye bağırdığını işitmişlerdi.

Gazeteler de bize yardım ediyordu. En insaflısı üç dört yüz Tıbbiyelinin sopalar ve taşlarla Hukuk'a saldırdığını yazıyor, Tıbbiyeli ordusunu beş altı yüze çıkaranlar bile bulunuyordu.

Hapse tıkılan Tıbbiyelilerden hiç birisinin suçlu olduğuna mektep idaresi emin değildi. Bu yüzden şövalyelerini boşuna harcamak istemiyordu. Fakat bir de koskoca olay vardı. Mutlaka bir suçlu bulmak lâzımdı. Bu suçlu bulundu ve kabak, zavallı Safa'nın başında patladı. Bu baskına, yazılan ile sebep olduğu için Askerî Tıbbiye'den çıkarıldı.

İşte, adalet yerini bulmuştu. Zaten adalet çok defa yerini böyle bulur. Yani boş bir yere oturur da herkes yerini buldu sanır. Safa da buna, tam lâyık olduğu şekilde karşılık verdi: Romanya'ya giderek hukuk tahsil etti. Şüphesiz, Romanya yakın olduğu için oraya gitmişti. Yoksa pekâla Arnavutluk'ta pırasa ziraatı tahsili de yapabilirdi.

Askerî Tıbbiye'den her şey çıktığını yukarıda söylemiştim ya, bu "Safa" de sonradan Safaeddin Karanakçı olarak vali çıkıp Zonguldak ilini idare etti. On altıncı yüzyılda olsaydık, hiç şüphesiz, hazırlayacağı donanma ile Romanya'ya bir çıkarma yapar, büyük doyumluklarla dönerdi. Fakat dönen kendisi değil, talihi oldu. Hem de duyumluksuz olarak döndü. Çünkü şeytan dürtmüş, içinde bir hürriyet aşkı doğmuştu. Bundan dolayı Hürriyet Partisi'nin kurucularından oldu. Tanzimat'tan sonraki tarihimizde, sonuçları bakımından daima uğursuz bir rol oynamış olan hürriyet sevgisi, bu sefer de Millet Meclisindeki faydasız ve mânâsız demeçlerden başka bir şey doğurmadı.

Millet Meclisinde, mebus sayısı bakımından ana muhalefet partisi haline geldikleri sırada, bir gün kendisiyle karşılaştım. "Ne yapıyorsun?" diye sordum. "Adnan ağabeyle uğraşıyoruz" diye cevap verdi. Aramızda kısa bir bir tartışma oldu. Tartışmanın tafsilâtını buraya alamayışım okuyucular için edebî bakımdan da, tarihî bakımdan da kayıptır. Bu tartışmada benim neler söylediğimi öğrenmek isteyenler Karanakçı'ya başvurabilirler. Onun ne dediğini merak edenler de bana gelsin...

Sözün kısası Hürriyetçiler 1957'de bozguna uğradılar. İktidara geçmek isterken 4 mebusçukla politika haritasından silinir gibi oldular. Daha sonra da asıl çıktıkları yere dönerek Cumhuriyet Halk Partisinin sinei hamiyetinde eridiler. Zavallı Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu, Türkiye'nin dördüncü cumhurbaşkanı olmak isterken mebusluktan da oldu. Böylelikle de Türk milleti, Boşnak Kara Osman Ağanın dölünden gelme bir adamın kendisine başkan olması gibi akılların almayacağı acayip bir durumdan kurtuldu.
Bu ırkçı ve Turancı veciye savurduktan sonra yine konuya dönerek artık Askerî Tıbbiye masalına bir son verelim: O zaman beş sınıf olan Tıbbiyede, üçüncü sınıfın yarısını birkaç gün geçtikten sonra 4 Mart 1925 tarihinde okuldan çıkarılışım, hayatımdaki dramların ilkidir. Zülfi yâre dokunacağı için tafsilâtını yazamayacağım. Şu kadarını söyleyeceğim ki ona sebep, yıllardır savunduğum, ömrümü ziyan ettiği halde vazgeçmediğim, asla vazgeçmeyeceğim temel prensiptir. Bunun yanında benim serkeşliğim, biraz da kadın parmağı rol oynamadı değil. O zaman Türk ordusunda sanimülâzım rütbesinde bulunan Bağdatlı Mesut Süreyya aleyhimdeki tertipte vazifesini alıp başarı ile yaptı.
Askeri Tıbbiyeden çıktım. Fakat onun hâtırası hafızamdan çıkmadı. Yıllardan sonra, artık Haydarpaşa Lisesi olmuş bulunan o binada edebiyat öğretmeni olarak vazife görürken hâtıralarla dolardım. Koridorlar, sınıflar bana eski günleri hikâye ederdi. Zaten hayat, birkaç hâtıradan başka nedir ki?
O heybetli şatonun muhteşem ruhu kaybolmuştu. Şimdi içinde bulunanlar o eski ruha yabancı insanlardı. Onlar, öğretmenden beş numara koparabilmeğe uğraşan çocuklarla, ay başını iple çeken ve maaş hesabından başka hiç bir şeyle ilgilenmeyen bir takım ölülerdi. Asıl yaşayanlar bir zaman orada bulunmuş, konuşmuş, şakalaşmış, çalışmış, dövüşmüş ve hepsinden fazla olarak da ıstırap çekmiş olan Askerî Tıbbiyelilerdi.

Atmacalar yuvasında şimdi serçeler bulunuyordu.

Doktorluğa karşı hiç bir zaman sevgi ve ilgi duymamıştım. Fakat doktorluk başka, Askeri Tıbbiyeli olmak büsbütün başkaydı.

Bana en ağır gelen şey askeri üniformayı çıkarmak oldu. Gariptir: Sivil elbise içinde de en çok boyunbağı sinirime dokunuyordu. Yıllardan sonra, subayların da yakası açılıp onlar da boyunbağı takmağa başladıktan sonra çok müteessir oldum. Çevreye uymakta o kadar kabiliyetsizim ki buna hâlâ alışamadım. Adeta, mabetleri yıkılmış ve dini tahkir olunmuş mutaassıp bir dindara döndüm. Bunu hazmedemedim. Hâlâ da edemiyor ve subayların yakasını kapatacak, bellerine kemer taktıracak, mintanları ceket, berelerle kepleri kasket haline getirecek yeni bir kıyafet talimatnamesinin çıkmasını ümitle bekliyorum.

Askerî Tıbbiyeden ayrılmanın manevî sarsıntısını geçirdikten sonra kendimi Türk tarihine verdim ve yavaş yavaş ilmî yayınları okumağa başladım. Bu arada Türkiyat Mecmuası'nda basılmak üzere gönderdiğim bir makale, Köprülüzade'nin beni evine çağırmasına, tanışmamıza sebep oldu. Merhum Neci Asım ve Alman profesörü Menzel de oradaydı. Bunların ilmî konuşmaları kendime güvenimi arttırdı.

Bu tanışma sırasında ben "Mahmut Şevket Paşa" vapurunun kâtip muavini idim. Köprülünün Edebiyat Fakültesine girmem teklifine müspet cevap verememiştim. Talebe olunca, maaş sahibi olmak vasfımı kaybedeceğim için yeniden baba ocağına dönmem gerekiyor, babama böyle bir teklifte bulunmaya utanıyordum. Onun bunu memnuniyetle karşılayacağı muhakkaktı amma o devirde "utanma" denilen bir şey vardı.

Bu meseleyi merhum arkadaşım Nejat halletti: Beni, ben gemiyle Mersin seferine çıktığım bir sırada hem Edebiyat Fakültesine, hem de Yüksek Muallim Mektebine kaydettirmiş. Benim, böyle bir yatılı mektepten haberim bile yoktu. Yanan Zeynep Hanım konağının üst katındaki bu mektep, Darülfünunun leylî kısmı gibi bir şeydi.

Edebiyat Fakültesinin edebiyat zümresine (şimdiki adı ile Türkoloji dalına) girdiğim zaman birçok arkadaşlarım "Şimdi yerini buldun" diye beni tebrik etmişlerdi. Ne de yerimi bulmuşum ya... Bu yer az kalsın bana mezar vazifesi görecekti. Pek şahane derslerimiz vardı.

Ben daha, bunca ilmin üstesinden nasıl geleceğimi düşünürken beni askere aldılar. Taşkışla'daki Beşinci Alayda askerliğimi yaptıktan sonra Fakülteye devama başladım. Yüksek Muallim Mektebinde de gece dersleri görüyorduk. Bunlar da büyük isimli şeylerdi: Usûli tedris ve pedagoji, Fransızca... İleride öğretmen olacağımız için pedagoji bilmemiz şarttı. Talebeyi olağanüstü yetiştirmemiz için bu bilgiye muhtaçtık. Pedagoji hocamız da Sadreddin Celâl adında sicilli bir komünistti. Halk Partisi, yarının lise hocalarına bula bula bu adamı öğretmen diye seçmişti. Vaktiyle "Aydınlık" adlı komünist dergisini çıkarmış, Moskova'daki Enternasyonale katılmış, sonra komünizmden hapse mahkûm olmuş, umumi aftan faydalanarak hapisten çıkmıştı.

Bunların hepsi olabilirdi. Fakat acaba bir memleketin istiklâlini başka bir memlekete satmak isteyen bir adam, dünyanın neresinde olursa olsun bir telkin müessesesine getirilir miydi? Bu, görülmemiş bir hamakat, yahut eşsiz bir ihanetti. Herifin komünist olduğu yetmiyormuş gibi üstelik pedagogdu da... Malûm ya: Türk milletini tahrip eden başlıca üç türlü mikrop vardı: Stafilokok, gonogog ve pedagog... İlk ikisinin aşısı, ilâcı falan var. Sonuncusu berbat bir şey... İlâcı yok. Bunların yüzünden değil midir ki okullarda seviye yıldan yıla düşüyor... Pedagogların sistemleri liseleri orta okul, orta okulları da ilkokul derecesine düşürdü. Tabiî bunun neticesinde üniversiteye de imlâ bilmeyen, kültürsüz çocuklar doluyor ve bunlar büyük harfin nerede kullanılacağını bilmedikleri halde her yıl yapılan açılış törenlerinde profesörlerle birlikte nutuk çekmeğe kalkıyor. Peki ama azizim, sen kim oluyorsun da profesörle birlikte konuşmak istiyorsun? Ne konuşacaksın? Senin sözlüğün topu topu 1000 kelimeliktir. Bununla hangi parlak fikirleri müdafaa edeceksin? Konferanstan vazgeç de vaktinde imtihan vermeğe bak... Yoksa pedagog mikrobu seni öldürür.

Bu Sadreddin Celâl'in Sakallı Celâlle olan binr vaka'sı da, karakterini göstermesi bakımından dikkate değer. Hâdiseyi Sakallı Celâl anlatmıştı.

Sakallı Celâl, malûm, sapma kadar komünisttir. Çok zeki ve orijinal bir adamdır ve işin tuhafı Moskof uşağı olmayan tek komünist kendisidir. Birinci Cihan Savaşı'nın sonunda Moskova'daki beynelmilel komünist kongresine giderlerken bir istasyonda tren durunca Sadreddin Celâl, Sakallı Celâl'e: "İstasyondaki çeşmeden bize biraz su alsana!"demiş. Sakallı Celâl sormuş: "Neden sen almıyorsun?" Sadreddin Celâl'in cevabı şu: "Ya tren kalkarsa..."

Bu hodbinliğe fena halde kızan Sakallı Celâl ise hak ettiği karşılığı hemen yapıştırmış: "Ulan köpoğlu... Benim trenden hızlı koştuğumu sana kim söyledi..." İşte bu zat bize pedagoji okutuyordu. Fransızca hocamız ise meşhur masonlardan ve terbiyecilerden Kâzım Nami idi. Her iki dersin de nasıl bir curcuna olduğunu söylemeğe lüzum yok. Kâzım Nami, serbest terbiye taraftarı olduğunu söyler dururdu. O kadar serbestlik taraftarı idi ki bir gün Fransızca dersinde bizim Orhan

Şaik'e Nedim'in garâmi şiirlerinden birini okutmuştu. Benim ikisiyle de ufak birer bakışmam oldu: Sadreddin Celâl beni sınıfı terk etmeğe davet etti. Fransa ihtilâlini okumuştuk ya... "Beni hiç bir kuvvet çıkaramaz" diye cevap verdim. Kendisi çıktı. Kâzım Nami'ye de, söylediği bir söz için "Bana vız gelir" mukabelesinde bulundum. Meğer bu söz yüreğine işlemiş... Yüreğine işlemiş olduğunu annem öldüğü zaman (18 Mart 1930), "Nasıl, bu da vız geliyor mu" demesinden anladım. Darülfünunu bu şahane şartlar altında 1930'da bitirerek hayat denilen acayip denize atıldım. Bir bakıma çok toy, bir bakıma göre ise çifte kavrulmuştum...

10. Bölüm
CHP'NİN TÜRKÇÜLERE VE KOMÜNİSTLERE KARŞI 1944'TEN EVVEL TUTUMU

Bu, ikinci bölümle artık asıl konuya giriyoruz. Zamanımızın âdetlerine göre doğrudan doğruya maksada girmek nezaket icaplarına uymadığından ben de nezaket göstermek için öyle yaptım. Başlangıç, belki biraz uzun oldu. Belki bazılarını sıktı. Fakat çaresiz...

Askerî Tıbbiye hayatına dair verdiğim tafsilât, başkaları da bu konuda bir şeyler yazmazsa, ileride tek ana kaynak olacaktır. İnsanlar ot gibi, hayvan gibi yalnız o an için yaşamak istemiyorlarsa ilerisini kollamak mecburiyetindedirler.

Kendilerini dünya zevklerinden mahrum ederek kendisinden çok sonrakilerin bahtiyarlığı için didinen ve "deli" veya "kaçık" denilen insanlar gerçek insanlardır. Hayvanlar gibi yalnız "tagaddî" ve "tenâsül"ü düşünen, bu ikisinin dışında ise ancak rahatına bakan insanlar, hayvanlaşmış kişilerdir. İnsanla hayvanın farkı şuradadır ki: İnsan, bir düşünce veya ülkü için hayatını verebilen yaratıktır. Hayvan ise yalnız menfaati için boğuşabilen bir canlıdır.

Kurtuluş Savaşı bittiği zaman 17 - 18 yaşımda bir gençtim ve millî mânada bahtiyardım. Çünkü Türk milletinde eşsiz bir üstünlük duygusu, yarına inanç, devlet başındakilere güven ve birlik vardı. İstanbul'un azınlıkları süt dökmüş kedi gibi değil de tam mânasıyla köpek gibi idiler. Yüksek sesle bile konuşamazlardı. Türk milleti onları çok aşağı görüyordu. O zaman dünyanın en kuvvetli devleti olan İngiltere'ye karşı bile maneviyat mükemmeldi. Lozan Barışından sonraki ilk yıllarda İngiltere'yle bir savaş çıksa, millet gözünü kırpmadan ve İngilizleri yeneceğine inanarak bu dövüşe, düğüne gider gibi giderdi.

Halk Partisinin yanlış idaresi yüzünden bu maneviyat yavaş yavaş çöktü, ondan sıfıra indi ve bugünkü aşağılık duygusunu doğurdu. Bunun sebebi neydi? Tabiî, bütün büyük hâdiselerde olduğu gibi bununda bir tek değil, birçok sebepleri vardı. Bu sebeplerden bazılarını açıklamanın daha zamanı gelmemiştir. Diğer bazılarını ise artık tarafsız bir gözle incelemek kabildir. Şimdi ben de burada aynı şeyi yapacağım:

1) Mustafa Kemal Paşa iyi bir kumandan, ondan daha üstün olarak da dâhi bir siyaset adamıdır. Dağınık ve işgal altındaki Türkiye'yi birleşik olarak kurtarmak için başvurmadığı tertip, girmediği kalıp kalmamıştır. Usta bir satranççı yahut damacı nasıl on hamle, on beş hamle, hattâ yirmi hamle ilerisini görerek ve düşünerek ona göre taş sürerse, Mustafa Kemal Paşa da Yunanlıların ne kadar asker çıkarılabileceğini, İngiltere'nin onları nereye kadar destekleyeceğini, Fransa ile İtalya'nın ne zaman İngiliz menfaati aleyhine gizlice çalışacağını isabetle tahmin ediyor, Türkiye'nin depolarında kaç askeri

silâhlandıracak kadar tüfek ve cephane bulunduğunu biliyor, yeni çıkan komünizmden de İngiltere aleyhine ne şekilde faydalanacağını hesaplıyordu. Komünizm, ilk çıktığı sıralarda insanlar için meçhul bir fikirdi, bütün milletlere hürriyet vaat etmesi dolayısıyla çok taraftar toplayacağı belliydi. İlk bakıştan görünüşü çekici idi. Fakat Mustafa Kemal Paşa, hakkında bir şey bilmediği, belki adını bile ilk defa işittiği komünizme ulu orta kapılacak bir insan değildi. Ankara'da ki Rus elçiliği mensuplarının komünizm propagandası yaparak taraftar kazanmaları da gözünden kaçmıyordu. Bu sebeple kendisi bir Komünist partisi kurarak başına kendi adamlarını geçirmeYe ve bütün komünistleri bir araya toplayarak sıkı kontrol altında bulundurmaYa karar verdi. Karar başarı ile tatbik edildi ve Moskova'dan gelen şiddetli propaganda önlendikten sonra da parti lağvolundu. Mustafa Kemal Paşa maksadını herkesten o kadar gizliyordu ki başlangıçta en yakın arkadaşlarından birisi olan Refet Paşa'ya bile bunun bir danışıklı dövüş olduğunu söylememiş, hattâ komünizme samimî taraftar olduğunu göstermek için bir gün Vekiller Heyetine: "Yarın komünizm ilân edeceğiz" diye bir de sürpriz yapmıştı. Bu sürpriz, ilk şaşkınlıktan sonra Refet Paşa ile doktor Rıza Nur Beyin şiddetli muhalefetleri yüzünden boşa çıkmıştı. Hiç şüphesiz, Mustafa Kemal Paşa'nın maksadı gerçekten komünizm ilânı değildi.Bu bir numara idi. Bolşevik casuslarının, kendisi tarafından böyle bir teklif yapıldığını, fakat vekillerin karşı koymaları yüzünden teklifin başarısızlığa uğradığını öğreneceklerini biliyordu. Bolşeviklerin güvenini kazanarak onlardan yardım koparmak, bir de Mustafa Kemal varken ayrıca Türkiye üzerinde uğraşmanın lüzumsuzluğunu telkin için böyle yapıyordu.

Mustafa Kemal Paşa, siyasî dehası ile Rusları kündeden attı. Fakat komünist partisinin faaliyet gösterdiği kısa süre içinde komünistler de Türkiye'de bazı subaşlarına yerleşebildiler. Bunlar hâlâ bulundukları yerlerden atılabilmiş değildirler. Demokratik usullerle atılmalarına da imkan yoktur. Bunlar ancak tam yetkili ve çok namuslu bir adamın bu işe memur edilmesiyle temizlenebilir.
İşte, daha Kurtuluş Savaşı başlarken memlekette ağ kuran komünizm, zamanla ve Rusya'nın cömertçe harcadığı para ile gelişerek önce maarife, sonra basına, tiyatroya, orduya, donanmaya, Millet Meclisine ve kabineye kadar girdi. Fakat Halk Partisi kendisini "sorumsuz ve yanlışsız" saydığından ima yolu ile yapılan tenkitlere dahi tahammül edemedi. Düşünen kafalar da, yavaş yavaş "ekmeğinden olmamak" veya hapse girmemek" için susmağa alıştılar. Böylelikle komünizm yayılmağa ve memleketi top yekûn Bolşevikleştirme plânı üzerinde sistemli bir şekilde yürümeğe başladı.

Komünizme karşı ya milliyetçilikle, yahut dinle durulabilirdi. Bunların ikisini birden kullanmak şüphesiz daha akıllıca olurdu. Bizim milliyetçiliğimiz Türkçülüktü. Fakat Halk Partisi, altı oktan biri milliyetçilik olduğu halde nedense "Türkçülük"ten ürküyordu. Bu yüzden Türk ocakları kapatılmıştı. Halk Partisinin kendisine göre acayip bir milliyetçiliği vardı.

Din ise halkın ruhuna işlemiş bir kuvvet olmak bakımından büyük bir millî enerji ve savunma kaynağı olabilirdi. Fakat Halk Partisi lâiklik ilân etmiş olduğundan kendisini tamamıyla dinin dışında, hattâ dinsiz hissediyordu.

Halk Partisinin en büyük hatalarından biri budur. Medreseler kapatıldığı, tekkeler kaldırıldığı zaman yüksek bir ilahiyat enstitüsü veya fakültesi açılarak memlekete kültürlü, doktora yapmış, Batı dillerini bilen, felsefe öğrenmiş din adamları yetiştirilseydi Türkiye'nin bugünkü manevî durumu bambaşka olur ve bugün din bilgini diye ortalığı kaplayan bilgisizler, gülünç hezeyanlarını savuramazdı.

Mustafa Kemal Paşa gençliğinde tekkelere devam etmiş, zikretmiş, fakat oradaki ahlâksızlığı görerek soğumuştu. Kendisi, zannederim, Allah'a inanıyordu. Fakat etrafında, kendisine Hıristiyanlığa girmemizi telkin eden bir zümre vardı. Bunlar İsviçre ve Fransa'da yüksek öğrenimlerini yapmış, fakat ne Birinci Cihan Savaşı'na, ne de Kurtuluş Savaşı'na katılmamış olan hem yurtsever, hem de dalgacı aydınlardı.

Bunlar korkunç bir aşağılık duygusu içindeydiler. Ya bu aşağılık duygusunun tesiri, yahut da vicdanî kanaatleri ile dinsizdiler. Medeniyet ve teknik bakımından bizi çok geçmiş olan Batının, geçmişteki kuyruk acılan ve süregelen Hıristiyanlık taassubu dolayısıyla Türklüğü yaşatmayacağına; aralıksız 12 yıllık dört savaştan çıkmış olan yıkık, yoksul, bilgisiz, hastalıklı ve seyrek nüfuslu Türkiye'nin, dışarıdan büyük yardım görmezse yok olacağına inanıyorlardı. Onlara göre, yok olmamak için Hıristiyanlığı kabulden başka çare yoktu. Kendilerince nasıl olsa Müslümanlık da, Hıristiyanlık da birer uydurmadan başka bir şey değildi. O halde, yaşamak için, bir uydurmayı bırakarak öteki uydurmayı kabullenmekte hiç bir mahzur yoktu. Hıristiyan olursak birdenbire dünyanın sevgilisi olacak, her yerden yardım görecek, el üstünde tutulacaktık. Kalkınmamız hârikalı bir şekilde olacaktı.

Buna karşılık komünist bir zümre de dinsizlik telkini yapıyor, her türlü dinin ilerlemeği baltaladığını ispata uğraşıyordu. Bunlar Türkçülüğün de devleti batıracak bir macera düşkünlüğünden başka bir şey olmadığını sinsi sinsi yayıyorlardı. İttihat ve Terakki Fırkası, Turan'ı alacağım diye memleketi batırmıştı. Türkiye'nin böyle ikinci bir deneme geçirmeye tahammülü yoktu.

Komünistler, Türkçülüğü ittihatçılığın bir şekli gibi göstermekle Mustafa Kemal Paşa'nın en hassas tarafına dokunmuş oluyorlardı. Çünkü o, genç subaylık çağından beri, aralarına karışmış olmakla beraber ittihatçıları sevmezdi. İttihatçılar ona lâyık olduğu değeri vermemişlerdi. Kurtuluş Savaşı sırasında Enver Paşa Türkiye'ye girerek başkanlığı ondan almak istemiş ve burada kendisine epey taraftar edinmişti. Meselâ Millet Meclisinde Rize mebusu Rauf tarafından öldürülen Deli Halit Paşa ile Topal Osman tarafından boğdurulan Trabzon mebusu Şükrü bunlardandı. Deli Halit Paşa, vurulduğu sırada Kel Ali ile boğuşmakta olduğu için Kel Ali, canını kurtarmak için onu vurdu diye mesele kapatılmış, Topal Osman da Çankaya köşkünü basmak isterken muhafız taburu askerleri tarafından öldürülmüştü.

İttihatçılar daha sonra İzmir suikastı ile Mustafa Kemal Paşayı yok etmek istemişler, fakat kendileri yok olmuşlardı. İşte bu sebeplerle Mustafa Kemal Paşa ittihatçılardan nefret ediyordu. Kendisine suikastı hazırlayan şebekenin başında olduğu için asılan Selânikli Yahudi dönmesi Cavit'in idamı dünya basınında büyük tepki uyandırmıştı. Çünkü Cavit hem Yahudi, hem de farmasondu.

Fakat Mustafa Kemal Paşa kabadayı adamdı. Dünya gazetelerinin ulumasına aldıracak tiplerden değildi. Cavit'i astırdığı gibi mason localarını da kapatmaktan çekinmedi. Bu da Mustafa Kemal Paşa'nın en müspet icraatından biridir. Çünkü bu localarda mason kardeşliği adına devletin en gizli işlerini Yahudiler, Rumlar ve Ermeniler öğreniyor ve bunların hepsi yabancı casusu olduğundan düşmanlarımızca bilinmedik devlet sırrı kalmıyordu.

İşte, Mustafa Kemal Paşanın ittihatçılardan tiksinmesi, çevresindeki komünistlerin de çok ustaca ve sinsice telkinler ile Türkçülere karşı oldukça çekingen davranmasına sebep oluyordu. Fakat bu arada Türk ocağı kapatılarak teşkilâtlı tek milliyetçi grup ortadan kaldırılmıştı.

Din aleyhtarlığı ve Türkçülüğe karşı çekingenlik, yavaş yavaş bir Moskof dostluğu doğurmaya doğru gidiyordu. Bu hususta İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Araş herkesten ileri idiler.

Onların düşüncesi her halde şu olmalıydı: Kurtuluş Savaşı'nda Rusya bize az da olsa yardım eden tek devlettir. Komşumuz olan bu devlet gayet kuvvetlenmiştir. İngiltere'ye ve diğer Batı devletlerine karşı Rus dostluğu ile bir muvazene kurabiliriz. Memleketimize komünizmi sokmadan onlara mümâşât edersek kendimizi toplamak için vakit kazanabiliriz.

Fakat İsmet Paşa bu mümâşâtın memlekette komünizmin yayılmasına sebep olacağını hiç düşünmüyordu. Hattâ daha ileri gidiyor; Şevket Süreyya, Vedat Nedim gibi komünizmden mahkûm olmuş kimseleri toplayan ve Yakup Kadri tarafından çıkarılan Kadro dergisine kendisi de yazıyordu. Bunun, millet üzerinde ne kadar yıkıcı tesir yapacağını düşünemiyordu. Komünizmi Moskofçuluk diye bilen millet, Moskofçuların türlü türlü mühim işlerin başına getirildiğini görünce ister istemez kırılıyor, şüpheye düşüyordu. Bir kısmı ise başka türlü düşünüyor, komünizmin ve onun neticesinde Rusya'nın tehlikeli bir şey olmadığı düşüncesine varıyordu.

Bu Rus dostluğu bazen millî izzeti nefisten fedakârlık derecesine bile vardırılıyordu. Meselâ 1935 Ekiminde Ankara'da Türk ve Rus millî takımları arasında yapılan karşılaşmayı proletaryanın burjuvaziye karşı zaferi diye göstermeğe başlamışlardı.

O zaman güreş takımları yedi kişi olurdu ve berabere kalmak usulü yoktu.Bizim ağır sıkletimiz Çoban Mehmet'in ise Rus'u yeneceği yüzde yüz muhakkaktı.

Halk Partisi ekâbirinden bazılarının da seyrettiği güreşler büyük bir iddia içinde başladı. İlk beş güreşten üçünü biz kazandık, ikisini Ruslar... Onlar meğerse plânlarını hazırlamışlar, tabiî ve bermutat bizim bir şeyden haberimiz yok. Altıncı güreş bittiği zaman hakemler bizimkini sayı ile galip ilân ettiler. İşte o zaman meşhur Rus mızıkçılığı başladı. Rus idarecileri işe karıştılar ve şirretliğe başladılar. Bizimkiler bunu kabul etmeyince tartışma büyüdü ve Türk Rus dostluğunu (!) sarsacak bir şekil aldı. O sırada, Halk Partisi Genel Sekreteri olan Recep Peker işe karıştı. Malûm edası ile bizimkilere çıkışarak: "Mağlûbiyeti kabul ediverin efendim, ne çıkar?" diye bağırdı. Bizimkiler mağlûbiyeti kabul ettiler. Durum üç üçe oldu.

Bundan sonrası daha enteresan... Şimdi bir de ağır sıkletlerin güreşi kalıyordu. Onu nasıl olsa kazanacaktık. Fakat Ruslar, plânlarını hazırlamışlardı ya... Rus ağır sıkleti hastalık bahane ederek mindere çıkmadı. Güreş nizamnamesi gereğince, sebep ne olursa olsun, sahaya çıkmayan güreşçinin yenilmiş sayılması gerekirken Ruslar bu müsabakanın iptalini istediler. Eh, Recep Peker orada oldukça Ruslara karada ölüm yoktu. Bu da kabul olundu ve hakikatte 25 kazanmış olduğumuz karşılaşma 33 beraberlikle bitirildi.

Rus dostluğunun diğer neticeleri de malûm: Vatan haini Nâzım Hikmet'in, Rusya'dan dönüşünde burada bir millî kahraman gibi karşılanması ve büyük şair tanınması... O kadar ki ciddî bir ilim adamı olması gereken Köprülü Zade Fuat bile19291930 ders yılında bize yazdırdığı Türk edebiyatı tarihi notlarında ondan "genç ve kudretli şair" diye bahsetti ve bu umumî gaflet neticesinde de memleketin edebî zevki tamamıyla soysuzlaşarak bugün gördüğümüz maskara şiir meydana geldi. En millî karakterli ve en ciddî kişiler bile Bolşevik vezniyle millî destanlar yazmağa başladı.

Arkasından, İsmet Paşanın maaşlı dalkavukları olan Halk Partisi çağının Meclisinde komünist saylavlar... Radyodan Namık Kemal'in eserlerinin kaldırılması ve Rum, Ermeni, Yahudi taklitleri yapılmasının yasak edilmesi...

Ve en sonunda köy enstitüleri faciası... Bu enstitülerin birer komünist yuvası haline gelmesi için sistemli faaliyet... Son Kolej hâdisesinin kahramanı olan kızları birer Muzahraf Ana haline getirecek kadar çirkin ve iğrenç, fakat hepsi örtbas edilmiş olaylar...

Sicilli komünist Sadreddin Celâlin, mikroplarını daha geniş bir alanda saçması için Yüksek Öğretmen Okulu pedagoji öğretmenliğinden alınarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin pedagoji profesörlüğüne getirilmesi...

Komünist Sabahattin Ali'nin, tahsil durumu elverişli olmadığı halde Ankara Devlet Konservatuarında çifte görevle kayırılması ve Millî Şefin, Konservatuara her şeref verişinde Sabahattin Ali'yi, okşayarak iltifatlara boğması...

Ankara'daki Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Pertev Nailî, Muzaffer Şerif, Niyazi Berkes ve Behice Boran adlı aşırı solcu dört doçentin aleni propagandası ve milliyetçi talebeyi haksız yere döndürmeğe kadar işi azıtmaları...

Bu arada, modaya uymak kabilinden, iki tanınmış profesörün komünizm krizi geçirmeleri ve söz ile, yazı ile bilfiil, geçici bir zaman için olsa da, o cepheye katılmaları...

O halde arada bir yapılan komünist tevkifleri ne idi diyeceksiniz. Ne olacak? Hamamın namusu meselesi... Çünkü tevkif olunanlar işçi, şoför kabilinden, komünistlerin ayak takımı idi. Asıl yüksek tabakası, yani kendi tabirlerince "ak amele" takımı su başında, rahatında ve propagandasında idi. İşte bütün bu saydıklarım, millette maneviyatı sarsan ve aşağılık duygusunu doğuran sebeplerin başında geliyordu.

İkinci sebep birinciyi tamamlıyor ve Batıyı üstün görmekten doğuyordu. Merhum Kâzım Karabekir Paşa bir gün bana demişti ki: "Ben ve Ali İhsan Paşa, mütareke ilân olunduğu zaman galip orduların başında bulunuyorduk. Bu sebeple maneviyatımız yüksekti. Diğer kumandanlar, Suriye'de yenilmiş orduların başında bulundukları için İngilizlere karşı manevî kuvvetleri yerinde değildi. Hattâ İsmet Paşa o kadar ümitsiz ve bedbindi ki, bundan sonra biz ancak çiftlik ağası olabiliriz diyor ve kendimizi Kâzım Ağa, İsmet Ağa olmağa şimdiden alıştırmalıyız mütalaasında bulunuyordu".

Merhumun bu teşhisi ve müşahedesi psikanaliz bakımından çok ilgi verici ve dikkate alınmağa diğer bir mahiyettedir.

Yalnız şu kadarı var ki Mustafa Kemal Paşa zekâsı ve ileriyi görüşü sayesinde moral bozukluğundan kendisini kurtarabiliyordu. Çünkü olayların nasıl gelişebileceğini iyi hesaplıyor, kuruntuya ve korkuya kapılmıyordu.

Nitekim Adalar denizi kıyılarında Türk nöbetçileri, donanma filikası ile sahillerimize yanaşan bir İngiliz subayını öldürdükleri zaman moral bozukluğundan eser kalmadığını ispat etmişti. Makine başında

İngiltere ile temasa geçerek onların tehdit makamında savurdukları bombardıman gerçekleşirse bunu Türk - İngiliz savaşının başlangıcı sayacağını haber vermiş, İngilizler bunu beceremeyince, cakaları bozulmasın diye donanmalarını İstanbul ziyaretine göndereceklerini bildirmişler, fakat Mustafa Kemal Paşa bunu da kabul etmemişti.

İngilizler, Lozan Barış Antlaşmasına dayanarak İstanbul'a birkaç gemi göndermekte direnmişlerse de kabul etmemiş ve: "Barışın sağlanması için gerekirse Lozan Barışım çiğneriz" şeklinde tam siyasî bir cevap vermişti.

Mustafa Kemal Paşa İngiltere'nin ihtiyarladığını ve demokrasinin cılız taraflarını gördüğü için, İngiltere'nin bize karşı bağışlamaz bir gizli düşmanlığı olduğunu bildiği için böyle yapıyordu. Nitekim, geberen İngiliz'in ailesine biraz sadaka vermek ve kızıl tamuya giden ruhunu sevindirmek üzere denize bir çelenk atmakla iş tatlıya bağlanmıştı.

İngilizlerin bize gizli düşmanlığı önce mutaassıp Hıristiyan olmalarından, sonra Haçlı seferlerinde boyuna dayak yemiş bulunmalarından, en sonra da kendilerinin en kuvvetli oldukları bir zamanda Çanakkale savaşlarında yenilmelerinden doğmaktadır.

Belki de İstanbul'da gözleri vardı. Cebelitarık, Süveyş ve Singapur gibi kilit noktalarını elde ettikten sonra Boğazlara da hâkim olmayı herhalde kurmuşlardı. Hattâ Üçüncü Selim zamanında donanmalarını Çanakkale Boğazından geçirerek İstanbul önüne kadar getirmişlerdi. Türkiye'nin bu en zayıf zamanında fırsattan faydalanarak İstanbul'u ele geçirmek istemişlerdi.

Bütün başarısızlıkları, bize karşı gizli düşmanlıklarının artmasına sebep oluyordu.

Son ayalarda Amerikan'ın yayınladığı, 1941 yılma ait gizli vesikalar İngilizlerin Türk düşmanlığına yeni bir tanık daha vermektedir. Şöyle ki: Sözde müttefikimiz oldukları halde Amerikanın bize yaptığı silâh yardımını sinsi sinsi baltalamışlar ve bir zaman için Amerika'yı da aldatmışlardır.

Türk ordusu için yeni silâhlan alacak en değerli subay, gedikli ve askerî öğrencileri taşıyan Refah gemisinin Kıbrıs yakınlarında meçhul bir denizaltı tarafından torpillenerek battığı ve birçok Türkün şehit olduğu malûmdur. Refah gemisini batıran meçhul denizaltının malûm dostlarımız ve müttefiklerimiz olan İngilizlere ait olduğu şimdi anlaşılmış bulunuyor.

İsmet İnönü işte bu ihtiyar ve hasta İngiltere'den ve İngiltere dolayısıyla bütün Batıdan çekiniyordu. Onun gayet garip bir mekanizması olan kafası, İngiltere ve Fransa'yı Birinci Cihan Savaşındaki kuvvetleriyle mütalaa ediyordu. Hiç şüphesiz bu da kendisinin ileri görüşlü olmayışından doğuyordu. İsmet Paşanın bütün siyaseti ihtiyat ve çekingenliğe dayanıyordu. Herkese dostluk göstermekle tehlikelerin önleneceğim sanıyordu.

Şüphesiz bu büyük bir yanlıştı. İsmet Paşa ya Türk tarihini hiç bilmiyor, yahut jeopolitik icapları anlamıyordu. Uzun yüzyıllar boyunca sıcak denizlere çıkmak için didinen, bunu bir millî siyaset haline getiren, bu uğurda Türkler'le destanı boğuşmalar yapan, fakat bir türlü emeline kavuşamayan Rusya'nın, kendisine dostluk gösterirsek Türkiye üzerindeki isteklerinden vazgeçeceğini sanmakla İsmet Paşa tarihin en büyük gafını yaptığının farkında değildi. Moskof'a dostluğun bir korkudan

doğmayıp içimizden geldiğini göstermek için de tabiî iş Bulgar'a dostluk, Yunan'a dostluk, Sırp'a dostluk şekline dökülüyor ve bu dostluklar, o devletler toprağında yaşayan yüz binlerce Türkün hakkını, Türklüğünü, hattâ insanlığını bize unutturacak kadar korkunç bir sivrilik alıyordu.

O küçük milletler, kendi tarihlerini Türk'e düşmanlıkla yoğurarak, okutabiliyor, Türklerin iktisadî yoksulluğa ve kültür kargaşalığına düşmesi için her çareye başvuruyor, fakat biz ağzımızı açıp da Türklerin hukukunu koruyacak tek kelime söyleyemiyorduk.

1940 sonlarında, Türkiye'nin kuruluşunun 900 üncü yıldönümünü kutlamak ve bunu Türk milletine hatırlatmak için "900 üncü Yıldönümü" adıyla 28 sayfalık bir kitap yayınlamıştım. Bu kitap, 2 Ocak 194'de, başbakanlıktan telefonla gelen emir üzerine polis tarafından toplatıldı. Bununla beraber polisin eline ancak beş on tanesi geçti. Kalanı dağıtılıp satıldı. Fakat mühim olan bu toplatma değil, onun sebebi idi. Çünkü kitapta Bulgarların aleyhinde bir iki kelime vardı. Tabiî Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve onun Başbakanı Dr. Refik Saydam, benim o küçük kitabı nasıl bir çağlayan gibi Türkçülük duygusu içinde yazdığımı, o kitabın Türk aydınları üzerinde nasıl bir uyarıcı tesir yapacağını anlayamıyordu. Bulgar elçisi kendilerini rahatsız etmesin, bu kâfiydi.

Bir insan aynı hareketi defalarca yaparsa sonunda alışır ve o hareket kendisine tabiî gelmeğe başlar. İsmet Paşa da yabancılara cemile göstere göstere nihayet bu, kendisinde huy haline geldi ve çevresindekilere de bulaştı. Böylelikle ikinci Cumhurbaşkanının yanında Batı'ya karşı aşağılık duygusu besleyen bir zümre peyda oldu.

Bu zümre, belki, bu davranışlarıyla memleketi dış tehlikelerden kurtardığına inanıyordu. Fakat gerçekte milletin maneviyatı bozuluyor, siyasî sebeplerin ve zaruretlerin inceliklerini kavramaktan daima âciz olan halk, kendi hükümetinin Moskof a, İngiliz'e ve başkalarına aşağıdan aldığını göre göre kendi millî gücüne inancını kaybediyor ve hükümete de güvenemez hale geldiğinden halkla hükümet arasında bir uçurum açılıyordu.

Ve işte manevî kuvvet, böylece sıfıra indi. Çünkü aşağılık duygusu ruhları sarmıştı.
Bunun çok acı ve çirkin, çirkinden daha beter, iğrenç ve tiksindirici bir örneğini tarihe hâtıra kalsın diye burada anlatacağım. Tâ ki millî yapının doktorları, onaracakları gövdenin derin yarasını iyi bilsinler...

Olay şu: Cumhuriyetin ilânından sonra bir Tıbbiyeli kafilesi Romanya'ya gidip birkaç gün konukluk etti. Rumen öğrencileri bizimkileri gezdirip tozdurduktan sonra bir de medârı iftiharları olan genelevlerine götürerek ikramda kusur etmek istememişler.

Birkaç hafta veya ay sonra Rumenler bu ziyareti iade ettiler. Bizimkiler de Rumenler'i gezdirip eğlendirdiler. Tabiî ikramcılıkta onlardan geri kalacak değillerdi ya... Onlar da Rumenleri Beyoğlu'nun genelevlerine götürmüşler. Bu kafileye başkanlık eden üstümüzdeki sınıftan ve Galatasaray'dan geldiği için Fransızca'yı iyi bilen birisiydi. İşte o zaman bir şaheser iş oldu. Bugünün şartlarını düşünen her insanda gözleri nemlendirecek olağanüstü bir iş...

Genelev kadınları, hani şu en nazik tabirle "fahişe" diye aşağıladığımız kadınlar "Sen bize gâvur mu getiriyorsun" diyerek o arkadaşı da, Rumenleri de sille tokat kovdular.

Bir bunu, bir de bugünün sosyete kadını denilen vesikasız orospularını düşünün ve Amerikalı zenci çavuşlarla yakalanıp isimleri ayyuka çıkan bu kaltakların yanında dünkü fahişelerin birer Meryem Ana kadar temiz ve haysiyetli kaldığını lütfen kabul edin.

Millî gururun bu kadar düşmesinde İsmet Paşa hükümetinin çok vebali vardır: Amerika'nın Missuri uçak gemisi İstanbul'a geldiği zaman Rumenleri koğan evlerin sokakları süpürülmüş, o sokakların bütün başları polis ve inzibatlarla tutularak Türkler'in bu sokaklara girmesi yasak edilmiş ve oraları günlerce yalnız Amerikalılara açık bırakılmıştı.

Zannedersem böyle bir faciaya da insanlığın tarihinde ikinci bir örnek gösterilemez. Aşağılık duygusunun böyle bir görünüşü yurtsever insanları çıldırtmağa kâfidir. Halk Partisini savunanlar ve İsmet Paşayı milletin tek ve son ümidi diye gösterenler "Bu emri de İsmet Paşa vermedi ya" diyeceklerdir. Şüphesiz Millî Şef doğrudan doğruya böyle bir emir vermemiş, fakat bütün diktatörlüklerde olduğu gibi derece derece bütün memurlar istişmam ettikleri siyasî ve idari havaya göre Şef'in arzusuna en uygun davranışı yaptıklarına inanarak bu şekilde hareket etmişlerdir. İsmet İnönü millî gururu her şeyin üstünde tutan Türkçü bir şef olsaydı bu çirkin olay olmazdı. Çünkü Bakanlar, valiler, umum müdürler ve daha aşağıları, bunun şef tarafından korkunç bir tepki ile karşılanacağını bilirlerdi.

Burada Halife Ömer'e isnat olunan bir fıkrayı anlatmak yerinde olacaktır: Ömer bir gece dolaşırken yaşlı bir kadının durmadan kendisine lanet savurduğunu duyarak sormuş: "Ne oldu? Neden Ömer'e soğuyorsun?" Kadın: "Keçim kayboldu" diye cevap verince Ömer: "Senin keçin kaybolduysa bunda Ömer'in ne suçu var?" demiş.

Karşısındakinin Halife Ömer olduğunu tanımayan kadının cevabı şu:
"Ömer iyi bir adam olsaydı şehre iyi bir vali tayin eder, o iyi vali de iyi bir inzibat âmiri bulurdu. İnzibat âmiri iyi olunca da bekçiler dikkatli ve uyanık olur, hırsızlara keçimi çalmak fırsatını vermezlerdi."
Yaşlı kadının, bu fıkradaki devlet ve idare felsefesi, mübalâğa payı bir tarafa bırakılırsa, doğrudur. İsmet Paşa'nın ruhunda Batıya karşı aşağılık duygusu olmasaydı o zamanki İstanbul valisi, yahut İstanbul polis müdürü bu çirkin tedbiri almaz, millî gurur böyle onmaz şekilde yaralanmazdı.

11. Bölüm
KOMÜNİZMLE İLK ÇARPIŞMAM

Bir toplulukta aşağılık duygusu başladı mı, artık dışarıdan gelen her şeye hayranlıkla bakılır. Milletin aydınları, profesörleri, gazetecileri baştanbaşa dalkavuk ve riyakâr olursa, bir topluluk hak ve hakikat uğruna şehit veremez duruma düşerse, artık ona kabul ettirilemeyecek batıl kalmaz.

İşte topluluğun böyle şekilsiz, biçimsiz ve kıvamsız olduğu sırada, damarında bir damla Türk kanı bulunmayan Nazım Hikmet, Moskova'da iyice Moskofçuluk öğrendikten sonra oradan aldığı buyrukla yıkıcı faaliyet yapmak üzere Türkiye'ye gönderildi ve bizim o şahsiyetsiz, o seviyesiz ve seciyesiz aydın tabakamız tarafından millî bir kahramanmış gibi karşılanarak göklere çıkarıldı. Bu satılmış köpek, ruhta ve şekilde Moskof şiirini getiriyordu. Bir anda çevresinde yığınla mukallit maymunlar peyda oldu ve Moskof nazım kalıbı çıkmamak üzere bizim nazımımıza girdi. Aydınlarımızın, şairlerimizin, yazıcılarımızın millî ve edebî kültürünün feyzi sayesinde...

Nazım Hikmetof Yoldaş, şiir dediği tekerlemeleriyle âdeta Türkiye'yi fethediyordu. Ahmet Haşimi, Yakup Kadri'yi ve Hamdullah Suphi'yi manzumelerle hicvettikten sonra ise umumî ürküntü başladı. Demek ki insanların hakikaten maymundan farkı yoktu. Şuursuz ve tamamıyla hayvanı bir korku ile bu aşağılık Moskof uşağından çekmiyorlardı. Yoksa o kızıl çomarı susturmak için bir sille yeterdi de artardı bile...

Köpek, kaçanı kovalar; Nazım Hikmetof da kendi havlamalarından korkarak kaçanları gördükçe küstahlığını artırdı. Dergilere yazarak saldırganlığını çoğalttı ve sonunda "Putları kırıyoruz" diye millî değerlere hücuma başladı. Kırmak istediği putlar şimdilik edebî şöhretlerdi. Türkçü şair Mehmet Emin'e, büyük şair Abdülhak Hâmid'e, vatan şairi Namık Kemal'e Moskofçu bir hınçla saldırdı: Türkleri seven Piyer Lotiye de "Domuz burjuva" dedi.
Memleket sanki bir mezaristandı. Bu "köpek proleter" havlar af kurur ve ulurken hiç bir itiraz sesi yükselmiyordu.

O sırada, yani 1935'te ben refaha kavuşmuştum. Millî tarih tezi denen maskaralığa itiraz ettiğim için 28 Aralık 1933'te Vekâlet emrine alınmış, 9 Eylül 1943'te Deniz Gedikli Hazırlama Okulunda Türkçe öğretmeni oluncaya kadar Halk Partisi sayesinde nefis günler geçirmiş, nihayet babamın kurmuş olduğu mektepte okumak dolayısıyla biraz teveccüh görerek o zaman Kasımpaşa'da bulunan bu ortaokula Millî Müdafaa Vekâleti tarafından tayin olunmuştum.

Tabiî, Türk'ün karnı tok, sırtı pek olunca savaş arar. Ben de öyle yaptım. Komünizmin propaganda faaliyeti gitgide artan bir hızla millî ruh üzerinde gedikler açarken savcılık uyuyordu. Millî murakıplar olması gereken basın, Üniversite ve Talebe Birliği de uyuyordu. Tabiî bu arada zaten uyuyup da büyüsünler diye tayin edilmiş olan Halk Partisi mebusları da, hem de Yemlihâ uykusu ile uyuyordu. Kimseden ses çıkmadığını görünce millî bir öfkeye kapılarak kızıl çomara bir değnek vurmak istedim ve "KOMÜNİST DON KİŞOTU PROLETER BURJUVA NAZIM HİKMETOF YOLDAŞA" adlı bir broşüre cevap verdim. O zaman kitapların en kabadayısı 1000 tane basılırdı. Ben, imkânsızlık dolayısıyla bunu ancak 500 tane bastırabildim. Zaten çevrenin manevî çoraklığına göre de, imkânım olsa bile 500 den fazla bastırmayı düşünmezdim.

Bu broşür, Nazım Hikmetof a anlayacağı dille verilmiş çok sert ve hattâ kaba bir cevaptı. Moskof oğlanına hakaretlerle doluydu. Fakat her şeyi göze almıştım. Ben de İsmet İnönü gibi, kızınca her şey yapabilirdim. Şu farkla ki o, yapacağını ancak devlet kuvvetlerine dayanarak, yahut siyasî dokunulmazlığına güvenerek, kendisine bir zarar gelmeyeceğinden emin olduğu zaman yapar. Benim nasıl davrandığımı ise artık "yâr ü ağyar" söyleyip hükmünü versin...

500 nüshalık broşür bir günde satılıp bitti, istekler, siparişler yapıldı. Fakat sırf, kazanç için yaptı demesinler diye ikinci basıma gitmedim. Dedim ya, o zaman 30 yaşımda romantik bir küçük çocuktum.

Savaşı devam ettirmek için Moskofçu oğlanın cevap vermesini veya dâva açmasını bekliyor, bu arada birçok tebrik mektupları alıyor, takdirler görüyordum. Demek ki sinmiş oldukları halde bu broşürü bekleyen bir grup, hem de kalabalık bir grup vardı.

Ben, aleyhime açılacak dâvayı beklerken aylar geçti. 1936 yılına girdik. Refaha kavuşmuş olduğum için evlenme hazırlıklarına da başladım. Bu sıralarda bir gün, 21 Şubat 1936 Cuma günü İstanbul Üçüncü Ceza Mahkemesi'nden hükümeti tahkir ve gençliği Ceza kanunda yazılı suçlara tahrik ettiğim iddiası ile celp geldi. Dâva benim broşürden çıkıyor ve işin korkunç tarafı, Halk Partisi hükümeti, Nazım Hikmetof'un vekili ve savunucusu olarak harekete geçiyordu.

O zaman Adliye Vekili olan Saraçoğlu Şükrü, aleyhimde dâva açılması için İstanbul Savcılığını ikaz etmiş, fakat broşürü inceleyen savcılık bunda bir suç unsuru görmediğini bildirince bizzat Adliye Vekâleti dâvayı tahrik etmişti. Bunu epey sonra öğrendim.

İşte yine korkunç bir aşağılık duygusu veya Moskof dostluğu karşısında idik. Bir zaman sonra Türk'üz, Türkçüyüz, daima Türkçü kalacağız diye ötecek olan Saraçoğlu, broşürümde komünizmin aleyhinde bulunduğum için Moskoflara bir cemile yapıyor, bunu açıkça söyleyememek dolayısıyla da hükümeti tahkir ve tahrik kulplarını takıyordu.

Bir hükümet'in yabancılara hoş görünmek için kendi vatandaşlarına kıyması kadar iğrenç şey pek azdır.

Bolşevik devriminin ne mal olduğu ve Moskofların Türkiye'ye hiç bir zaman dost olamayacaklarını en açık şekilde anlaşılmış olmakla beraber, ruhlara işlemiş bulunan aşağılık duygusu dolayısıyla hükümet, memleketteki en güvenilir unsur olan milliyetçilerden bir ferdi, hiç yoktan suç icat ederek hapse atmağa kalkıyordu. Bu nasıl hükümetti? Bu ne biçim mantık ve kafa, bu ne kara vicdan ve izandı!
Beni 26 Şubat'ta duruşmaya çağırıyorlardı. Bense ondan bir gün önce evlenecektim. Hayatımın mühim bir merhalesine, doğrusu, güzel bir başlangıçla başlıyordum.

27 Şubat 1936 Perşembe günü, tam bana lâyık şekilde şahane bir törenle evlendim. Bu ikinci zevcem, tarih zümresi mezunlarından Bedriye idi. O zaman evlenme dairelerinde pek kalabalık olmazdı. Biz de geç vakit gitmiş olduğumuz için ikimizden ve iki de şahidimizden başka kimse yoktu. Şahitlerimizden biri doktor Cezmi Türk, öteki de Deniz Gedikli Okulu Tabiiye öğretmeni merhum Sadi Erülgen'di. Tabiî, bize şahit olduğu zaman henüz merhum değildi. Yıllardan sonra öldü. Bu Sadi Erülgen gayet komiksel bir şahıs olduğu için evlenmemizdeki tanıklığı da hayli garip olmuştu. 27 Şubat 1936 Perşembe günü akşamı, Kasımpaşa'daki Deniz Gedikli Okulundan çıkarken bir mesele için benimle beraber gelip gelmeyeceğini sordum. Gelirim ama nereye gidiyoruz dedi. Gidince görürsün dedim. Evlenme dairesine gelinceye kadar nereye ve ne için gittiğini bilmedi. Evlendirme memuru bizi evlendirdikten sonra şahitlerime mükellef bir ziyafet çektik. Bu ziyafet, Cağaloğlu'ndaki meşhur Bozacı Sinan'dan içilen nefis bozalarla verildi. Doğrusu tam bir Oğuz şöleni idi. Fark şurada idi ki ziyafetten sonra kap kaçak yağması yapılmıyordu. Şubata rağmen hava oldukça güzel olduğundan tanıklar, bizi evimizin kapısına kadar getirmek nezaketinde bulundular ve bahtiyarlık dileyerek ayrıldılar.
Ertesi 28 Şubat 1936 Cuma günü Üçüncü Ceza Mahkemesine gittik. Pek kalabalık bir dinleyici yığını vardı. Hâkim sordu: "Hükümeti tahkir etmişin. Ne dersin?"

O zaman henüz hukuk bilgini olmamıştım. Hâkimin böyle misli geçmişli konuşması tuhafıma gidiyordu. Cevap verdim:
"Broşür meydanda... Hükümeti değil, hükümetin karşısına çıkan bir köpeği tahkir ettim."
Cevap galiba biraz fazla dolgun kaçmış ve hâkim, işittiklerine inanamamıştı:

"Efendim?" diye sordu. Ben de cevabımı bîtekellüf, Oğuzâne tekrarladım:
"Hükümeti değil, hükümetin karşısına çıkan bir köpeği tahkir ettim."
Artık işin anlaşılmadık tarafı kalmamıştı. Hâkim, sözlerimi zapta geçirdi. Yalnız, benimle birlikte kendisi de suç işlememek için "köpek" kelimesini çıkararak "hükümetin karşısına çıkan bir şahsı tahkir ettim" şeklinde yazdırdı. Arkasından gençliği suçlara kışkırtmak maddesi geldi. Şu Saraçoğlu da doğrusu yaman röntgenci imiş. Gönlümden geçenleri, ters tarafından da olsa anlıyordu. Hiç şüphesiz, aklımdan geçmeyen bir suçu kabullenecek değildim. Şiddetle reddettim. İlk oturum bitti.
Salondan çıktıktan sonra birkaç gazeteci beni kuşattı. Bir tanesi zamanın ruh durumunu gösteren bir soru sordu: "Siz Nazım Hikmet'e mi köpek dediniz?" "Evet!" Nasıl olur? O, bir şair!." Cevabım gayet kesindi: "Fakat komünist..."

Gazeteciler her halde anlayışlı idiler. Çekilip gittiler.

13 Mart 1936 Cuma günkü oturumda; savcı, iddiasını okuyarak beraatımı istedi. Hâkim ne diyeceğimi sordu:

"Beni mahkûm ederseniz, bu memleket çocuklarının millî dâvaları savunmak hususundaki şevkini kırarsınız" dedim. Karar verilmek üzere duruşma dört gün sonraya bırakıldı.
17 Mart 1936 Salı günü, üç kişilik mahkeme heyetinin iki üyesinden biri oldukça uzun olan kararı okudu. Hâkimler ifademi kaba bulmakla beraber vatanperver duygularla yazıldığını kabul ediyor ve suç unsuru bulunmadığı için de ittifakla beraatıma karar veriyordu. İşin ilgi çeken bir tarafı da duruşmadan ve karardan sonra hâkimlerin bir vasıta ile benden birer broşür istemeleriydi. Gönülden istediğim halde onların bu arzusunu yerine getiremedim. Çünkü broşürlerin hepsi satılmıştı.
Komünizmle ilk çarpışmam böyle bitti. Bunun en acıklı tarafı; teferruatı, mugalâtayı falan bir yana bırakırsak, bir komüniste saldıran Atsızın karşısına o komünistin veya başka komünistlerin değil de o zamanki Cumhuriyet Hükümetinin, onun Adliye Vekili Saraçoğlu Şükrü'nün ve tabiî perdenin biraz daha arkasından da Saraçoğlu'ya emir ve ilham veren o idi. işte İsmet Paşa, siyaseti böyle anlıyordu:

Zehî pâşâ vü mâşâ vü temaşa...
Ve hâşâ sümme hâşâ sümme hâşâ!

12. Bölüm
BİR ALIKLIK ŞAHESERİ

"Deniz Gedikli Erbaş Hazırlama Orta Okulunda Türkçe öğretmeni olarak bulunduğum 9 Eylül 1934 - 1 Temmuz 1938 tarihleri arasında da çok şeyler gördüm, çok hârikalara rastladım ama bunların çoğu konumuzla ilgili olmadığı için buraya alacak değilim. Fakat bir tanesi var ki Halk Partisi çağının hangi zihniyetle işlediğini göstermesi bakımından bulunmaz bir örnek, eşsiz bir zekâ pırlantasıdır:
Gedikli Okulu, ilkokul mezunlarını alır ve bunlara üç yılda hem maarifin ortaokul derslerini, hem de denizciliğe ait meslek derslerini göstererek mezun ederdi. Mezun olanlar Kasımpaşa'daki talim taburuna giderler, burada altı ay sıkı bir askerî eğitim gördükten sonra onbaşı olarak donanmaya dağıtılırlardı.

Bu çocuklar çok iyi yetişiyorlardı. Birinci sınıfla dönenler okuldan çıkarılırdı. Üç yıllık öğrenim süresinde de, birinci sınıfta olmamak şartıyla bir defa dönmelerine müsaade edilirdi. Öyle ikinci sınıfta

bir defa, üçüncü sınıfta da ikinci bir defa kalmak yoktu. Ancak üç dersten bütünlemeye kalınabilirdi. Borçlu olarak sınıf geçilemezdi. Fazla olarak, mezun olurken birinci ve ikinci dereceyi kazananlar deniz subayı olmak üzere Heybeliada'daki Deniz Lisesine, yedinciye kadar olanlar da sanat subayı olmak için Kırıkkale Askerî Lisesi'ne gönderildiğinden öğrenciler arasında büyük bir rekabet olur, derece almak için olağanüstü çalışırlardı.

Disiplin de mükemmeldi. Terbiyeli çocuklardı. Kaz adımıyla heybetli resmî geçitler yaparlardı. Bugün bu çocuklardan hayatta olanların üniversite mezunlarından hiç bir farkı yoktur. Çoğu, Türk topluluğuna faydalı birer evlât olmuşlardı. Meslekten ayrılanları da öyledir. Yani bu okul bir zamanlar verimli bir ocaktı. Şimdi de öyle olmasını dilerim.

Bir gün, mektebi bitirip de talim taburuna gitmiş olanlardan birkaçı bana gelerek talim taburundaki bir erin kendilerine komünist propagandası yaptığını, propaganda kitapları verdiğini söylediler. Bu propagandayı yapanın kim olduğunu sordum. Adını, sanını, karakterim bildirdiler ve liseden kovulmuş olduğunu da ilâve ettiler. Onun adını, kendilerine propaganda yapılan eski öğrencilerimin adlarını tespit ederek icabına bakacağımı söyledim.

Halk Partisi'nin ne olduğunu az çok anlamış olduğum için bu çocuklara bir zarar gelmesi ihtimalinden korkuyordum. Meseleyi okulun dahiliye müdürü Binbaşı Celâle açmağa söz verdim. "Gazoz Celâl" denilen bu binbaşı Hukuk Fakültesini de bitirmiş olduğu için çocukların hukukunu korumak bakımından yararlı olabilir diye düşündüm.

Çocukların adını vermeden durumu Binbaşı Celâl'e açtım. Derhal bir dilekçe yaz dedi. "Onu ben de düşünüyorum ama bir yanlışlıkla çocuklara zarar gelmesinden korkuyorum. Bunların muhbir olduğu unutulmamalı" dedim. Bana teminat verdi. Dilekçeyi yazdım, verdim. Aradan epey zaman geçti... Bir gün, Fındıklı'da bulunan bir askerî mahkemeye tanık olarak çağırıldım. Gittiğim zaman ne görsem beğenirsiniz? Komünisti haber veren çocukların hepsi birden mevkuf değil mi? Yerin dibine geçtim. Sanki çocuklara iftira atmışımda, o yüzden tevkif olunmuşlar gibi bir utanç duydum. Belki onlar da o dakikada öyle düşünüyorlardı.

Öyle düşünmekte de yerden göğe kadar hakları vardı. Hayvandan daha mankafa bir idarenin hırsızla polisi karıştıracağını, tanıklara sanık muamelesi yapacağını kim düşünebilirdi?

Hay Allah belâsını versin! Bu herifler insanı vatanî bir hizmette bulunmaktan da tiksindiriyorlardı. Bu davranış, halkı hükümetten soğutmak için bir komünist baltalaması da olabilirdi. Fakat bunu kimin, hangi hainin, yahut hangi eşeğin yaptığı belli değildi ki…

İfademi alan askerî hâkime teessürlerimi bildirdim. Galiba biraz da dokunaklı konuştum ki kendi foyasını meydana çıkarmaktan çekinmedi. Bana komünizm ve komünistler hakkında öteberi sordu. Zavallının dünyadan haberi yoktu. Birkaç broşür vererek: "Ben pek anlayamıyorum, şunlarda komünist propagandası var mı?" diyordu. Doğrusu çok basit ve kültürsüz bir adamdı. Halk Partisi çağının alaydan yetişme hâkimlerinden olsa gerekti.

Bizim çocuklar biraz sonra kurtuldular. Fakat şu muamelenin, onların genç ruhları üzerinde yaptığı tahribatın derecesini Tanrı bilir. İşte İsmet Paşa çağı bu idi. Her şeyden korkan bir yürek, sinirli kadınlara hâs bir telâş ruh hastası insanlara mahsus bir kuruntu...

İsmet Paşa, milletlerarası münasebetlerde "hayat kavgası" prensiplerinin bütün şiddetiyle yürürlükte olduğunu, bu kavgada çekingenlik gösterenlere hayat hakkı tanınmayacağını, en iyi savunmanın saldırış olduğunu bilmiyordu. Onun bu çekingenliğini iyi bildikleri içindir ki Ruslar küstahlıklarını arttırdıkça arttırıyorlar siyasî kuryelerimizi birbiri ardınca öldürüp evrak çantalarını açıyorlar, bütün sırlarımızı öğreniyorlar sonra fotoğrafını aldıkları gizli evrakı yine çantaya doldurarak, intihar etmiş süsünü verdikleri kuryemizin cesedi ile birlikte bize geri veriyorlardı.

İsmet Paşa Hükümeti bu cinayetleri örtbas edip millete duyurmamakla siyasî basiret gösterdim sanıyor ve zavallı davranışlarıyla devlet idare ettiğini zannediyordu. Bir yandan da valilerinin, memurlarının, polislerinin zekâdan tamamıyla mahrum muamele ve hareketleriyle milleti soğutuyor, iğrendiriyordu. Sözün kısası memleket baştanbaşa çürümüştü. Her yerde hamakat ve rezaletten başka bir şey görünmüyor, Millî Şef ise şurada burada nutuk çekerek o mahut gülmesiyle "Vatandaşlarım sizi neşeli ve sıhhatli gördüm" diyerek işleri yoluna koydum sanmakta devam ediyordu.

13. Bölüm
İKİNCİ CİHAN SAVAŞI'NDA

İkinci Cihan Savaşı, bizim için meraklı bir film seyretmekten farksızdı. Siyasî ve askerî olaylar yıldırım hızı ile birbirini kovalıyordu. Aynı zamanda Rusların ne kadar kalleş olduğu da her gün biraz daha ortaya çıkıyordu. Moskoflar, İngiliz ve Fransız heyetlerini müzakerelerle oyaladıktan sonra 24 Ağustos 1939'da Almanlarla anlaşma yaparak büyük bir sürpriz yapmışlar, biraz ilerisini gören gözler için dünyayı istilâ plânlarını gerçekleştirmek teşebbüsüne gireceklerini belli etmişlerdi.

Rusya, geniş casus şebekesi sayesinde dünyanın kuvvet durumunu iyi bildiğine inanıyordu, İngilizlerle Fransızlar, Almanlarla boğuşarak birbirlerini yıpratacaklar, yıllardan beri bugün için hazırlanan Bolşevikler de böylece Avrupa'yı ele geçireceklerdi.

O zamanki Amerika bugünkü gibi güçlü değildi. Mecburî askerlik yoktu. Gönüllülerden mürekkep iki üç yüz bin kişilik ordusunun fazla bir değeri olmadığı gibi subay kadrosu da büyük bir orduyu çabucak yetiştirecek kuvvetten mahrumdu. Fakat bütün bunlara rağmen Rusya dört esaslı noktada yanıldı:

1) Kendi kuvvetini fazla gördü.
2) Alman kuvvetini eksik gördü.
3) İngiliz - Fransız kuvvetinin kofluğunu kavrayamadı.
4) Amerika'nın gayet çabuk toparlanacağını hesaplayamadı. İngiltere'de yanıldı.

O şimdiye kadar kendisine rakip olabilecek devletleri müttefikleriyle birlikte yenmek prensibini gütmüştü. Bunun en başarılı örneğini de Birinci Cihan Savaşı'nda vermiş, bütün dünyayı ayaklandırarak denizlerde kendisine rakip olabilecek Almanya ve hilâfeti elinde tutarak Mısır ve Hindistan yollarını tehdit eden Türkiye imparatorluklarını tasfiye etmişti. Fakat işte hepsi o kadar...

Birinci Cihan Savaşı İngiltere'nin son zaferiydi. İngiltere bu birinci savaşta 4.5 milyonu asıl İngiliz; kalanları da İskoç, Galli, İrlandalı, Kanadalı, Avustralyalı, Yeni Zelandalı, Güney Afrikalı ve Hintli olmak üzere 8.5 milyon insanı silâh altına alarak kendi tarihinde bir rekor kırmış, İngiliz askerleri ve imparatorluğun bütün unsurları canla başla çarpışmışlar, fakat zafere rağmen yorgun ve bitkin düşmüşlerdi.

İkinci savaş başlarken İngiltere artık yorulduğunun ve ihtiyarladığının farkında değildi. Hitler rejimi sayesinde çok kuvvetlenmiş bulunan ve yalnız askeri değil, iktisadî alanda da kendisini tehdit eden Almanya'yı yine müttefikler güruhu ile yenebilirim ve yine şampiyon kalabilirim sanıyordu. İngiltere'nin dillere destan, fakat gerçekte bir kuruntu olan siyasî uzak görüşlülüğü artık bilfiil de iflâs etmişti. İngiltere, öyle iddia olunduğu gibi yüzyıl sonrasını değil, beş yıl ilerisini bile göremiyordu. Sözlerimin ispatı şudur: Napolyon savaşlarından, Kırım savaşından, Birinci Cihan Savaşından şampiyon olarak çıkan İngiltere, İkinci Savaştan topal bir üçüncülükle yakasını kurtardı ve Birmanya, Hindistan, Mısır, Irak ve Filistin'i yüzde yüz olarak kaybettiği gibi Asya ve Afrika'daki sömürgelerinin de tasfiyesine başladı.

İngiltere'nin üçüncülüğü geçicidir. Pek yakın bir zamanda Almanya ve Japonya lâyık oldukları seviyeye erince, ufuklarında güneş batmayan imparatorluk beşinciliğe düşecek ve altıncılığa düşmemek için Fransa ile yarışa girişecektir.

Bunları falcılık ederek değil, milletlerin oluş ve ölüş kanunlarına bakarak söylüyorum. Yaşayan görür. Yanılan İngiltere, şaşkın ve ihtiyar İngiltere, Rusya tarafından aldatılarak 24 Ağustos 1939 Alman - Rus antlaşmasının imzalandığını görünce, kendi tarihinde örneği olmayan bir çabuklukla ertesi gün, yani 25 Ağustos 1939'da Polonya ile bir yardım antlaşması imzaladı.

Tabiî bu, Lehlilere karşı duyulan sevgiden veya insanî duygudan değil, Almanların Polonya'ya saldıracakları anlaşıldığı için onlarla bir kavga çıkarmak arzusundan doğuyordu. Çünkü İngiltere kendisini hâlâ o eski İngiltere sanıyor, Almanya'yı ezerek yine en büyük devlet kalmak amacını güdüyordu.

1 Eylül 1939'da Almanya, Danzig şehrini ve Polonya elinde kalmış olan eski Alman topraklarını kurtarmak için Lehistan'a saldırdı. Bundan sorumlu olanlar da yine İngiltere'yle Fransa idi. Lehistan'ı denize çıkarmak için Almanya'yı birbirinden ayrı iki parça haline getirmişlerdi. Savaştan biraz önce Hitler, Fransız Başbakanının bir mektubuna verdiği cevapta:" Marsilya bir koridorla birlikte yabancı bir devlete verilse siz buna razı olur musunuz?" diye soruyordu. Fakat maksat dünya barışı veya insanlık değil, sadece hodgâmlık olduğu için Alman Leh savaşı bir bahane sayılarak dünya ateşe verildi. 3 Eylül 1939'da İngiltere ve Fransa Almanya'ya harp açtılar.

İkinci Cihan Savaşı'nın ilk günlerinde, Moskof'ların gizli maksatlarını açığa vuran olaylar oldu: 17 Eylül'de Almanlar kendileriyle çarpışan Polonya kuvvetlerini saf dışı ettikleri ve Leh hükümeti Romanya'ya sığındığı bir günde Moskoflar da zaten ezilmiş olan Polonya'yı arkadan vurmaktan çekinmediler. 27 Eylül'de Varşova teslim olarak Polonya haritadan silindi. 7 Ekim Moskoflar, küçük Baltık devletlerinden, yani Estonya, Letonya ve Litvanya'dan askerî üsler aldılar. 30 Kasım'da Ruslar Finlandiya'ya saldırdı. Fakat bu üç buçuk milyonluk büyük millet, iyi avantajla Moskof sürülerine kahramanca dayandı. Birkaç tümeni teker teker kıstırıp yok etti. Nihayet azlığın verdiği bir yorgunlukla

12 Mart 1940'da yani 102 günlük bir boğuşmadan sonra Moskoflara biraz toprak bırakmak şartıyla barış yapmağa mecbur kaldı. Polonya gibi koca koca memleketleri işgal altında bulunduran Ruslar'ın, Fin bağımsızlığına saygı göstermeğe mecbur kalmalarına Türk gençliğinin dikkatini çekerim. Bu, sadece Finler'deki millî şuur ve millî birlik sayesinde alınmış bir sonuçtur.

Bu arada İsmet Paşa 19 Ekim 1939'da İngiliz ve Fransızlarla bir antlaşma imzalayarak siyasî bir başarı gösterdiyse de bu antlaşmada yine bir aşağılık duygusu göze çarpıyordu. Çünkü Moskof sevdasından bir türlü vazgeçemeyen sayın İnönü bu antlaşmaya bir madde ekleterek hiç bir durumun Türkiye'yi Ruslarla savaşa sokamayacağını kaydettirmişti. Yani müttefiklerimiz olan İngiliz ve Fransızlar Moskoflarla kapışsalar bile biz tarafsız kalacaktık.

Doğrusu pek şahane bir ittifaktı. Dostlar başına... Bizim ittifakımız Ruslar'ı çileden çıkarmış ve Molotof bizi tehdit ederek: "Türkler bu ittifaktan bir gün pişman olacaklardır" demişti. Görülüyordu ki kendilerine sadık kalmakla dahi Moskoflar'a yaranamıyorduk. Ne yapalım, sayın İnönü bunu bir türlü anlayamıyor, memlekette Ruslar'a düşman bir kuşun uçmasına bile müsaade etmiyordu.

Fakat Ruslar şaşmaz bir programla adım adım hedeflerine doğru ilerliyorlardı. 1940'ta Fransa yıkılıp 22 Haziranda AlmanFransız mütarekesi imzalandıktan birkaç gün sonra, 27 Haziran 1940'ta Romanya 'ya ültimatom vererek 24 saat içinde Besarabya ve Kuzey Bukovina'nın kendilerine teslimini istediler. Romanya o zaman 19 milyonluk zengin bir devletti. Fakat Finler'in millî ruhuna malik olmadıkları için bu teklifi kabul ederek o koca vilâyetleri tüfek patlatmadan Moskof'a verdiler.

Ruslar Avrupa'daki ilk hedeflerine ulaşmışlardı. Bundan sonrasını Batılıların kendi aralarında boğuşarak yorulmalarına bırakıyorlardı. Fransa iskambil kâğıdı gibi devrilmiş, ciddî bir çarpışma yapmadan saf dışı olmuştu. O halde uzun sürecek olan Alman - İngiliz savaşını bekleyerek bu cephede pusuya yatmaktan başka yapacak iş yoktu.

Ruslar kendi bakımlarından çok haklı olan bu düşünceyle gözlerini Türkiye'ye çevirdiler. Türkiye o zaman 17 milyon nüfuslu, yoksul ve geri bir devletti. Yolları çok az, istihsali az, halkının ancak yüzde yirmisi okuyup yazan bu devletin ordusu da silâh bakımından çok geri idi. Pek az tankı, iki üç yüz uçağı vardı. Nakliyesini at, katır ve develerle yapıyordu. Klâsik usulde bir piyade ordusu idi. Topçusu bile yeter derecede değildi. Hele gaz hücumlarına karşı korunma tedbiri yok gibi idi. Bütün memlekette de, Çankaya'da İsmet İnönü ve maiyeti için yapılmış olan sığınaktan başka sığınak yoktu. Bu ordunun güveneceği tek nesne vardı: Millî inanç henüz ayakta idi.

Fakat Ruslar, memleketi bütün varı yoğu ile biliyorlardı. Köy enstitüleri yavaş yavaş komünist yuvası haline geliyor, komünist propagandası müthiş bir hızla çalışıyordu. Ruslar tarihî isteklerine kavuşmak için tarihî fırsatın gelip çattığına inanıyorlardı. Bu geri ve yoksul Türkiye'ye hiç bir yerden yardım gelemezdi. Hızlı bir askeri yürüyüşle Türkiye'yi işgal edeceklerini sanıyorlardı. Bu sebeple Kafkasya'ya kuvvet yığmaya başladılar.

Yeni Cihan savaşı dolayısıyla Türkiye dahi kısmî seferberlik yapmıştı. Yavaş yavaş sınırlara asker topluyordu. Fakat Türkiye, ordusunun büyük parçasını Trakya ve Boğaz bölgesi için ayırmaya mecbur olduğundan, Ruslara karşı Kafkas cephesinde istediği gibi yığınak yapamayacaktı.

Bu sırada Türkiye'yi ilgilendiren yeni bir şey oldu: 28 Ekim 1940'ta İtalyan - Yunan savaşı başladı. O zaman Halk Partisinin büyük marifetlerinden olan bir Balkan paktı sözde yürürlükte idi. Türkiye Romanya Yugoslavya Yunanistan arasındaki bu ittifak hiç şüphesiz Bulgaristan'a karşı değildi. İtalya, Yunanistan'a saldırınca, Yunanistan'ın müttefikleri olan Türkiye ve Yugoslavya'nın ona yardım etmesi gerekirdi. Romanya toprağının bir kısmını Rusya'ya kaptırmış olması ve Yunanistan'la sınırdaş bulunmaması dolayısıyla mazur görülse bile komşu müttefik olan Türkiye ve Yugoslavya'nın yardıma koşması zaruri idi.

İsmet Paşa burada, doğrusu Reha Oğuz Türkkan'ı kıskandıracak bir kurnazlık yaptı: Belgrat'taki Türk elçisi vasıtasıyla, o zamanki Yugoslavya Devlet Başkanı olan Naib Prens Pol'a başvurarak ortaklaşa İtalya'ya harp açmamızı teklif etti. Prens Pol şu cevabı verdi: "Sizi bilmem. Ama biz küçük bir devletiz. Ben küçük donanmamızı hava hücumlarından saklayacak yer bulamıyorum. Bu şartlar içinde İtalya ile harp edemem."

İsmet Paşa'nın beklediği de bu cevaptı ve Naib Prensin böyle bir cevap vereceğini biliyordu. Bu cevabı alınca Yunanlılara: "Görüyorsunuz ya! Ben ittifak gereğince yardımınıza gelecektim ama Yugoslavlar mızıkladılar. İttifakımıza göre yardıma teker teker değil hep beraber gelmemiz gerekirdi. Romanya saf dışı kaldığına ve Yugoslavlar oyunbozanlık ettiğine göre Balkan antlaşması hükümsüzdür. Beni mazur görün" diyebilecekti. Her halde buna benzer bir şey söyleyerek Yunanlıları atlatmıştır.

Olaylar hızla gelişiyordu: 1 Mart 1941'de Bulgaristan üçlü pakta girdi. Üçlü pakt yahut Mihver, aslında Almanya - İtalya - Japonya arasındaki ittifaktı. Bu ittifaka Macaristan, Romanya ve Slovakya da daha önce girmiş olduğundan Bulgarların katılmasıyla bir yedili pakt oluyordu. 2 Mart 1941'de Alman orduları Bulgaristan'a müttefik sıfatı ile girerek memleketin her tarafını işgal etti. 4 Martta Alman elçisi Von Papen, Hitler'in bir mektubunu İsmet Paşa'ya verdi. Bu mektup, Almanya'nın eski müttefiki olan Türkiye'ye saldırmayacağına dair Hitler'in teminatını ihtiva ediyordu, İsmet İnönü buna dostane bir cevap hazırladı ve müttefiki olan İngilizlerin muvafakatini almak üzere Dışişleri Bakanı Saraçoğlu Şükrü'yü 19 Mart 1941' de uçakla Kıbrıs'a göndererek İngiliz Dış Bakanı ile görüştürdü. İngilizler razı oldu. 21 Mart 1941'de Berlin'deki Türk elçisi, İsmet Paşa'nın cevabını Hitler'e verdi. İsmet Paşa âdeti olduğu üzere tavşana kaç, tazıya tut demekte devam ediyordu. Moskof'un da gönlünü almadan edemezdi. Onlarla da gizli görüşmelere devam ediyordu. 24 Mart 1941'de Türk ve Rus hükümetleri Ankara'da Türkçe, Moskova'da Rusça bir beyanname yayınlayarak Türkiye savaşa girerse Rusya'nın, Rusya savaşa girerse Türkiye'nin tarafsız kalacağım bildirdiler. Fakat bu işin karanlık bir noktası vardı:

Rusya, Türkiye ile savaşa girerse Türkiye yine tarafsız mı kalacaktı? Çünkü Moskoflar Kafkasya'da yığınaklarını tamamlamak üzere idiler. Burada tam mânasıyla askeri hareket Haziran'da yapılabileceğinden Ruslar Haziran'ı bekliyorlardı. Dörtte biri zırhlı olmak üzere 40 tümen yığmışlardı.

Rus tümenlerinin insan sayısına göre aşağı yukarı 700.000 kişi... Buna karşı hazır bulunan Türk kuvveti ise müstahkem mevkilerle birlikte 8 piyade ve 1 süvari tümeninden ibaretti. Yani en çok 120130 bin kişi. Ruslar saldırmağa fırsat bulsalardı, doğrusu sayın İnönü'nün askeri tedbirleri sayesinde yine çok hamasî savaşlar yapmış olacaktık. İsmet Paşa'nın Ruslarla müşterek beyanname yayınlamasının ertesi gününde, yani 25 Mart 1941'de Yugoslavya'da üçlü pakta girerek Almanya'nın müttefiki oldu. Bu sırada bir İngiliz ordusunun Birinci Cihan Savaşı'nda olduğu gibi Selânik'e çıkmış olduğu haberi geldi. İngilizler, Almanları kızdırarak Yunanistan üzerine çekmek ve Almanya'nın başına, sivrisinek

kabilinden olsa da bir dert açmak istiyorlardı. O sırada öğretmeni bulunduğum Boğaziçi Lisesinde Elliot adında bir İngilizce hocası vardı. Bir İskoç olan ve İskoçların pintiliği hakkında türlü fıkralar anlatan bu neşeli adam galiba İngiliz Kültür Ataşeliğinde de vazifeliydi. Selânik'e çıkan İngiliz ordusunun sayısını sordum. 250 bin kişi dedi. Kendisine bir şey söylemedim ama bunun mübalâğalı bir rakam olduğunu, olsa olsa bunun yarısı kadar asker çıkarabileceklerini düşündüm. Meğer 60 bin kişi imişler, İngilizler benim gibi birinci sınıf bir strateji uzmanını bile aldatmışlardı. Beni aldattıktan sonra başkalarını haydi haydi kandırabilirlerdi. Derken 27 Mart 1941'de Yugoslavya'da bir hükümet darbesi oldu. Bunda İngiliz parmağı olduğunu ben o zamanki Belgrat elçimizden bizzat işittim. Prens Pol iktidardan çekilerek memleketin idaresini 17.5 yaşındaki Kral İkinci Petar'e bıraktı. İnsan 17.5 yaşında bir ülkenin başına geçebilir ama Osman oğlu Fatih Sultan Mehmet olmak şartıyla... Karayorgi oğlu Petar olmakla bu iş yürümez. Tabiî bu yeni Yugoslav rejimi Alman aleyhtarı bir idareydi ve iki gün önce Almanlarla yapılan ittifak suya düşmüştü.

Buna karşı Almanların tepkisi ne olacaktı? Almanya'dan ses değil, korkunç bir sessizlik geliyordu. Kasırgadan önceki sessizlik...

Yunanistan'daki İngiliz ordusu sipere giredursun 6 Nisan 1941'de Almanlar Yunanistan ve Yugoslavya'ya saldırdılar. Aynı gün Alman Genelkurmayı Berlin'deki Türk Askerî Ataşesi ile yardımcısını çağırarak Almanya'nın taarruz hedeflerini ana çizgileriyle anlattıktan sonra Türkiye'nin buna bir itirazı olup olmadığını sordu.

Ataşeler durumu derhal Ankara'ya bildirdiler. Ankara, bu hedeflere hiçbir itirazı olmadığını, yalnız Alman ordusunun Türk Yunan sınırından birkaç kilometre uzakta durmasını teklif ettiğini bildirdi ve Almanya bu teklifi kabul etti.

Aynı gün İngiliz propagandası Belgrat'ta kuvvetle işlemeğe ve Türkler'in de Yugoslavya ile birlikte Almanya'ya karşı savaşa girdiğini yayarak, Belgrat hava bombardımanı ile kırılan Yugoslav maneviyatını yükseltmeğe başladı.

9 Nisan'da Almanlar Selânik'e, 12 Nisan'da da Belgrat'a girdiler. Yunanistan'daki İngiliz ordusu Yunanlıları işe bulaştırdıktan sonra Almanlarla hiç bir çarpışma yapmadan Tesalya'ya, oradan da Mora' ya doğru kaçıyordu.

17 Nisan'da kahraman Yugoslav müttefiklerimizin, 23 Nisan'da asil Elen kardeşlerimizin orduları teslim oldu. 27 Nisan'da Alman ordusu Atina'ya girdi. 2 Mayıs 1941'de de Mora' nın işgali bitirildi. İngilizler Mora' dan kaçarken her zamanki ustalıklarını gösteremediler, 60.000 kişilik ordularının 8.200 kişisi Almanlara tutsak düştü. Almanlar 20 Mayıs 1941'de Girit'e havadan bir indirme yaptılar. Yunan Kralı ve hükümetiyle Yunanistan'dan kaçan İngiliz askerleri burada idiler. Deniz hâkimiyeti dolayısıyla İngilizler'in burada tutunmaları ve havadan inen Alman birliklerini yok etmeleri beklenirdi. Fakat 2 Haziran'da Almanlar meseleyi hallettiler. İngilizler de âdetleri üzere silâhlarını ve askerlerinin bir kısmını bırakarak gemilerine binip sıvıştılar.

14. Bölüm
TÜRKIYE'NİN SAVAŞA GİRMESİ İHTİMALLERİ

Almanlar yıldırım hızı ile Yunanistan ve Yugoslavya'yı işgal edince Türkiye'nin de savaşa katılacağına dair söylentiler başladı. Tabiî mahalle kahvesi söylentilerinden değil, mantık temellerine, olayların gelişmesine dayanan söylentilerden bahsediyorum.

Savaşı muhakkak gibi gösteren bir delil de şuydu: Her yıl Haziran'da tatile giren okullar o yıl hükümetin emriyle Nisan'da tatil yapıyorlardı. Ben o zaman özel Boğaziçi Lisesi'nde edebiyat öğretmeni idim. Lisenin Selanik dönmesi öğretmenlerinden biri büyük bir korku ve heyecanla bana: "Bu erken tatil çok fena... Harp muhakkak..." demişti. Bu sayın dönme aynı zamanda gazeteci idi ve haber alma servisinin çok kuvvetli olduğunu bir olayla biliyordum. Çünkü ortada fol yok, yumurta yokken şekerin pahalanacağını söylemiş, stok yapmamızı teklif etmişti. Biz buna aldırmamıştık ama lise idaresi büyük bir stok yaparak şekerin ateş pahası olduğu günlerde öğrencisine, öğretmenine nefis balkabağı tatlıları ikramında kusur etmemişti. Bu sefer aynı zat harp olacak dediği zaman sözlerine aldırış etmemek olamazdı. Kendisine haberin mevsuk olup olmadığını sordum. Mevsuk olduğunu temin etti.

Evvelce de söylemiştim ya: O zaman ben bağımsız bir devlettim ve Türkiye'nin müttefiki olarak savaşa katılacaktım. İki müttefik arasında silâhların standart olması için de silâhlarımı Türkiye'den alacaktım. Yalnız diğer hazırlıklarımı kendime göre yapıyordum: Bir sırt çantasına sargıdan iğneye kadar her şeyimi doldurmuştum. Öyle ki, sefere gitmem hiç bir telâşa lüzum kalmadan olacak ve aceleyle hiç bir şey unutulmayacaktı. Bunlardan başka bir hazırlığım daha vardı: Zevceme ve oğluma birer vasiyetname yazmış ve bunları Osmanlı Bankasındaki bir kasaya koymuştum.

Vasiyetname yazmamın sebebi şuydu: Almanlarla Trakya'da yapılacak bir harbin pek kanlı ve kıyasıya olacağına inanıyordum. Alman orduları Kolonyayı 17, Fransa'yı 17, Yugoslavya'yı 10, Yunanistan'ı 16 günde çökertmişti. Türkiye, Trakya'ya yarım milyonluktan fazla bir ordu yığmıştı. Her kilometreyi bir tümen koruyacaktı. Bu ordu, Almanlara göre silâh ve malzeme bakımından pek iptidaî olduğu için ne korkunç kayıplara uğrayacağı muhakkaktı. Alman tank tümenleri ve hava kuvvetlerinin görülmemiş saldırışları karşısında Türk ordusu Boğazları geçip Anadolu'ya çekilemezdi. Sınırla İstanbul şehri arasında görülmemiş boğuşmalar olacaktı. Belki Alman tankları Boğazlara kadar sokulacak, fakat sağ kalan Türk piyadeleri Alman piyadesini geçirmemek için Çanakkale savaşlarını gölgede bırakan çarpışmalar yapacaktı. Bu cümbüşte sağ kalmak büyük bir talih, sağ kalmayı düşünmek çok büyük iyimserlik olurdu. Bu sebeple vasiyetnameleri hazırlamıştım. Tabii bu vasiyetnameler, apartman ve iş hanlarıyla çiftliklerin zevcemle oğlum ve mevcut olmayan kedimle kanaryalarım arasında nasıl bölüştürüleceğine dair değildi. Milyarder olsam bile, köpeğine servet bırakan Amerikalı gibi gülünç ve budala olamazdım. Bu vasiyetler millî ve siyasî öğütlerden ibaretti. Bu arada cumhuriyet çağı ileri gelenleri hakkında da kanaatlerimi ihtiva ediyordu.

Ben hazırlıklarımı yapadurayım, Millî Şef İsmet İnönü, Trakya'daki kuvvetlerin Çatalca hattına çekilmesini emretti ve ordu, Meriç üzerindeki köprüleri yıkarak hızla, emredilen yerlere çekildi. Şimdi burada biraz duralım ve bu acele Trakya çekilişinin sebeplerini araştıralım:

Bu ordu neden çekilmişti? Almanlar sınırımıza kadar geldiği için... Peki!.. O halde bu ordu sınırda, bu kadar büyük kuvvetle kimi bekliyordu? Herhalde Bulgarları değil... Ve şüphesiz Almanları... Çünkü Almanlar Bulgaristan'a 1941 Mart'ının ilk günlerinde girmişlerdi. Çekilme yapılacaksa daha o zamandan ve yavaş yavaş yapılmalı, hızlı çekilişlerin kayıplarına lüzum bırakılmamalı idi. Eğer yalnız Türk - Bulgar sınırı berkitilip Türk - Yunan cephesi için tedbir alınmadığı ve Almanlar Yunan hudutlarına geldiği için bu ricat yapıldıysa yine hatadır. Çünkü Fransızların Majino hattını Belçika sınırında da devam ettirmemeleri gibi fahiş bir yanlış yapılmıştır. Sözün kısası, Trakya çekilişi dar görüşlülüğün, tedbirsizliğin eseridir. Daha başlangıçta ordular geri hatlara yerleştirilerek ileride örtme birlikleri bırakılsa ve bütün plânlar bu konuşa göre yapılsaydı sinirler böyle gerilmez, bazı kimselerde görülen panik olmazdı.

Okullar Nisan'da tatil yapınca, tabiî öğretmenler kurulu toplantıları da erken yapıldı. Bu toplantılarda öğrencilerin mukadderatı görüşülür. Daha doğru başarısız öğrencilere ne dereceye kadar müsamaha edileceği karar altına alınır. Söz gelişi, birisi altı dersten kırık not almıştır; o zaman üç dersten kırık alanı, bütünlemeye kalıp daha çok dersten kırığı olan döndüğü için, toplantı yapılınca ilk düşünülen iş, bu altı dersten üçünün notunu beşe çıkararak talebeyi sınıfta kalmaktan kurtarmak olurdu. Öğretmenler de evliya mertebesinde, yani erenlerden oldukları için sağları, solları pek belli olmazdı. Bazen dört dersten kırığı olan bir öğrenciyi sınıfta bırakırlar, bazen de yedi dersten çakmış olana dört dersten not verip onu bütünlemeli durumuna getirirlerdi.

Bu işin hesabı, kitabı neydi diyeceksiniz. Hesabı falan yok. İnce Dayı'nın dediği gibi biz hesaba gelmeyen milletiz...

Bizim Boğaziçi Lisesinde öğretmen toplantısı yapılırken şöyle düşünüyordum:

Savaşa gireceğimiz muhakkak. Bu çocukların da yaşı 18'den yukarı olanları askere gidecek. Savaş olursa pek kanlı olacak ve bizim çocuklardan kim bilir ne kadarı can verecek. Bu çocuklardan sınıf dönenler bütünlemeye kalırsa bütünlemeye kalmış olan sınıf geçerse, o talihin savaş sayesinde olduğunu düşünerek savaşa karşı bir sempati duyacaklar, hiç değilse savaşa karşı duyacakları menfi duygu biraz azalacaktır. Cepheye giden gençler savaşa severek giderlerse bu, harp gücü bakımından bir kazanç olur. O halde bu gençleri sınıf dönmekten kurtaralım ve bunu kendilerine bildirelim... Ben böyle düşündüm ve öğretmen toplantısında bu düşüncemi şiddetle ve talâkatla savundum.

Öğretmenlerin büyük kısmını yumuşattım. Kimya öğretmeni Abdülkadir İdil o günkü toplantıda yoktu. Aksi gibi de çocukların çoğu kimyadan kırık not almıştı. "Abdülkadir İdil bana tam yetki verdi. Kimya notlarını düzeltmek hakkım var." diye de bir dinamit savurdum. Yurt müdafaasına koşacak insanların bir okka hidrojenle iki okka oksijenden hangisinin daha ağır olduğunu bilmelerine hiç lüzum yoktu. Böylece o gün birçok öğrenciyi kimyadan geçirdim. Sonuç şu oldu ki, o yıl Boğaziçi Lisesi'nde kimse dönmedi. Yalnız bir miktar talebe bütünlemeye kaldı ve bunun bir savaş piyangosu olduğu tarafımdan onlara duyuruldu.

Kimya öğretmeni Abdülkadir İdil'in bunu nasıl karşıladığını sorarsınız. Hiçbir şey demedi. Ben orada Trakya sınırlarının savunmasını sağlarken Abdülkadir'in kimyevî itirazlarını nasıl olsa dinlemezdim. O da bunu anlamış olmalı ki anadan doğma bir muhalif ve muteriz olduğu halde bana bir itirazda bulunmadı.

Bu hareketimi ve bu fikrimi, Balıkesir Lisesi'nde öğretmen olan kardeşim Nejdet Sançar' a yazarak ona da aynı metotla hareket etmesini tavsiye ettim.

Okuyucularımın bu noktaya dikkat etmesini rica ederim. Memlekete bir faydası olsun diye böyle davranmıştım. Düşüncem isabetsiz olabilirdi. Fakat bundan millî bir kazanç doğmasa bile millî bir kayıp da doğamazdı. Ordunun subay kadrosunu tamamlamak için askerî okullarda iki yılda üç sınıf mezun edildiği bir çağda benim bu davranışım en az askerî okullardaki metot olarak düşünülebilirdi. Fakat ileride de anlatacağım gibi İsmet Paşa 19 Mayıs 1944 tarihli nutkunda benim bu yaptığımı âdeta bir hainlik olarak vasıflandırdı. Zavallı ismet İnönü...

Trakya'dan çekilen ordu, sonbaharda çadırdan çıkıp dam altına girmek için tedbirler almağa başlamış, bu arada bazı birlikler İstanbul'a, hattâ İstanbul'un Anadolu yakasına kaydırılmıştı.

Sonbaharın serin, kapalı ve hüzünlü bir pazar gününde; Maltepe'de, Feyzullah caddesindeki kâşanemizde otururken birdenbire düzgün adımla yapılan bir askerî yürüyüşün sesini duydum. İki katlı kâşanenin üst katında kitap odasındaydım. Feyzullah caddesine bakan bu odadan görülen manzara iç açıcı idi. Karşımızda, şimdiki asrî yapıların dizildiği geniş alan, bir tarla idi. Uzaktaki Dragos tepesine kadar hiç bir ev yoktu. Şimdi "Orhantepe" denilen ve Halk Partisi ileri gelenlerinin evleriyle dolu bulunan bu tepenin eteğindeki "Cevizli" istasyonu bizim kâşanenin üst katından görülür, hattâ bazen trenin oradan kalktığını görerek evden çıkar ve tren Maltepe'ye gelinceye kadar biz de Maltepe istasyonuna yetişirdik.

O zaman Maltepe'nin sokakları, şimdiki gibi asfalt değil, topraktı. Buna rağmen askerî yürüyüşün yankısını bana ulaştıramazlık edemezdi. Ben de ölmeyecek olan bir ilgi ile pencereye yaklaşarak baktım: Bir piyade bölüğü, tüfek asmış olduğu halde düzgün adımla caddenin aşağısına yukarısına doğru yürüyordu. Aşağısı derken caddenin küçük numaralı evlerini, yukarısı derken de aksini kastediyorum. Bölüğün kılığı, bermutat, yoksulca idi. Yoksul kılıklı ve duygusunu dışarı vermeyen yüzlü Türk askerlerinin muntazam yürüyüşünde anlatılmaz bir hüzün vardır.

Yine bu hüznü duyarken bir şey dikkatime çarptı: Son mangalardaki bir iki er yalınayak yürüyordu. Uzun bir yürüyüş dolayısıyla belki pabuçları vurmuştur da daha kolay yürüyebilmek için çıkarmışlardır diye düşündüm. Bu düşünceyle gözlerim teçhizatlarına takıldı: Herhalde bu vuran pabuçları bir yerlerine asmış olacaklardı. Boşuna göz gezdirdim. Böyle bir şey yoktu.

Sonra öğrendim: Bu erler ve başka birliklerden birçok başka erler, Trakya'dan İstanbul'a kadar böyle gelmişlerdi. Depolarda, pabucu parçalananlara verilecek yeni ayakkabı bulunamamıştı.
Bu bölük, kâşanemizin yanındaki büyük bir kâgir yapıyı işgal etti. Seferberlik zarureti ile boş binalara askerin el koyması kabul edilmişti. Yanımızdaki büyük yapı, gayet kalabalık bir göçmen ailesinindi. Birçok odaları ve ahırı vardı. Fakat bitirilmeden kalmıştı. Meselâ pencereleri yoktu.

Yine caddenin başındaki küçük ahşap ev de askerî revir yapılmıştı. Bölüğün gelişinden bir iki gün sonra bir er kapımızı çalarak doktorun revir için biraz tentürdiyot istediğim söyledi. Evet, inanılır gibi değil amma böyle işte... Bizim konakta her türlü sıhhî levazımımız bulunduğunu, doktor kimden öğrendiyse öğrenmişti. O zamanki Maltepe şimdiki gibi 89 bin nüfuslu bir kasaba değil; sokakları fenersiz ve çamur, çarşısı pek iptidaî, 23 bin nüfuslu bir köydü. Fakat şaşılacak nokta bu değil, seferberlik yapmış

bir ordunun askerî revirinde tentürdiyot gibi en basit bir maddenin bulunmayışı idi. Arkasından bir harika daha oldu:

Kolu sargılı ve hasta benizli bir er gelerek alkol istedi. Soruşturma yapıp öğrendik ki doktor yoktur ve er, pansumanını kendi kendine yapacaktır. O zaman, sayın zevcem Bedriye Atsız bu erin tedavisini üzerine aldı. Evde pamuk, gaz ve sargı bulunduğu için günaşırı yaptığı pansumanlarla zavallı eri tedavi etti. Zaten bu gibi işlerde büyük bir tecrübesi vardı. İğne yapmasını da kendi kendine öğrenmiş ve pek çok kimseye yüzlerce iğne yaparak ün kazanmıştı. Askerin tedavisinden sonra şöhreti büsbütün arttı. Zaten o zaman Maltepe'nin valisi gibi bir şeydi. Kimin ne derdi olsa ona koşar, o da yüksünmeden yapardı. Küçük çocuklar kendisini doktor sanırlardı. Hattâ bir komşu, ağaçtan düşerek kolu kırılan oğlunu, doktordan önce Bedriye'ye getirmiş ve ondan vize aldıktan sonra doktora göndermişti. Mesleğim güvensizlik esası üzerine kurulu olduğu halde bana bir öyle bir güven gelmişti ki apandisit ameliyatı olacağım zaman: "Acaba bir iki ameliyatta bulunarak kurs gördükten sonra bu işi o yapsa olmaz mı?" diye düşünmekten kendimi alamamıştım. Sözün geleceği yer şu ki bir savaş çıktığı takdirde sayın Adnan Menderes, hiç tereddüt etmeden Bedriye Atsız' a bir büyük hastanenin baş hemşireliğini verebilir ve hastanenin iyi vazife yapacağına güvenebilir. Şu şartla ki kendisine büyük otorite ve yetki verilmelidir. Çünkü benden başka herkese söz geçirmeğe alışmıştır.

1941 - 1942 kışı sert geçti. Bu sert kışta, ayaz bir gecede şahit olduğumuz bir manzarayı da unutmadım, unutamıyorum.

O zaman Maltepe'de evlere su dağıtılan tesisat yapılmamıştı. Sucular, mevcut üç dört çeşmeden tenekelere doldurdukları suyu, eşeklerine yükleyerek evlere taşırlardı. Bu işi meslek edinmiş dört beş kişi, müşterileri paylaşmışlardı ve her eve kaç günde bir su götürüleceğini bilirlerdi. Kanun gözünde sayın bir vatandaş olduğu için adım söyleyemeyeceğim ilk sucumuz, her su getirişinde kaşla göz arasında küçük bir şey, meselâ bir kutu kibrit aşırmayı âdet edinmiş olduğu için değişmeye mecbur olmuştuk. Âdetler ve alışkanlıklar mukaddes olduğu için onu bu huyundan vazgeçiremedik. Esasen, sayın vatandaşın cebinde duran kibrit kutusunun veya iki patatesin bir dakika önce bizim mutfakta ikamet etmekte olduğunu ispata da hukuken imkân yoktu. Patatesin dili yoktu ki seyahat intibalarını anlatabilsin. Hem belki de bu vatandaş bu işi fenalık olsun diye değil de insaniyet namına yapmış olabilirdi. İsmet İnönü, bunca işleri arasında, sanat namına viyolonsel çalmıyor muydu? Bizim sucunun elinden viyolonsel çalmak gelmediği için elbette kibrit veya patates çalacaktı.

Fakat ben sanata pek itibar etmediğim için sucuyu değiştirdim ve Bilâl adında genç bir sucu ile bir su ittifakı yaptım. Cidden doğru ve namuslu bir insandı. Eski talebemden olan, Maltepe'nin dinamik Belediye Reisi "Selami Oğuz" evlere su getirinceye kadar bu ittifak aksamadan devam etti ve ne NATO'da olan geçimsizlikler, ne Bağdat Paktında huysuzluklar bunda olmadı. Sucunun eşeği bizim kapının önünde durduğu zaman bunu herkesten önce küçük oğlum Buğra fark eder ve bu mesut hâdiseyi: "Eşeğin Bilâli geldi" diyerek eve ilân ederdi. Niçin "Bilâlin eşeği" değil "Eşeğin Bilâli" derdi? Herhalde su getirerek evi ihya eden eşeğin çok muhterem bir şahsiyet olduğuna inandığı için... Buna bakarak diyebilirim ki Buğra büyüdüğü zaman tarihçi olursa insanlar hakkında isabetli hükümler verecek ve muhterem sayılmış olan birçok eşeklere göre hakikaten muhterem olan eşekleri ayırtabilmekte parlak başarılar sağlayacaktır.

Eşeklerin insan hayatında ne kadar tesirli rolü olduğunu böylece tespit ettikten sonra asıl olaya dönelim: 1941 - 1942 kışı sert geçti. Maltepe'nin eşekleri çok nazik olduğu için sucular böyle sert havalarda onları suya çıkarmazlardı. Haklı idiler; zira kendilerine sonsuz hizmetleri olan eşek hastalanıp ölürse bu onlara büyük bir darbe olurdu.

Böyle havalarda çeşmeden suyumuzu kendimiz getirir, fakat bu işi hava iyice karardıktan sonra yapardık. Herhalde herkesin gözü önünde, elimizde kovalarla çeşmeye gidip su taşımaktan sıkılıyorduk. Bu sıkılma belki ruhî bir dayanıksızlıktan belki de devletin haysiyetini düşünmekten doğuyordu. Birimiz resmî lisede, birimiz özel lisede öğretmendik. İki lise hocasının İstanbul gibi bir manevî başkentte, kendi evlerine de olsa, sakalık yapması hoş bir şey değildi.

"Bunda ne var?" denebilir. Görünürde bir şey yok ama bir hâkimin kahveye gidip tavla oynamasında, bir subayın üçüncü mevki trene binmesinde, bir bakanın yazlıkta şortla dolaşmasında da bir şey yok. Fakat bunlar yapılmaz. Biz de aynı duygu ile suyu geceleyin taşıyorduk. Üstelik zevcem Maltepe'nin valisiydi. Benim de gayet zengin olduğum, hattâ elektrikli bir tarağa malik bulunduğum hakkında bir söylenti dolaşıyordu. Şu elektrikli tarağın ne olduğunu hâlâ öğrenemedimse de, bu zenginlik şöhretime mâni değildi. İşte, o kış gecesi, zevcemle birlikte kovaları alarak sessizce evden çıktık. Saat 18 - 19 arası, fakat ortalık kapkaranlıktı. O zamanlar Maltepe sokaklarında hiçbir ışıklandırma olmadığı için kararmış bir dünyada yürüyor gibiydik. Gök o kadar kara idi ki sokakları örtmüş olan karlar bile siyah gözüküyordu. Feyzullah caddesinin Bağdat caddesiyle birleştiği yerdeki çeşmeye gidiyorduk. Solumuzda, piyade bölüğünün işgal etmiş olduğu tamamlanmamış büyük ev, ondan sonra da " üç evler" denilen birbirine bitişik üç ahşap ev vardı. Sağ tarafımız bomboştu. Henüz hiçbir ev yapılmamış olan bu büyük tarla, çevremizi büsbütün ıssızlaştırıyordu. Birkaç adım attıktan sonra soldan gelen hafif sesler dikkatimizi çekti. Bir şeye benzetilemeyen ses insanı daha çok ilgilendirir. Kış günlerinde Maltepe'ye, demiryoluna kadar kurt indiğini işitmiştik. Bundan dolayı, karanlığı delmeğe çalışarak seslerin geldiği yöne baktık. Gözlerimiz karanlığa iyice alışmıştı. Gördüğümüz şuydu:

O büyük yapının önündeki yerde Türk askerleri akşam yemeğini yiyordu. Buz gibi soğuğun altında karavanalar karın üzerine konulmuş ve her karavananın başına dört er çömelmişti. Hiçbir konuşma olmuyor, yalnız iki yüz kişinin karavanaya kaşık götürüp getirmesinin sesi işitiliyordu. 1926 - 1927'de Taşkışla'da, Beşinci Piyade Alayın Birinci Bölüğünde er olarak askerliğimi yaptığım zamandan beri Türk askerinin kültürsüzlüğü ve iptidailiği arasında nasıl efendice ve kibarca yemek yediğini biliyordum.

Şimdi bu askerler de aynı temkin ve ağırbaşlılık içinde, yere oturabilmek imkânından bile mahrum olarak yemek yiyorlar, hiç birisinde bir telâş gözükmüyordu. Bu, göz yaşartıcı bir manzaraydı. Fakat karanlık, bu haşmetli görünüşü bütün gözlerden saklıyor, en kudretli ressamlara ilham verecek olan bir konu kaybolup gidiyordu. Bu memleket, kendisini bekleyenlere bunu mu lâyık görüyordu?

Eğlenmek için kendisine kapalı manej salonu yaptıran Millî Şef, yalnız seferberlik durumunda bulunup da savaşa girmemiş olan Türk ordusu birliklerinin bu sarp hayatından cidden habersiz miydi? Habersiz olmağa hakkı var mıydı? Akis dergisindeki hâtıralarında, 1918 yılında Suriye cephesinde en başarılı çekilişi kendi kumanda ettiği Üçüncü Kolordunun yaptığını iddia eden İsmet İnönü'nün o başarısı, acaba bir manzarasını hüzünle seyrettiğim şu Trakya çekilişindeki başarı gibi bir şey miydi? Adı kolordu olan, gerçekte ise asker sayısı bakımından takviyeli bir alayı geçmeyen birliğini Halep'e kadar getirmekle sayın İnönü kendisini cidden büyük bir stratejik hareket yapmış kumandan olarak mı

görüyor? Bir olayın teferruatını gizleyince bozgunu başarı gibi göstermek her zaman mümkündür. Mısır başkanı Nasır'da Yahudilerin saldırması üzerine sınır birliklerini Kanala çekmek kararını başarıyla tatbik ettiğini iddia etmekte aynı metoda başvuruyor. Fakat Nâsır'dan başarılı bir çekiliş diye işittiğimiz hareketin tafsilâtını öğrenince fikrimiz değişiyor. Çünkü Arapların hiçbir çarpışma yapmadıkları halde altı yedi bin tutsak verdiklerini, pabuçlarını bırakarak kaçtıkları için Yahudilerin eline binlerce çift pabuç ve pek çok silâh ve malzeme geçtiğini öğreniyoruz. Sayın İnönü, başarısını rakamlarla belgelendirmeğe mecburdur. Lütfen bana bildirsin: Kolordu adındaki alay, İngiliz taarruzu başlarken kaç subay, er, tüfek, makineli tüfek, top ve hayvandan ibaretti? Halep'e geldikleri zaman bunların sayısı neydi? Başarılı çekilişi Irak'ta Ali İhsan Paşa yapmış, hattâ İngilizler, kendilerine göre, birinci savaşın on büyük kumandanı arasına Türklerden yalnız Aleksan Paşa dedikleri Ali İhsan Paşayı koymuşlardı. Zifirî karanlık ve dondurucu soğuk altında akşam yemeklerini yiyen Türk askerlerini görünce iradem dışında olarak, tarihin kahramanlık şiirlerini yazan Türk askerlerini düşündüm. Hepsinde kim bilir ne acılara katlanılmıştı. Ama bu kadar boşuna ve hamakat eseri, tedbirsizlik neticesi olan sıkıntı çekilmemişti. Fakat Türk milleti sapasağlam duruyordu. Türk milleti, işte şu karanlıkta sessizce yoksul karavanalarını yiyen, yüzleri gözükmeyen, şikâyet etmeyen, katlanan, katlanan, dayanan meçhul askerlerden ibaretti. O sırada, kendi çaplarında birer Samuray hayatı yaşayan iki lise öğretmeni, su dolu kovalarla eve dönüp ışığı yaktıkları zaman, ikisinin de gözleri yaşlıydı ve hayatlarının en dinç yıllarında bulundukları halde yorgun ve bitkindiler. Onları kovalardaki su değil, karanlıktaki meçhul askerlerin şikayetsiz sefaleti çökertmişti.

15. Bölüm
TÜRKLER VE DEVŞİRMELER

Halk Partisinin, istibdat ve diktatörlük tarafından doğurulmuş ve yoğrulmuş acayip bir karma olduğu malûmdur. Devletimiz "Osmanlı" adı yerine "Türk" adı bu parti tarafından getirilmiş olduğu halde bu parti su katılmamış bir Türk partisi olmadığı gibi zihniyet ve ülkü bakımından da Babil kulesinden farksızdı.

Partinin en yüksek kademelerine, bakanlıklara, başbakanlıklara geçenler arasında Türk soyundan olmayanlar göze batacak kadar çoktu. Bunların, kendi soydaşlarını kayırmaları gözden kaçmıyor, Türk gözüktükleri halde Türkçülüğe ve hele Türk ırkçılığına düşmanlık gütmeleri şiddetle dikkati çekiyordu. Sosyal kanaatler bakımından da böyle idi: Softalarla dinsizler, muhafazakârlarla sosyalist temayüllüler, milliyetçilerle komünistler Halk Partisi kazanında yan yana kaynıyorlardı. Bunları birleştiren iki nesne idi: Menfaat ve korku...

Halk Partisi, içine alacağı adamların mazisini, ırkını, ahlâkını, siyasî düşüncesini hiç dikkate almıyor, yalnız şefe bağlılık istiyor, bu bağlılığın da gerçek olup olmadığını araştırmağa lüzum görmüyordu. Bir şahsın: "Yaşasın Ebedî Şef yahut "Yaşasın Millî Şef demesi makbul olması için yetiyordu. Bulgaristan'a kaçarken öldürülen Sabahattin Ali, Atatürk ve İnönü'ye söven bir manzumesi dolayısıyla hapse mahkûm olduğu halde sonradan kendisine devlet kadrosunda iş verilmişti. Çünkü o, "Varlık" dergisinde, ulu Gazi'ye gönül verdiğinden bahseden bir tekerleme yazmış, zamanın Maarif Vekili Hikmet Bayur' da bunu bir sadakat ispatı sayarak bir vatan hainine öğretmenlik gibi bir vazife vermekten çekinmemişti.

İkinci Cihan Savaşının heyecanları ve gittikçe artan hayat pahalılığının kaygıları arasında yalnız küçük bir zümre, yani millî şuur mümessili olan Türkçüler, vatanı yok etmek isteyenlerin sinsi hareketlerini görebiliyor ve ellerindeki bütün imkânlarla bunu millete, hükümete, yukarıya duyurmağa çalışıyordu. Hükümet tam mânasıyla kozmopolitken ve "Türk" kelimesini aşağı yukarı "Hitit" anlamında kullanırken, yüksek mevki sahipleri arasında yalnız bir tek kişi, merhum Mareşal Fevzi Çakmak, Türk ırkçılığı yapıyordu. Onun zamanında bütün askerî okullara alınan öğrencilerin Türk ırkından olması, nizamnamelerle şart koşulmuştu. Ders yıllarının başında, askerî okulların öğrenci almak için gazetelere verdiği ilânlarda bu ırk şartı herkes tarafından okunurdu. Irka o kadar ehemmiyet verilirdi ki Türkiye'nin bazı malûm bölgeleri halkından olan çocuklar askerî okula asla alınmazdı. Hattâ okula girmesinden uzun bir zaman sonra, annesi Ermeni dönmesi olduğu için çıkarılan bir çocuk, Yüce Ülkü Lisesi'nde benim talebem olmuştu. Hiç şüphesiz Balkan, Birinci Cihan ve İstiklâl savaşlarının verdiği acı dersleri unutamayan Mareşal Çakmak bu sert, fakat çok yerinde kararı ile vatanın emniyetini saklamak, güç durumlarda başımıza gelmiş olan ihanetlerin de tekrarlanmasını önlemek istiyordu. Onun bu isabetli kararı askerî okullar dışında da yavaş yavaş tatbik olunmağa başlamıştı. Meselâ Zonguldak'taki orta dereceli Maden Mektebi ile Hemşire Okulu da Türk ırkından öğrenci seçmeğe başlamışlardı. Bu sebeple Türkçülerin, Mareşal Fevzi Çakmak'a karşı sevgi ve saygıları vardı.
Ordu Türkçü idi. Yani hem ırkçı, hem Turancıydı. Gerçi şatafatlı bir ülkücülük yapılmıyor, fakat fikrî ve manevî hazırlık tamamlanıyordu. Memlekette gözükmeyen, fakat kendisini şiddetle duyuran bir Türkçülük esiyordu. Mazide tarihî hakikat olan şeylerin âtide de tarihî hakikat olabileceği düşüncesi beyinlere girmiş, gönüllere yerleşmişti. Komünizmin bütün faaliyetine ve tahribatına rağmen Türkçülük öyle bir baskı yapıyordu ki nihayet bu baskının tesiriyle Başbakan Şükrü Saraçoğlu 5 Ağustos 1942 günü, Millet Meclisindeki bir söylevinde aynen şöyle demişti: "Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir."

Bu parlak cümlelerde İsmet Paşa'nın bir telkini olacağını umuyorum. Çünkü ırka değer verdiği nispette "vicdan ve kültür" diyerek Türk ırkından olmayanları da bu topluluğa kabul etmek, yani hemen nalına, hem mıhına gitmek ona yaraşırdı. Bundan başka, bu sözleri Saraçoğlu gönlünden ve vicdanından koparak söyleseydi, 1944'te Türkçüler aleyhindeki fırtına koptuğu zaman bir ölü sessizliği ile susmaz, hiç olmazsa sıhhî sebepler dolayısıyla istifa ederdi. Tabiî, vicdanlı bir adam idiyse...

Bunu böylece belirttikten sonra Saracoğlu'nun parlak cümlelerindeki bir yanlışı da düzeltmek yerinde olur. Şöyle ki: Kan meselesi veya kültür meselesi olan nesne Türkçülük değil, Türklüktür. Saraçoğlu Türkçe'yi bilseydi, yahut bu söylevini daha önce bana düzelttirseydi, yukarıdaki ibare ya: "Bizim için Türklük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir" şeklini alır, yahut da, mutlaka "Türkçülük" kelimesini araya katmak istiyorsa: "Bizim için Türkçülük prensibi bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir" kılığını alırdı.

Yine sırası gelmişken arz edeyim ki Saraçoğlu'nun parlak cümleleri bilimsel bakımından yanlış olmakla beraber biz Türkçüler bundan çok hoşlanmıştık. İlk defa bir Başbakanın milliyette kan meselesinden bahsetmesi Türklük aleyhinde kırk türlü gösterinin beyinleri bulandırdığı bir çağda, gönüllere ferahlık verecek bir belirtiydi. Gerçi ben, Saracoğlu'nun Adalet Bakanı olduğu günlerde, Nâzım Hikmetof aleyhinde yazdığım broşür dolayısıyla beni mahkemeye verdirdiğini unutmamıştım. Fakat siyaset adamları için, bizim memlekette, fırıldak gibi dönmek, yani fikir değiştirmek olağan nesne olduğundan, geçici de olsa şu şimdiki demeçten sevinç duymamağa imkân yoktu.

İnsanlar o kadar çabuk fikir değiştiriyor ve zıt fikirleri öyle bir ustalıkla savunuyorlardı ki, şaşmamak kabil değildi. Hattâ bir gün bu konu üzerinde konuşulurken o zaman henüz doçent olan bir devşirme profesör, kendisi de sık fikir değiştirdiği için, aynı fikirde sabit kalmanın imkânı olmadığını, değişmenin yaşama belirtisi olduğunu, aynı halde ancak ölülerin kalabileceğini ileri sürmüş ve "Hayat tekâmülden ibarettir" vecizesini söylemişti. Ben de şu cevabı vermiştim:

"Tekâmül aynı çizgi üzerinde olur. Elma çekirdeği tekâmül ederken elma ağacı olur. Fakat tekâmül eden bir kabağın elma olduğu görülmemiştir. Kendi çerçevesini aşan bir tekâmüle tekâmül değil, soysuzlaşma denir."

Zamanımızda, fikir alanında türlü soysuzlaşmalara rastlıyoruz. Fakat bir defa soysuzlaşan artık soysuz kalıyor, düzelmesi imkânı bulunmuyor. Lâikliğin din düşmanlığı, halkçılığın komünizm, asrîliğin milliyet aleyhtarlığı olması gibi... Soysuzlaşanlarda bir de öyle hımârî inat hasıl oluyor ki demiryolunun üzerinde bacaklarını gerip duruyorlar ve karşıdan katar son hızla gelmekte olduğu halde yerlerinden kımıldamıyorlar. Köy enstitülerinin komünizm ve ahlâksızlık yuvası haline geldiği, bunların birinde Türk bayrağının lâğıma atıldığı, kendilerine söylendiği, gösterildiği, ispat olunduğu halde hâlâ durup durup: "Köy enstitüleri niçin kapatıldı?" diye soruyorlar. Köy enstitüleri yerine Öğretmen Okulları açıldığı, bunların sayısının ötekilerden çok fazla olduğu, bu okullarda milliyetçi bir hava estiği, komünizmin temizlendiği söylendiği halde bunları hiç işitmiyorlar. Yine durup durup arsız ve ahmak çocukların tutturdukları bir şeyi ikide bir tekrarlamaları gibi "Köy enstitüleri niçin kapatıldı?" diyorlar. Böyle aydın kişilerle tartışma yapılabilir mi? Bunlar ya maksatlı yahut maksatsız ahmaktır. Her iki şıkta da bunlara ancak falaka atılır.

Başbakan Saraçoğlu'nun parlak cümleleri söylemesinden sonra hiç şüphesiz Türkçülerin mânevi gücü artmıştı. Binlerce yıldan beri devlete bakan, devlet başındakilerin kalıbını almağa alışmış bulunan milletimizde yukarı makamlarda bulunanların şu veya bu şekilde davranışları sevinç veya üzüntü yaratır.

Biz de aynı duygu ile sevinçliydik. Saraçoğlu'nun bu sözleri Türkçü dergilerde ve Türkçüler arasında sık sık tekrarlanıyordu. Tabiî aramızdaki devşirmeler bundan huylanıyorlar, sanki biz öyle bir şey iddia etmişiz gibi "Kanda şuur olur mu?" diyorlardı.

"Kan sembolik bir şeydir. Kanda şuur olmaz ama kromozom ve genlerde atalarımızdan gelen irsiyetler bulunur ve değişmeyen bu ırsiyetler bizim ırkımızı yaratır. Kahramanlık gibi manevî meziyetler bile ırkın kuvvetine dayandığı için yine irsidir" diye cevap veriyorduk.

Dinleyen kim? Hemen şirretliğe başlıyorlardı: "Yirminci göbek babanın Türk olduğunu ispat edebilir misin? Kan ararsan aramızda kaç kişi Türk çıkar?" vesaire...

Bu adamlara kendiniz, babanız, dedeniz ve hattâ dedenizin babası Türk olduktan sonra yirminci göbek atanın Türk olmadığını ispatın kendilerine düştüğünü, ispat olunamayan bir iddiayı kabul etmenin ilmî olmadığını söylemenin faydası olmazdı. Her Türkün yukarıdaki dedesinin gayri Türk olduğunu hemen kabul ettikleri halde bunun Türk olabileceğini kabule asla yanaşmazlardı. Sözün kısası bu devşirmeler ırkçılığa muarız değil, düşmandılar. Bizi yedi göbek saymayanı Türklüğe kabul etmiyorlar diye gözden düşürmeye uğraşıyorlardı. Kendisinde yabancı bir milliyet şuuru olmayanları kendimizden saydığımızı

dinlemek istemiyorlardı. Hele, annesi gayrı Türk olmağa hiç aldırmadığımızı, annesi Türk olmayan Yıldırım Beyazıt'ı millî kahraman sayıp onunla övündüğümüzü bilmezlikten geliyorlardı. Tabiîdir ki bizim açık sözlerimizi, bütün tekrarlamalara rağmen anlamaktan âciz olan ahmaklarla uğraşacak değildik. O kara kargaları güzelim sesleriyle ötmekte serbest bırakıyor, kendi işimize bakıyorduk.

16. Bölüm
ORHUN'UN YENİDEN ÇIKMAYA BAŞLAMASI

İlk sayısı 5 Kasım 1933'te çıkmış olan aylık Orhun dergisi ancak dokuz sayı yayınlanmış ve Bakanlar Kurulunun 14 Temmuz 1934 tarihli kararıyla kapatılmıştı. Gösterilen sebep: "Hükümetin iç ve dış siyasetine aykırılıktı. Orhun, millî tarihi tezi denilen ve bugün tamamıyla ortadan kalkmış olan gayrı ilmî tarih tezini şiddetle tenkit ettiği; Ali İhsan Paşa'nın bir mektubunu yayınladığı; Yahudiler, Fransızlar ve Mussolini aleyhinde sert yazılar koyduğu için kapatılmıştı.

1943'te Balıkesir'de kimya öğretmeni olan Reşide Sançar adına pek büyük güçlüklerle imtiyazını aldığımız "Türk Sazı" dergisinin Mayıs 1943 tarihinde ilk sayısının çıkacağını ve "Türk Sazı"nın Atsız Mecmua ile Orhun'un devamı olduğunu gazetelerde ilân ettik. Fakat Ankara'dan telgrafla gelen bir emir üzerine dergi satışa çıkmaktan men olundu.

Türkçülüğe bir darbe daha vurulmuştu. Zarar hem manevî, hem maddî idi. O zamanki Basın Kanununa göre dergisi kapatılan kimse başka bir dergi çıkaramazdı. Ben dergi çıkaramayacağım için Nejdet Sançar adına imtiyaz almağa uğraşmış, bu da tafsili lüzumsuz küçük hilelere maruz kalarak bu imtiyazı almaktan ümidi kesince nihayet Reşide Sançar adına bir imtiyaz alabilmiştik. Fakat işte o aldığımız imtiyaz da böyle suya düşmüş oluyordu.

Bu durum karşısında, sebep araştırmak ve hakkımızı korumak için Ankara'ya gittim. Ankara'ya ilk gidişimdi. O zaman Konservatuar Müdürü olan arkadaşım Orhan Saik Gökyay' a konuk olarak onun aracılığı ile Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper ve iç Matbuat Müdürü Server İskit'le görüştüm. Selim Sarper beni nezaketle karşıladı ve "Türk Sazı'nın niçin kapatıldığı hakkındaki soruma: "İmtiyazı Balıkesir'de olduğu halde İstanbul'da basıldığı için" diye cevap verdi.

Bu bir savuşturma cevabı idi. Dedim ki: "Vaktiyle Edirne'de çıkan Orhun da İstanbul'da basılıyordu. Bu bir mahzur olsaydı o zamanda müsaade olunmazdı. Hem de Matbuat Kanununda, bir derginin ancak imtiyazının alındığı şehirde basılacağına dair bir madde yok."

"Reşide Sançar kimya öğretmeni olduğu halde dergi edebîdir. Matbuat Kanununa göre öğretmenler ancak meslekî dergi çıkarabilirler" dedi.

Buna şöyle cevap verdim: "Bundan maksat öğretmenlerin siyasî dergi çıkarmamasıdır. Yıllarca halk bilgisine ait bir meslek dergisi çıkaran Halit Bayrı, belediye memurudur. Kimse ona, sen ancak belediye işlerinden bahseden dergi çıkarabilirsin demedi. Hem de bir kimya öğretmeni pekâlâ bir kültür dergisi çıkarabilir ve bilgisi buna elverişlidir." Bunun üzerine Selim Sarper, baklayı ağzından çıkardı: "Gazetelere verdiğiniz ilânda Türk Sazı'nın Atsız Mecmua ile Orhun'un devamı olduğunu yazdınız. Orhun, hükümet tarafından kapatılmıştır. Kapatılmış bir derginin devamını nasıl çıkarabilirsiniz?"

İşin içyüzünü anlayınca şu cevap verdim:
"Orhun'un devamı demek onun fikirlerinde yürüyecek demektir. Zannedersem bunun için de kanunî hiç bir engel yoktur."

Selim Sarper, birdenbire samimî bir tavırla sözü biraz başka tarafa çevirdi ve: "Azizim! Türk Sazı üzerinde neye ısrar ediyorsun? Bu muvazaadan vazgeçsen de yine Orhun'u çıkarsan olmaz mı?" dedi. Orhun'un yeniden çıkması için Bakanlar Kurulunun müsaade vermesi gerekiyordu. Halbuki Bakanlar Kurulunda sayın ve pek değerli dostum Hasan Âli Yücel vardı ki ben dergi işleriyle falan uğraşıp da yorulmayayım diye buna engel olacağı muhakkaktı. Bu düşüncemi Selim Sarper'e bildirdim.
Selim Sarper, Bakanlar Kurulundan gerekli müsaadeyi alacağına dair bana söz ve teminat verdi. Artık benim için, yapacak iş kalmamıştı. Gereken resmî ve kanunî müracaatı yaparak İstanbul'a döndüm. Selim Sarper dürüst hareket etti: Birkaç gün sonra Orhun'un yeniden çıkması hakkındaki izin İstanbul'a geldi. Bu iznin nasıl alındığını bilmiyorum. Selim Sarper bir umum müdürdü. Bakanlar Kuruluna tesir etmesi için herhalde Başbakan Saraçoğlu'nun çok inandığı ve güvendiği kişi olması lâzımdı. Doğruluğu ve çalışkanlığı ile de güvene lâyıktı. Aldanmıyorsam Hariciye mensupları arasında en değerlilerden biridir ve günlük siyaset dalaverelerinden uzak kalarak devlete hizmet etmiştir.
Orhun, 1943 Ekim'de çıkmaya başladı. Ekim nüshası 10'uncu sayı olacaktı. Çünkü evvelce kapatıldığı zaman 9'uncu sayıda kalmıştı.

"Türk Sazı"ndaki yazılardan çoğunu Orhun'a aktardım. 1 Aralık 1943 tarihli 12'nci sayısında 12 sorulu bir de anket açtım. O zamanın ve her zamanın meselelerine, dertlerine ve duygularına temas eden bu soruları aynen buraya da alıyorum. Çünkü bunlar Halk Partisini çok ürkütmüştü:

1) Türk milliyetçiliği deyince "Türkçülük, Anadoluculuk ve Türkiyecilik" ten hangilerini düşünüyorsunuz?
2) Türkçülüğün baş unsuru siz göre ırkçılık mıdır, kültür müdür, vatan mıdır, devlet midir?
3) Türkiye'de Türklük aleyhinde bir fikir cereyanı var mıdır? Varsa nedir?
4) Irkları üstün ve aşağı olarak ayırmaya taraftar mısınız? Taraftarsanız üstünlük sebepleri olarak kahramanlık, savaşçılık, ahlâk, sanat, zekâ, ilim, teknik, din vesaire. hangilerini görüyorsunuz.
5) Yeryüzündeki bütün Türklerin bir millet olduğunu kabul ediyor musunuz?
6) Geçmişe sövmek ve gelenekleri inkâr etmek sizce neden ileri gelmektedir?
7) Türk ırkına kötülüğü dokunan milletlere karşı öç beslemek millet için faydalı mıdır, değil midir?
8) Türk'e gerçekten dost olan bir millet tanıyor musunuz? Tanıyorsanız hangileridir?
9) Herhangi bir yabancı millete karşı hayranlık ve taraftarlık sizce nedir?
10) Savaşı mutlak bir felâket olarak gösteren yayınlar sizce millî ruh bakımından doğru mudur, değil midir?
11) Türk milletinin güçlenmesi için okullarda askerî bir terbiye sistemine mi, yoksa beşerî bir terbiye sistemine mi taraftarsınız?
12) Kendi milletinizin küçük menfaatleri için, insanlığın büyük menfaatlerini fedaya taraftar mısınız?
Derginin kapatıldığı 16'ncı sayısında, o zamana kadar cevapları yayınlanmış olanlar 74 kişiydi. Yetmiş dördüncü cevabın altında şu imza vardı: Bekir Berk (Liseli)

Evet, bu imza günümüzün ünlü ve ateşli avukatlarından Bekir Berk'in imzası idi ve kendisi o sırada (Nisan 1944) Balıkesir Lisesinde öğrenci bulunuyordu. Ankete katılanların büyük kısmı, imzalarının

yanına mesleklerini de koymuşlardı. Bu bakımdan ilgi çekiciydi. Şöyle ki bu 74 kişi arasında 13 öğretmen (lise, orta, ilk), 3 üniversite hocası (2 profesör, 1 doçent), 11 yüksek tahsil öğrencisi, 21 liseli, 4 doktor, 2 veteriner, 2 subay, 1 erbaş (yani bugünkü terimle astsubay), 1 er, 5 memur, 1 ressam, 8 emekli, 2 tane de dergi sahibi bulunuyordu.

Aralarında o günün ve bugünün tanınmışlarından bir hayli kimse vardı ve ezici çoğunluk ırkçı ve komünist düşmanı idi. Bir iki istisna ile hemen herkes yeryüzündeki bütün Türkleri tek millet sayıyordu. Dergi kapatıldığı zaman daha yayınlanmamış pek çok cevap hazır bulunuyor, bunlar da ruh ve karakter bakımından öncekilere benziyordu.

Orhun kısa zamanda Türkçülüğün organı olmuştu. Kâğıdı ve baskısı da oldukça iyi olan dergide ilmî ve millî kaliteli yazılar çıkıyor ve bu yazılar Türkçü bir nesil yetiştiriyordu. Bilhassa merhum doktor Mustafa Hakkı Akansel ile Nejdet Sançar'ın Türkçülük ülküsü üzerindeki yazıları çok kuvvetliydi. Kimselere dalkavukluk etmeyen, kimseden yardım istemeyen bir dergi olduğu için Orhun, ülkücü insanlar tarafından tutuluyor, gönüller Türklük ateşiyle tutuşuyor, âdeta memlekette millî bir romantizm havası esiyordu.

İsmet İnönü'nün büyük suçu, Türkçülüğü düşman bilerek bu romantizmi yıkmaya çalışması olmuştur. Halbuki Türkçülük, o zamana kadar İsmet Paşa'ya düşman değildi. Hattâ aile babasıdır diye onu biraz tutuyordu bile. Fakat o, bunu anlayamadı. Tarihin asla bağışlamayacağı bir suç işleyerek Türkçülüğü yıkmağa çalıştı. Türkçüler takım takım hapislere girdiler ama Türkçülük yıkılmadı. Yıkılan kendisi oldu.

ATSIZCILAR